

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy.pdf\Hesse_Herman-Narcis_a_Goldmund.pdb

PDB Name: Hesse Narcis a Goldmund

Creator ID: REAd

PDB Type: TEXt

Version: 0

Unique ID Seed: 0

Creation Date: 24.10.2008

Modification Date: 24.10.2008

Last Backup Date: 1.1.1970

Modification Number: 0

Hermann Hesse
Narcis a Goldmund
překlad Vratislav Slezák

KAPITOLA PRVNÍ

Před obloukem mariabronnské klášterní brány, spočívajícím na dvojítech sloupcích, stál těsně u cesty kaštan, osamělý syn jihu, přinesený sem před dávnými léty jedním poutníkem z Říma, jedlý kaštan silného kmene; jeho koruna se něžně skláněla nad cestu, za větru zeširoka oddechovala, na jaře, když se už všechno kolem zelenalo a i klášterní ořechy se obalily svým načervenalým mladým listím, nechával ještě dlouho na své listy čekat, a až někdy v době nejkratších nocí vyrazil vzhůru z chomáčů listů matné, bělozelené paprsky svých cizorodých květů, jejichž trpká- silná vině tak rozněcovala i skličovala, a v říjnu, když už ovoce i hrozny byly sklizeny, shazoval v podzimním větru ze žlutnoucí koruny své ostnaté plody, kterým se ne každý rok podařilo dozrát a o něž se hoši z kláštera prali, a sub-prior Řehoř, pocházející z Vlacha, je pekl v krbu ve své jizbě. Cize a něžně povíval krásný strom svou korunou nad klášterní branou, ten citlivý a lehce zimomřivý host z jiných končin, tajným příbuzenstvím spřízněný se štíhlými dvojíty pískovcovými sloupky portálu a kamennými ozdobami okenních oblouků, říms a pilířů, v lásce u všech Vlacha a Latinů, domorodci okukován jako cizozemec.

Pod tím cizokrajným stromem prošla už mnohá generace klášterních žáků; s tabulkami na psaní pod paží, brebentící, rozesmátí, ve hře, v hádce, podle roční doby buď bosí či obutí, květinu v ústech, v zubech

orech anebo se sněhovou koulí v ruce. Přicházeli stále noví, po několika letech vždy nové tváře, ponejvíc se sobě navzájem podobali: plaví a kučeraví. Mnozí tu zůstali, stali se z nich novici, mniši, ostříhali jim vlasy, oblékli kutnu a opásali je provazem, četli v knihách, vyučovali chlapce, zestárlí, zemřeli. Jiné, když jim žakovská léta uplynula, odvedli rodiče zpátky domů, do rytířských hradu, kupeckých a řemeslnických domů; vyrazili do světa a provozovali své hry a živnosti, občas se jako dospělí muži vrátili do kláštera, přivedli klášterním otcům své syny do školy, s úsměvem a v zamyšlení chvíli vzhlíželi ke kaštanu a znovu odjeli. V celách a sálech kláštera, mezi oblými, těžkými dvojíty sloupy z červeného kamene se žilo, vyučovalo, studovalo, spravovalo, řídilo; mnohá umění a mnohé vědy se tu provozovaly a předávaly z generace na generaci, zbožné i světské, jasné i temné. Psaly a komentovaly se knihy, vynalézaly soustavy, sbíraly se spisy starých autorů, malovaly se obra-

zové rukopisy, pečovalo se o víru lidu, z víry lidu se tropily posměšky. Učenost i zbožnost, prostota i prohnatost, moudrost evangelií i moudrost Řeků, bílá i černá magie, od všeho se tu něčemu dařilo, pro všecko tu bylo místo; bylo tu místo pro poustevnictví a cvičení v kajícnosti jakož i pro družnost a život blahobytný; záleželo vždy na osobě opatově a na proudu, který právě panoval, zda to či ono převládlo a podrželo si převahu. Jednou klášter proslul a byl navštěvován kvůli svým zaklínačům d'ábla a znalcům démonů, jindy pro svou znamenitou hudbu, jindy kvůli jednomu svatému otci, který léčil a konal zázraky, jindy zas pro své štičí polévky a paštiky z jeleních jater, všechno ve svou určitou dobu. A vždy v tom zástupu mnichů a žáků, zbožných i vlažných, postících se i vypasených, vždy se v celém tom množství, které sem přicházelo, žilo tu a umíralo, vyskytoval ten či onen jedinec a člověk nevšední, někdo, koho všichni milovali anebo se obávali, kdo se jevil jako vyvolený, o kom se ještě dlouho hovořilo, i když jeho současníci už byli zapomenuti.

I nyní žili v klášteře Mariabronnu dva mimořádní jedinci, jeden starý a jeden mladý. Mezi tím množstvím bratří, jejichž houf zaplňoval dormitáře, kostely a školní síně, byli dva, o nichž každý věděl, jichž si každý všímal. Tím starým byl opat Daniel a mladým chovanec Narcis, který teprve přednedávnem zahájil svůj noviciát, ale proti vši tradici působil vzhledem k svému obzvláštnímu nadání už jako učitel, především řečtiny. Oba, opat i novic, měli v domě autoritu, byli pozorováni a budili zvědavost a potají byli také hanobeni.

Opata měli rádi skoro všichni, neměl nepřátel, byl pln dobroty, prostoty, pokory. Jen klášterní učenci mísili do své lásky trochu bla-hosklonnosti; neboť at' si opat Daniel byl světec, učencem rozhodně nebyl. Byla mu vlastní ona prostota, která je moudrostí; jeho latina však byla skrovná a řecky neuměl vůbec. Ti nečetní, kdož se opatově prostotě občas trochu posmívali, byli tím víc okouzleni Narcisem, oním zázračným chlapcem, krásným jinochem s elegantní řečtinou, s rytířsky bezvadným chováním, tichým, hloubavým pohledem myslitele a úzkými, krásně a přísně krojenými rty. Že byl tak ušlechtilý a jemný, to na něm měli rádi skoro všichni, mnozí do něho byli zamilováni. Že byl tak tichý a tak se ovládal a měl tak dvorské způsoby, to mu někteří měli za zlé.

Oba, opat i novic, nesli osud vyvolenců každý svým způsobem, svým způsobem vládli, svým způsobem trpěli. Oba se cítili navzájem

spřízněnější a byli k sobě přitahováni víc než k celému ostatnímu klášternímu národu; a přesto se nesblížili, přesto jejich vztah ne-zvroucněl. Opat jednal s mladíkem nejvýš starostlivě, s nejvyšší ohleduplností, měl o něj starost jako o vzácného, jemného, patrně příliš časně vyzrálého, snad i ohroženého bratra. Mladík přijímal každý opatův příkaz, každou jeho radu, každou chválu s dokonalým chováním, nikdy neodporoval, nikdy nebyl rozladěn, a byl-li opatův soud o něm správný a jeho jedinou neřestí byla pýcha, pak tuto nepravost dokázal dokonale skrývat. Nic se mu nedalo vytknout, byl dokonalý, všechny převyšoval. Jenže málokdo se s ním opravdu přátelil kromě učenců, jeho vznešenost ho obklopovala jako mrazivý vzduch.

"Narcisi," řekl mu opat po jedné zpovědi, "vyznávám se ti, že jsem měl o tobě tvrdý úsudek. Často jsem tě považoval za pyšného a snad jsem ti tím křivdil. Jsi velice sám, můj mladý bratře, jsi osamělý, máš obdivovatele, ale žádné přátele. Přál bych si, abych měl někdy důvod tě pokárat; ale důvodu není. Přál bych si, abys někdy byl nezpůsobný, jako bývají lidé tvého věku. To ty nikdy nejsi. Občas mám o tebe

trochu starost, Narcisi."

Mladík zvedl k starci své tmavé oči.

"Je mým velkým přáním, Milosti, nepůsobit vám žádné starosti. Asi to bude tak, že jsem pyšný, Milosti. Prosim vás, abyste mě za to potrestal. Sám mám občas přání se trestat. Pošlete mě, Otče, do poustevny nebo mě nechte vykonávat nízké služby."

"Pro obojí jsi příliš mlád, milý bratře," pravil opat. "Nadto jsi ve vysoké míře zběhlý v jazycích a v myšlení, můj synu; bylo by mrháním těmito božími dary, kdybych ti chtěl uložit nízkou službu. Patrně se staneš učitelem a učencem. Což si to sám nepřeješ?"

"Odpusťte, Otče, nevyznám se tak docela ve svých přáních. Věda mě bude těšit vždycky, jak jinak? Ale nevěřím, že věda bude můj jediný obor. Nejsou to vždy jenom přání, co určuje osud člověka a jeho poslání, nýbrž i něco jiného, co je předurčeno."

Opat naslouchal a zvážněl. Přesto se na jeho staré tváři objevil úsměv, když řekl: "Pokud jsem lidi mohl poznat, máme všichni trochu sklon, aspoň v mládí, směšovat svá přání s prozřetelností. Ale protože se domníváš, že své učení předem znáš, pověz mi o tom něco. K čemu myslíš, že jsi určen?"

Narcis napůl přivřel tmavé oči, až zmizely- pod dlouhými černý-

mi řasami. Mlčel.

"Mluv, synu," pravil opat po dlouhém mlčení nabádavě. Narcis začal tichým hlasem a se sklopeným zrakem.

"Domnívám se, Milosti, že jsem především určen ke klášternímu životu. Bude ze mne, jak si myslím, mnich, kněz, podpřevor a možná i opat. Nemyslím si to proto, že si to přeji. Nemám přání zastávat úřady. Ale budou mi uloženy."

Dlouho oba mlčeli.

„Proč máš tuto víru?“ otázal se váhavě stařec. "Která tvá vlastnost kromě učenosti se asi v té víře projevuje?"

„Ta vlastnost.“ pravil Narcis zvolna, "že mám cit pro uzpůsobení a určení lidí, ne pouze u sebe, ale i u jiných. Tato vlastnost mě nutí sloužit druhým tím, že je ovládám. Kdybych se nebyl narodil pro život v klášteře, musel bych se stát soudcem nebo státníkem."

„Možná,“ kývl opat. "Vyzkoušel sis tu svou schopnost rozeznávat lidi a jejich osudy na příkladech?"

"Vyzkoušel."

"Jsi ochoten mi jmenovat nějaký příklad?"

"Jsem."

"Dobrá. Protože bych nerad vnikal do tajemství našich bratří bez jejich vědomí, snad mi pověz, co si myslíš, že víš o mně, svému opatu Danielovi."

Narcis zvedl víčka a pohlédl opatovi do očí.

"Je to váš rozkaz, Milosti?"

"Je to můj rozkaz."

"Je mi zatěžko promluvit, Otče."

"I mně je zatěžko nutit tě, abys mluvil, můj mladý bratře. Přesto tak činím. Mluv!"

Narcis sklopil hlavu a pravil šeptem: "Je toho málo, co o vás vím, ctihodný Otče. Víím, že jste sluha boží, jemuž by bylo milejší pást kozy nebo v nějaké poustevně zvonit na zvonek a poslouchat zpovědi sedláků než řídit velký klášter. Víím, že chováte zvlášť velkou lásku ke svaté Matce boží a k ní že se nejvíc modlíte. Občas se modlíte za to, aby ty řecké a jiné vědy, které se tu v klášteře pěstují, nevnesly do duší vašich svěřenců zmatek a nebezpečí. Občas se modlíte, aby vás neopustila trpělivost vůči podpřevoru Řehořovi. Modlíte se občas, aby váš konec byl mírný. A věřím, že budete vyslyšen a budete mít mírnou smrt."

V malé opatově hovorně bylo ticho. Konečně stařec promluvil.

"Jsi snílek a máš vidění," řekl starý pán laskavě. "I zbožná a příjemná vidění mohou klamat; nespolehej na ně, jako i já na ně nespolehám. - Dokážeš spatřit, bratře snílku, co si o těch věcech myslím ve svém srdci?"

"Vidím tam otče, že o tom smýšlíte laskavě. Myslíte si toto: Tenhle mladý žák je poněkud ohrožen, má vidění, nejspíš příliš mnoho meditoval. Snad bych mu mohl uložit pokání, neuškodí mu to. A pokání, které mu uložím, vezmu i na sebe. -Tohle si právě myslíte."

Opat povstal. S úsměvem pokynul novici, aby se rozloučil.

"Dobrá," řekl. "Neber svá vidění příliš vážně, můj mladý bratře; Bůh po nás požaduje ještě mnohé jiné věci než mít vidění. Připusťme, že jsi jednomu starému muži zalichotil tím, žeš mu slíbil lehký konec. Připusťme, že ten starý muž na okamžik ten slib vyslechl s radostí. Ale teď dost. Pomodlíš se růženec, zítra po jitřní, pomodlíš se ho v pokoře a v odevzdání a ne jen tak ledabyly, a já udělám totéž. A teď jdi, Narcisi, dost bylo slov."

Jindy musel opat Daniel urovnávat spor mezi nejmladším z vyučujících otců a Narcisem, kteří se nemohli dohodnout na jednom z bodů učebního plánu: Narcis naléhal velmi usilovně na zavedení určitých změn ve vyučování a dokázal je také přesvědčivými důvody obhájit; avšak páter Vavřinec z jakési žárlivosti na to nechtěl přistoupit a každé jednání mělo za následek celé dny rozladěného mlčení a pohněvanosti, dokud Narcis s pocitem práva znovu s věcí nezačal. Konečně páter Vavřinec trochu dotčeně prohlásil: "Poslyš, Nar-cisi, skončeme ten spor. Víš dobře, že rozhodnout bych mohl já, ty ne, ty nejsi můj kolega, ale pomocník, a máš se mi podřizovat. Když se ti však ta věc zdá tak důležitá a já nad tebou sice stojím úřadem, ale nikoli vědomostmi a nadáním, nechci rozhodnout sám, nýbrž předneseme věc našemu opatu Danielovi a ten ať rozhodne."

Tak také učinili a opat Daniel si vypočetl spor obou učenců o jejich pojetí výuky gramaticy trpělivě a vlídně. Když oba podrobně vyložili a zdůvodnili své názory, starý muž na ně zvesela pohlédl, trochu potřásl stařeckou hlavou a pravil: "Milí bratři, snad si přece nemyslíte, že o těch věcech vím tolik co vy. Od Narcise je chvályhodné, že mu škola tak leží na srdci a že má snahu zlepšit učební plán. Jestliže je však jeho představený jiného názoru, pak musí Narcis mlčet a poslouchat, neboť veškerá zlepšení ve škole by nestála za

to, aby se kvůli nim porušily řád a poslušnost v tomto domě. Kárám Narcise, že nedokázal ustoupit. A oběma vám mladým učencům přeji, abyste nikdy netrpěli nedostatkem nadřízených, kteří jsou hloupější než vy; proti pýše není nic lepšího." S tímto dobromyslným žertem je propustil. Avšak nikterak neopomněl bdít v příštích dnech nad tím, zda mezi oběma učiteli opět panuje dobrý soulad.

I stalo se, že se objevila nová tvář v klášteře, který viděl přicházet a odcházet už tolik tváří, a že tento nový obličej nenáležel k těm, jež zůstanou nepovšimnuty a na něž se rychle zapomene. Byl to jinoch, kterého jeho otec již dávno ohlásil a který jednoho dne zjara přijel studovat do klášterní školy. U kaštanu uvázali své koně, mládencek i otec, a z portálu jim vyšel vstříc vrátný.

Hoch vzhlédl na ještě zimně holý strom. "Takový strom," řekl, "jsem ještě jaktěživ neviděl. Krásný, podivuhodný strom! Rád bych věděl, jak se asi jmenuje."

Otec, starší pán s ustaraným a poněkud posměšně staženým obličejem, se nestaral o to, co chlapec říká. Avšak vrátný, jemuž se hoch ihned zalíbil, odpověděl. Jinoch přátelsky poděkoval, podal mu ruku a řekl: "Jmenuji se Goldmund a budu tady chodit do školy." Vrátný se na něho vlídně usmál a odvedl příchozí portálem a vzhůru po širokých kamenných schodech, a Goldmund vstoupil do kláštera bez zaváhání s pocitem, že tu už potkal dvě bytosti, s nimiž se může spřátelit, strom a vrátného.

Příchozí byli nejdříve přijati otcem představeným školy, kvečeru pak samotným opatem. Goldmundův otec, císařský úředník, představil na obou místech svého syna a byl pozván, aby po nějakou dobu byl v domě hostem. Využil však pohostinství jen na jednu noc a prohlásil, že nazítří musí odcestovat. Jako dar nabídl klášteru jednoho z obou svých koní a dar byl přijat. Rozhovor s duchovními otci proběhl uhlazeně a chladně; avšak i opat i otec představený s radostí pohlíželi na pokorně mlčícího Goldmunda, hezký, něžný hoch se jim ihned zalíbil. Otce druhého dne propustili bez lítosti, syna si rádi ponechali. Goldmund byl představen učitelům a vykázali mu lůžko v žákovské ložnici. Pokorně a se zasmušilou tváří se rozloučil s odjíždějícím otcem, stál a díval se za ním, dokud nezmizel mezi sýpkou a mlýnem úzkou obloukovou branou vnějšího klášterního nádvoří. Na dlouhých světlých řasách měl slzu, když se obrátil; vtom ho již uvítal vrátný něžným plácnutím přes rameno.

"Panáčku," pravil chlácolivě, "nebud' smutný. Skoro všem se na počátku trochu stýská, po otci, po matce, po sourozencích. Ale sám brzy uvidíš: i tady se dá žít, a vůbec ne špatně."

"Děkuji, bratře vrátný," řekl chlapec. „Já ale nemám ani sourozence ani matku, mám jenom otce."

"Zato tady najdeš kamarády a učenost a hudbu a nové hry, které ještě neznáš, a to i ono, však uvidíš. A budeš-li potřebovat někoho, kdo to s tebou myslí dobře, tak jen přijď za mnou."

Goldmund se na něho usmál. "Ach, mockrát vám děkuji. A chce-te-li mi udělat radost, tak mi prosím brzy ukažte, kde je náš koníček, kterého tu otec nechal. Rád bych se s ním pozdravil a podíval se, jestli se mu také dobře vede."

Vrátný ho ihned vzal s sebou a zavedl ho do stáje u sýpky. Ve vlahém přítmí to tam silně páchlo koňmi, hnojem a ječmenem; v jednom stání našel Goldmund hnědého koně, na kterém sem dojel. Zvíře, které ho už poznalo a natahovalo k němu hlavy, objal oběma rukama kolem krku, tvář mu položil na široké čelo s bílou skvrnou, něžně ho hladil a šeptal mu do ucha: "Pozdrav tě Bůh, Lysáčku, koníčku můj hodný, máš se dobře? Máš mě ještě rád? Nemáš hlad? Vzpomínáš ještě na domov? Lysáku, koníčku, chlapče, jak je dobře, žeš tu zůstal, často se za tebou přijdu podívat." Ze záložky u rukávu vytáhl kousek odloženého chleba od snídaně a dával ho po kouscích zvířeti. Pak se rozloučil, šel za vrátným přes nádvoří, široké jako náměstí velkého města a zčásti porostlé lipami. U vnitřního vchodu vrátnému poděkoval a podal mu ruku, pak zjistil, že už si nepamatuje cestu ke své třídě, kterou mu včera ukázali, krátce se zasmál a zčervenal a poprosil vrátného, aby ho tam zavedl; ten to rád udělal. Pak vstoupil do třídy, kde na lavicích sedělo asi tucet chlapců a jinochů, a učitelský pomocník Narcis se obrátil.

„Já jsem Goldmund," řekl, "nový žák."

Narcis krátce pozdravil, bez úsměvu, vykázal mu místo v zadní lavici a ihned pokračoval ve vyučování. Goldmund se posadil. Byl udiven tím, že učitel je tak mladý, sotva o pár let starší než on sám, a žasl a zhloubi se radoval, že ten mladý učitel je tak krásný, tak vznešený, tak vážný a přitom tak příjemný a přívětivý. Vrátný byl k němu hodný, opat se k němu choval tak vlídně, tam ve stáji stojí Lysák a je kusem domova, a tady najednou tenhle překvapivě mladý učitel, vážný jako nějaký učenec a jemný

jak nějaký princ, a hovoří hlasem tak ovládaným, chladným, věcným a naléhavým! Vděčně naslouchal, aniž hned porozuměl, o čem že tu je řeč. Ulevilo se mu. Přišel k dobrým, přívětivým lidem a byl hotov je mít rád a snažit se o jejich přátelství. Ráno na lůžku, po procitnutí, cítil tíseň a také byl po dlouhé cestě ještě unaven, a při loučení s otcem musel i trochu plakat. Ale teď je všechno dobré, je spokojen. Dlouze a stále znovu se díval na mladého učitele, líbilo se mu, jakou má vznosnou, štíhlou postavu, jak mu oči chladně září, jak jeho rovné rty jasně a pevně tvoří slabiky, jak vzletně a neúnavně hovoří.

Ale když hodina skončila a žáci s hlukem vstávali, Goldmund se vyděsil a s trochou studu zjistil, že hodnou chvíli spal. A nezpozoroval to sám, i jeho sousedé v lavici to postřehli a šepem to poslali dál. Sotva mladý učitel opustil třídu, kamarádi ze všech stran Goldmunda začali tahat a strkat.

"Vyspinkáno?" zeptal se jeden a ušklíbl se.

"Náramný záček!" posmíval se jiný. "To bude pěkné lumen! Chrápeš hned první hodinu!"

"Odneste ho do postýlky, maličkého," navrhl další, a už ho uchopili za paže a nohy, aby ho se smíchem odnesli.

Vyděšeného Goldmunda popadla zlost; tloukl kolem sebe, snažil se osvobodit, dostával štulce, a nakonec ho upustili, přičemž jeden ho ještě držel za nohu. Násilím ho odkopl, vrhl se na prvního, který se namanul, a v okamžiku se s ním octl v prudkém zápasu. Protivník byl silný chlapík a všichni zvědavě boji přihlíželi. Když Goldmund nepodléhal a silnému soupeři uštědřil pár pěkných ran pěstí, získal si už mezi kamarády přátele, aniž ještě jediného znal jménem. Náhle se však všichni rozprchli, a sotva zmizeli, vstoupil páter Martin, představený školy, a postavil se před Goldmunda, který tu zbyl sám. S údivem si prohlížel hochu, jehož modré oči rozpačitě hleděly ze zrudlého a trochu potlučeného obličej.

"No, copak je s tebou?" otázal se. "Ty jsi přece Goldmund, ne? Něco ti snad udělali, ti rošťáci?"

"Ó ne," řekl chlapec, "už jsem si to s ním vyřídil."

"S kým?"

"Nevím. Ještě nikoho neznám. Jeden se se mnou pral."

"Tak? To on začal?"

"Nevím. Ne, myslím, že jsem začal já. Dobírali si mě a já jsem dostal zlost."

"No, to pěkně začínáš, chlapče. Tak si pamatuj: jestli se ještě jednou tady ve třídě pustíš do rvačky, trest tě nemine. A teď ať už jsi u večeře, hybaj!"

S úsměvem hleděl za Goldmundem, jak odtud zahanben utíká a cestou si snaží upravit rozčuchané plavé vlasy.

Sám Goldmund měl za to, že první čin v jeho klášterním životě byl velmi nezpůsobný a pošetilý; dosti zkroušen hledal a našel své kamarády u večeře. Přijali ho však s uznáním, se svým soupeřem se vlídně, rytířsky smířil a od té chvíle cítil, že je svým okolím přijat.

KAPITOLA DRUHÁ

Spřátelil-li se mezitím se všemi, opravdového přítele přece jen tak záhy nenašel; mezi spolužáky nebyl nikdo, s kým by se cítil obzvlášť spřízněn či ke komu by pojal náklonnost. Je ale překvapilo, že z toho rázného zápasníka, jehož byli spíš ochotni považovat za roztomilého rváče, se vyklubal velmi mírumilovný kolega, který se zjevně spíš snažil o pověst vzorného žáka.

V klášteře byli dva lidé, ke kterým Goldmunda táhlo srdce, kteří se mu líbili, kteří ho zaměstnávali v myšlenkách, k nimž pocíťoval obdiv, lásku a úctu: opat Daniel a učitelský pomocník Narcis. Opat považoval takřka za světce, jeho prostota a добрta, jeho jasný a starostlivý pohled, to, jak jeho způsob přikazovat a řídit měl podobu pokorné služby, jak dobře a klidně si počínal, to všechno ho mocně přitahovalo. Byl by se nejraději stal osobním služebníkem toho zbožného muže, stále by mu v jeho blízkosti naslouchal a sloužil, veškerou svou chlapeckou touhu po uctívání a oddanosti mu přinášel jako trvalou oběť a učil se od něho čistému, ušlechtilému, světeckému životu. Neboť Goldmund zamýšlel nejen absolvovat klášterní školu, nýbrž pokud možno zůstat v klášteře napořád a svůj život zasvětit Bohu; taková byla jeho vůle, takové bylo otcovo přání a příkaz, a tak to také jistě určil a žádá Bůh. Zřejmě to na tom krásném, skvoucím chlapci nikdo nepozoroval, a přesto na něm leželo břímě, břemeno původu, tajné určení k odpykání a oběti. Neviděl to ani opat, ačkoli mu Goldmundův otec leccos naznačil a zřetelně vyjádřil přání, aby syn zde v klášteře zůstal navždy. Jako by na Goldmundově zrození lpěla jakási skvrna, jakési tajemství jako by si žádalo usmíření. Avšak otec se opatovi příliš nelíbil, otcovým slovům a celé jeho poněkud naparovačné osobě čelil chladnou zdvořilostí a oněm náznakům nepřikládal valný význam.

Ten druhý, kdo vzbudil Goldmundovu lásku, viděl ostřeji a tušil víc, ale zůstal zdrženlivý. Narcis si dobře povšiml, jaký vzácný ptáček k němu přiletěl. On sám, osamocený ve své vznešenosti, ihned v Goldmundovi vytušil spřízněnce, i když se ve všem zdál být jeho protikladem. Jak byl Narcis tmavý a hubený, tak Goldmund jen zářil a kvetl. Jak se Narcis jevil jako myslitel a analytik, tak Goldmund zase jako snílek a duše dětinná. Avšak protiklady něco spojovalo: oba byli lidé urození, oba se před ostatními vyznačovali zjevnými

vlohami a znaky a oběma se od osudu dostalo zvláštní výzvy.

Narcis pocítil vřelou účast s tou mladou duší, jejíž uzpůsobení a osud záhy rozpoznal. Goldmund k svému krásnému, chytrosti tak vynikajícímu učiteli planul obdivem. Byl však nesmělý; nepřišel na jiný způsob, jak se o Narcise ucházet, než že až do vyčerpání usiloval být pozorným a učelivým žákem. A nezadržovala ho pouze plachost. Zadržoval ho i pocit, že pro něho Narcis představuje nebezpečí. Nemohl mít za ideál a vzor toho dobrotivého a pokorného opata a současně i nadměrně chytrého, učeného, bystrého Narcise. A přesto veškerou duševní silou mládí následoval ideály oba, ideály neslučitelné. Často tím strádal. Mnohdy se v prvních měsících svého pobytu ve škole cítil v srdci tak zmaten a smýkán sem a tam, až ho přepadalo pokušení zběhnout či si své trápení a vnitřní hněv vylít ve styku se spolužáky. Často v něm, jinak takovém dobrákovi, pro nějakou drobnou spolužákovu drzost či škádlení zcela náhle a jak plamen divoce vzkypla zlost, že se jen s nejvyšším úsilím dokázal opanovat a mlčky se odvrátit s očima zavřenými a bledý jako stěna. Pak šel do stáje za Lysákem, položil mu hlavu

na krk, líbal ho a plakal. A pone-náhlu jeho trápení vzrůstalo a bylo patrné. Tváře se mu propadly, zrak pohnul, smích, který měli všichni tak rádi, se vytrácel.

Sám nevěděl, co to s ním je. Poctivě si přál a usiloval být dobrým žákem, aby ho brzy přijali do noviciátu a aby se pak stal zbožným, tichým bratrem otců; věřil, že všechny jeho síly a nadání směřují k tomuto zbožnému a mírnému cíli, jiných snažení neznal. A tak mu bylo podivně a smutno, když byl nucen nahlédnout, jak ten prosy a krásný cíl je tak těžko dosažitelný. Jeho odvaha klesala, občas si s ustrnutím uvědomoval své pokáráníhodné sklony a stavy: roztržitost, nechť k učení, zasněnost a fantazírování či ospalost při hodinách, vzpouru a odpor vůči učiteli latiny, popudlivost a hněvnou netrpělivost vůči spolužákům. A nejvíc matoucí bylo to, že jeho láska k Nar-cisovi se tak těžko snášela s láskou k opatu Danielovi. Přitom leckdy jako by s nejvnitřnější jistotou cítil, že i Narcis ho má rád, že s ním má účast a že na něho čeká.

Narcis se ve svých myšlenkách zaměstnával Goldmundem mnohem víc, než chlapec tušil. Přál si toho hezkého, plavého, milého hochu za přítele, tušil v něm svůj protipól a doplněk, byl by se ho rád ujal a vedl ho, dával mu poučení, povznášel ho a přivedl k rozkvětu. Byl však zdrženlivý. A to z mnoha pohnutek a skoro všech si byl

vědom. Především ho svazovala a zdržovala ošklivost, kterou pocíťoval ke všem těm nikterak vzácným učitelům a mnichům, kteří se do svých žáků či noviců zamilovávali. Sám dost často s nechutí cítil, jak na něm spočívají žádostivé zraky starších mužů, až dost často čelil jejich přívětivostem a hýčkáni němou obranou. Nyní jim rozuměl lépe - i on spatřoval něco vábného v tom, zamilovat si hezkého Goldmunda, vzbouzet jeho jasný smích, něžně mu rukou čečrat v plavých vlasech. Jenže nic takového neudělá, nikdy. Nadto jako učitelský pomocník, který měl hodnost učitele, avšak nikoli jeho úřad a autoritu, přivykl zvláštní rozvaze a obezřetnosti. Navykl si chovat se ke svým jen o pár let mladším žákům, jako kdyby byl o dvacet let starší, přísně si zapovídal jakékoli nadržování a nutil se k obzvláštní spravedlnosti a péči vůči každému žáku, který mu byl protivný. Jeho službou byla služba duchu, jemu byl zasvěcen jeho přísný život, a jen potají, v okamžicích, kdy se nejméně střežil, si dopřával požitku pýchy, přeceňování vlastního úsudku a přemoudřelosti. Ne, ať si přátelství s Goldmundem je sebelákavější, znamená nebezpečí, a on nesmí připustit, aby se dotklo jádra jeho života. Jádrem a smyslem jeho života je služba duchu, služba slovu, klidně a s převahou vést své žáky - a nejen žáky - za vysokými duchovními cíli.

Už přes rok byl Goldmund žákem kláštera v Mariabronnu, už stokrát hrál s kamarády pod lipami na nádvoří s krásným kaštanem školácké hry, na běhanou, s míčem, na loupežníky; teď bylo jaro, ale Goldmund byl unavený a cítil se churav, často ho pobolívala hlava a ve škole jen s námahou udržoval bdělost a pozornost.

A tu ho jednoho večera oslovil Adolf, onen žák, s nímž první setkání přešlo tehdy v pěstní zápas a se kterým v zimě začal studovat Euklida. Bylo to v hodině po večeři, hodině volna, kdy bylo dovoleno hrát si v dormitářích, povídat si v žakovských jizbách i procházet se ve vnějším klášterním nádvoří.

"Goldmunde," řekl a táhl ho za sebou po schodech, "něco ti chci říci, něco šprýmovného. Jenže ty jsi vzorný žáček a určitě to jednou chceš dotáhnout na biskupa - a tak mi nejdřív slib, že budeš kamarád a neřekneš to na mě učitelům."

Goldmund bez váhání dal své slovo. Existovala čest klášterní a čest žakovská, obě se občas dostávaly do rozporu, to už sám poznal; ale jako všude byly nepsané zákony silnější než psané a nikdy, dokud byl žákem, by se byl zákonům a pojmům žakovské cti nezpronevěřil.

Za stálého šeptání ho Adolf odvedl portálem pod stromy. Že prý tu je, vyprávěl, pár dobrých odvážných kamarádů, ke kterým patří i on, a ti že převzali od předchozích generací zvyk si tu a tam připomenout, že přece nejsou žádní mniši, a vyrazit si z kláštera na jeden večer do vsi. Že to je švanda a dobrodružství, kterému se nemůže vyhnout nikdo, kdo je opravdový chlap, a v noci že se zase vrátí zpátky.

"Jenže pak už je brána zavřená," namítl Goldmund.

Jistěže je zavřená, ovšem, ale to právě že je přitom ta největší švanda. Že už se ví, jak se tajnými cestami dostat nepozorovaně dovnitř, vždyť to nebude poprvé.

Goldmund se rozpomněl. Řčení "vyrazit si do vsi" už zaslechl, rozuměly se tím noční výlety chovanců za všelijakými tajnými požitky a dobrodružstvími, což klášterní zákony zapovídaly pod přísným trestem. Zděsil se. "Vyrazit do vsi", to je hřích, je to věc zakázaná. Avšak velmi dobře chápal, že právě proto může mezi "opravdovými chlapy" náležet k žakovské cti se toho nebezpečí odvážit a že být vyzván k takovému dobrodružství znamená jisté vyznamenání.

Nejraději by byl řekl ne a utekl zpátky a do postele. Byl tolik unaven a cítil se velmi bídne, celé odpoledne ho bolela hlava. Trochu se však před Adolfem styděl. A kdož ví, třeba tam venku, při tom dobrodružství, bude něco pěkného a nového, něco, při čem se dá na bolest hlavy a malátnost a celé to trápení zapomenout. Je to výlet do světa, sice tajný a zapovězený a trochu nechvalný, ale přece jen to možná bude úleva a zážitek. Stál a váhala Adolf ho přemlouval, až se nakonec zasmál a řekl ano.

Nepozorovaně ses Adolfem pod lipami vytratili do širokého a už temného nádvoří, jehož venkovní brána byla tou dobou již zamčena. Kamarád ho vedl do klášterního mlýna, kudy se snadno v přítmí a neustálém klapotu kol dalo neslyšně a nepozorovaně proklouznout. Jedním oknem se už za úplné tmy dostali na vlhkou a kluzkou hromadu fošen, z nich jednu museli vytáhnout a položit přes potok, aby mohli přejít na druhou stranu. A byli venku, na matně prosvítající hlavní silnici, mizející v černých lesích. To všecko bylo vzrušující a tajemné a velmi se chlapci líbilo.

Na kraji lesa stál už jeden kamarád, Konrád, a po dlouhém čekání sem přidupal ještě jeden, vytáhlý Eberhard. Ve čtyřech pochodovali mládenci lesem, nad nimi se šuměním vzlétali noční ptáci, mezi ti-

chými oblaky vlhce probleskovalo pár jasných hvězd. Konrád žvanil a dělal vtipy, občas se zasmáli i ostatní, přesto se však na ně snašel stísněný a slavnostní pocit noci a jejich srdce bušila prudčeji.

Po hodině dorazili do vesnice na druhé straně lesa. Všechno už se tu zdálo ponořeno do spánku, nízké štíty protkané temnými žebry trámůví bledě prokmitávaly, nikde nebylo světla. Adolf šel první, plíživě a mlčky obešli několik domů, přešli nějaký plot a oclili se v zahradě, šlapali do měkké půdy záhonů, klopýtali po schůdkách, u zdi jednoho domu se zastavili. Adolf zabouchal na okenici, čekal, zabouchal ještě jednou, uvnitř něco zašustilo a brzy zakmitlo světlo, okenice se otevřela a jeden po druhém vlezli dovnitř, do kuchyně s černým m. komínem a podlahou z hlíny. Na kamnech se krčila olejová lampička, na tenkém knotu plápolal slabý plamínek. Stálo tu děvče, vyhublé selské děvče, podalo vetřelcům ruku, za ní ze tmy vystoupilo druhé děvče, mladičké, dítě s dlouhými tmavými copy. Adolf donesl dárky, půl bochníku bílého klášterního chleba a cosi v papírovém pytlíku, Goldmund měl za to, že to bude trochu ukradeného kadidla či vosku na svíčky anebo něco podobného. Mladší dívka s copy vyšla ven, potmě tápala dveřmi, zůstala dlouho venku a vrátila se se džbánem z šedé kameniny s modrou květinou a podala ho Konrádovi. Napil se z něho a podal ho dál, pili všichni, byl to silný jablečný mošt.

Ve svitu drobného plamene lampy se posadili, dívky na malé tvrdé stoličky, kolem nich na podlahu chlapci. Mluvílo se šeptem, mezitím koloval mošt, Adolf a Konrád měli slovo. Občas některý vstal a pohladil hubenou po vlasech a po šíji, zašeptal jí něco do ucha, maličké se nikdo nedotkl. Ta velká je asi děvečka, pomyslel si Goldmund, a ta hezká malá nejspíš dcera domu. Ostatně to bylo lhostejné a nijak mu na tom nesešlo; neboť sem už nikdy nepřejde. Tajný útěk a noční pochod lesem, to bylo hezké, bylo to nezvyklé, vzrušující, tajemné, a přece ne nebezpečné. Byla to sice věc zakázaná, ale přestoupení zákazu nijak zvlášť svědomí nezatěžovalo. Ale tohle teď, tahle noční návštěva u děvčat, to byla, jak cítil, věc více než zakázaná, byl to hřích. Pro ostatní i to je asi jenom drobný poklesek, pro něho však ne; jemu, který se cítil povolán k mnišskému životu a askezi, není žádná hra s děvčaty dovolena. Ne, už sem nikdy znovu nepřejde. Ale srdce mu v přítmí té nuzné kuchyně bušilo mocně a neklidně.

Kamarádi si před děvčaty hráli na hrdiny a dodávali si důležitosti latinskými úslovími, která mísili do hovoru. Všichni tři patrně měli děveččinu přízeň, postupně se k ní přibližovali s drobným, neohrabaným laskáním, to nejněžnější byl plachý polibek. Zdálo se, že přesně vědí, co je jim tu dovoleno. A protože se celá zábava musela vést šeptem, bylo v té scéně vlastně něco komického, avšak Goldmund to tak necítil. Tiše dřepěl na zemi, upřeně zíral do plamínku světla a ani nehlesl. Občas zachytil trochu žádostivým postranním pohledem nějakou něžňůstku, kterou si vyměňovali druzí. Hleděl upřeně před sebe. Avšak nejraději by se byl nedíval na nic jiného než na tu maličkou s copy, jenže právě to si zakázal. Kdykoli

však jeho vůle trochu polevila a zrak mu zabloudil ke klidné, sladké dívčí tváři naproti, shledal, že její tmavé oči se pevně upírají na jeho obličej, zírala na něj jako očarovaná.

Uběhla asi hodina - nikdy ještě Goldmund neprožil hodinu tak dlouhou -, když se hovor a něžnůstky vyčerpaly, nastalo ticho, všichni seděli trochu v rozpacích a Eberhard se dal do zívání. Děvečka vyzvala k odchodu. Všichni se zvedli, všichni jí podali ruku, Goldmund poslední. Pak všichni podali ruku maličké, Goldmund poslední. A pak se Konrád první vyhoupl z okna, za ním Eberhard a Adolf. Když vylézal i Goldmund, cítil, jak ho něčí ruka zadržuje za rameno. Už se nemohl zastavit; až když stál venku na zemi, váhavě se otočil. Z okna se vyklánělo to mladé děvče s copy.

"Goldmunde!" zašeptala. Zůstal stát.

"Přijdeš zas někdy?" zeptala se. Její plachý hlas byl jako dechnutí.

Goldmund zavrtěl hlavou. Vztáhla k němu obě ruce a uchopila ho za hlavu, ucítil na spáncích její malé teplé dlaně. Hluboko se vyklonila, až se její tmavé oči octly těsně před jeho.

"Přijď zase!" zašeptala a dotkla se jeho úst v dětském polibku.

Rychle vyběhl zahrádkou za ostatními, klopýtal přes záhony, cítil vlhkou hlínu a hnůj, poranil si ruku o růžový keř, přešel plot a pádil vesnicí za ostatními k lesu. "Už nikdy!" poroučela jeho vůle. "Zítra zase!" žadonilo a vzlykalo jeho srdce.

Nikdo noční ptáčky nepotkal, bez obtíží se dostali zpět do Mari-abronnu, přes potok, mlýnem, přes dvůr s lipami, oklikami přes přístřešky a sloupovými okny do kláštera a do ložnice.

Ráno museli dlouhána Eberharda budit herdami, tak hluboce spal.

Na jitřní byli všichni včas, i u ranní polévky a v posluchárně; Goldmund však vypadal špatně, tak špatně, že se ho páter Martin zeptal, není-li nemocen. Adolf po něm vrhl varovný pohled a Goldmund řekl, že mu nic není. Při řečtině však, k polednímu, ho Narcis nespouštěl z očí. I on viděl, že je Goldmund nemocen, mlčel však a jen ho bedlivě pozoroval. Po skončení hodiny si ho zavolaal. Aby nevzbudil pozornost žáků, poslal ho s nějakým příkazem do knihovny a šel tam za ním.

"Goldmunde," pravil, "mohu ti nějak prospět? Vidím, že máš trápení. Třeba jsi nemocen. Pak tě uložíme do postele a pošleme ti polévku a sklenici vína. Dnes pro řečtinu nemáš smysl."

Dlouho čekal, až Goldmund něco odpoví. Bledý chlapec na něho hleděl vyděšenýma očima, sklopil hlavu, znovu ji zvedl, rty mu zaškubaly, chtěl promluvit, ale nemohl. Náhle se sesunul stranou, položil hlavu na čtecí pult mezi dvě hlavičky andělů z dubového dřeva, do nichž byl pult zasazen, a propukl v takový pláč, až to Narcise uvedlo do rozpaků a na chvíli odvrátil zrak, než vzlykajícího uchopil a zdvihl.

"No tak," řekl přívětivěji, než ho kdy Goldmund slyšel promluvit, "no tak, amice, jen plač, však se ti brzy uleví. Vidím, že toho máš dost; patrně ses už celé dopoledne namáhal udržet se na nohou a nedat na sobě nic znát, držel ses opravdu statečně. Jen si teď poplač, to je to nejlepší, co můžeš udělat. Že ne? Už jsi skončil? Už zas můžeš vstát? Tak to tedy půjdeme do pokoje pro nemocné, lehneš si a do večera už ti bude mnohem lépe. Jen pojd'!"

Vedl ho, vyhýbaje se světnicím žáků, do jednoho pokoje pro nemocné, vykázal mu jedno z obou prázdných lůžek, a když se Goldmund začal poslušně svlékat, vyšel ven, aby u představeného ohlásil, že je chlapec nemocen. Objednal také v kuchyni, jak slíbil, polévku a sklenici vína pro nemocného; obě tato v klášteře obvyklá beneficia byla u většiny lehce nemocných ve velké oblibě.

Goldmund ležel v posteli a snažil se vzpamatovat se ze svého zmatení. Snad tak před hodinou by byl s to si uvědomit, co ho dnes tak nesmírně znavilo, co tak smrtelně zmohlo jeho duši, až má hlavu dočista prázdnou a oči jako v plameni. Bylo to ohromné, každou minutu obnovované, každou minutu nezdarem končící úsilí zapomenout na včerejší večer- ani ne tak na večer, na ten pošetilý a hezký výlet z uzavřeného kláštera, ani na chůzi lesem, na kluzkou nouzo-

vou lávku přes černý potok či na přelézání plotů a prolézání okny a chodbami, nýbrž jen a jen na pohled očí v tom tmavém kuchyňském okně, na dívčin dech a slova, na dotek jejích rukou, na polibek jejích rtů. A teď k tomu přibýlo něco dalšího, nový úlek, nový zážitek. Narcis se ho ujal, Narcis ho má rád, Narcis se o něho uchází ten jemný, vznešený, chytrý člověk s úzkými a lehce posměšnými ústy. A on, on se před ním zapomněl a stál před ním v studu a se zajíkaním a nakonec ještě s brekem! Místo aby si člověka

takové převahy získal zbraněmi nejušlechtilejšími, řečtinou, filozofií, duchovním hrdinstvím a stoickou důstojností, slabošsky a uboze se před ním zhroutí! To si nikdy neodpustí, nikdy se mu nebude moci beze studu podívat do očí.

Avšak pláčem to velké napětí povolilo, tichá samota jizby a dobré lůžko působily tak blahodárně, že to veliké zoufalství víc než z poloviny ochablo. Za necelou hodinu vešel bratr konající službu, přinesl zapraženou polévku, kousek bílého chleba a k tomu malý pohár červeného vína, které jinak žáci dostávali jen o svátcích, a Goldmund jedl a pil, vyjedl talíř z poloviny a odstavil ho, znovu začal přemýšlet, ale už to nešlo; znovu si vzal talíř a snědl ještě několik lžic. A když se o něco později tiše otevřely dveře a vešel Narcis, aby se na nemocného podíval, Goldmund ležel a spal a do tváří se mu opět vrátila červeň. Dlouho ho Narcis pozoroval, láskyplně, s pátravým zájmem i s trochou závisti. Viděl, že Goldmund není nemocen, že už zítra nebude muset posílat víno. Ale věděl, že kletba je zlomena, že se stanou přáteli. Ať je to dnes Goldmund, který ho potřebuje, kterému může prokázat službu, jindy to třeba bude on sám, kdo bude slabý a komu bude potřebovat pomoci. A od tohoto chlapce ji bude moci přijmout, dojde-li to snad jednou tak daleko.

KAPITOLA TŘETÍ

Přátelství, které vzniklo mezi Narcisem a Goldmundem, bylo zvláštní; jen málokomu se líbilo a leckdy to téměř vypadalo tak, že se nelíbí ani jim oběma.

Narcis, myslitel, to zpočátku měl nejtěžší. Jemu vše bylo duchem, i láska; nebylo mu dáno oddávat se přichylnosti bezmyšlenkovitě. Byl v tom přátelství duchem vůdčím a po dlouhý čas to byl jen on, kdo vědomě rozpoznával osud, rozsah a smysl tohoto přátelského vztahu. Po dlouhý čas zůstával uprostřed své lásky osamocen a věděl, že přítel mu bude skutečně náležet teprve tehdy, až on ho dovede k poznání. Goldmund se novému životu oddal vroucně a horoucně, hravě a bez odpovědnosti; Narcis přijal vznešený úděl s plným vědomím a plnou odpovědností.

Pro Goldmunda to znamenalo především vykoupení a uzdravení. Jeho mladistvá potřeba lásky byla pohledem a polibkem hezké dívky mocně probuzena a současně beznadějně postrašena. Neboť ve svém nejhlubším nitru cítil, že jeho dosavadní životní sen, všechno, čemu věřil, všechno, k čemu se domníval být určen a povolán, bylo od kořene ohroženo oním polibkem v okně, pohledem těch tmavých očí.

Určen otcem k mnišskému životu, toto určení přijímaje veškerou svou vůli a v žáru svého raného mladického zápalu obrácen k zbožnému a asketicko-hrdinskému ideálu, při prvním letmém setkání, při první výzvě života k jeho smyslům, při prvním pozdravení ženy neodvratně cítil, že zde sídlí jeho nepřítel a démon, že jeho nebezpečím je žena. A teď mu osud poskytl záchranu, teď mu, v nouzi nejvyšší, přišlo vstřícné toto přátelství a nabízelo jeho touze kvetoucí zahradu, jeho úctě nový oltář. Zde mu bylo dovoleno milovat, dovoleno se odevzdávat bez hříchu, dávat své srdce obdivovanému staršímu, moudřejšímu příteli, nebezpečné plameny smyslů proměňovat a zdu-chovňovat v ušlechtilý obětní oheň.

Už v prvním jaru tohoto přátelství však narazil na podivné překážky, na nečekaný, záhadný chlad, hrozné požadavky. Neboť byl dalek toho, aby svého přítele chápal jako protihráče a opačný pól. Zdálo se mu, že přece je potřebovat pouze lásky, jen upřímné vroucnosti, aby se ze dvou stal jeden, aby se smazaly rozdíly a překlenuly protiklady. Jenže jak přísný a jistý, jak jasný a neúprosný byl Narcis! Nevinně se odevzdávat a vděčně společně putovat krajinami přátel-

ství, o tom jako by nic nevěděl, jako by to pro něho bylo nežádoucí. Cesty bez cíle, zasněžené pouti jako by také neznal a nechtěl strpět. Sice když se zdálo, že Goldmund je nemocen, projevil o něho starost, pomáhal a radil mu věrně ve všech záležitostech školy a učenosti, vysvětloval mu obtížná místa v knihách, otvíral mu pohled do říše gramatiky, logiky, teologie; ale nikdy se nezdál být s přítelem zcela spokojen a srozuměn, dokonce často jako by se mu vysmívala nebral ho vážně. Goldmund cítil, že to není pouhé školometství, pouhé vyvyšování staršího a chytřejšího, nýbrž že za tím vězí něco jiného, něco hlubšího, významnějšího. Rozpoznat to hlubší však nedokázal, a tak ho jeho přátelství často rozesmutňovalo až k bezradnosti.

Narcis ve skutečnosti dobře věděl, jak se to má s jeho přítelem, nebyl slepý k jeho kvetoucí kráse ani k jeho přirozené životnosti a plnosti rozpuku. Nikterak nebyl školometem, který by planoucí mladou duši chtěl krmit řečtinou a na nevinnou lásku odpovídat logikou. Spíš toho plavého jinocha měl až přespříliš rád, v tom právě pro něho tkvělo nebezpečí; neboť milovat nebyl stav pro něho přirozený, nýbrž zázrak. Nesměl se zamilovat, kochat se lahodným pohledem těch hezkých očí a blízkostí té kvetoucí jasné plavosti, nesměl této lásce dovolit, aby jen na okamžik setrvala u smyslovosti. Neboť jestliže se Goldmund k mnišství a askezi a celoživotnímu úsilí o svatost jen cítil být určen - Narcis k takovému životu byl určen opravdu. Jemu byla láska dovolena jen v jediné formě, té nejvyšší. V Goldmundovo určení k askezi však Narcis nevěřil. Zřetelněji než kdo jiný uměl číst v lidech, a zde, kde miloval, četl ještě jasněji. Viděl, jaká je Goldmundova přirozenost, a přes veškerou protikladnost ji co nejvnitřněji chápal; vždyť to byla ona druhá, ztracená polovina jeho vlastní přirozenosti. Viděl, jak je tato přirozenost obrněna tvrdou slupkou představ, chyb ve výchově, otcovských prohlášení, a dávno už tušil ono nijak složitě tajemství tohoto mladého života. Jeho úkol mu byl jasný: odhalit tajemství jeho nositeli, zbavit ho slupky a vrátit mu jeho vlastní přirozenost. Bude to těžké, a to nejtěžší přitom je, že tím možná svého přítele ztratí.

Nekonečně pomalu se přibližoval cíli. Uplynuly celé měsíce, než bylo možno jen trochu vážněji zaútočit a zahájit hlubší rozhovor. Do té míry byli oba přes veškeré přátelství od sebe vzdáleni, na takovou dálku se pnul oblouk mezi nimi. Vidoucí a slepý, tak kráčeli vedle sebe; že slepý o své slepotě nevěděl, bylo úlevou jen pro něho.

První průlom učinil Narcis, když se pokoušel vypátrat zážitek, který tehdy rozrušeného chlapce ve slabé hodině k němu vehnal. Pátrání bylo méně obtížné, než si představoval. Goldmund už dávno cítil potřebu vyzpovídat se ze zážitku oné noci; jenže tu kromě opata nebylo nikoho, ke komu by cítil sdostatek důvěry, a opat nebyl jeho zpovědníkem. A když Narcis jednou ve chvíli, která se mu zdála příznivá, připomněl příteli prvopočátek jejich svazku a jemně se dotkl onoho tajemství, prohlásil Goldmund bez okolků: "Škoda, že ještě nemáš svěcení a nemůžeš zpovídat; byl bych se rád té věci zpovědi zbavil a odpykal si ji nějakým trestem. Ale svému zpovědníkovi jsem to říci nedokázal."

Opatrně a lživě kotal Narcis dál, stopa byla nalezena. "Vzpomínáš si," nadhodil zkusmo, "na to ráno, kdy se zdálo, že jsi nemocný, tos jistě nezapomněl, vždyť tehdy jsme se spřátelili. Často jsem na to musel myslet. Možná že sis toho nevšiml, ale tenkrát jsem byl pěkně bezradný."

"Ty a bezradný?" zvolal přítel nedůvěřivě. "Vždyť bezradný jsem byl já! Já jsem přece stál a polykal slzičky a nevypravil ze sebe ani slova a nakonec se dal do breku jako nějaké děcko! Fuj, ještě dnes se za tu chvíli stydím; myslel jsem, že ti už nebudu moci přijít na oči. Že tys musel vidět, jaký jsem to ubožák a slaboch!"

Tápavě si Narcis razil cestu dál.

"Chápu," řekl, "že ti to bylo nepříjemné. Takový neochvějný a statečný chlapík jako ty a plakat před cizím člověkem, nadto ještě učitelem, to se opravdu k tobě nehodilo. Nu, tehdy jsem si skutečně myslel, že jsi nemocen. Když člověkem zmítá horečka, to by se i takový Aristoteles choval všelijak. Ale ty jsi pak vlastně vůbec nemocný nebyl! Žádnou horečku jsi neměl! A to je to, zač ses styděl. Podlehnout horečce se nestydí nikdo, že? Ty ses styděl, protože jsi podlehl něčemu jinému, protože tě něco přemohlo. Stalo se snad něco zvláštního?"

Goldmund okamžik váhal, pak pomalu pronesl: "Ano, stalo se něco zvláštního. Připust', abych si myslel, že jsi můj zpovědník; stejně to jednou musí ven."

S hlavou sklopenou vyprávěl příteli příběh oné noci.

Narcis nato s úsměvem prohlásil: "Nu tak, vyrazit do vsi` je opravdu zakázáno. Ale může se dělat spousta zakázaných věcí a smát se tomu anebo se z toho vyzpovídat, a tím je to vyřízeno a už se to

člověka netýká. Proč bys jako skoro každý žák nemohl jednou také natropit takovou drobnou neplechu? Copak je to tak hrozné?"

Bez obalu a hněvivě vyhrkl Goldmund: "Ty mluvíš opravdu jako kantor! Víš přece přesně, oč běží! Samozřejmě že nevidím žádný velký hřích v tom, jednou si udělat dobrý den z domácího řádu a

zadarebačit si se spolužáky; i když to zrovna nijak nepatří k průpravným cvičením pro život v klášteře." "Počkej!" zvolal Narcis ostře. "Copak, příteli, nevíš, že mnoho zbožných otců potřebovalo právě takovou průpravu? Copak nevíš, že žít jako zpustlík může být jednou z nejkratších cest k životu svěřence?"

"Jen nemluv," bránil se Goldmund. "Chtěl jsem říci: to ne ta trocha neposlušnosti tížila moje svědomí. Bylo to něco jiného. Bylo to to děvče. Byl to pocit, který ti nedokážu vylíčit! Pocit, že kdybych tomu svodu povolil, kdybych jen natáhl ruku, abych se toho děvčete dotkl, že už bych nikdy nemohl zpátky, že by mě pak hřích pohltil jako pekelný jícen a už nikdy nevydal zpět. Že by pak byl konec všem krásným snům, vší ctnosti, vší lásce k Bohu a ke všemu dobrému."

Narcis přikývl, velmi se zamyslel.

"Láska k Bohu," pravil zvolna hledaje slova, "a láska k dobrému nejsou vždycky totéž. Ach, kdyby to bylo tak prosté! Co je dobré, to víme, to stojí v příkázáních. Ale Bůh není jen v příkázáních, víš, v těch je jen jeho nepatrná část. Můžeš se držet příkázání a být od Boha na míle daleko."

"Copak mi nerozumíš?" posteskl si Goldmund.

"Jistěže ti rozumím. Ty cítíš v ženě, v pohlaví, souhrn všeho toho, čemu říkáš ‚svět‘ a ‚hřích‘. Zdá se ti, že všech ostatních hříchů nejsi schopen, anebo kdyby ses jich dopustil, že by tě netížily, mohl by ses z nich vyzpovídat a napravit je. Jen ten jeden hřích ne!"

"Ano, přesně tak to cítím."

"Tak vidíš, že ti rozumím. Nemáš ani tak docela nepravdu, příběh o Evě a hadovi opravdu není jenom nějaká planá bajka. A-přece nemáš pravdu. Měl bys ji, kdybys byl opat Daniel nebo tvůj patron, svatý Chrysostomos, kdybys byl biskup nebo kněz či jenom docela obyčejný mnich. To ty ale nejsi. Jsi žák, a i když si přeješ zůstat v klášteře navždycky anebo si to za tebe přeje tvůj otec, ještě jsi přece nesložil žádný slib a nedostal žádné svěcení. Kdyby tě dnes nebo zítra svádělo nějaké hezké děvče a tys pokušení podlehl, nezlomil

bys žádnou přísahu a neprovinil se proti žádnému slibu."

"Žádnému psanému slibu!" vykřikl Goldmund velice vzrušen. "Ale proti nepsanému, tomu nejsvětějšímu, který nosím v sobě. Copak nevidíš, že to, co snad platí pro druhé, neplatí pro mě? Vždyť ty sám také ještě žádné svěcení nemáš a nesložils žádné sliby, a přece by sis nikdy netroufal dotknout se ženy! Anebo se klamu? Třeba vůbec takový nejsi? Třeba vůbec nejsi takový, za jakého tě mám? Copak tys přísahu, kterou jsi slovem a před představenými ještě nesložil, už dávno neučinil ve svém srdci a necítíš se jí navždycky zavázán? Copak nejsi jako já?"

"Ne, Goldmunde, nejsem jako ty, ne tak, jak si to ty myslíš. I já sice zachovávám nevyřčený slib, v tom máš pravdu. Ale jako ty, to vůbec nejsem. Něco ti dnes povím, na co si jednou vzpomeneš. Říkám ti: naše přátelství nemá naprosto žádný jiný cíl a smysl než ti ukázat, jak jsi úplně jiný než já!"

Goldmund se zaražen zastavil; Narcis promlouval tónem i pohledem, jimž nebylo možno odporovat.

Mlčel. Ale proč Narcis taková slova vyřkl? Proč by měl Narcisův tajný slib být světlejší než jeho? Copak ho vůbec nebere vážně a vidí v něm jen dítě? Zmatky a smutky toho zvláštního přátelství počaly nanovo. Narcis už nebyl na pochybách o povaze Goldmundova tajemství. Věděla za ním Eva, pramáti. Jak jen je však možné, že v jinochu tak krásném, tak zdravém a kvetoucím, naráží probouzející se pohlaví na tak zapřísáhlé nepřátelství? To musel zosnovat nějaký démon, jemuž se podařilo tohoto nádherného člověka vnitřně rozpoltit a znesvářit ho s jeho prvotními pudy. Dobrá, toho démona musíme najít, vypudit ho a posvítit si na něj, pak ho přemůžeme.

Kamarádi se zatím stále víc Goldmunda stranili a opouštěli ho, či spíše cítili, že on je opustil a jaksi zradil. Nikdo jeho přátelství s Narcisem neviděl rád. Zlomyslníci rozkřikovali, že je to proti přírodě, totiž zvláště ti, kdo sami byli do jednoho z obou mladíků zamilováni. Ale i jiní, kterým bylo zřejmé, že tu není místa pro podezření z nějaké neřesti, vrtěli hlavami. Nikdo těm dvěma jejich svazek nepřál; jako by se jím odpoutávali jako aristokrati od ostatních, kteří jim nejsou dost dobří; to nebylo kolegiální, to se do kláštera nepatří, není to křesťanské.

Opatu Danielovi se o obou leccos doneslo k sluchu, pověsti, žaloby, pomluvy. Za svých víc než čtyřicet let života v klášteře odpozo-

roval mnoho jinošských přátelství, patřily k obrazu kláštera, byl to hezký přídavek, někdy obveseloval, jindy znamenal nebezpečí. Stál mimo, oči otevřené, a nevmešoval se. Přátelství tak prudké a tak výlučné byla vzácnost, nebylo bezpochyby docela bez nebezpečí; protože však ani na okamžik nezapochyboval o jeho čistotě, ponechal věci její průběh. Nemít Narcis mezi žáky i učiteli výjimečné postavení, byl by opat neváhal vydat nařízení, jež by oba rozdělilo. Pro Goldmunda není dobré, že se straní spolužáků a stýká se blíž jen se starším přítelem, učitelem. Ale je vůbec možné Narcise, člověka tak neobyčejného, vysoce nadaného, jehož všichni učitelé považují za duchem jím rovného, ba nadřazeného rušit v jeho přednostní dráze a učitelství mu opět odejmout? Kdyby se Narcis jako učitel nebyl osvědčil, kdyby ho jeho přátelství svádělo k ledabylosti a zaujatosti, byl by ho ihned odvolal. Ale nic tu proti němu nebylo, nic leda pověsti, leda žárlivá podezření ostatních. Nadto opat věděl o Narcisově zvláštním nadání, o jeho pozoruhodně pronikavé, snad trochu sebevědomé znalosti lidí. Nepřeceňoval taková nadání, jiná schopnost by mu u Narcise byla bývala milejší; avšak nepochyboval o tom, že Narcisu žáka Goldmunda zjistil něco mimořádného a že ho zná lépe než on sám či kdokoli jiný. Jeho samého, opata, nezaujalo na Goldmundovi krom podmanivého půvabu nic než jistá předčasná, dokonce trochu přemoudřelá horlivost, s níž jako by se, byť pouhý žák a host, už cítil součástí kláštera a málem jako spolubratr. Že Narcis tuto dojemnou, leč nezralou horlivost nebude podporovat a ještě víc podněcovat, toho se jistě obávat nemusí. Byla tu však obava, aby Goldmunda jeho přítel nenakazil určitou duchovní vypínavostí a učenou pýchou; ale takové nebezpečí se mu právě u tohoto žáka nezdálo zvlášť veliké; však uvidíme, jak to dopadne. Když pomyslel na to, oč jednodušší, klidnější, pohodlnější je pro představeného řídit lidi průměrné místo povah velkých a silných, musel povzdychnout a usmát se zároveň. Ne, nedá se nakazit nedůvěrou, neprojevívá nevědu za to, že mu jsou svěřeni dva lidé výjimeční.

Narcis o příteli mnoho přemýšlel. Jeho zvláštní schopnost nahlížet uzpůsobení a určení lidí a citlivě je rozpoznávat mu dávno dala odpověď o Goldmundovi. Vše živoucí a skvoucí na tomto jinochovi mluvilo tak zřetelně; měl všechny znaky silného, smysly i duší bohatě obdařeného člověka, snad umělce, určitě však člověka s velikou milostnou silou, jehož určení a štěstí spočívalo ve schopnosti vzné-

covat a odevzdávat se. Proč jen tenhle člověk lásky, člověk jemných, bohatých smyslu, který tak hluboce dokáže prožívat a milovat vůni květiny, ranní slunce, koně, ptačí let i hudbu, proč ten právě je posedlý stát se člověkem ducha a asketou? Narcis se o tom mnoho na-hloubal. Věděl, že Goldmundův otec tuto posedlost podporoval. Ale mohl ji vyvolat? Jakým kouzlem očaroval syna tak, že tomuto určení a závazku věří? Co tenhle otec může být za člověka? Přestože na něho úmyslně velmi často zaváděl řeč a Goldmund o něm nemálo hovořil, nedokázal si Narcis příteleva otce představit, nebyl s to si ho nijak vybavit. Není to podivné a podezřelé? Hovořil-li Goldmund o pstruhu, kterého jako chlapec chytil, popisoval-li nějakého motýla, napodoboval-li ptačí volání či vyprávěl o nějakém psu nebo žebrákovi, pak vznikaly obrazy, něco bylo vidět. Mluvil-li o svém otci, nebylo vidět nic. Ne, byl-li tento otec v Goldmundově životě skutečně tak významnou, mocnou, vládcovskou postavou, byl by ho musel dokázat vyličít jinak, byl by o něm musel podat jiný obraz! Narcis o tomto otci neměl příliš vysoké mínění; dokonce občas pochyboval, je-li vůbec opravdu Goldmundovým otcem. Byl to prázdný bůžek. Jenže odkud má takovou moc? Jak dokázal naplnit Goldmundovu duši sny, jež jsou jádru té duše tak cizí? I Goldmund mnoho přemýšlel. „Jakkoli si bil jist srdečným citem svého přítele, přece jen stále znova měl tíživý pocit, že ho Narcis nebere dost vážně a že s ním jedná trochu jako s dítětem. A co má znamenat, že mu přítel stále dává na srozuměnou, že není jako on?“

Toto hloubání však Goldmundovy dny zcela nevyplňovalo. Dlouho hloubat, to nedokázal. Byly i jiné věci na práci po celý dlouhý den. Často vězel u bratra vrátného, byl s ním velmi zadobře. Vždycky si znovu vyškemral a lišácky vyloudil možnost hodinku dvě se projet na koníku Lysákovi a těšil se velké oblíbenosti u hrstky osadníků v blízkosti kláštera, zvláště ve mlýně; často číhávali s mlynářovým chasníkem na vydru nebo si pekli lívance z jemné prelátské mouky, kterou Goldmund rozpoznal ze všech druhů poslepu, jen tak čichem. I když byli mnoho pospolu s Narcisem, přece jen vybývaly hodiny, kdy se věnoval svým zvyklostem a radostem. I bohoslužby byly pro něho ponejvíc radostí, rád s žáky zpíval ve sboru, rád se modlil růženec před některým oblíbeným oltářem, naslouchal krásné, slavnostní bohoslužebné latině, oblakem kadidla se díval, jak se třpytí zlato příboru a ozdob a jak na sloupech stojí tiché, důstojné sochy

světců,

evangelisté se zvířaty, „Jakub s kloboukem a poutnickou mošnou.

Tyto postavy ho přitahovaly, ty kamenné a dřevěné figury si rád v jakémisi tajuplném vztahu přimýšlel ke své osobě, třeba jako nesmrtelné vševědoucí patrony, ochránce a ukazatele pro svůj život. Právě tak cítil lásku a tajný vztah náklonnosti k sloupům a hlavicím oken a dveří, ornamentům oltářů, k těm krásným profilovaným prutům a věncům, ke květinám a bujnému listoví, které vyrážely z kamene sloupů a proplétaly se tak živě, jen promluvit. Vyjevovalo se mu cenné, hluboké tajemství: že vedle přírody, jejích rostlin a zvířat existuje ještě tato druhá, nemá příroda vytvořená člověkem, tito lidé, zvířata, rostliny z kamene a dřeva. Nežřídko trávil volnou hodinku tím, že si ty figury, zvířecí hlavy a svazky listů obkresloval, a mnohdy se i sám pokoušel kreslit skutečné květiny, koně a lidské tváře.

A velice miloval církevní zpěvy, zvláště mariánské písně. Miloval pevný, přísný řád těch zpěvů, jejich stále se vracející prosby a chvá-lypění. Sledoval uctívavě jejich důstojný obsah anebo na obsah zapomněl a rozradostňovala ho slavnostní míra těch veršů a nechal se jimi naplňovat, dlouhými hlubokými tóny, plně znějícími vokály, zbožnými repetitivy. Zcela uvnitř svého srdce neměl rád učenost, gramatiku a logiku, i když i ony měly svůj půvab, nýbrž miloval svět obrazů a tónů.

Opětovně vždy nakrátko přerušoval i odcizení, které nastalo mezi ním a spolužáky. Mrzelo ho a nudilo být stále obklopen odmítáním a chladem; vždy znova rozesmával mrzoutské sousedy v lavici nebo zatáhl mlčenlivého spolunocležníka do hovoru před spaním, hodinku si dal námahu a předcházet si druhé, byl roztomilý a znovu si na chvíli pro sebe získal pár očí, tváří, srdcí. Dvakrát takovými pokusy o sblížení dosáhl velmi proti svým úmyslům i toho, že byl opět vyzván "vyrazit si do vsi". Tu se polekal a spěšně se stáhl. Ne, do vesnice už nepůjde, a na dívku s copy se mu podařilo zapomenout a už na ni nemyslet, či alespoň skoro nemyslet.

KAPITOLA ČTVRTÁ

Narcisovo obléhání dlouhý čas Goldmundovo tajemství neodha-lovalo. Po dlouhou dobu se zjevně marně namáhal přítele probudit a naučit ho jazyku, jímž by se to tajemství dalo sdělit.

Co mu přítel vyprávěl o svém domově a původu, neskýtalo žádný obraz. Byl tu matný, beztvary, avšak uctíváný otec, a pak pověst o matce, dávno už nezvěstné či zemřelé, z níž zbylo jen vybledlé jméno. Narcis, znalý lidských duší, poněnáhu poznával, že jeho přítel patří k lidem, jímž se ztratil kus jejich života, kteří se museli pod tlakem nějaké strážné či zakletí srozumět s tím, že část své minulosti zapomněli. Nahlédl, že pouhé vyptávání a poučování tu není k ničemu; viděl také, že příliš věřil moci rozumu a že se mnoho zbytečně namluvil.

Nikoli marná však zůstávala láska, jež ho s přítelem spojovala, a zvyk být mnoho pospolu. Vzдор veškeré hluboké rozdílnosti svých povah se jeden od druhého mnohému naučili; vznikl mezi nimi vedle jazyka rozumu postupně i jazyk duše a znaků, jako když třeba mezi dvěma obydlími sice vede silnice, po které mohou jezdit vozy a cválat jezdci, vedle ní však vzniká i mnoho jiných cest pro hry, vedlejší cesty a okliky: pěšinky pro děti, cestičky pro zamilované, stěží po-střehnutelné stezky koček a psů. Poněnáhu se Goldmund svou odu-ševnělou představivostí po lecjakých magických stezkách vloudil do přítelových myšlenek a jejich jazyka, a Narcis naopak se beze slov naučil chápat a spolucítit leccos z myšlení a chování Goldmundova. Ve světle lásky pomalu zrála nová spojení od duše k duši a teprve pak přicházela slova. A tak, aniž to jeden či druhý očekával, došlo jednoho dne mezi přáteli k rozhovoru - bylo to o volném dni v knihovně -, který zasáhl přímo jádro a smysl jejich přátelství a vrhl na ně nové světlo. Hovořili o astrologii, která se v klášteře nepěstovala a byla zakázána, a Narcis prohlásil, že astrologie je pokus vnést do té spousty různých druhů lidí, jejich osudu a určení řád a systém. Zde se vmísil Goldmund: "Stále mluvíš o rozdílnostech poněnáhu jsem poznal, že to je tvá nejvýraznější vlastnost. Když mluvíš o velkém rozdílu, který je například mezi mnou a tebou, pak mi připadá, že ten rozdíl nespočívá v ničem jiném než právě v tvé podivné posedlosti nalézat rozdíly!"

Narcis: "Ovšem, trefils hřebík na hlavičku. Opravdu: pro tebe nejsou rozdíly zrovna důležité, ale mně připadá, že jediné důležité jsou právě ony. Svou povahou jsem učenec, moje určení je věda. A věda, abych citoval má slova, není nic jiného, než právě ‚posedlost nalézat rozdíly‘. Její podstata by se vůbec nedala lépe označit. Pro nás lidi vědy není důležité nic než zjišťovat rozdílnosti, věda je tedy uměním rozlišovat. Například nalézat na člověku znaky, které ho odlišují od ostatních, znamená poznávat ho."

Goldmund: "Dobrá. Někdo má na sobě dřeváky a je sedlák, jiný má na hlavě korunu a je král. To ovšem je rozdíl. Ale ten pozná i dítě, aniž potřebuje vědu."

Narcis: "Mají-li ale sedlák i král na sobě tytéž šaty, dítě už je nerozezná."

Goldmund: "Věda také ne."

Narcis: "Snad přece. Není chytřejší než dítě, to připust' me, ale je trpělivější, nevidí jen ty nejhrubší znaky."

Goldmund: "To dokáže každé chytré dítě taky. Pozná krále podle pohledu či chování. Stručně řečeno: vy učenci máte svou pýchu, nás ostatní pořád máte za hloupější. Člověk může být velmi chytrý i beze vší vědy."

Narcis: "Těší mě, že to začínáš nahlížet. Brzo teď už pochopíš, že nemám na mysli chytrost, když mluvím o rozdílu mezi tebou a mnou. Neříkám přece: ty jsi chytřejší nebo hloupější, lepší nebo horší. Říkám jen: jsi jiný."

Goldmund: "To se dá pochopit snadno. Jenže ty nemluvíš jen o rozdílech rysů, ty mluvíš často i o rozdílech osudů, o rozdílech určení. Proč bys například ty měl mít jiné určení než já? Jsi křesťan jako já, rozhodl ses k životu v klášteře jako já; jsi jako já dítětem našeho dobrého otce na nebesích. Cíl nás obou je stejný: věčná blaženost. Stejně je i naše určení: návrat k Bohu."

Narcis: "Velmi dobře. V učebnici dogmatiky ovšem je jeden člověk přesně jako druhý, v životě však ne. Myslíš, že učeník, miláček Vykupitelův, na jehož prsou odpočíval, a ten druhý učeník, který ho zradil, ti že snad měli stejné určení?"

Goldmund: "Ty jsi sofista, Narcisi! Takovouhle cestou se k sobě blíž nedostaneme."

Narcis: "My se k sobě blíž nedostaneme žádnou cestou."

Goldmund: "Takhle nemluv!"

Narcis: "Myslím to zcela vážně. Není naším úkolem se k sobě dostat blíž, právě tak jako se k sobě nemohou dostat blíž slunce a měsíc či moře a země. My dva, milý příteli, my jsme slunce a měsíc, moře a země. Není naším cílem přejít jeden v druhého, nýbrž navzájem se poznat a učit se jeden v druhém vidět a ctít to, co je: protějšek druhého a jeho doplněk."

Zaražený Goldmund sklopil hlavu, tvář mu zesmutněla.

Konečně pronesl: "To proto mé myšlenky tak často nebereš vážně?"

Narcis chvíli váhal s odpovědí. Pak pravil jasným, tvrdým hlasem: "Proto. Musíš si zvyknout, milý Goldmunde, že jen sebe sama beru vážně. Věř mi, beru vážně každý tón v tvém hlase, každé tvé gesto, každické pousmání. Ale tvé myšlenky, ty beru méně vážně. Beru na tobě vážně to, co shledávám jako podstatné a nezbytné. Proč jen chceš, abych věnoval zvláštní pozornost právě tvým myšlenkám, když máš tolik jiných a určitě významnějších vloh?"

Goldmund se hořce usmál: "Vždyť říkám, že jsi mě vždycky měl jen za dítě!"

Narcis nepovolil. "Část tvých myšlenek považuji za dětinské. Vzpomeň si, jak jsme předtím hovořili o tom, že chytré dítě vůbec nemusí být hloupější než nějaký učenec. Když se však dítě chce plést do vědy, učenec je nebude brát vážně."

Goldmund zprudka vykřikl: "I když nemluvíme o vědě, tak se mi také vysmíváš! Například se pořád stavíš tak, jako by celá má zbožnost, má snaha o pokrok v učení, moje přání stát se mnichem nebyly nic než dětinství!"

Narcis na něho vážně pohlédl: "Beru tě vážně, když jsi Gold-mund. Ty ale Goldmund vždycky nejsi. Nepřeji si nic jiného, než aby ses naveskrz stal jen Goldmundem. Ty nejsi učenec, nejsi ani mnich - učenec či mnich se dají udělat ze skrovnějšího dřeva. Myslíš si, že jsi pro mě moc málo učený, příliš málo logikem nebo příliš málo zbožný. To ne, jsi pro mě jen příliš málo sám sebou."

Přestože se Goldmund po tomto rozhovoru zaraženě a dokonce dotčeně stáhl, už za několik dní sám

projevil touhu v něm pokračovat. Tentokrát se Narcisovi podařilo lépe a přijatelněji znázornit rozdíly v jejich povahách.

Narcis hovořil, až překypoval, cítil, že Goldmund dnes jeho slova přijímá otevřeněji a ochotněji, že má nad Goldmundem moc. Dal se

svést úspěchem a řekl víc, než měl v úmyslu, dal se strhnout vlastními slovy.

"Podívej," řekl, "je jen jediný bod, ve kterém mám nad tebou převahu: já jsem bdělý, kdežto ty bdíš jen napolo a občas úplně spíš. Bdělý je u mne ten, kdo s plným rozumem a vědomím zná sebe sama, své nejvnitřnější nerozumové síly, pudy a slabosti a dokáže s nimi počítat. Aby ses tomu naučil, to je ten smysl, který pro tebe může mít setkání se mnou. U tebe jsou, Goldmunde, duch a příroda, vědomí a svět snů velmi daleko od sebe. Zapomněls na své dětství, a ono o tebe usiluje z hlubin tvé duše. Tak dlouho tě bude trápit, dokud je nevyslyšíš. Ale dost o tom!

V bdělosti, jak jsem řekl, jsem silnější než ty, tady mám převahu, a mohu ti proto být k prospěchu. Ve všem ostatním, můj milý, ty převyšuješ mne - či spíš budeš převyšovat, jen co nalezněš sám sebe."

Goldmund užasle naslouchal, avšak při slovech "zapomněls na své dětství", sebou trhl jako zasažen střelou; Narcis to nezpozoroval, neboť měl podle svého zvyku při mluvení oči dlouho zavřeny nebo zíral upřeně před sebe, jako by tak lépe nacházel slova. Neviděl, jak to v Goldmundově obličejí náhle zaškubalo a jak přítelova tvář povadla.

"Převyšovat - - já tebe!" koktal Goldmund, jen aby něco řekl, byl jako ochrnutý.

"Jistě," pokračoval Narcis. "Povahy jako ta tvoje, povahy se silnými a jemnými smysly, lidé vroucní, snilkové, básníci, milenci, převyšují nás, lidi ducha, téměř vždycky. Váš původ je mateřský. Žijete plně, je vám dána moc lásky a možnost prožitku. My, lidé ducha, přestože se často zdá, že vás ostatní vedeme a řídíme, my nežijeme plně, žijeme vyprahle. Vám patří plnost života, šťáva plodů, zahrada lásky, krásná krajina umění. Vaším domovem je země, naším myšlenka. Vaším nebezpečím je utonout ve světě smyslů, naším udusit se ve vzduchoprázdnu. Ty jsi umělec, já myslitel. Ty spíš na řadrech matčiných, já bdím v poušti. Mně svítí slunce, tobě měsíc a hvězdy, ty sníš o dívkách, já o chlapcích..."

S očima zeširoka otevřenými naslouchal Goldmund, jak Narcis hovoří v jakémsi řečnickém sebeopojení. Mnohá slova ho zasáhla, jako by to byly meče; při posledních slovech zbledl a zavřel oči, a když si toho Narcis všiml a zděšen se zeptal, co mu je, řekl přítel s

tváří dočista bílou vyhaslým hlasem: "Jednou se mi stalo, že jsem se před tebou zhroutil a dal se do pláče - vzpomínáš si. To se znovu nesmí stát, nikdy bych si to neodpustil - a ani tobě ne! Rychle odejdi a nech mě o samotě, strašná slova jsi mi řekl."

Narcis byl velmi zmaten. Řeč ho strhla, měl pocit, že mluví lépe než kdy jindy. Teď však se zděšením shledal, že některé z těch slov hluboce přítelem otřásl, že někde t'al do živého. Bylo mu zatěžko ho v této chvíli nechat samotného, vteřinu váhal, zamračené Goldmundovo čelo ho vyzvalo k odchodu, a ve zmatku se spěšně vzdálil, aby příteli dopřál samoty, které měl tak zapotřebí.

Tentokrát se nadměrné napětí Goldmundovy duše nerozplynulo v slzách. S pocitem, že je hluboce a naprosto beznadějně zraněn, jako by mu přítel náhle proklál hrud' dýkou, zůstal stát, těžce oddechoval, srdce smrtelně sevřené, tvář voskově bledou, ruce bez vlády. Znovu tu byla ta někdejší hrůza, jen o několik stupňů silnější, znovu to svírání uvnitř, pocit být nucen hledět do očí čemusi strašnému, čemusi naprosto nesnesitelnému. Jenže tentokrát žádný spásný vzlykot v té nouzi nepomáhal. Matko boží svatá, co to jen je? Co se stalo? Copak mě zabil? Copak já jsem zabil? Co strašného tu kdo vyřkl?

Sotva popadal dechu, jako by jedu polkl, až se dusil pocitem, že se musí zbavit čehosi smrtícího, co vězí v něm uvnitř. Máchavými pohyby, jako by plaval, vyrazil z jizby, prchal bezděčně do nejtěšších, liduprázdných koutů kláštera, chodbami, po schodech, ven, na vzduch. Doběhl až do křížové chodby, útočiště zcela v nitru kláštera, nad několika zelenými záhonky stálo vysoké slunečné nebe, chladným, kamenným sklepním vzduchem váhavými pramenky sladce provívala vůně růží.

Narcis v této hodině bezděky učinil, co už dávno bylo jeho toužebným cílem: démona, jímž jeho přítel byl posedlý, zavolal jménem, zaskočil ho. Některé z jeho slov zasáhlo tajemství v Goldmundově srdci a to se vzepjalo v divoké bolesti. Dlouho Narcis bloudil po klášteře a pátral po příteli, nikde ho však nenašel.

Goldmund stál pod jedním z těžkých kamenných oblouků vedoucích do zahrádky křížové chodby, z každého sloupu na něho upřeně shlíželo vždy po třech zvířecích hlavách, kamenné hlavy psů nebo vlka. Rána v něm zela hrůzně rozjitřená, nikudy cesta ke světlu, ni-kudy cesta k rozumu. Smrtná hrůza mu svírala hrdlo i útroby. Mechanicky pohlédl vzhůru a spatřil nad sebou jednu hlavici sloupu s

třemi zvířecími hlavami a ihned ho přepadl pocit, že mu ty tři lité hlavy sedí, zírají a štekají uvnitř v těle. "Za chvíli určitě umřu," uvědomil si s hrůzou. A hned nato, třesa se strachy: "Teď ztrácím rozum, teď mě ty zvířecí tlamy sežerou."

Zalomcovalo jím, sesul se k patě sloupu, bolest byla příliš veliká, dospěl až k nejkrajnější mezi. Obestřely ho mrákoty; hlava mu klesla a pojala ho vytoužená prázdnota.

Opat Daniel měl nepříliš radostný den, vyhledali ho dnes dva starší mniši, rozčilení a v hádce, se vzájemným osočováním se opět jednou dostali do vztekly pře kvůli prastarým, žárlivým nicotnostem. Vyposlechl je, až příliš dlouho jim naslouchal, napomenul je, ale bez úspěchu, nakonec je v přísnosti propustil a každému uložil dosti tvrdý trest, avšak v srdci mu zůstal pocit, že jeho konání bylo bez užitku. Vyčerpán se uchýlil do kaple dolního kostela, modlil se, neobčerstven se opět zdvihl. Přiváben jemným závanem vůně růží vstoupil na okamžik do křížové chodby, aby se nadýchal svěžího vzduchu. Tam našel žáka Goldmunda v mdlobách na dlaždicích. Se smutkem na něho pohlédl, vyděšen bleďostí a vyhaslostí té jindy tak krásné mladé tváře. Dnes to opravdu není žádný dobrý den, tohle nám ještě chybělo! Pokusil se jinocha zvednout, ale na takovou zátěž mu síly nestačily. S hlubokým povzdechem odkvapil starý muž přivolat dva mladší bratry, aby ho odnesli nahoru, a poslal za nimi ještě i pátera Anselma, který se vyznal v umění léčit. Současně poslal pro Narcise; brzo jej našli a on předstoupil před opata.

"Už to víš?" zeptal se opat.

"O Goldmundovi? Ano, Milosti, právě jsem se dověděl, že je nemocen či že ho stihla nějaká nehoda a že ho sem přinesli."

"Ano, našel jsem ho ležet v křížové chodbě, kde přece vlastně nemá co pohledávat. Nestihla ho nehoda, je v mdlobách. Nelíbí se mi to. Zdá se mi, že ty s tím musíš mít něco společného anebo aspoň o něčem víš, je přece tvůj intimus. Proto jsem tě zavola. Mluv."

Narcis, jako vždy plně ovládající své chování i řeč, podal stručnou zprávu o svém dnešním rozhovoru s Goldmundem, a jak ten na přítele tak překvapivě mocně zapůsobil. Opat kroutil hlavou, nikoli bez nevole.

"To jsou zvláštní hovory," řekl a nutil se ke klidu. "Cos mi tu vylíčil, je rozhovor, který by se dal nazvat zásah do cizí duše, je to, abych tak řekl, duchovně pastýřský rozhovor. Ale ty nejsi Goldmun-

dův duchovní pastýř. Ty vůbec nejsi duchovní pastýř, nemáš ještě svěcení. Jak je možné, že hovoříš se svým žákem rádcovským tónem o věcech, o kterých může rozmlouvat jen duchovní pastýř? Důsledky jsou, jak vidíš, zlé."

"Důsledky," odvětil Narcis jemně, ale rozhodně, "ty ještě neznáme, Milosti. Byl jsem poněkud zděšen tím prudkým účinkem, avšak nepochybuji, že důsledky našeho rozhovoru budou pro Goldmunda dobré."

"Uvidíme. Nemluvím teď o nich, nýbrž o tvém jednání. Co ti dalo popud, abys vedl s Goldmundem takové hovory?"

"Jak víte, je to můj přítel. Chovám k němu obzvláštní náklonnost a myslím si, že mu zvlášť dobře rozumím. Moje chování k němu označujete jako duchovně pastýřské. Nepřisvojil jsem si žádnou duchovní autoritu, jen jsem se domníval, že ho znám lépe než on sám sebe."

Opat pokrčil rameny.

"Vím, to je tvoje specialita. Doufejme, že tím nezpůsobil nic špatného. -Je snad Goldmund nemocen? Totiž chybí mu snad něco? Cítí nějakou slabost? Má špatné spaní? Nic nejl? Má nějaké bolesti?"

"Ne, až do dneška byl zdrav. Na těle zdrav."

"A jinak?"

"Churaví ovšem na duši. Víte, je ve věku, kdy začíná boj s pohlavní žádostí."

"Vím. Je mu sedmnáct?"

"Osmnáct."

"Osmnáct. Hm. Dost pozdě. Ale tenhle boj je přece něco přirozeného, čím musí projít každý. Proto se přece ještě nedá říci, že je nemocen na duši."

"Ne, Milosti, jenom proto ne. Ale Goldmund byl na duši churav už dřív, už dávno, proto je ten boj pro něho nebezpečnější než pro ostatní. Trpí tím, domnívám se, že zapomněl na část své minulosti."

"Tak? A na kterou část?"

"Na svou matku a všechno, co s ní souvisí. Ani já o tom nic nevím, vím jen, že tam určitě je zdroj jeho nemoci. Goldmund prý totiž o své matce neví nic, než že ji brzy ztratil. Vypadá to však, jako by se za ni styděl. A přece určitě po ní zdědil většinu svých vloh; neboť, to, co může říci o svém otci, neukazuje, že by tenhle otec mohl mít tak hezkého, mnohostranně nadaného a osobitého syna. To všechno

nevím na základě zpráv, vyvozují to z náznaků."

Opat, který se těmto řečem zpočátku sám v sobě uvnitř trochu posmíval jako přemoudřelým a domýšlivým a pro nějž celá záležitost byla zátěží a obtěžovala ho, začal přemýšlet. Rozpomněl se na Goldmundova otce, na toho poněkud strojeného a odmítavého člověka, a náhle se také, jak pátral v mysli, rozpomněl na některá slova, která mu ten muž pověděl o Goldmundově matce. Že mu způsobila hanbu a utekla mu a že si dal práci, aby v synáčkovi potlačil vzpomínku na ni i případné zděděné neřesti. To že se tedy podařilo a chlapec že je hotov k usmíření toho, v čem matka chybila, přinést svůj život v oběť Bohu.

Nikdy se Narcis tak málo opatovi nelíbil jako dnes. A přesto - jak správně ten hloubavec hádal, jak zřejmě opravdu dobře Goldmunda znal!

Když se ho ke konci ještě jednou zeptal na události dnešního dne, Narcis prohlásil: "Prudký otřes, který dnes Goldmund prožil, jsem nezamýšlel. Připomněl jsem mu, že nezná sám sebe, že zapomněl na své dětství a na matku. Některé z mých slov ho muselo zasáhnout a proniknout do temnot, proti kterým už bojují tak dlouho. Byl jako ducha zbavený, hleděl na mne, jako by mne ani sama sebe už nepoznával. Často jsem mu říkal, že spí, že není v docela bdělém stavu. Teď je bezpochyby probuzen."

Byl propuštěn, bez pokárání, avšak s prozatímním zákazem vyhledat nemocného.

Páter Anselm dal mezitím uložit bezvědomého do postele a seděl u něho. Probudit ho násilím k hroznému vědomí se mu nezdálo vhodné. Hoch vypadal příliš špatně. Starý muž hleděl laskavě svou vrásčitou tváří na jinocha. Prozatím mu zkusil tep a poslechl si srdce. Dozajista ten chlapec něco nemožného snědl, usuzoval, hromadu šťovíku nebo nějakou podobnou hloupost, vždyť to známe. Jazyk mu prohlédnout nemohl. Měl Goldmunda rád, ale jeho přítele, toho předčasně dospělého, příliš mladého učitele, nemohl vystát. No a tady to máme. Určitě má Narcis na téhle historii svou vinu. Proč jen tenhle svěží světlooký chlapec, to milé dítě přírody, musí zrovna padnout na toho pyšného učenečka, toho ješitného gramatika, kterému je ta jeho řečtina důležitější než všechno živoucí na světě!

Když se po delší době otevřely dveře a vstoupil opat, páter stále ještě seděl a zíral do tváře omdlelého chlapce. Jaký je to milý, mladý,

bezelstný obličej, a člověk tady u něho sedí a měl by pomoci a ani to třeba nedokáže. Určitě může být příčinou kolika, předepíšeme svařené víno, možná reveň. Avšak čím déle hleděl na sinalou, staženou tvář, tím víc se jeho podezření klonilo k jiné straně, té povážlivější. Mnohokrát za svůj dlouhý život viděl posedlého. Váhal toto podezření vyslovit, i jen sám před sebou. Počká a bude pozorovat. Jenže, pomyslí si zlostně, jestli tohohle chudáka mládence opravdu očarovali, pak se viník nebude muset hledat daleko, a ten ať se těší.

Opat přistoupil blíž, prohlédl si nemocného a jemně mu trochu nadzdvihl oční víčko.

"Je možné ho vzbudit?" zeptal se.

"Rád bych ještě počkal. Srdce je zdravé. Nesmíme k němu nikoho pustit."

"Je v nebezpečí?"

"Myslím že ne. Nikde poranění, nikde stopy po úderu či pádu. Jev bezvědomí, třeba to byla kolika. Při velmi silných bolestech člověk omdlí. Kdyby to byla otrava, měl by horečku. Ne, zase se probudí a zůstane naživu."

"Nemohlo by to být od hlavy?"

"To nechci popírat. Copak se nic neví? Nevyděsilo ho snad něco příliš? Nějaká zpráva o úmrtí? Nepohádal se s někým nebo neurazil ho někdo? Pak by se všechno vysvětlilo."

"Nevíme. Dbejte, ať k němu nikoho nepouštíte. Vás prosím, zastaňte u něho, dokud se neprobudí. Kdyby se to náhodou obrátilo k horšímu, zavolejte mě, i kdyby to bylo v noci."

Před odchodem se stařec ještě jednou sklonil nad nemocným; myslel na jeho otce a na onen den, kdy mu přivedli tuhle hezkou, veselou, plavovlasou hlavu, a jak si ho všichni hned oblíbili. I on sám ho rád vídal. Ale v jednom má Narcis pravdu: v ničem se ten hoch svému otci nepodobá! Ach, co je všude starostí, jak nedokonalé jsou všechny naše skutky! Nepropásl snad něco v případě tohoto chlapce? Měl správného zpovědníka?, Je v pořádku, že nikdo v domě se v tomto žákovi nevyzná tak dobře jako Narcis? Může snad ten mu pomoci, vždyť je ještě v noviciátu, není ani bratrem, ani nemá svěcení, a v jeho myšlení a názorech, ve všem je cosi tak nepříjemně nadřazeného, ba nepřátelského? Ví Bůh, zda se za maskou poslušnosti neskrývá něco hrozného, třeba je to pohan? A za všechno, co se z obou těch mladých lidí jednou stane, za to on je spoluzodpovědný.

Když Goldmund přišel k sobě, byla už tma. Hlavu měl prázdnou a cítil závrať. Cítil, že leží v posteli, nevěděl, kde je, a také o tom nepřemýšlel, bylo mu to jedno. Ale kde to byl předtím? Odkud přišel, z jakých cizích, vzdálených končin zážitků? Byl pryč, někde velmi daleko, něco spatřil, něco mimořádného, něco nádherného, něco hrozného a také nezapomenutelného - a přece to zapomněl. Kde to je? Co se to před ním vynořilo, tak veliké, tak bolestné a tak blažené, a znovu zmizelo?

Zhluboka naslouchal, uvnitř v sobě, tam, kde se dnes něco prolomilo, něco se stalo - co jen to bylo? Vyvalila se nespoutaná klubka obrazů, viděl psi hlavy, tři psi hlavy, a cítil vůni růží. Ach, co to bylo za bolest! Zavřel oči. Ach, jak strašná to byla bolest! Opět usnul.

Znovu se probudil, a právě když se svět snů klouzavě a ve spěchu vytrácel, to znovu spatřil, znovu našel ten obraz, a škulbl sebou jako v bolestné rozkoši. Spatřil, že prohlédl. Viděl ji. Viděl ji, velkou a zářící, s plnými kvetoucími ústy a ohnivými vlasy. Uviděl svou matku. A současně jako kdyby zaslechl hlas:

"Zapomněla na své dětství." Čí jen to je hlas? Naslouchal, přemýšlel a přišel na to: to je Narcis. Narcis? A v okamžení, jediným náhlým trhnutím se všechno vrátilo: rozpomněl se, byl vědoucí. Ó matko, matko! Hory suti, celá moře zapomnění byla tatam, odplynula; královským, světlemodrým - ma očima na něho opět patřila ta ztracená, ta nevýslovně milovaná.

Páter Anselm, který si v lenošce u postele zdříml, se probudil. Uslyšel, jak se nemocný v posteli hýbe a dýchá. Opatrně vstal.

"Je tu někdo?" zeptal se Goldmund.

"To jsem já, buď klidný. Rozsvítím."

Přinesl lampu, svět ozářil jeho laskavý vrásčité obličej.

"Jsem snad nemocný?" zeptal se jinoch.

"Byl jsi v bezvědomí, synáčku. Podej mi ruku, podíváme se na tep. Jak se cítíš?"

"Dobře. Děkuji vám, otče Anselme. Jste moc hodný. Už mi nic neschází, jsem jen unavený."

"Přirozeně, že jsi unavený. Brzo budeš zase spát. Ale předtím si polkni horkého vína, je připravené.

Napijeme se pěkně spolu, chlapče, na přátelství."

Uchystal pečlivě džbán horkého vína a vložil ho do nádoby s horkou vodou.

"Tak to jsme se oba hezkou chvíli prospali," smál se lékař. "Pěk-

ný ošetřovatel, myslíš si určitě, když nedokáže zůstat vzhůru. No vždyť jsme jen lidé. Teď se, chlapče, trochu napijeme tohoto kouzelného nápoje, není nad to si takhle trošku tajně v noci popít. Tak na zdraví!"

Goldmund se smál, přitukl si, ochutnal. Teplé víno bylo okořeněno skořicí a hřebíčkem a oslazené cukrem, to ještě nikdy nepil. Napadlo ho, že už jednou byl nemocný, ale to se ho ujal Narcis. Tentokrát je to páter Anselm, kdo je na něho hodný. Velmi se mu to zamlouvalo, bylo to úžasně příjemné a nezvyklé ležet si tu při svitu lampy a se starým páterem uprostřed noci popíjet pohár sladkého teplého vína.

"Bolí tě břicho?" zeptal se starý.

"Ne."

"Myslel jsem si totiž, že to musí být kolika, Goldmunde. Tak ta to tedy není. Ukaž jazyk. No dobrá. Váš starý Anselm zas jednou nic nevěděl. Zítra hezky zůstaneš ležet, já pak přijdu a prohlédnu tě. A víno jsi už vypil? V pořádku, jen ať ti slouží. Počkej, podívám se, jestli trochu nezbylo. Na půl pohárku pro oba to ještě vystačí, když se poctivě rozdělíme. -Ale pěkně jsi nás postrašil, Goldmunde! Ležíš si v křížové chodbě jako mrtvola. Opravdu tě nebolí břicho?"

Smáli se a poctivě se rozdělili o zbytek vína, páter žertoval a Goldmund se na něho vděčně a pobaveně díval svýma zase už jasnýma očima. Pak si starý odešel lehnout.

Goldmund ještě chvíli ležela bděl, z nitra mu pomalu vystoupily obrazy, znovu zaplála přítelova slova a ještě jednou se mu v duši zjevila plavá, zářivá paní, matka; její obraz ho protkl jako jarní vítr, jako oblak života, tepla, něžnosti a vroucí výzvy. Ó matko! Jak jen je možné, že na ni mohl zapomenout!

KAPITOLA PÁTÁ

Goldmund si sice o své matce až do té chvíle něco pamatoval, avšak pouze z vyprávění jiných; její obraz si neuchoval a to málo, co se domníval, že o ní ví, před Narcisem zatajil. Matka byla čímsi, o čem se mluvit nesmělo, styděli se za ni. Bývala tanečnicí, krásná, nespoutaná žena urozeného, ale nedobrého a pohanského původu; Goldmundův otec, jak aspoň vyprávěl, ji vyzdvihl z bíd a hanby; dal ji pak, protože nevěděl, zda není pohankou, pokřtít a poskytl jí náboženskou výchovu; oženil se s ní a udělal z ní váženou paní. Ona se však po několika letech klidného a řádného života opět rozpomněla na své někdejší umění a cviky, působila pohoršení a sváděla muže, zůstávala celé dny a týdny mimo dům, rozkřiklo se o ní, že je čarodějnice, a nakonec, poté co ji její muž několikrát dostihl a znovu vzal k sobě, opět a navždy zmizela. Chvíli o ní ještě docházely zvěsti, špatné zvěsti, sršivě probleskovaly jako ohon komety a pak uhas-ly. Její muž se z těch let neklidu, hrůzy, hanby a věčných překvapení, která mu zchystávala, zotavoval pomalu; místo nevydařené ženy vychovával nyní synka, který se postavou i tváří matce velmi podobal; muž zatrpkl a stal se z něho pobožnůstkář a v Goldmundovi vypěstoval víru, že musí svůj život přinést v oběť Bohu, aby usmířil matčiny hříchy.

Tak asi vyznívalo to, co Goldmundův otec o své ztracené ženě obvykle vyprávěl, ačkoli o tom hovořil jen nerad, a když Goldmunda předával do kláštera, učinil o tom zmínku také opatovi; to vše byla hrůzná pověst, kterou znal i syn, i když se ji naučil od sebe zapuzovat a skoro na ni zapomenout. Naprosto a zcela zapomněl však na skutečný obraz své matky, onen jiný, docela jiný obraz, který nesestával z vyprávění otce a služebnictva a z temných a divokých pověstí. Zapomněl svou vlastní skutečnou, prožitou vzpomínku na matku. A tento obraz, hvězda jeho let nejčasnějších, opět vyvstal.

"Je nepochopitelné, jak jsem mohl zapomenout," řekl příteli. "V životě jsem nikdy nikoho nemiloval tak jako svou matku, tak bez-mezně a horoucně, nikdy jsem nikoho tak neuctíval, tak neobdivoval, zářila mně jako slunce i měsíc dohromady. Bůh sám ví, jak jen bylo možné mi její oslnivý obraz v duši tak zatemnit a udělat z ní postupně tu zlou, vybledlou, beztvářou čarodějkou, jakou byla pro otce i pro mne po tolik let."

Narcis přednedávnem ukončil svůj noviciát a byl přijat do řádu. Jeho chování ke Goldmundovi se podivuhodně změnilo. Goldmund totiž, který přítelovy pokyny a výzvy častokrát dříve odmítal jako protivné a nadnesené poučování a karatelství, byt od toho velkého zážitku pln užaslého obdivu k Narcisově moudrosti. Kolik jeho slov se splnilo jako proroctví, jak hluboko ten prazvláštní člověk do něho nahlédl, s jakou přesností uhodl jeho životní tajemství, jeho skrytou ránu a jak chytře ho uzdravil! Neboť se zdálo, že jinoch je uzdraven. Nejenže ty mdloby zůstaly bez zlých následků; i všechno to hrané, přemoudřelé, nepravé v Goldmundově bytosti jako by roztálo. i ono poněkud příliš časně mniš-ství, ta nedozrálá víra v povinnost ke zcela mimořádné službě Bohu. Od té doby, co našel cestu sám k sobě, jinoch jako by současně omládl i zestárl. Za to všechno vděčil Narcisovi.

Narcis se však od jisté doby choval k příteli se zvláštní obezře-lostí; hleděl na něho velmi skromně, už vůbec ne s převahou a men-torsky, zatímco Goldmund byl pln obdivu. Hleděl, jak Goldmunda z

tajemných zdrojů napájely síly, jež jemu samému byly cizí; byl s to podporovat jejich růst, jemu se však z nich žádného podílu nedostávalo. S radostí hleděl, jak se přítel osvobozuje od jeho vůdcovství, a přece byl čas od času smuten. Cítil, že je stupněm, který byl překročen, slupkou, která byla odhozena; hleděl na blížící se konec tohoto přátelství, jež pro něho tolik znamenalo. Stále ještě věděl o Gold-mundovi víc než on sám; Goldmund sice opět našel svou duši a byl hotov jít za jejím voláním, avšak kam ho zavede, o tom ještě neměl zdání. Narcis to však tušila byl bezmocný; cesta jeho milovaného povede do končin, kam on sám nikdy nevzkročí.

Goldmundova touha po vědění velmi polevila. Zmizela i jeho chuť disputovat s přítelem, zahanbeně si vzpomínal na některé jejich někdejší duchovní rozhovory. V té době se v Narcisovi, ať už v důsledku skončení noviciátu či zážitků s Goldmundem, probudila potřeba ústraní, askeze a duchovních cvičení, sklon k půstům a dlouhým modlitbám, častému zpovídání, k dobrovolným cvičením v ka-jícnosti, a Goldmund byl s to tento sklon chápat, ba téměř i sdílet. Od svého uzdravení měl velmi zostřený instinkt; i když o svých budoucích cílech nevěděl ještě zřeh nic, přece jen velmi a často až znepokojivě jasně cítil, že se chystá jeho osud, že určitá ochranná doba nevinnosti a klidu je tatam a že v něm všechno čeká napjato a připra-

veno. Často ho to tušení blažilo, nedovolovalo mu jako sladká zami-lovanost celou polovinu noci usnout; často však bylo opět temné a hluboce úzkostné. Zas se k němu vrátila matka, ta bytost dávno ztracená, a to bylo štěstí nejvyšší. Ale kam ho povede její vábívé volání? V nejistotu, zmatky, bídu, možná i ve smrt. Do ticha, míru, zajištění, do mnišské cely a klášterního společenství na celý život - tam nevede, její volání nemá nic společného s otcovskými příkazy, které tak dlouho zaměňoval za vlastní tužby. Z tohoto pocitu, jenž byl často tak silný, sklíčený i horoucí jako něco prudce tělesného, se živila Goldmundova zbožnost. Záplavě citu, který ho vábil k vlastní matce, dával ze sebe proudit v opakovaných dlouhých modlitbách k Matce boží. Leckdy však jeho modlitby opět končily v oněch podivuhodných, nádherných snech, které teď míval tak často: sny za dne, při polobdění, sny o ní, jichž se účastnily všechny jeho smysly. Zde ho mateřský svět zaplavoval svými vůněmi, temně na něho hleděl záhadným milostným zrakem, šuměl zhluboka jako moře a ráj, mazlivě žvatlal líbezné zvuky beze smyslu, ale plné smyslnosti, chutnal sladce a chutnal solí, hedvábnými vlasy mu hladil žiznivě rty a oči. Všechno nebylo v matce jenom spanilé, pouze sladký, modrý pohled lásky, lahodný úsměv plný příslibů štěstí, mazlivé konejšení; bylo v ní kdesi pod půvabnými slupkami i všechno strašné a temné, všechna lačnost, všečen strach, všečen hřích, všechno hoře, všechno zrození, veškerá nezbytnost smrti.

Hluboko do těch snů klesal jinoh, do toho mnohonásobného přediva roznicených smyslů. Nevystávala v nich jen milovaná minulost: dětství a láska mateřská, zářivé zlaté jtro života; kynula v nich i hrozivá, slibující, vábívá a nebezpečná budoucnost. Občas se mu tyto sny, v nichž matka, madona a milenka splývaly vjedno, jevíly pak jako hrůzné zločiny a rouhání proti Bohu, jako smrtelné, nijak nenapravitelné hříchy; jindy v nich spatřoval veškeré vykoupení, veškerou harmonii. Život na něho hleděl pln tajemství, temný, neprobádaný svět, nepoddajný pichlavý les plný pohádkových nebezpečí - ale byla to nebezpečí matčina, přicházela od ní, vedla k ní, byla tím malým temným kruhem, malou hrozivou propastí v jejích světých očích.

Mnoho ze zapomenutého dětství vyplulo v těchto snech o matce na povrch, z nekonečných hlubin a zapomnění vypučelo mnoho kvítků vzpomínek, roztomile hleděly, voněly předtuchou, vzpomínky na

city dětství, možná na prožitky, možná na sny. Občas snil o rybách, připlouvaly k němu černé a stříbrné, studené a hladké, vnikaly do něho a proplouvaly jím, přicházely jako poslové s líbeznými zvěstmi o štěstí z krásnější skutečnosti, a opět jako stín v zákratech mizely, byly tytam a místo poselství přinesly nová tajemství. Často snil o plovoucích rybách a letících ptácích, a každá ryba nebo pták byl jeho výtvar, na něm závislý a jím ovladatelný jako jeho vlastní dech, zazářily jako pohled či myšlenka a znovu se do něho vrátily. Zdávalo se mu o jedné zahradě, o kouzelné zahradě s pohádkovými stromy, velikánskými květinami, hlubokými tmavomodrými slujemi; trávou probleskovaly zraky neznámých zvířat, po větvích se sunuli hladcí, šlachovití plazi; na révě a keřích visely obrovské, vlhce se lesknoucí bobule, a kdy si jich utřhl, nabobtnaly mu v dlani a prýštila z nich teplá šťáva jako krev, nebo měly oči a lstivě a roztoužené

jimi koulely; opatrně se opřel o strom a sáhl po větvi a mezi kmenem a větví spatřil a nahmatl hnízdo ze spleteniny rozčuchaných hustých vlasů jako ochlupení v podpaží. Jindy snil sám o sobě nebo o svém světcí jmenovci, snilo Goldmundovi, Chrysostomovi, který měl ústa ze zlata a těmi zlatými ústy pronášel slova, a z těch se stávali drobní rojící se ptáčci a s třepotáním v hejnech odlétali.

Jednou měl sen: byl už velký a dospělý, seděl však jako dítě na zemi, před sebou měl hlinu a jako dítě hnětl z té hlíny figurky: koníčka, býka, drobného mužíčka, malou ženu. Hnětení ho bavilo a dělal zvířatům i mužům směšně velká pohlaví, ve snu mu to připadalo velice vtipné. Pak ho hra unavila a šel dál, vtom za sebou ucítil něco živého, velkého, jak se to neslyšně přibližuje, otočil se a v hlubokém úžasu a s velkou hrůzou, která však nebyla prosta radosti, spatřil, že jeho malé hliněné figurky vyrostly a obživly. Jako úžasně velcí, němí obři pochodovaly postavy kolem něho, pořád rostly, mlčky a rozložitě táhly dál, do světa, vysoké jako věže.

Žil v tom světě snů víc než ve skutečnosti. Skutečný svět: školní jizba, klášterní dvůr, knihovna, ložnice a kaple, to byl jen povrch, jen tenká, chvějivá slupka sny naplněného nadskutečného světa obrazů. Pouhé nic stačilo do té tenké slupky prorazit otvor: cosi tušivého ve zvuku řeckého slova uprostřed střízlivé lekce, závan vůně z botanické torby bylinkáře pátera Anselma, pohled na kamenný úponek s listy vyrazujícími nahoře ze sloupku v okenním oblouku - stačily i jen tak drobné podněty, aby pronikly slupkou skutečnosti a aby za

mírumilovnou, strnulou skutečností rozpoutaly burácivé propasti, proudy a mléčné dráhy onoho obrazového světa duše. Z latinské iniciály se stala voňavá matčina tvář, z dlouhého tónu v Ave brána do ráje, z řeckého písmene pádící kůň, vzpínající se had tiše se pro-plazil pod květy ven a už na jeho místě opět strnule zela stránka v gramatice.

Mluvíval o tom jen zřídka, jen málokdy odhalil Narcisovi v náznaku tento snový svět.

"Myslím si," řekl jednou, "že květinový list či nějaký brouček na cestě říká a obsahuje víc než všechny knihy v knihovně. Písmeny a slovy se nedá nic vypovědět. Leckdy píšu některé řecké písmeno, třebaš theta nebo omega, a když perem jen trochu pootočím, písmeno se zakroučí a je z něho rybka a v mžiku mi připomene všechny potoky a řeky, co jich na světě je, všechno chladné a vlhké, Homérův oceán i vodu, co po ní kráčel Petr, anebo se z písmene stane pták, zvedne ocásek, načechrá peří, načepýří se, usměje a odletí. - Ty, Narcisi, ty asi nemáš o takových písmenech valné mínění? Ale já ti říkám: jimi Bůh sepsal svět."

"Velmi si jich cením," pravil Narcis smutně. "Jsou to čarovná písmena, dají se jimi zaříkávat všichni démoni. Jen k pěstování věd se samozřejmě nehodí. Duch má rád pevný tvar, vyžaduje, aby se na své znaky mohl spolehnout, miluje to, co je, a ne to, co se rodí a vzniká, miluje skutečné a nikoli možné. Nestrpí, aby se z omegy stal had či pták. Duch v přírodě žít nemůže, jen proti ní, jen jako její opak. Už mi teď, Goldmunde, věříš, že z tebe nikdy nebude učenec?"

Ó ano, tomu už Goldmund věřil dávno a byl s tím srozuměn.

"Už se tak zarputile nepachtím po duchu jako vy," řekl zpola žertem. "S duchem a učeností je to u mne tak, jako to bylo s mým otcem: myslel jsem si, že ho velmi miluji a že se mu podobám, přísahal jsem na všechno, co řekl. Ale jen se zas zjevila matka, poznal jsem teprv, co je láska, a vedle jejího obrazu se obraz otce najednou scvrkl a je teď neradostný a skoro až protivný. A teď mám sklon na všechno duchovní pohlížet jako na otcovské, nemateřské, protimateřské, a mít to v trochu menší vážnosti."

Hovořil laškovně, avšak přítelovu zasmušilou tvář se mu nepodařilo rozjasnit. Narcis se na něho mlčky díval, jeho pohled byl jako laskání. Pak řekl: "Rozumím ti dobře. Teď už se nemusíme přít; pro-citls a také jsi poznal rozdíl mezi sebou a mnou, rozdíl mezi půvo-

dem mateřským a otcovským, mezi duší a duchem. A teď určitě brzy také poznáš, že tvůj život v klášteře a tvé úsilí žít jako mnich jsou omylem, výmyslem tvého otce, který tím chtěl zbavit vzpomínku na tvou matku hříšnosti anebo se jí tím jen pomstít. Či stále ještě věříš, že jsi určen k tomu, zůstat v klášteře celý život?"

Goldmund přemítavě pozoroval přítelovy ruce, ušlechtilé, stejně přísné jako i něžné, hubené, bílé ruce. Nikdo nemohl být na pochybách, že to jsou ruce askety a učence.

"Nevím," řekl zpěvně, s drobným váháním a prodléváním hlasu na každé hlásce tak, jak si to poslední dobou navykl. "Opravdu to nevím. Mého otce soudíš trochu přísně. Neměl to lehké. Ale možná máš i v tomhle pravdu. Jsem už tady v klášterní škole přes tři roky, a ještě mě nikdy nenavštívil. Doufá, že tu zůstanu navždycky. Snad by to tak bylo nejlip, vždyť jsem si to sám přál. Ale dnes už nevím, co vlastně chci a jaká mám přání. Dřív bylo všechno prosté, tak jako písmena v čítance. Teď už není prostého nic, ani písmena. Všecko dostalo spoustu významů a tváří. Nevím, co se ze mne má stát, nemohu teď na takové věci myslet."

"A také nemysli," prohlásil Narcis. "Však už se ukáže, kam všude tě cesta povede. Začala tím, že tě přivedla zpět k matce, a jistě tě k ní ještě mnohem víc přiblíží. Pokud jde o tvého otce, tak o něm nesoudím příliš přísně. Copak by ses chtěl k němu vrátit?"

"Ne, Narcisi, jistěže ne. Jinak bych to udělal, jakmile budu se školou hotov či rovnou hned teď. Vždyť když ze mne žádný učenec nebude, vlastně jsem se z latiny, řečtiny i matematiky naučil až dost. Ne, ale já zpátky k otci nechci..."

Zahleděl se v myšlenkách před sebe a náhle zvolal: "Ale jak to jen děláš, že mi stále říkáš slova či kladeš otázky, které mě prosvěcují a objasňují mi sama sebe? I teď zas to byla pouhá tvoje otázka, budu-li se chtít vrátit k otci, která mi pojednou ukázala, že to nechci. Jak to děláš? Jako bys věděl všechno. Řekl mi leccjaká slova o sobě i o mně, která jsem v okamžiku naslouchání nechápal a která pak měla pro mě takový význam! To ty jsi označil můj původ za mateřský a objevil, že jsem byl v zakletí a zapomněl na své dětství! Odkud znáš lidi tak dobře? Nemohu se tomu také já naučit?"

Narcis s úsměvem zavrtěl hlavou.

"Ne, můj milý, nemůžeš. Jsou lidé, co se dokáží mnohému naučit, ale ty k nim nepatříš. Nikdy se nebudeš učit. Vždyť také proč? Ne-

máš toho zapotřebí. Máš jiné vlohy. Máš víc vloh než já, jsi bohatší než já, ale zas i slabší, tvá cesta bude krásnější a těžší než moje. Kolikrát jsi mě nechtěl pochopit, vzpíral ses jak hříbě, nebylo to vždycky lehké a musel jsem ti často i ublížit. Musel jsem tě probudit, vždyť jsi spal. I to, že jsem ti připomněl matku, zpočátku bolelo, velice to bolelo, našli tě v křížové chodbě ležet jak podřátého. Muselo to být. - Ne, nehlaď mě po vlasech! Nech toho! Nesnesu to."

„A naučit se tedy nedokážu ničemu? Zůstanu navždycky hloupý a pořád dítětem?"

"Jiní tu budou, kdo tě poučí. Co ses mohl naučit ode mne, ty děcko, s tím jsme u konce."

"Ó ne," zvolal Goldmund, "proto jsme se přece nestali přáteli! Co by to bylo za přátelství, kdyby po krátké cestě dosáhlo cíle a jednoduše ustalo! Máš mě snad už dost? Zprotivil jsem se ti?"

Narcis přecházel prudce sem tam, s pohledem do země, pak se zastavil před přítelem.

"Jen mlč," řekl jemně, "ty dobře víš, že ses mi nezprotivil."

V pochybách hleděl na přítele, pak začal znovu přecházet, sem a tam, znovu se zastavil a pohlédl na Goldmunda pevným zrakem, jeho vyhublá tvář byla tvrdá. Hlasem tichým, ale pevným a neoblomným řekl: "Poslouchej, Goldmunde! Naše přátelství bylo dobré; mělo svůj cíl a dosáhlo ho, probudilo tě. Doufám, že není u konce; doufám, že se opět a stále znova bude obnovovat a že povede k novým cílům. V tomto okamžiku tu žádný cíl není. Tvůj je nejistý, já tě tu nemohu ani vést ani doprovázet. Ptej se své matky, jejího obrazu, naslouchej jí! Můj cíl však není v nejistotách, je zde, v klášteře, vyzývá mě v každé chvíli. Smím být tvým přítelem, ale nesmím být zamilován. Jsem mnich, učinil jsem slib. Než dostanu svěcení, dám se uvolnit z úřadu učitele a uchýlím se na řadu týdnů k pústům a exerciciím. V té době nebudu o ničem světském hovořit, ani s tebou ne."

Goldmund pochopil. Smutně řekl: "Učiniš tedy to, co bych byl učinil i já, kdybych byl vstoupil navždycky do řádu. A až vykonáš svá cvičení, až se dost napostiš a namodlíš a nabdíš - jaký potom bude tvůj cíl?"

"Ty to víš," řekl Narcis.

"Ano. Za pár let budeš prvním učitelem, možná i představeným školy. Zdokonalíš vyučování, rozšíříš knihovnu. Možná že budeš sám psát knihy. Ne? Dobrá. Ale kde jen bude ten cíl?"

Narcis se slabě usmál. "Cíl? Třeba zemřu jako představený školy nebo jako opat či biskup. To je jedno. Cíl je v tomhle: být vždy tam, kde mohu nejlépe sloužit, kde moje uzpůsobení, mé vlastnosti a vlohy

najdou nejlepší půdu, největší pole působnosti. Jiného cíle není."

Goldmund: "Žádného jiného cíle pro mnicha?"

Narcis: "Ó ano, cílů je dost. Životním cílem pro mnicha může být třeba naučit se hebrejsky, komentovat Aristotela nebo vyzdobit klášterní kostel či uzavřít se a meditovat anebo dělat tisíc jiných věcí. Pro mě tohle žádné cíle nejsou. Nechci ani rozmnožit bohatství kláštera, ani reformovat řád či církev. Chci v rámci svých možností sloužit duchu, tak jak já ho chápu, nic jiného. Copak to není žádný cíl?"

Goldmund dlouho rozmýšlel svou odpověď.

"Máš pravdu," řekl. "Byl jsem moc velkou překážkou na tvé cestě za tím cílem?"

"Překážkou? Goldmunde, nikdo mě víc nepopoháněl než ty. Dě-lals mi těžkosti, ale já nejsem nepřítel těžkostí. Naučil jsem se na nich hodně, zčásti jsem je překonal."

Goldmund ho přerušil a zpola v žertu řekl: "Obdivuhodně jsi je překonal! Ale řekni mi: když jsi mi pomáhal, vedl mě a osvobodila uzdravil mou duši - copak jsi tím opravdu posloužil duchu? Nejspíš jsi tím klášter zbavil snaživého a horlivého novice a duchu jsi v něm vychoval možná i protivníka, který bude dělat a věřit a snažit se přímo o protiklad toho, co považuješ za dobré!"

"Proč ne?" pravil Narcis s hlubokou vážností. "Příteli, jak mě pořád ještě málo znáš! Asi jsem v tobě zničil budoucího mnicha a zato ti uvolnil cestu k nikterak obvyklému osudu. I kdybys zítra náš pěkný klášter spálil nebo zvěstoval po světě nějaký bláznivý blud, nelitoval bych ani na okamžik, že jsem ti k takové cestě pomohl."

Přátelsky položil Goldmundovi ruce na ramena.

"Podívej se, hochu, k mému cíli patří i toto: ať už budu učitelem či opatem, zpovědníkem nebo čímkoli jiným, nikdy bych se nechtěl dostat do situace, že bych narazil na silného, vzácného a výjimečného člověka a nebyl s to mu porozumět, pochopit ho a podpořit. A říkám ti: ať se z tebe i ze mne stane to či ono, ať se nám vede tak či onak, nikdy mě ve chvíli, kdy usoudíš, že mě vážně potřebuješ, a zavoláš mě, nikdy mě nenajdeš uzavřeného. Nikdy."

Znělo to jako loučení, a opravdu v tom byla přichuť rozchodu.

Jak tak Goldmund stál před přítelem a díval se na něho, na tu rozhodnou tvář, oči hledící za cílem, neomylně pocítil, že už nejsou bratři a kamarádi a sobě rovni, že se jejich cesty už rozešly. Přítel, který stojí před ním, to není žádný snílek a také nečeká na jakési volání osudu; je to mnich, upsal se, náleží k pevnému pořádku a závazkům, je to sluha a voják řádu, církve, ducha. On sám však, to si dnes jasně uvědomil, sem nepatří, je bez domova, čeká na něj neznámý svět. Tak se kdysi také vedlo jeho matce. Opustila dům i dvůr, muže i dítě, společenství i řád, povinnost i čest a vydala se do neznáma a jistě v něm dávno našla svůj konec. Neměla žádný cíl, jako ani on žádný nemá. Mít cíle, to bylo dáno jiným, jemu ne. Jak správně to Narcis už dávno postřehl, jak měl pravdu!

Již brzy po tomto dni jako by se Narcis propadl, jako by se náhle stal neviditelným. Jiný učitel převzal jeho hodiny, jeho čtecí pult v knihovně osířel. Byl sice ještě zde, nebyl zcela neviditelný, občas bylo možné ho spatřit, jak kráčí křížovou chodbou, občas slyšet, jak v některé kapli vkleče na kamenné podlaze nezřetelně šeptá modlitby; vědělo se, že zahájil velká cvičení, že se postí a třikrát za noc vstává k exerciciím. Byl ještě tu a přesto už přešel do jiného světa; bylo možné ho spatřit, velmi vzácně, nebylo však možné ho dosáhnout, stýkat se s ním, promluvit s ním. Goldmund věděl: Narcis se zas objeví, znovu zaujme své místo u pracovního pultu i v refektáři, znovu promluví - ale z toho, co bylo, se nic nevrátí, Narcis mu už patřit nebude. Jak tak uvažoval, uvědomil si, že to byl pouze Narcis, v jehož osobě kláštera mnišství, gramatika a logika, studium a duch pro něho získaly význam, a zamiloval si je. Lákal ho jeho vzor, být jako Narcis bylo jeho ideálem. Jistě, byl tu i opat, i toho uctíval, měl rád a viděl v něm zářný příklad. Ale ostatní, spolužáci, ložnice, jídelna, škola, cvičení, bohoslužby, celý klášter - bez Narcise se ho to už netýkalo. Co tu ještě dělá? Čeká, stojí tu pod klášterní střechou, jako se nerozhodný poutník za deště zastaví pod nějakým přístřeškem, jen aby vyčkal, jen jako host, jen z obavy před nehostinnou cizinou.

Goldmundův život v té době byl už jen váhání a loučení. Vyhledal všechna místa, která si zamiloval či která měla pro něho význam. S užaslým podivem zjistil, s jak malým počtem lidí a tváří mu bude zatěžko se rozloučit. Narcis a starý opat Daniel a ještě milý, dobrý páter Anselm a snad ještě ten přívětivý vrátný

a veselá kopa soused mlynář - ale i ti už působili skoro neskutečně. Hůř než s nimi bude

rozloučit se s velkou kamennou madonou v kapli, s apoštoly v portálu. Dlouho před nimi postával, i před krásnými řezbami lavic v chóru, před kašnou v křížové chodbě, před sloupem s třemi zvířecími hlavami, v nádvoří se tiskl k lípě a kaštanu. To všecko bude jednou vzpomínka, malá obrázková kniha v jeho srdci. Už teď, kdy ještě mezi tím vším byl, se všecko začínalo vytrácet, pozbývalo skutečnosti, měnilo se přízračně v cosi minulého. S páterem Anselmem, který ho měl rád kolem sebe, chodil sbírat byliny, u klášterního mlynáře pozoroval chasníky při práci a dával se pozvat tu na víno, tu na pečenou rybu; ale všecko už bylo cizí a zpola už jen vzpomínka. Tak jako tam naproti v přítmi kostela a v cele pro kajícíky jeho přítel Narcis sice pomalu přecházel a žil, ale už jen jako stín, tak se ze všeho kolem Goldmunda skutečnost vytrácela, ze všeho dýchal podzim, vanula pomíjivost. Skutečný a živoucí byl už jen život v jeho nitru, stísňený tlukot srdce, bolavý osten touhy, radosti a strachy jeho snů. Jim náležel a jim se odevzdával. Uprostřed četby či učení, uprostřed spolužáků byl s to ponořit se do sebe a na všechno zapomenout, oddán jen proudění a hlasům svého nitra, na nichž odplouval pryč, do hlubokých studní naplněných temnou melodií, do pestrých propastí plných pohádkových prožitků, jejichž tóny zněly všechny jako matčin hlas, jejichž tisíce očí byly všechny zrakem matčiným.

KAPITOLA ŠESTÁ

Jednoho dne zavolal páter Anselm Goldmunda do lékárny, do své pěkné, nádherně vonící komůrky s bylinami. Zde se Goldmund dobře vyznal. Páter mu ukázal uschlou vylisovanou rostlinu, kterou uschoval mezi listy papíru, a zeptal se, zda tu rostlinu zná a umí přesně popsat, jak vypadá venku v polích. Ano, Goldmund to dovedl: rostlina se jmenovala třezalka. Pečlivě musel popsat všechny její znaky. Starý mnich byl spokojen a pověřil svého mladého přítele, aby odpoledne té rostliny nasbíral pořádný svazek, přičemž mu udal místa, kde ráda roste.

"Dostaneš na to odpoledne volno ze školy, chlapče, určitě proti tomu nic nemáš a nic tím neztratíš. Znáť přírodu je totiž také věda, nejen ta vaše pitomá gramatika."

Goldmund poděkoval za ten velmi vítaný příkaz, aby sbíral pár hodin květiny, místo aby seděl ve škole. Ještě si pro radost vyprosil u štolby koníka Lysáka a brzy po jídle vyvedl zvíře, které ho bouřlivě uvítalo, ze stáje, vyskočil na ně a nadmíru spokojen vyklusal ven do teplého zářivého dne. Hodinku či něco víc se projížděl, užíval vzduchu a vůně polí a především jízdy, poté se rozpomněl na svůj úkol a vyhledal jedno z míst, která mu páter popsal. Tam uvázal koně ke stinnému javoru, chvíli si s ním povídal, dal mu chleba a potom se vydal hledat třezalku. Pár políček tu leželo ladem, byla bujně porostlá všelijakým býlím, ubohé drobné máky s posledními vybledlými květy a už mnoha zralými makovicemi postávaly mezi uschlými šlahouny vikve a nebesky modře kvetoucími čekankami a vyrudlým rdesnem, pár hromádek nakupeného kamení mezi dvěma poli obývaly ještěrky; a tu už také byly první trsy žlutě kvetoucí třezalky a Goldmund začal trhat. Když už jí měl pěknou hrst, posadil se na kameny a odpočíval. Bylo horko, toužebně hleděl k tmavému stínu vzdáleného okraje lesa, ale tak daleko od své třezalky odejít nechtěl, ani od svého koně, kterého odtud mohl vidět. Zůstal sedět na teplých křemíncích z pole, byl zcela zticha, aby znovu spatřil vylézat vyplašené ještěrky, číchal k třezalce a držel její lístečky proti světlu a prohlížel si v nich stovky droboulíkových vpichů jako od jehel.

Jak zvláštní, pomyslí si, každý z těch tisíců drobných lístků má v sobě vypíchnáno takové nepatrňoučké hvězdné nebe, jemňoučké jako krajka. Všecko je zvláštní a nepochopitelné, ještěrky, rostliny i ka-

meny, vůbec všecko. Páter Anselm, který si ho tak oblíbil, si už svou třezalku sám natrhat nemůže, nohy mu neslouží a celé dny se nemůže ani hnout, ani se vším svým lékárnictvím to nedokáže vyléčit. Třeba už brzo umře, a bylinky v komůrce budou vonět dál, ale starý páter už tu nebude. Třeba bude ale žít ještě dlouho, možná deset i dvacet let, a pořád bude mít ty řídké vlasy a ten směšný svazeček vrásek kolem očí; a já, Goldmund, co bude se mnou za dvacet let? Ach, všecko je tak nesrozumitelné a smutné, i když

zase i krásné. Člověk nic neví. Člověk žije a běhá po světě a jezdí na koni lesem a leccos se na člověka dívá tak vybízivě a slibně a vzbuzuje touhu: hvězda navečer, modrý zvonek, jezero v zeleném rákosí, lidský zrak či kraví oči, a leckdy jako by právě teď hned se muselo přihodit něco dosud nevidaného a dlouho vytouženého, jako by ze všeho měla spadnout rouška - ale pak to přejde a nic se nestane a záhada zůstane nerozluštěna a tajemné kouzlo se neodhalí, a nakonec člověk zestárne a vypadá tak mazaně jako páter Anselm nebo tak moudře jako opat Daniel a třeba ještě pořád nic neví a pořád ,ještě čeká a naslouchá.

Zvedl prázdnou hlemýžďí ulitu, slabě mezi kameny zaskřípala, celá byla vyhrátá sluncem. V zahloubání si prohlížel závit té schránky, vroubkovanou spirálu, žertovné zúžení korunky, prázdný zející jícen, v němž se to perleťově lesklo. Zavřel oči, aby cítil ty tvary jen hmatem prstů, byl to jeho dávný hravý zvyk. Otáčeje ulitou volnými prsty, ohmatával ty tvary jen klu zem, bez tlaku a mazlivě, unesen zázrakem stvoření, kouzlem tělesnosti. Tohle, uvažoval zasněně, je jedna z nevýhod školy a učení: zdá se, že jednou z tendencí ducha je vidět a znázorňovat všechno tak, jako by to bylo ploché a mělo jen dva rozměry. Připadalo mu, že tím je nějak vyznačena nedostatečnost a méněcennost rozumového světa, ale myšlenku nestačil udržet, ulita mu vypadla z prstů, zmocnila se ho únava a ospalost. S hlavou skloněnou nad své byliny, které, jak uvádaly, začínaly čím dál prudčeji vonět, na slunci usnul. Po botách mu přebíhaly ještěrky, na kolenou vadly květiny, pod javorem čekal Lysák a začínal být netrpělivý. Zdálo se, že od lesa sem kdosi přicházel, mladá žena ve vyruhlé modré sukni, na černých vlasech červený šátek, s tváří dohněda opálenou. Žena přišla blíž, v ruce otep, v ústech rudý hvozdík. Spatřila sedícího hochu, dlouho ho zpozvzdálí pozorovala, zvědavě a s nedůvěrou, zjistila, že spí, opatrně se na svých snědých bosých nohou prikradla,

zastavila se těsně před Goldmundem a pohlédla na něho. Její nedůvěra vyprchala, hezký spící jinoch nevypadal nebezpečně, líbil se jí -jakpak se jen dostal sem na lada? Natrhat si květin, zpozorovala, usmála se, byly už zvadlé.

Navraceje se z krajín snů, otevřel Goldmund oči. Hlava mu měkce spočívala, ležela v klíně nějaké ženy, do ospalých udivených očí mu zblízka hleděly cizí vlahé, hnědé zraky. Nevyděl se, nebylo tu žádného nebezpečí, ty hřejivé hnědé hvězdy na něho shlížely laskavě. Žena se usmála pod jeho udiveným pohledem, usmívala se velmi vlídně a pomalu se začal usmívat i on. V úsměvu se sklonila svými rty na jeho ústa, pozdravili se něžným políbením a Goldmund si ihned vzpomněl na onen večer ve vsi a na tu copatou dívku. Ale polibek nebyl ještě u konce. Ženina ústa prodlévala na jeho, pokračovala ve hře, škádli a vábila, a nakonec se jeho rtů zmocnila násilím a lačně, vzbouřila mu krev a probudila ji až do poslední kapky, a v dlouhé, němé hře se ta snědá žena hochovi odevzdávala, jemně ho poučujíc, nechávala ho hledat a nacházet, rozněcovala ho i tišila jeho žár. Vzepjalo se nad ním spanilé krátké blaženství lásky, zlatě a palčivě zaplálo, sklonilo se a vyhaslo. Ležel s očima zavřenými, tvář na ženiných nádrech. Žena byla zticha, jemně ho hladila po vlasech, nechávala ho pomalu se probouzet. Konečně otevřel oči.

"Ty!" řekl. "Ty! Kdopak jsi?"

"Já jsem Líza," pravila.

"Líza!" opakoval, vychutnáváje to jméno. "Jsi milá, Lízo."

Sklonila se mu ústy až k uchu a zašeptala: "Ty, bylo to poprvé? Ještě jsi přede mnou žádnou nemiloval?" Zavrtěl hlavou. Pak se náhle posadil a rozhlédl kolem, po poli a po obloze.

"Ach," zvolal, "slunce už je docela nízko. Musím zpátky."

„Kampak?"

"Do kláštera. K páteru Anselmovi."

"Do Mariabronnu? Ty tam patříš? Copak nechceš se mnou ještě zůstat?"

"Rád bych."

"Tak zůstaň!"

"Ne, to by nebylo správné. Musím taky ještě nasbírat víc těch bylinek."

"Tak ty jsi v klášteře?"

"Ano, jako žák. Ale už tam nezůstanu. Mohu přijít za tebou, Lí-zo? Kde bydlíš, kde je tvůj domov?"

"Já nebydlím nikde, miláčku. Copak mi nepovíš své jméno? Tak. Goldmund se jmenuješ? Polib mě ještě, Goldmunde, pak můžeš jít."

"Že nikde nebydlíš? A kde tedy přespáváš?"

"Když budeš chtít, tak s tebou přespím v lese nebo na seně. Přijdeš dnes v noci?"

"Ó ano. Kam? Kde tě najdu?"

"Umíš houkat jako sýček?"

"Nikdy jsem to nezkoušel."

"Tak to zkus."

Zkusil to, Líza se zasmála a byla spokojena.

"Tak dnes večer přijď z kláštera a zahoukej jako sýček, budu nablízku. Líbím se ti, Goldmundíku, můj hošíku?"

"Ach, a jak se mi líbíš, Lízo! Přijdu. Opatruj tě Pánbůh, teď musím pryč."

Na zpěněném koni se Goldmund za šera vrátil do kláštera a byl rád, když zjistil, že páter Anselm má velmi napilno. Jeden z bratří se povyřázel bos v potoce a vrazil si přitom do nohy střep.

Teď šlo o to najít Narcise. Zeptal se jednoho z bratří, kteří měli službu a prostírali v refektáři. Ne, řekli mu, Narcis k večeri nepříjde, má postní den a teď asi spí, protože drží v noci vigilie. Goldmund odběhl. Přítelovou ložnici byla po dobu dlouhých exercicií jedna z kajícnických cel uvnitř kláštera. Rozběhl se tam bez rozmyšlení. Poslouchal za dveřmi, nic nebylo slyšet. Tiše vstoupil. Že to je přísně zakázáno, na to teď nemohl brát zřetel.

Narcise spatřil na úzké pryčně, v šeru vypadal jako mrtvý, jak tu strnule ležel na zádech, obličej bledý a přepadlý, ruce zkřížené přes prsa. Oči však měl otevřené a nespál. Pohlédl mlčky na Goldmunda, bez výčitky, avšak aniž se pohnul, zjevně v tak hlubokém pohroužení, ve zcela jiném čase a světě, že mu dalo velikou námahu přítele poznat a porozumět tomu, co říká.

"Narcisi! Odpusť, odpusť, milovaný, že tě vyrušuji, není to svévole. Víím, že teď vlastně se mnou ani mluvit nesmíš, ale udělej to přesto, velmi tě o to prosím."

Narcis se vzpamatovával, chvíli prudce mžikal, jako by se probouzel jen s velkým úsilím.

"Je to nutné?" zeptal se vyhaslým hlasem.

"Ano, je to nutné. Přicházím se s tebou rozloučit."

"Pak je to nutné. Nadarmo bys nepřišel. Pojď, sedni si ke mně. Máme čtvrt hodiny času, pak začíná první vigilie." Vzpřímil se, vyhublý seděl na holém prkně; Goldmund se posadil vedle něho.

"Odpusť mi!" řekl provinile. Cela, holá pryčna, Narcisův nevyspalý a nadmíru znavený obličej, jeho zcela nepřítomný pohled, vše mu jasně ukazovalo, jak velmi zde vyrušuje.

"Proč odpouštět? Neber na mě žádný ohled, mně nic neschází. Říkáš rozloučit se? Odcházíš tedy?"

"Ještě dnes. Ach, nemohu ti to vypovědět. Všecko se rozhodlo naráz."

"Přijel ti otec nebo od něho přišla zpráva?"

"Ne, nic takového. Přišel ke mně život. Odcházím, bez otce, bez dovolení. Dělán ti hanbu, utíkám."

Narcis se podíval na své dlouhé tenké prsty, strašidelně vyčnívaly ze širokých rukávů kutny. Ne v jeho přísné, zle znavené tváři, zato v jeho hlase se dal vycítit úsměv, když řekl: "Máme velmi málo času, můj milý. Pověz jen to nejnutnější a řekni to jasně a stručně. - Či mám říci já tobě, co se s tebou stalo?"

"Řekni to," poprosil Goldmund.

"Zamiloval ses, můj hochu, poznal jsi ženu."

"Jak jen i zas tohle můžeš vědět!"

"Ty mi to usnadňuješ. Tvůj stav, amice, nese všechny znaky toho druhu zmámení, kterému se říká zamilovanost. Teď ale prosím mluv."

Goldmund plaše položil ruku příteli na rameno.

"Vždyť už jsi to řekl. Ale tentokrát jsi to neřekl dobře, Narcisi, neřekls to správně. Je to docela jinak.

Byl jsem venku v polích a v tom vedru jsem usnul, a když jsem se probudil, má hlava ležela na kolenou krásné ženy, a já jsem hned věděl, že to přišla matka, aby si mě odvedla. Ne že bych považoval tu ženu za svou matku, měla tmavé, hnědé oči a černé vlasy, a má matka byla plavá jako já, vypadala docela

jinak. Ale přece to byla ona, její volání, poselství od ní. Jako ze snů mého vlastního srdce se náhle zjevila krásná cizí žena, chovala mi hlavu v klíně, usmívala se na mě jako květina a byla ke mně líbezná, hned při prvním polibku jsem cítil, jak to ve mně roztá-vá a i tak podivně bolí. Všechna touha, jakou jsem kdy pocítil, všečen sen, všečen sladký strach, všechno tajemství, které ve mně

dřímalo, to všechno se probudilo, jako kouzlem se proměnilo, všechno dostalo smysl. Naučila mě, co to je žena a jaké je její tajemství. Za pouhou půlhodinu mě udělala starším o mnoho let. A ihned jsem věděl i to, že v tomto domě už nemohu dál zůstat, ani jediný den. Odejdu, jakmile nastane noc."

Narcis naslouchal a přikyvoval.

"Přišlo to naráz," řekl, "ale je to přibližně to, co jsem očekával. Budu na tebe mnoho myslet. Budeš mi chybět, amice. Mohu pro tebe něco udělat?"

"Jestli můžeš, ztrat' za mě slůvko u našeho opata, ať mě dočista neztratí. Kromě tebe je on jediný v celém klášteře, jehož mínění o mně mi není lhostejné. Jeho a tvé."

"Vím... Máš ještě nějaké přání?"

"Ano, prosbu. Když si někdy později na mě vzpomeneš, pomodli se za mě! A... děkuji ti." .

"Zač, Goldmunde?"

"Za tvé přátelství, za trpělivost, za všechno. I za to, že mě teď posloucháš, když je ti to přece tak zatěžko. I za to, že ses nepokusil mě zdržovat."

"Jak bych tě měl chtít zdržovat? Víš přece, co o tom soudím. -Ale kam jen, Goldmunde, půjdeš? Máš nějaký cíl? Jdeš k té ženě?"

"Jdu s ní, ano. Cíl žádný nemám. Ona je cizinka, bez domova, jak se zdá, je to patrně cikánka."

"Dobrá. Ale řekni, příteli, copak nevíš, že tvoje cesta s ní bude možná velmi krátká? Myslím, že by ses na ni neměl příliš spoléhat. Má možná příbuzné, snad i muže; kdovíjak tě tam přijmou."

Goldmund se opřel o přítele.

"Vím to," řekl, "i když jsem o tom dosud nepřemýšlel. Už jsem ti pověděl: cíl nemám žádný. Ani ta žena, co ke mně byla tak milá, není můj cíl. Jdu k ní, ale nejdu kvůli ní. Jdu, protože musím, protože mě to volá."

Umlkl a povzdychl, seděli opření o sebe, smutni, a přece šťastni pocitem nerozlučného přátelství. Pak Goldmund pokračoval: "Nemysli si, že jsem docela slepý a nic netuším. Ne. Odcházím rád, protože cítím, že to tak musí být a protože jsem dnes prožil něco tak nádherného. Ale nemyslím si, že vpadnu do samého štěstí a radovánek. Myslím, že cestu budu mít těžkou. A přece zas i krásnou, aspoň doufám. Je to tak krásné patřit ženě a odevzdat se! Nevysmívej se

mi, jestli to zní bláhově, co říkám. Ale podívej: milovat ženu, odevzdávat se jí, zcela se v ní ukrýt a cítit se jí obestřen, to není totéž, čemu ty říkáš "zamilovanost" a trochu se tomu posmíváš. Tomu se posmívat nedá. Pro mě je to cesta k životu, cesta ke smyslu života. -Ach, Narcisi, a já tě musím opustit! Miluji tě, a děkuji ti, žeš mi dnes obětoval trochu spánku. Těžko se mi od tebe odchází. Nezapomeneš na mě?"

"Netrap srdce sobě ani mně! Nikdy na tebe nezapomenu. Ty se vrátíš, prosím tě o to, očekávám to.

Povede-li se ti někdy zle, přijď za mnou nebo mě zavolej. - Sbohem, Goldmunde, Bůh s tebou!"

Povstal. Goldmund ho objal. Protože znal přítelův ostych před laskáním, nepolíbil ho, jen ho pohladil po rukou.

Nastala noc. Narcis za sebou zavřel celu a kráčel naproti do kostela, jeho sandály klapaly po kamenných dlaždicích. Goldmund se milujícím zrakem díval za vyhublou postavou, dokud jako stín nezmizela na konci chodby a nepohltilo ji temno kostelních vrat, vstřebávaná a namáhaná cvičeními, povinnostmi, ctnostmi. Ach, jak podivuhodné, nekonečně zvláštní a zmatené je to všechno! Jak podivné i hrozné bylo i to, se srdcem překypujícím, se svou zmámeností z vypučelé lásky přijít k příteli právě ve chvíli, kdy ten v meditacích a stravován pústou a bděním ukřižovával a přinášel v oběť svou mladost, své srdce, své smysly, a podroboval se nejprísnější škole poslušnosti, aby sloužil jen a jen duchu a stal se zcela ministrem verbi divini! Ležel tam k smrti znavený a vyhaslý, s tváří bledou a rukama vyhublýma, pohled na něj byl jako na mrtvého a přesto se hned pohotově a vlídně přizpůsobil příteli a propůjčil svůj sluch zamilovanému, který ještě voněl ženou, a obětoval mu svou skrovnou chvíli odpočinku mezi dvěma

kajicnickými cvičeními! Je to podivuhodné, a je úžasně krásné, že existuje i tenhle druh lásky, láska nesobecká, naprosto zduchovělá. Jak je jiná než ta láska dnes na poli v slunci, ta zmámená a nezodpovědná hra smyslů! A přece obojí je láska. Ach, a teď je Narcis tentam, když mu v té hodině poslední ještě jednou tak zřetelně ukázal, jak jsou oba naprosto jiní a sobě nepodobní. Narcis teď klečí před oltářem na znavených kolenou, očistěn a připraven k noci plné modliteb a rozjímání, v níž mu nejsou dovoleny víc než dvě hodiny odpočinku a spánku, kdežto já, Goldmund, prchám, abych někde pod stromy vyhledal svou Lízu a znovu s ní hrál ony sladké zvířecí hry! Narcis o tom dovedl říci tolik pozoruhodného.

Dobrá: já nejsem Narcis. Mně nepřísluší hloubat nad těmi krásnými hádankami a zmatenostmi a pronášet o nich významná slova. Mně přísluší jen pokračovat ve své nejisté, bláhové goldmundovské cestě. Nic jiného mi nepřísluší než odevzdávat se a milovat, přítele v kostele na nočních modlitbách o nic méně než tu krásnou vroucnou ženu, která na mě čeká.

Když se srdcem vzrušeným tisíci protichůdnými pocity proklouzl pod nádvorními lipami a hledal východ mlýnem, musel se přece jen usmát při náhlé vzpomínce na onen večer, kdy tenkrát s Konrádem touž oklikou opouštěl klášter, aby si "vyrazili do vsi". S jakým vzrušením a skrytou bázní se tehdy vydával na ten výlet, a dnes odchází navzdýcky, jde cestami mnohem zakázanějšími a nebezpečnějšími a žádný strach přitom nemá, nemyslí ani na vrátného, ani na opata a učitele.

Tentokrát nevedlo přes potok žádné prkno, musel na druhou stranu bez lávky. Svlékl šaty a hodil je na protější břeh, nahý, až po prsa ve studené vodě se přebrodiv hlubokým, prudkým potokem.

Zatímco se na břehu oblékal, byly jeho myšlenky opět u Narcise. Se zahanbující jasností viděl, že v této chvíli nedělá nic jiného, než co Narcis předpověděl a k čemu ho dovedl. S veškerou zřetelností opět před ním vyvstal jeho přítel, ten chytrý, trochu posměšný Narcis, který ho tolikrát slyšel pronášet takové bláhovosti, i ten Narcis, který mu tehdy v oné významné hodině s velikou bolestí otevřel oči. Znovu uslyšel jasně slova, která mu tenkrát přítel řekl: "Ty spíš na řadrech matčiných, já bdím v poušti. Ty sníš o dívkách, já o chlapcích."

Na okamžik se mu srdce ledově sevřelo, v temné noci tu stanul strašně sám. Klášter, domov sice zdánlivý, avšak milovaný a uvyklý, ležel za ním.

Současně však cítil i to druhé: že Narcis už teď není jeho varovným a moudřejším vůdcem a probuditel. Dnes, jak cítil, vstoupil na půdu, po které cestu najde sám, kde ho už žádný Narcis vést nemůže. Byl rád, že si to uvědomuje; styděl se při pohledu zpět na dobu své závislosti. Nyní je vidoucí, už žádné dítě ani žáček. Je dobré to vědět. Ale přesto - jak těžké je loučení! Vědět, že on tam klečí v chrámě, že mu nemohu nic dát, nijak pomoci, že mu nemohu ničím být! A teď na dlouhý čas, možná navzdýcky od něho být odloučen, nic o něm nevědět, už neslyšet jeho hlas, nevidět jeho ušlechtilý

zrak!

Odtrhl se a kráčel po kamenité silničce. Když došel asi sto kroků od klášterní zdi, zastavil se, nadýchl, a jak dovedl nejlépe, zahoukal jako sova. Odpovědělo mu stejné zahoukání, v dálce, po proudu potoka. Voláme se jak zvířata, musel si pomyslet a vzpomněl si na tu hodinu lásky odpoledne; teprve nyní si uvědomil, že si s Lízou až docela nakonec, na závěr milování, vyměnili pár slov, a to jen poskrovnou a tak bezvýznamných! Jak dlouhé hovory míval s Narcisem! Nyní však, jak se zdá, vstoupil do světa, kde se nemluví, kde jeden druhého vábí sovím houkáním, kde slova nemají žádný význam. Byl s tím srozuměn, dnes už nepotřebuje slova či myšlenky, potřebuje jen Lízu, beze slova, slepě, němě cítit a hmatat, se vzdycháním roztávat.

A už tu byla Líza, přicházela mu vstříc z lesa. Napřáhl ruce, aby se jí dotkl, pohladil ji něžně tápajícíma rukama po hlavě, vlasech, krku a šíji, po štíhlém pasu a pevných bocích. Objímaje ji jednou paží, šel s ní dál, aniž promluvil, aniž se ptal: kam? Jistě jde do lesa, stačil jí jen s námahou, ona, jako by měla noční zrak jako liška či kuna, šla bez klopýtání, bez zakopnutí. Nechal se vést, do noci, do lesa, do slepé, tajemné končiny beze slov, bez myšlenek. Už nemyslel na nic, ani na klášter, který opustil, ani na Narcise.

Mlčky šli temným lesem, chvíli po mechu měkkém jako polštář, chvíli přes tvrdé vystouplé kořeny,

chvílemi se nad nimi mezi řídkými, vysokými korunami objevovalo světlé nebe, chvílemi byla naprostá tma; keře ho šlehalý do tváře, úponky borůvčí mu zachytávaly za šaty. Všude se vyznala a našla cestu, jen zřídka se zastavila a váhala. Po delší chvíli došli na místo s několika daleko od sebe rostoucími borovicemi, bledá noční obloha se nad nimi široce rozklesla, les byl u konce, začínalo luční údolí, sladce to tu vonělo senem. Přebrodili neslyšně tekoucí potůček, zde venku bylo ještě větší ticho než v lese: žádné zašumění keře, žádné vyplašené noční zvíře, žádné praskání uschlého dřeva.

U velké kupky sena se Líza zastavila.

"Tady zůstaneme," řekla.

Oba se posadili do sena, nejdříve si vydechli a dopřávali si odpočinku, oba byli poněkud unaveni.

Natáhli se, naslouchali tichu, cítili, jak jim čela osychají a pomalu se jim zchlazují tváře. Goldmund se choulil v příjemné únavě, skrčoval a opět natahoval kolena, jako by

si hrál, sál dlouhými doušky noc a vůni sena a nemyslel ani zpět ani do budoucna. Jen pomalu se nechával přitahovat a okouzlovat vůní a teplem své milenky, tu a tam odpovídal na její pohazení a šťasten cítil, jak se ona vedle něho postupně rozpaluje a přisouvá blíž a blíž. Ne, tady nebylo potřeba myšlenek ani slov. Zřetelně cítil všechno, co je důležité a krásné, mladistvou sílu a prostou zdravou krásu ženského těla, jeho roznícení a žádost; zřetelně také cítil, že Líza si tentokrát přeje, aby ji miloval jinak než napoprvé, že ho nechce svádět a poučovat, nýbrž že očekává jeho útok a jeho touhu. Tíše se nechal tím prouděním prostupovat, šťasten cítil, jak se bez hlesu, tíše vzněcuje oheň, živý v nich obou a který z jejich malého útulku učinil oddychující, žhavý střed celé mlčenlivé noci.

Když se sklonil nad Lízinu tvář a začal ji ve tmě líbat na rty, užíval náhle, jak jí oči i čelo ozařuje něžné světlo, s údivem se díval a pozoroval, jak záře stále rychleji roste a nabývá na síle. Pak pochopil a otočil se: nad okraj dlouhých černých lesů se vyhoupl měsíc. Očarován hleděl, jak jí mírné bílé světlo zaplavuje čelo a tváře, oblý světlý krk a řekl tiše a unesen: "Jak jsi krásná!"

Usmála se, jako by ji obdaroval, nadzdvihl ji, jemně jí u krku uvolnil šat, pomohl jí svléci se a odhalil ji, až nahá ramena a ňadra zazářila v chladném měsíčním světle. Zrakem i ústy sledoval v zanícení něžné stíny, díval se a líbal; ležela tiše jako očarována, se zrakem sklopeným a se slavnostním výrazem, jako kdyby se i jí samé v tomto okamžiku její krása odhalovala a zjevovala poprvé.

KAPITOLA SEDMÁ

Zatímco se nad pole vkrádal chlad a měsíc hodinu za hodinou stoupal výš, milenci stále spočívali na svém měkce osvětleném loži, zabráni do svých her, společně upadali v dřímotu i ve spánek, při probuzení se opět obraceli k sobě a znovu rozněcovali, znovu zaplétali, znovu usínali. Po posledním objetí leželi vyčerpaní, Líza se zaryla hluboko do sena a bolestně oddechovala, Goldmund ležel naznak, bez hnutí a dlouho zíral do bledého měsíčního nebe; oba zaplavoval veliký smutek, před nímž přechali do spánku. Spali hluboce a spali zoufale, nenasytně, jako by to bylo naposledy, jako by byli odsouzeni k věčnému bdění a musili v těch hodinách ještě do sebe načerpat všechn spánek světa.

Při probuzení spatřil Goldmund, jak si Líza upravuje své černé vlasy. Chvíli, ještě roztržitě a ne zcela probuzen, se na ni díval.

"Ty už jsi vzhůru?" zeptal se konečně.

Trhla sebou, jako by se vyděsila, a otočila se k němu.

"Musím teď pryč," řekla poněkud stísněně a v rozpacích. "Nechtěla jsem tě budít."

"Ale teď už jsem vzhůru. Copak už musíme dál? Nemáme přece žádný domov."

"Já ano," řekla Líza. "A ty přece patříš do kláštera."

"Do kláštera už nepatřím, jsem jako ty, jsem docela sám a nemám žádný cíl. Půjdu samozřejmě s tebou." Pohlédla stranou.

"Goldmunde, se mnou jít nemůžeš. Musím teď k svému muži; ztluče mě, protože jsem zůstala přes noc venku. Řeknu mu, že jsem zabloudila. Jenže tomu on přirozeně neuvěří."

V tom okamžiku si Goldmund uvědomil, že mu to Narcis předpověděl. Takhle to tedy je.

Vstal a podal jí ruku.

"Přepočítal jsem se," řekl, "myslel jsem, že my dva zůstaneme spolu. - Ale opravdu jsi mě chtěla nechat spát a utéct bez rozloučení?"

"Ach, myslela jsem si, že se rozzlobíš a možná mi i nabiješ. Že mě bije můj muž, dobrá, to už jednou tak je, je to tak v pořádku. Ale od tebe jsem ránu dostat nechtěla."

Uchopil ji pevně za ruku.

"Lízo," řekl, "nebudu tě bít, dnes ani kdy jindy. Nechceš raději jít se mnou místo ke svému muži, když tě bije?"

Škubala prudce rukou, aby ji dostala ze sevření.

"Ne, ne, ne," volala plačtivým hlasem. A protože dobře cítil, že její srdce se od něho chce odpoutat a že raději od jiného chce rány než od něho dobré slovo, ruku jí pustil a ona se dala do pláče. A ihned také do běhu. Zakrývajíc si mokré oči rukama, utíkala pryč. Goldmund nic neříkal a díval se za ní. Bylo mu jí líto, jak ubíhala po posečených lukách, volána a přitahována jakousi mocí, jakousi neznámou mocí, o níž musil přemýšlet. Bylo mu jí líto a také trochu litoval sám sebe; nemá štěstí, jak se zdá, sedí tu sám a trochu přihloupě, uvízl opuštěn. Byl stále ještě unavený a lačný spánku, ještě nikdy nebyl tak vyčerpán. Později bude ještě dost času na to být nešťastný. Opět usnul a probral se, až když mu na slunci, které zatím vysoko vystoupilo, bylo horko.

Ted' už byl odpočatý; rychle vstal, běžel k potoku, umyl se a napil. Vrátilo se mu mnoho vzpomínek, ze chvíl lásky této noci zavonělo mnoho obrazů, mnoho lahodných něžných pocitů, jako cizí květy.

Vzpomínal na ně, když se dával rázně na cestu, ještě jednou všechno procit'oval, voněl ke všemu a dotýkal se všeho ještě jednou a ještě jednou. Kolik snů mu ta cizí snědá žena splnila, kolika pupenům dala rozvít v květy, kolik zvědavosti a touhy utišila a kolik nových roznítla!

Před ním ležela pole a vřesové pláne, uschlá lada a temný les, za ním snad jsou dvorce a mlýny, vesnice, město. Poprvé se mu svět otvírá, otvírá se a čeká, připraven ho přijmout, prospívat mu i ubližovat. Už není žákem, který vidí svět oknem, jeho pout' už není procházka, jejímž koncem je nevyhnutelně návrat. Velký svět se nyní stal skutkem, on je jeho částí, v něm spočívá jeho osud, jeho nebe je i jemu samému nebem, právě tak i nečas a pohoda. Je v tom velkém světě maličký, jako zajíček či brouček poběží tím modrým a zeleným nekonečnem. Žádný zvonek tu nevybízí vstávat do kostela, do školy, ke stolu.

Jaký jen má hlad! Půl bochníku ječného chleba, miska mléka, zapražená polévka - co to je za kouzelnou vzpomínku! Žaludek se mu probudil jako vlk. Procházel kolem obilného pole, klasy byly napůl dozrálé, prsty a zuby je oloupal, chtivě smílal malá, kluzká zrnka, bral si stále další, nacpal si klasů plné kapsy.

Pak přišel na lískové

oříšky, ještě hodně zelené, a s chutí skousával praskající skořápky; i jich si s sebou nabral zásobu.

Znovu vešel do lesa, smrkového lesa s duby a jasany. Bylo tu borůvek v nedohledném množství, odpočal si, pojedl a zchladil se. V řídké, tuhé lesní trávě rostly zvonky, hnědí sluneční motýli vzletávali a mizeli vrtošivě klikatým letem. V takovém lese bydlívala svatá Jenováfa, příběh o ní měl vřdycky velice rád. Jak by ji rád potkal! Třeba tu v lese je poustevna se starým vousatým páterem v jeskyni či chaloupce z kůry. Třeba žijí v tomhle lese i uhlíři, rád by je pozdravil. Třeba tu jsou i loupežníci, jemu by ale jistě nic neudělali. Bylo by hezké potkat lidi, kohokoli. Jenže si byl vědom, že bude lesem možná putovat dlouho, dnes a zítra a ještě kolik dní, aniž koho potká. I to musí snést, je-li mu tak souzeno. Člověk nesmí moc myslet, všechno ať se stane tak, jak má.

Zaslechl klepat datla a pokusil se k němu pokradmu přiblížit; dlouho se marně namáhal ho spatřit, konečně se mu to podařilo a chvíli ho pozoroval, jak se pevně drží na stromě a tluče zobákem a pilně krouť hlavou sem a tam. Škoda že se nedá se zvířaty hovořit! Bylo by hezké na datla zavolat a říci mu něco přívětivého a třeba se od něho něco dovědět o jeho životě na stromech, jeho práci a radostech. Ach, kdyby se tak člověk dokázal proměnit!

Napadlo ho, jak ve volných chvílích občas kreslival, jak na psací tabulku pisátkem črtal figury, květiny, listy, stromy, zvířata, lidské hlavy. Často si s tím dlouho dokázal vyhrát a leckdy jako malý pánbůh vytvářel různá stvoření podle své vůle, kalichu květiny nakreslil oči a ústa, ze svazku listů vyrůstajících z

větévky vynořil postavy, jednomu stromu nasadil hlavu. Byl při té hře často hodinku šťasten a okouzlen, mohl čarovat, kreslil čáry a sám se nechával překvapit, zda se ze započatého tvaru stane list stromu, rybí čenich, liščí ohon, lidské obočí. Tak by člověk měl být proměnlivý, pomyslí si, jako byly tehdy ty hravé čáry na mé tabulce! Goldmund by se tak byl rád stal datlem, třeba na den, třeba na měsíc, bydlel by v korunách stromů, běhal by vysoko vzhůru po hladkých kmenech, bodal by silným zobákem do kůry a opíral se o ocasní péra, hovořil datlím jazykem a vybíral z kůry samé dobré věci. Sladký a jasný byl zvuk datlího bušení v znějícím dřevě.

Cestou lesem potkával Goldmund spoustu zvířet. Narážel na zajíce, kteří zčistajasna, když se přiblížil, vystřelili z podrostu, upřeně se

na něho zadívali, otočili se a hnali se pryč s ušima staženými, světlou skvrnu pod ocáskem. Na jedné malé pasece našel dlouhého hada, který neutekl, nebyl to živý had, jen jeho kůže, vzal a prohlížel si ji, po hřbetě probíhal krásný šedý a hnědý vzor a slunce skrze ni svítilo, byla tenká jako pavučina. Viděl černé kopy se žlutými zobáky, upřeně ho sledovali přimhouřenými černými bázlivými kulatými očima a nízko nad zemí odlétali. Červenek a pěnkav tu byly spousty. Na jednom místě v lese byl výmol, tuň se zelenou hustou vodou, jako posedlí po ní pilně a zmateně pobíhali dlouhonozí pavouci, ponořeni do jakési nepochopitelné hry, a nad tím se vznášelo několik vášek s hluboce temněmodrými křídly. A jednou, bylo to už kvečer, uviděl cosi - spíš jen viděl, že se něco pohybuje a prodírá listnatým porostem, a slyšel, jak se lámou větve a jak pleská vlhká půda a nějaké veliké, sotva viditelné zvířet mocně a divoce pádí a dere se houštím, možná jelen, možná divoká svině, nevěděl. Ještě dlouho stál a oddechoval po přestálé hrůze, hluboce vzrušen naslouchal, kudy zvířet odbíhá, naslouchal s bušícím srdcem i potom, když už dávno všechno utichlo.

Cestu ven z lesa nenašel, musel v něm přenocovat. Když si vyhledal místo k přespání a stavěl lože z mechu, snažil se představit si, jaké by to bylo, kdyby se z lesa už nikdy nedostal a musel v něm zůstat navždy. A usoudil, že by to bylo veliké neštěstí. Žít z lesních plodů, to koneckonců je možné, a spát na mechu také, kromě toho by se mu bezpochyby podařilo postavit si chýši, snad dokonce i vykřesat oheň. Ale zůstat navždycky sám a sídlit mezi tichými, spícími kmeny stromů a žít uprostřed zvířet, která před ním utíkají a se kterou není možné hovořit, to by bylo smutné k neunešení. Nevidět žádného člověka, nikomu nepovědět dobrý den a dobrou noc, nemoci už pohlédnout do ničí tváře a očí, nepodívat se na žádnou dívku a ženu, nepocítit už žádné políbení, už nehrát tu tajemnou, líbeznou hru rtů a údů, ó to by bylo nepředstavitelné! Je-li mi to souzeno, uvažoval, pak se pokusím stát se zvířetem, medvědem nebo jelenem, byť se přitom musím vzdát věčné blaženosti. Být medvědem a milovat medvědice, to by nebylo zlé, aspoň by to bylo mnohem lepší, než si ponechat rozum a řeč a všechno ostatní a živořit s tím sám ve smutku a bez lásky.

Před usnutím zvědavě a se strachem naslouchal na svém mechovém loži všem těm nesrozumitelným, tajemným zvukům nočního

lesa. Jsou to teď jeho kamarádi, musí s nimi žít, přivyknout jim, měřit se s nimi a snášet; patří k liškám i k vysoké, k jedlím i ke smrku, musí s nimi žít, dělit se s nimi o vzduch i slunce, s nimi očekávat den, hladovět s nimi, být u nich hostem.

Potom usnul a zdálo se mu o zvířatech a lidech, jak je medvědem a jak při mazlení sežral Lízu. Uprostřed noci se v hluboké hrůze probudil, nevěděl proč, v srdci cítil nekonečnou úzkost a dlouho v rozrušení přemýšlel. Vzpomněl si, že včera i dnes šel spát bez večerní modlitby. Vstal, poklekl vedle svého lože a pomodlil se dvakrát, za včerejšek i za dnešek. Brzy znovu spal.

Ráno se s údivem rozhlížel po lese, zapomněl, kde je. Strach z lesa pomalu mizel, s obnovenou radostí se seznamoval s lesním životem a přitom stále putoval dál a svou cestu řídil podle slunce. Jednou dorazil na místo, naprosto rovné a skoro bez podrostu, kde rostly pouze velmi silné, staré, rovné jedle; když už chvíli kráčel mezi těmi sloupy, začaly mu připomínat sloupy velkého klášterního kostela, právě toho, v jehož černém portálu nedávno viděl mizet svého přítele Narcise - kdyže? Opravdu teprve před dvěma dny?

Z lesa vyšel až po dvou dnech a dvou nocích. S radostí zjišťoval známky blízkosti člověka: obdělávanou

půdu, pruhy políček s žitem a ovsem, louky, jimiž se tu a tam prosvítají vinula úzká pěšina. Goldmund trhal žito a žvýkal, pole se na něho přívětivě dívala, po té lesní divočině na něho všechno působilo lidsky a pospolitě, pěšina, oves, zvadlé, vybledlé hvozdíky. Teď se dostane k lidem. Po slabé hodině procházel kolem pole, na mezi tu stál kříž, poklekl k němu a pomodlil se. Zahnul za výčnělek výběžku kopce a stanul náhle před stinnou lípou, s rozkoší zaslechl melodii studánky, kde voda padala z dřevěné trubky do dlouhého dřevěného žlabu, napil se chladné, znamenité vody a s radostí spatřil, jak z bezových keřů, jejichž bobule už byly ztmavlé, vyčnívá několik slaměných střech. Hluběji než všechna ta přátelská znamení ho dojalo kraví zabučení, jež mu zaznělo vstříc tak blaživě, teple a domácky jako na pozdrav či na uvítanou.

Pátravě se blížil k chýši, odkud se to zabučení ozvalo. Před vchodem seděl v prachu malý hošík s nazrzlými vlasy a světlemodrými očima, vedle něho stál hliněný hrnec plný vody a chlapec z prachu a vody hnětl těsto, kterým si už pocákal holé nohy. Šťastně a s vážností tiskl to mokré bláto v dlaních, díval se, jak vytéká mezi prsty,

dělal z něho kuličky a k hnětení a lisování si bral na pomoc i bradu.

"Pozdrav tě Bůh, chlapče," pravil Goldmund velmi vlídně. Ale když klučina vzhlédl a spatřil cizince, roztáhl pusku, sešklebil vypasenou tvářičku a s vřiskem se po čtyřech odplazil do domu. Goldmund šel za ním a vstoupil do kuchyně; bylo v ní takové šero, že očima přivyklýma zářivému polednímu jasu nebyl s to zpočátku rozeznat vůbec nic. Pro všechny případy řekl zbožný pozdrav, ale nedočkal se odpovědi; vedle křiku vyděšeného chlapce se ponenáhlu dal rozeznat tenký stařecký hlas, který chlapci chlácholivě domlouval. Konečně se ve tmě zvedla drobná stará žena, přistoupila ke Goldmundovi, zastínila si oči dlaněmi a pohlédla vzhůru na hosta.

"Pozdrav tě Pánbůh," zvolal Goldmund, "a všichni milí svatí ať požehnají tvou dobrou tvář; už tři dny jsem nespátřil lidský obličej."

Drobné staré ženské stvoření se na něho přihloupě dívalo dalekozrakými očima.

Goldmund jí podal ruku a její ruce přitom trochu pohládil.

"Copak chceš?" optala se nejistě.

"Pozdrav Pánbůh ti chci říci, stařenko, a trochu si odpočinout a pomoci ti rozdělat oheň. A krajíčkem chleba, chceš-li mi nějaký dát, taky nepohrdnu, ale s tím není naspěch."

Spatřil lavici přitesanou ke stěně, posadil se na ni, zatímco stařena krájela kus chleba chlapci, který teď s napětím a zvědavostí hleděl upřeně na cizince, stále ještě ovšem hotov se v každém okamžiku rozplakat a utéci. Stará ukrojila z bochníku ještě jeden krajíc a podala ho Goldmundovi.

"Děkuji pěkně," řekl, "Pánbůh ti to zaplat'."

"Máš prázdné břicho?" zeptala se žena.

"To ne, je plné borůvek."

"No tak jez! Odkudpak jdeš?"

"Z Mariabronny, z kláštera."

"Jsi kněz?"

"To ne. Žák. Na cestách."

Podívala se na něho, zpola výsměšně, zpola přihloupě, a trochu potřásla hlavou na vyzáblém, vrásčitém krku. Nechala ho párkrát ukousnout a vynesla malého opět na slunce. Pak se zvědavě vrátila a zeptala se: "Víš něco nového?"

"Ne moc. Znáš pátera Anselma?"

"Ne. Co je s ním?"

"Je nemocný."

"Nemocný? Musí umřít?"

„Nevím. Máto v nohách. Nemůže dobře chodit."

"Musí umřít?"

"Nevím. Možná."

"Dobrá, tak ho nech umřít. Musím uvařit polévku. Pomoz mi nařezat třísky."

Podala mu jedlové poleno, pěkně u ohniště proschlé, a nůž. Krájel třísky, tolik, kolik chtěla a díval se, jak je vkládá do popele a sklání se nad ně a kvapně fouká, až vzplanuly. Podle přesného, tajemného řádu pak na oheň kladla dřevo, jedlové a bukové, oheň v otevřeném ohništi jasně plál, a do plamenů posunula velký černý kotel, který visel na začouzeném řetěze z komína.

Goldmund na její příkaz donesl ze studánky vodu, nasbíral krajáč smetany, usedl v přítmi plném dýmu, díval se na hru plamenů a jak se nad nimi v rudých pableskách zjevuje a ztrácí kostnatá, vrásčitá stařenina tvář; odvedle, za dřevěnou stěnou, slyšel, jak se tam kráva rýpe v jeslích a trká rohy. Velice se mu to líbilo. Lípa, studánka, plápolání ohně pod kotlem, frkání a přezvykování krávy a její tupé narázení o stěnu, polotemná jizba se stolem a lavicí, pobíhání té drobné stařeny, to všechno bylo krásné a dobré, vonělo potravou a mírem, lidmi a teplem, domovem. Byly tu i dvě kozy, a od staré se dověděl, že vzadu mají i chlívek pro vepře a ona sama že je sedlákovou bábou, prabábou toho klučiny. Ten se jmenoval Kuno, chvílemi přicházel dovnitř, a i když nepromluvil ani slůvka a pokukoval trochu bojácně, přece jen už neplakal.

Přišli sedlák a jeho žena, byli velmi překvapeni, když našli doma cizince. Sedlák už chtěl začít spílat, nedůvěřivě odtáhl mladíka za ruku ke dveřím, aby se mu podíval do tváře při denním světle; pak se zasmál, poplácal ho dobrácky po rameni a pozval k jídlu. Posadili se a každý si namáčel chleba do společné mísy s mlékem, až zůstal mléka jen malý zbytek a sedlák ho dopil.

Goldmund se zeptal, zda smí zůstat do zítřka a přespat pod jejich střechou. Ne, prohlásil muž, na to nemají místo; ale venku že leží všude dost sena, že už si nějaké lože jistě najde.

Selka měla malého u sebe, hovoru se neúčastnila; avšak při jídle se její zrak zvědavě zmocňoval mladého cizince. Jeho kadeře i pohled ihned na ni zapůsobily a pak se zalíbením postřehla jeho hezký

bílý krk, ušlechtilé hladké ruce a jak jimi krásně a uvolněně pohybuje. Urostlý a vznešený cizinec je to a tak mladý! Co ji však nejvíc upoutávalo a vzbuzovalo její lásku, byl cizincův hlas, ten tajuplně zpěvný, vroucně vášný, jemně lákající mužský hlas, který zněl jako laskání. Byla by ráda tomu hlasu ještě dlouho naslouchala.

Po jídle odešel sedlák pracovat do chléva; Goldmund vyšel z domu, umyl si u studánky ruce a posadil se na její nízký okraj, aby se ochladil, a naslouchal vodě. Seděl nerozhodně; neměl tu už co pohledávat, a přece mu bylo líto, že by už zas měl odejít. Vtom vyšla ven selka s vědrem v ruce, postavila je pod proud vody a nechala plné natéci. Polohlasem pravila: "Ty, jestli dnes večer ještě budeš nablízku, přinesu ti něco k snědku. Tamhle naproti, za tím dlouhým ječným polem leží seno, až zítra ho budeme svázet. Zůstaneš ještě?"

Díval se jí do tváře plné pih, díval se, jak její silné paže hýbají vědrem, jak její velké světlé oči vroucně hledí. Usmál se a přikývl a ona už odcházela s naplněným vědrem a zmizela ve tmě dveří. Seděl vděčně, velmi spokojen a naslouchal proudící vodě. Chvilí nato vešel dovnitř, podal sedlákově a jeho bábě ruku a poděkoval. V chýši to vonělo ohněm, sazemi a mlékem. Právě mu ještě byla útočištěm a domovem, už je z ní opět cizina. S pozdravy vyšel.

Na opačné straně od chýši narazil na kapličku a v její blízkosti na krásný lesík, skupinu starých, silných dubů, zem pod nimi byla porostlá krátkou travou. Zde ve stínu zůstal a bloumal sem tam mezi silnými kmeny. Podivné, uvažoval, je to se ženami a s láskou; vskutku jim není zapotřebí slov. Jen jediné slovo potřebovala ta žena, aby mu označila místo dostaveníčka, ostatní neřekla slovy. Čímpak? Očima, ano, a určitým tónem v poněkud zastřeném hlase a ještě něčím, možná nějakou vůní, jemným, tichým vyzářováním pokožky, podle čehož ženy a muži ihned poznají, kdy po sobě zatouží. Je to podivuhodné, jako jemnocitná tajná řeč, a tak rychle se té řeči naučil! Velmi se těšil na večer, byl pln zvědavosti, jaká asi ta velká plavá žena je, jaké budou její pohledy a tóny, jaké bude mít údy, pohyby a polibky-určitě jiné než Líza. Kde asi teď je Líza se svými tuhými černými vlasy, svou snědou kůží, svými krátkými vzdechy? Natloukl jí její muž? Myslí ještě na mě? Našla si už nového milence, jako já dnes našel novou ženu? Jak všechno rychle běží, jak všude u cesty čeká štěstí, jak je to krásné a žhoucí a jak zvláště pomíjivé! Je to hřích, je to cizoložství, ještě zcela nedávno bych se raději byl dal

zabít, než abych spáchal takový hřích. A teď už na mě čeká druhá žena a mé svědomí je zticha a klidné.

Totíž klidné snad přece jen nebylo; ale nebylo to cizoložství a rozkoš, proč Goldmundovo svědomí občas zneklidnělo a zatížilo se. Bylo to něco jiného, nedokázal to pojmenovat. Byl to pocit viny, kterou nespáchal, nýbrž se kterou už přišel na svět. Třeba je to právě to, čemu se v teologii říká dědičný hřích? Nejspíš ano. Ano, život sám nese v sobě něco jako vinu - proč by se jinak člověk tak čistý a vědoucí jako Narcis podroboval kajícím cvičením jako nějaký odsouzenec? Anebo proč i on sám, Goldmund, musí kdesi v hloubi tu vinu cítit? Copak není šťasten? Není mladý a zdravý, není volný jako pták? Copak ho ženy nemilují? Není krásné cítit, jak jako milenec touž hlubokou slast, kterou pociťuje, smí poskytovat ženě? Proč tedy přesto není zcela a naprosto šťasten? Proč se do jeho mladistvého štěstí právě tak jako do Narcisovy ctnosti a moudrosti občas vkrade ta podivná bolest, ten lehký strach, ta žalost z pomíjivosti? Proč jen musí častokrát přemýšlet a přemýšlet, když přece ví, že není žádný filozof? Nu dobrá, přece jen je krásné žít. Utrhl z trávy drobnou fialovou květinu, podržel si ji těsně u oka, díval se jí do úzkých kalíšků protkaných žilkami, kde žily nepatrné, jako vlásek jemné orgány; jako v ženíně klíně či v mozku myslitelově tu kmital život, chvěla se slast. Ach, proč jen člověk tak zhola nic neví? Proč nedokáže promluvit s touhle květinou? Ale vždyť ani dva lidé si nedovedou spolu doopravdy promluvit, k tomu už je zapotřebí mít štěstí na obzvláštní přátelství a ochotu. Ne, je veliké štěstí, že lásce není potřeba slov; jinak by byla plná nedorozumění a stala se bláznovstvím. Ach, jak Líziny přivřené oči byly přemírou rozkoše jakoby zlomené a ve štěrbině mezi cukajícemi víčky se ukazovalo jen běhno ani desítkami tisíc učených či básnických slov se to nedá vypovědět! Nic, ach vůbec nic se nijak nedá vypovědět, nijak vypřemýšlet - a přece má člověk v sobě pořád znovu tu naléhavou potřebu mluvit, to věčné puzení myslet!

Prohlížel si lístky té rostlinky, jak hezké a podivuhodně chytré bylo jejich uspořádání kolem stvolu. Krásné byly Vergiliovy verše, měl je rád; ale leckterý verš u Vergilia nebyl ani zpola tak jasný a chytrý, ani zpola tak krásný a účelný jako spirálovité uspořádání těch droboulinkých lístečků vzhůru kolem stvolu. Jaký požitek, jaké štěstí, jaký slastný, ušlechtilý a účelný skutek by to byl, kdyby člověk

byl s to vytvořit jednu jedinou takovou květinu! Ale to nikdo nedokáže, žádný hrdina ani císař, ani papež nebo světec.

Když se slunce sklonilo, vstal a vyhledal místo, které mu selka označila. Tam čekal. Bylo krásné takhle čekat a vědět, že na cestě je žena a přináší samou lásku.

Přišla se lněným šátkem, do kterého zavázala pořádný kus chleba a slaniny. Rozvázala šátek a podala mu jídlo.

"To je pro tebe," řekla, "jez!"

"Až pak," řekl, "nehladovím po chlebě, hladovím po tobě. Ukaž, cos mi krásného přinesla!"

Přinesla mu mnoho krásného, silné žiznivě rty, silné, bělostně skvoucí zuby, silné paže zarudlé sluncem, ale pod krkem a dál níž byla bílá a jemná. Slova znala málo, ale v hrdle jí to zpívalo líbezně a vábivě, a když na sobě ucítila jeho ruce, ty jemné, něžné, citlivé ruce, jaké se jí nikdy nedotkly, zamrazilo ji po kůži a v hrdle jí zaznělo, jako když přede kočka. Zнала méně her, méně než Liza, ale měla podivuhodnou sílu, tiskla milence, jako by mu chtěla vaz zlomit. Děťinská a chtivá byla její láska, prostá a při vši síle stále ještě cudná; Goldmund s ní byl velmi šťasten.

Pak šla, s povzdechem, těžko se loučila, nesměla zůstat.

Goldmund zůstal sám, šťasten i smuten. Až pozdě si vzpomněl na chléb a slaninu a jedl, sám, byla už hluboká noc.

KAPITOLA OSMÁ

Hezky dlouho už putoval Goldmund, jen zřídka nocoval dvakrát na jednom místě, všude dychtivě žádán a obšťastňován ženami, sluncem dohněda opálený, pohublý z chůze a skrovné stravy. Mnoho žen se s ním za rozbřesku loučovalo a odcházelo, mnohé v slzách, a častokrát uvažoval: "Proč jen u mne žádná nezůstane? Proč, když už mě milují a kvůli jedné milostné noci cizoloží - proč se hned vracejí ke svým mužům, od kterých se většinou musí bát výprasku?" Žádná ho vážně nepoprosila, aby zůstal, ani jediná

ho nikdy nepožádala, aby ji vzal s sebou, a nebyla z lásky ochotna s ním sdílet radosti i strasti putování. Sice k tomu žádnou nevyzval, žádné takovou myšlenku nenapověděl; a zeptal-li se svého srdce, zjistil, že nejmilejší mu je jeho volnost, a nemohl se rozpomenout na žádnou milenkou, po níž by toužil ještě v náručí další ženy. Avšak přesto mu bylo podivně a i trochu smutno z toho, že se láska všude jeví tak pomíjivá, láska žen i jeho vlastní, že se nasytí tak rychle, jak vzplane. Je to správné? Je tomu tak vždy a všude? Anebo to tkví v něm samotném, je snad on stvořen tak, že se ženám sice líbí a ony po něm dychtí, ale netouží po jiném společenství s ním, než po onom krátkém a němém v seně či na mechu? Je to v tom, že žije jako tulák a že usedlí pocit ují před životem lidí bez domova hrůzu? Či to opravdu tkví v něm, v jeho osobě, že ženy po něm baží jako po hezké panence a tisknou ji k sobě, ale pak utíkají k manželům, i když tam na ně čekají rány? Nevěděl.

Učit se od žen ho nikdy neunavovalo. Sice ho to více táhlo k dívkám, docela mladým, které ještě neměly muže a nic neznaly, do těch byl s to se toužebně zamilovat; většinou však byly nedosažitelné, ty milované, plaché a pečlivě hlídané dívenky. Ale i od žen se učil rád. Každá mu něco zanechala, gesto, způsob políbení, zvláštní hru, zvláštní způsob odevzdávání či bránit se. Se vším byl Goldmund srozuměn, byl nenasytný a poddajný jako dítě, připraven ke každému svodu: jen tím byl sám tak svůdný. Jeho krása sama by nestačila, aby k němu přiváděla ženy tak snadno; byla to ta dětskost, otevřenost, zvědavá nevinnost žádosti, ta naprostá ochota ke všemu, co ta či ona žena od něho požadovala. Aniž to sám věděl, byl pro každou milenkou právě tím, koho si přála a vysnila, u jedné něžný a vyčkávavý, u jiné prudký a rázný, jednou dětský jako poprvé zasvěcovaný chlapec,

jindy znalý a poučený. Byl připraven hrát si i zápasit, vzdychat i smát se, stydět se i být nestoudný; žádné ženě neučinil nic, po čem netoužila, nic, co z něho nevyvábila. To v něm právě každá chytrá žena vyslídila, to způsobovalo, že se stal jejím milencem.

A on se učil. Naučil se zakrátko nejen mnoha způsobům lásky a milostným uměním a nashromáždil v sobě zkušenosti mnoha milenek, naučil se také ženy vidět, cítit, nahmatávat, vytušovat je z vůně v celé jejich rozmanitosti; dostal jemný sluch pro každý druh hlasu a naučil se už jen z jeho znění u mnohých žen neomylně usoudit, jaká bude a jaký je rozsah jejich milostných dovedností; se stále novým okouzlením pozoroval to nekonečné množství způsobů, jak je hlava posazena na krku, jak vystupuje čelo z vlasů, jak se pohybuje kolenní česka. Potmě, se zavřenýma očima, jemně zkoumajícími prsty se učil rozlišovat jeden druh ženských vlasů od druhých, jeden druh kůže a chmýří od druhého. Počal si uvědomovat, že možná v tom je smysl jeho putování, že možná proto ho to žene od jedné ženy ke druhé, aby se této schopnosti poznávat a rozlišovat učil se stále větší jemností, rozmanitostí a hloubkou a cvičil se v ní. Snad to je jeho určení: ženy a lásku poznávat na tisícero způsobů a do tisícerych rozdílů až k dokonalosti, tak jako mnohý hudebník dokáže hrát nejen na jeden nástroj, nýbrž na tři, čtyři i víc. K čemu je to dobré, kam to povede, to nevěděl; jen cítil, že je na cestě. Byť měl schopnosti pro latinu a logiku, nebyly to vlohy zvláštní, úžasné, vzácné - ale k lásce ano, ke hře s ženami byl nadán, zde se učil bez námahy, zde nic nezapomínal, zde se hromadily a ukládaly zkušenosti samy od sebe.

Jednou, když už byl na cestách rok nebo dva, přišel Goldmund ke dvoru zámožného rytíře, který měl dvě krásné dcery. Začínal podzim, brzy se v noci ochladí, loňského podzimu a v zimě toho až dost zakusil, ne bez starosti myslil na nadcházející měsíce, těžko se putuje v zimě. Požádal o jídlo a nocleh. Byl způsobně přijat, a když rytíř uslyšel, že cizinec studoval a umí řecky, nechal ho přejít od stolu služebnictva ke svému a jednal s ním téměř jako se sobě rovným. Obě dcery klopily oči, starší bylo osmnáct, mladší sotva šestnáct, jmenovaly se Lydie a Julie.

Nazítří hodlal Goldmund jít dál. Nebylo tu pražádné naděje, že by jednu z těch krásných plavovlasých slečen mohl získat, a jiných žen, kvůli nimž by tu byl rád zůstal, tu nebylo. Po snídani ho však rytíř vzal stranou a uvedl do světnice, kterou si zařídil pro zvláštní účely.

Starý muž skromně mladíkovi vykládal o své zálibě v učenosti a knihách, ukázal mu truhlu plnou spisů, které nashromáždil, ukázal mu psací pult, který si dal zhotovit, a zásobu nejkrásnějšího papíru a pergamenu. Ten zbožný rytíř, jak se Goldmund později postupně dověděl, byl za svého mládí ve školách, pak se však zcela oddal válečnému a světskému životu, až ho v těžké nemoci boží pokyn přiměl k tomu,

aby se jako poutník vydal na zbožnou pout' a litoval svého hříšného mládí. Dostal se až do Říma a dokonce až do Cařihradu, po návratu nalezl otce mrtvého a dům prázdný, usadil se tu a oženil, ženu ztratil, vychoval dcery a teď, na počátku stáří, se chystal sepsat podrobnou zprávu o své někdejší pouti. Několik kapitol už měl hotových, ale jak mladíkovi přiznal - jeho latina má značné mezery a všude ho brzdí. A nabídl Goldmundovi nový oděv a přístřeší zdarma, bude-li ochoten mu opravit, co dosud napsal, a přepsat to načisto, jakož i být nápomocen při pokračování.

Byl podzim, Goldmund věděl, co to pro tuláka znamená. Nový oděv byl rovněž žádoucí. Především se však mladíkovi zamlouvalo, že bude moci ještě dlouho zůstat s oběma krásnými sestrami v jednom domě. Bez rozmyšlení řekl ano. Už za několik dní musela klíč-nice otevřít skříň s látkami, vybralo se pěkné hnědé sukno, z toho dali pro Goldmunda pořídit oblek a čapku. Rytíř sice pomýšlel na černou barvu a jakýsi magisterský oděv, ale o tom host nechtěl ani slyšet a dokázal mu to vymluvit, a tak nakonec vznikl hezounký šat, zpola pážecí, zpola lovecký, a velmi Goldmundovi slušel.

Ani s latinou to nebylo špatné. Prošli spolu to, co už bylo sepsáno, a Goldmund opravil nejen spoustu nepřesných a chybných slov, nýbrž z rytířových krátkých neobratných vět tu a tam zbudoval hezká latinská souvětí solidní konstrukce a s čistou consecutio temporum. Rytíři to činilo veliké potěšení a nešetřil chválou. Denně tou prací trávili nejméně dvě hodiny.

V hradě - byl to poněkud opevněný, prostorný zemanský dvorec -si našel Goldmund leccjakou kratochvíli. Účastnil se lovu a u myslivce Hinricha se naučil střílet kuší, spřátelil se se psy a na koni mohl jezdit, co jen se mu zachtělo. Zřídka kdy ho vídali samotného; buď promlouval s některým psem nebo koněm, anebo to byl Hinrich či klíčnice Lea, tlustá stařena s mužským hlasem a věčným sklonem šprýmovat a smát se, nebo psovod či ovčák. S mlynářovou ženou v blízkém sousedství by bývalo snadné si začít milostný poměr, zdržo-

val se však a hrál nezkušeného.

Oběma rytířovými dcerami byl nadšen. Mladší byla krásnější, ale tak zdráhavá, že s Goldmundem sotva promluvila. K oběma se choval s největšími ohledy a zdvořilostí, ale obě jeho blízkost pociťovaly jako neustálé dobývání. Mladší se z plachého vzdoru docela uzavřela. Starší, Lydie, našla vůči němu zvláštní tón tím, že s ním zpola uctivě, zpola výsměšně jednala jako s nějakým zázračným učeným zvířetem, kladla mu mnoho zvědavých otázek, vyptávala se na život v klášteře, avšak stále znovu se k němu obracela s trochou posměchu a dámské převahy. Přizpůsoboval se všemu, jednal s Lydií jako s dámou, s Julií jako s malou jeptiškou, a podařilo-li se mu hovorem zdržet dívky po večeři u stolu déle než obvykle nebo oslovila-li ho Lydie někdy na nádvoří či v zahradě a dovolila si ho poškádlit, byl spokojen a cítil, že dosahuje pokroku.

Dlouho se toho podzimu drželo listí na vysokých javorech v nádvoří, dlouho kvetly v zahradě astry a růže. Pak jednoho dne přijela návštěva, pán ze sousedního dvorce s paní a panošem, mírné počasí je zlákal k neobvykle dalekému výletu, a tak dorazili až sem a žádali o nocleh. Byli přijati velmi zdvořile, ihned byla Goldmundova postel přenesena z pokoje pro hosty do pracovny a jeho dosavadní jizba upravena pro návštěvníky, podřezalo se několik slepic a do mlýna se poslalo pro ryby. Goldmund se s potěšením účastnil slavnostního ruchu a okamžitě vycítil, jak ho cizí dáma pozoruje. A sotva z jejího hlasu a čehosi v jejím pohledu zaznamenal její zalíbení a touhu, všiml si také s rostoucím napětím, jak se mění Lydie, jak ztichla a uzavřela se a začíná pozorovat jeho a tu dámu. Když si při slavnostní večeři nožka dámy začala pohrávat s Goldmundovou nohou, nenadchla ho jen hra sama, nýbrž mnohem spíš ono temné a zaryté napětí, se kterým Lydie tu hru zvědavým a planoucím zrakem pozorovala. Nakonec úmyslně upustil na podlahu nůž, sklonil se pro něj pod stůl, mazlivě dlaní pohladil dámě chodidlo a lýtko a spatřil, jak Lydie bledne a kouše se do rtů; pokračoval ve vyprávění anekdot z kláštera a cítil přitom, jak cizinka naslouchá vřele ani ne tak těm příběhům, jako spíš vábivosti v jeho hlase.

I ostatní mu naslouchali, jeho příznivec s blahovůlí, host s tváří nepohnutou, avšak i on zanícen ohněm, který v mladíkovi žhnul. Nikdy ho Lydie neslyšela tak hovořit, celý rozkvetl, ve vzduchu se chvěla slast, oči mu sršely, v hlasu mu zpívalo štěstí a žadonila láska.

Všechny tři ženy to cítily, každá jinak, malá Julie s prudkým odporem a odmítáním, rytířova žena se

zářivým uspokojením, Lydie s bolestným dmutím srdce, směsí nejvroucnější touhy, tiché obrany a nejprudší žárlivosti, až se jí tvář zúžila a oči ji pálily. Goldmund všechny ty vlny cítil, valily se k němu zpět jako tajné odpovědi na jeho dvoření, jako ptáci ho obletovaly milostné myšlenky, odevzdávaly se, kladly si odpor, zápasily spolu.

Po jídle Julie odešla, byla už dávno noc, se svíci v hliněném svícnu opustila arkýř, chladná jako nějaká malá klášternice. Ostatní ještě hodinku poseděli, a zatímco muži hovořili o sklizni, o císaři a biskupovi, Lydie žhavě naslouchala, jak se mezi Goldmundem a dámou rozvíjí nenucený hovor o ničem, mezi jehož volnými nitkami vznikala hustá, sladká síť jednou sem, jednou tam, síť pohledů, přízvuků, drobných gest, všechny přetíženy významnostmi, rozníceny žářem. Dívka tu atmosféru sála chtivě i s odporem, a když zpozorovala či ucítila, že Goldmund se pod stolem dotkl kolenem kolena té dámy, ucítila ten dotyk na vlastním těle a trhla sebou. Nespala pak a s tlukoucím srdcem polovinu noci naslouchala, přesvědčena, že ti dva se sejdou. Ve své představivosti uskutečnila to, co těm dvěma zůstalo odepřeno, viděla, jak se objímají, slyšela jejich polibky, třásla se přitom vzrušením i strachem a současně i přáním, aby obelstěný rytíř milence překvapila ohavnému Goldmundovi proklál srdce dýkou.

Nazítří bylo nebe zatažené, vál vlhký vítr a host, odmítaje všechna pozvání k delšímu pobytu, naléhal na rychlý odjezd. Lydie byla u toho, když hosté vsedali na koně, podávala jim ruku a pronášela slova na rozloučenou, ale nic z toho nevnímala, všechny její smysly byly soustředěny v pohledu, kterým přihlížela, jak rytířova žena při nasedání vložila nohu Goldmundovi do nabídnutých dlaní a jak jeho pravice zešířila a pevně uchopila botku a ženinu nohu na okamžik silně stiskla.

Cizinci odjeli, Goldmund musel do pánovy jizby a pracovat. Po půlhodině uslyšel dole Lydiin rozkazující hlas, slyšel, jak předvádějí koně, pán přistoupil k oknu a pohlédl dolů s úsměvem a potřásaje hlavou, pak se oba dívali za Lydií, jak vyjíždí ze dvora. Pokročili toho dne ve svém latinském spisování méně než jindy, Goldmund byl roztržitý; pán ho vlídně propustil, dřív než obvykle.

Nepozorován vyjel Goldmund se svým koněm ze dvora, proti chladnému podzimnímu větru klusal do zbarvené krajiny, v stále

rychlejším cvalu cítil, jak se kůň pod ním rozehrívá a jak i jeho vlastní krve se zmocňuje oheň. Přes stmiště a lada, vřesoviště a bažinatá místa porostlá přesličkou a ostricí cválal, zhluboka oddechuje, šedivým dnem, údolíčky s olšemi, trouchnivějším smrkovým lesem a opět po hnědavých pustých pláních. Na vysokém hřebeni pahorku, ostře proti jasně šedému oblačnému nebi, objevil Lydiinu postavu, seděla vysoko v sedle zvolna klusajícího koně. Hnal se k ní; sotva spatřila, že je pronásledována, popohnala koně a prchala pryč. Chvillemi mizela, chvillemi se objevovala, vlasy jí vlály. Hnal se za ní jako za kořistí, srdce se mu smálo, povzbuzoval koně voláním něžných slůvek, rozradostněným zrakem četl v letu znaky krajiny, schoulená políčka, olšová houští, skupiny javorů, bahnité břehy tůní, stále znovu obracel oči ke svému cíli, té prchající krásce. Brzy ji musí dosáhnout.

Když ho Lydie ucítila nablízku, vzdala se útěku a nechala koně jít krokem. Za pronásledovatelem se neotočila. Hrdě, předstírajíc naprostou lhostejnost, se na koni loudala, jako kdyby se nebylo nic stalo, jako kdyby byla sama. Popohnal koně vedle jejího, mírumilovně kráčeli oba oři vedle sebe, ale zvíře i jezdec byli honbou rozpálení.

"Lydie!" zavolal tiše.

Neodpověděla.

"Lydie! "

Zůstávala němá.

"Jak bylo krásné, Lydie, vidět tě zdaleka jet na koni, tvé vlasy letěly za tebou jak zlatý blesk. Jak to bylo krásné! Ach, jak je to divné, žeš přede mnou prchala! Tu jsem teprve viděl, že mě máš trochu ráda. Nevěděl jsem to, ještě včera večer jsem byl na pochybách. Až když ses pokusila mi uprchnout, náhle jsem pochopil. Ty moje krásná, milá, musíš být unavená, sestupme!"

Seskočil rychle s koně a ihned uchopil její otěže, aby se mu ještě jednou nevytrhla. Pohlédla na něho svou sněhobílou tvář, a když ji zvedl s koně, dala se do pláče. Opatrně ji několik kroků vedl, posadil ji do uschlé trávy a poklekl k ní. Seděla a zápasila se vzlykotem, bojovala statečně a opanovala se.

"Ach, že můžeš být tak špatný!" začala, když byla schopna řeči. Stěží ze sebe ta slova vypravila.

"Tak špatný?"

"Jsi svůdník, Goldmunde. Nech, abych zapomněla, cos mi zrovna

řekl, byla to řeč". nestoudná, nesluší se, abys se mnou tak mluvil. Jak si můžeš myslet, že tě mám ráda? Zapomeňme na to! Ale jak mám zapomenout, na co jsem se musela dívat včera večer?"

"Včera večer? Copak jsi viděla?"

"Ach jen se nedělej, nelži mi! Bylo to ohavné a nestydaté, jak ses před mýma očima vlichocoval té paní! Copak nemáš žádný stud? I nohu jsi jí hladil, pod stolem, pod naším stolem! Přede mnou, před mýma očima! A teď si přijdeš, jen co ona je pryč, a strojíš mi úklady! Opravdu nevíš, co je stud?"

Už dávno Goldmund litoval slov, která řekl, když ji snášel s koně. Jak to bylo hloupé, slova jsou v lásce zbytečná, měl mlčet.

Neříkal už nic. Poklekl k ní, a protože na něho hleděla tak krásně a smutně, její bolest ho nakazila; sám cítil, že tu je třeba něčeho litovat. Ale vzdor všemu, co řekla, viděl jí v očích lásku, a i bolest na chvějících se rtech byla láska. Věřil víc jejím očím než slovům.

Avšak ona čekala na odpověď. Protože nepřicházela, rty jí ještě víc ztrpkly, podívala se na něho trochu uplakanýma očima a opakovala: "Copak opravdu nemáš žádný stud?"

"Odpusť," řekl pokorně, "mluvíme tu o věcech, o kterých by se mluvit nemělo. Je to má vina, odpusť mi! Ptáš se, zda nemám žádný stud. Ano, mám stud. Ale vždyť tě mám rád, a láska nic o studu neví.

Nehněvej se!"

Zdálo se, že sotva poslouchá. Seděla s hořce staženými ústy a hleděla přes něho do dálky, jako by byla docela sama. Ještě nikdy nebyl v takové situaci. To všechno proto, že v té vzácné chvíli mluvil.

Zlehka jí položil tvář na koleno a ten dotyk ho ihned oblažil. Přesto byl poněkud bezradný a smutný a i ona se zdála být stále smutná, seděla bez hnutí, mlčela a hleděla do dálky. Co rozpaků, co smutku! Ale koleno přijalo jeho přitulenou tvář laskavě, neodmítlo ho. S očima zavřenýma ležel jí tvář na koleni, pomalu do sebe přijímal jeho ušlechtilý, dlouhý tvar. S radostí a dojetím myslel Goldmund na to, jak velmi její koleno svým vznešeným a mladistvým tvarem odpovídá jejím krásným, napjatě klenutým nehtům.

Vděčně se ke kolenu přitulil, začal s ním promlouvat tvář i ústy.

A ucítil, jak mu váhavě a zlehoulínka pokládá ruku na vlasy. Milá ruka, cítila vnímal, jak mu vlasy hladí jemně a dětsky. Její ruce si už často dopodrobna prohlížel a obdivoval se jim, znal je téměř jako své

vlastní, dlouhé, štíhlé prsty s dlouhými, krásně klenutými, růžovými pahorky nehtů. A teď ty dlouhé, něžné prsty hovoří s jeho kadeřemi. Jejich řeč byla dětská a bázlivá, ale byla to láska. Vděčně se jí k ruce přivinul hlavou, na šíji i tváři cítil její dlaň.

Pak řekla: "Je načase, musíme pryč."

Zvedl hlavu a něžně se na ni podíval, zlehka jí políbil štíhlé prsty.

"Prosím, vstaň," řekla, "musíme domů."

Okamžitě poslechl, vstali, vsedli na koně a jeli.

Goldmundovo srdce bylo plné štěstí. Jak je Lydie krásná, jak dětsky čistá a něžná! Ještě ji ani nepolíbil a už ho tak obdarovala a tak je jí naplněn. Jeli zoztra, až těsně před vjezdem do dvora se polekala a řekla:

"Neměli jsme sem přijet oba najednou. Jací jsme to pošetilci! " A v posledním okamžiku, když sestupovali s koně a už přibíhal čeledín, zprudka a žhavě mu zašeptala do ucha: "Řekni mi, byl jsi dnes v noci u té ženy?" Několikrát zavrtěl hlavou a začal koni uvolňovat uzdu.

Odpoledne, když její otec odešel, přišla do pracovny.

"Je to pravda?" zeptala se ihned vášnivě a on okamžitě věděl, nač myslí.

"Proč sis s ní tedy tak pohrával, tak odporně, a proč jsi v ní vzbouzel zamilovanost?"

"To platilo tobě," řekl. "Věř mi, tisíckrát raději bych byl hladil po noze tebe, a ne ji. Ale tvá noha mi nikdy pod stolem vstříc nepřišla a nezeptala se, mám-li tě rád."

"Opravdu mě máš rád, Goldmunde?"

"Ó ano."

"Ale co z toho vzejde?"

"Nevím, Lydie. A také se o to nestarám. Milovat tě mě blaží - co z toho vzejde, na to nemyslím. Mám

radost, když tě vidím jet na koni a když slyším tvůj hlas a když mě tvoje prsty hladí po vlasech. Budu mít radost, až tě budu smět políbit."

"Libat smíme jen svou nevěstu, Goldmunde. Na to jsi nikdy nepomyslel?"

"Ne, nikdy. A proč také? Ty víš právě tak dobře jako já, že se nemůžeš stát mou nevěstou."

"Ano. A protože se nemůžeš stát mým mužem a navždycky u mne zůstat, bylo to od tebe velmi nevhodné mluvit se mnou o lásce. Věřil jsi, že mě můžeš svést?"

"Nic jsem si nemyslel a v nic nevěřil, Lydie, myslím vůbec mnohem méně, než se domníváš. Nepřeji si nic, než abys mě jednou ráda políbila. Tolik mluvíme. Milenci to nedělají. Myslím, že mě nemáš ráda."

"Dnes ráno jsi řekl pravý opak."

"A tys pravý opak udělala."

"Já? Jak to?"

"Nejprve jsi přede mnou ujela, když jsi mě spatřila přijíždět. To jsem si myslel, že mě máš ráda. Pak ses rozplakala a já jsem myslel, že to je proto, že mě máš ráda. Pak jsem měl hlavu na tvém koleni a tys mě hladila a já jsem si myslel, že to je z lásky. Ale teď mi nic milého neděláš."

"Nejsem jako ta paní, cos ji včera hladil po noze. Asi jsi na takové ženy zvyklý."

"Ne, díky Bohu jsi mnohem krásnější a jemnější než ony."

"To nemyslím."

"Ó, je tomu ale tak. Víš vůbec, jak jsi krásná?"

"Mám zrcadlo."

"Vidělas v něm někdy své čelo, Lydie? A pak ramena a nehty a kolena? A vidělas, jak se to všechno podobá a odpovídá si navzájem, jak to všechno má stejný tvar, dlouhý, táhlý, pevný a tak štíhlý? Vi-dělas to?"

"Jak to říkáš! Vlastně jsem to nikdy tak neviděla, ale teď, když to říkáš, vím, co myslíš. Poslyš, ty jsi přece jen svůdník, teď mě pokoušíš, abych byla domýšlivá."

"Škoda, že to chápeš takhle. Ale proč by mi nemělo sejít na tom, abys byla domýšlivá? Jsi krásná a já bych ti rád ukázal, že ti za to jsem vděčný. Nutíš mě, abych ti to říkal slovy; dokázal bych ti to tisíckrát lépe povědět beze slov. Slovy se také od tebe nemohu ničemu naučit a ty ničemu ode mne."

"Čemu se já mám od tebe učit?"

"Já od tebe, Lydie, a ty ode mne. Jenže ty nechceš. Ty chceš mít ráda jen toho, čím budeš nevěstou. Ten se nasměje, až uvidí, že ses ničemu nenaučila, ani líbat ne."

"Tak, v líbání mě chceš vyučovat, pane magistře?"

Usmál se na ni. Ač se mu její slova nezdála, přece jen za jejich poněkud prudkou a falešnou přemoudřelostí rozpoznal její panen-skost, kterou zachvátila žádost a té že se se strachem brání.

Už neodpovídal. Usmíval se na ni, pevně svýma očima poutal její neklidný pohled, a jak se ne bez odporu té neodolatelné moci poddávala, přibližoval pomalu svou tvář k její, až se jejich rty dotkly. Zlehka jí ústa pohladil, ta mu odpověděla drobným dětským polibkem a pootevřela se jako v bolestném údivu, když je neuvolnil. S jemným vábením sledoval její prchající ústa, dokud se váhavě opět nevrátila, a bez násilí učil okouzlenou dívku brát a dávat políbení, až mu vyčerpána přitiskla tvář k rameni. Nechal ji odpočívat, voněl šťasten k jejím pevným plavým vlasům, něžně a konejšivě jí šeptal do ucha, a v té chvíli si vzpomněl, jak ho kdysi, nevědomého žáka, do tohoto tajemství zasvěcovala cikánka Líza. Jaké měla černé vlasy, jak snědou kůži, jak slunce pátilo a voněla zvadlá třezalka! A jak už je to dávno, z jaké dálky to sem zasvitlo! Tak rychle uvažá všechno, co sotva vykvetlo!

Lydie se pomalu vzpřímila, tvář proměněnou, její milující oči se dívaly vážně a hluboce.

"Nech mě odejít, Goldmunde," řekla, "byla jsem u tebe příliš dlouho. Ach, ty můj milovaný!"

Každý den si našli skrytou chvilku a Goldmund se dal zcela vést svou milou, ta dívčí láska ho podivuhodně obšťastňovala a dojímalá. Mnohdy celou hodinu chtěla jen držet jeho ruce ve svých a dívat se mu do očí, a rozloučila se dětským polibkem. Jindy ho naopak líbala nenasytně, ale nestrpěla, aby se jí dotkl. Jednou, s přemáháním a hluboce se zardívajíc, mu chtěla udělat velikou radost a ukázala mu jedno ňadro; plaše vyňala ze šatů ten malý, bílý plod, a když ho vkleče políbil, pečlivě jej opět zahalila, stále

ještě rudá po kořínky vlasů. Také hovořivali, ale jinak, ne už tak jako prvního dne; vymýšleli si pro sebe jména, ráda mu vyprávěla o svém dětství, svých snech a hrách. Často hovořila i o tom, že jejich láska není správná, protože on se s ní nemůže oženit; hovořila o tom smutně a odevzdaně a svou lásku zdobila tajemstvím toho smutku jako černým závojem.

Poprvé Goldmund cítil, že po něm nějaká žena nejen dychtí, ale že ho i miluje.

Jednou Lydie pravila: "Jsi tak hezký a vypadáš tak vesele. Ale uvnitř v tvých očích není žádné veselí, je tam jen smutek; jako by tvé oči věděly, že žádného štěstí není a že všechno krásné a milované u nás dlouho nesetrvává. Máš ty nejkrásnější oči, jaké jen člověk může spatřit, a ty nejsmutnější. Myslím, že je to proto, že nemáš domov."

Přišel jsi ke mně z lesů a jednou zas odejdeš a budeš spát na mechu a toulat se. - Ale kde já mám domov? Až odejdeš, zbude mi sice ještě otec a sestra a komůrka a okno, kde budu moci sedávat a vzpomínat na tebe; ale domov už žádný mít nebudu."

Nechal ji mluvit, někdy se tomu usmíval, někdy byl zasmušilý. Slovy ji nikdy neutěšoval, jen ji zlehka hladil, hlavu jí držel na svých prsou a jemně pobroukával čarovné zvuky beze smyslu, tak jako chůvy utěšují děti, když pláčou. Jednou Lydie pravila: "Opravdu ráda bych věděla, Goldmunde, co z tebe jednou bude, často o tom přemýšlím. Nebudeš mít obyčejný život a ani nijak lehký. Ach, kéž by se ti přece jen dobře vedlo! Leckdy si myslím, že se z tebe musí stát básník, takový, co má vidění a sny a umí je krásně vyjádřit. Ach, ty se budeš toulat světem a všechny ženy tě budou milovat a přesto zůstaneš sám. Jdi raději do kláštera ke svému příteli, o kterém mi tolik vypravuješ! Budu se za tebe modlit, abys jednou nemusel umírat v lese a sám."

Tak hovořovala, s hlubokou vážností a utkvělým pohledem. Ale pak se zas dokázala s Goldmundem prohánět na koni podzimní krajinou nebo mu dávat žertovné hádanky a házet po něm uschlým listím či lesklými žaludy.

Jednou ležel Goldmund ve své komůrce na lůžku a čekal, až usne. Bylo mu těžko, lahodně i bolestně, srdce mu tlouklo v hrudi mocně a vzrušeně, překypovalo láskou, překypovalo smutkem a bezradností. Slyšel, jak střechou lomcuje listopadový vítr; už se mu stalo zvykem, že před usnutím takto hodnou chvíli lehával a spánek nepřicházel. Tichounce, jak si večer navykl, si sám pro sebe předříkával mariánskou píseň:

Tota pulchra es, Maria,
et macula originalis non est in te.
Tu laetitia Israel,
tu advocata peccatorum!

Něžná hudba té písně se mu nořila v duši a venku k tomu zpíval vítr, zpíval o neklidu a putování, o lese, podzimu, o životě lidí bez domova. Myslel na Lydii a myslel na Narcise a na svou matku, ne-klidno a těžko mu bylo u srdce.

Vtom se vylekal a s úžasem zíral: dveře komůrky se otevřely, ve

tmě vstoupila postava v dlouhé bílé košili, bez hlesu vešla Lydie bosa po kamenných dlaždicích, tiše zavřela dveře a posadila se mu na lůžko.

"Lydie," zašeptal, "srnko moje, ty můj kvítku bílý! Lydie, co to děláš?"

"Jdu k tobě," řekla, "jenom na okamžik. Chci se jednou podívat, jak si můj Goldmund leží v postýlce, moje srdéčko zlaté."

Lehla si k němu, oba leželi tiše, srdce jim mocně bušila. Dopustila, ať ji líbá, ať si jeho obdivné ruce pohrávají s jejími údý, víc nedovolila. Po krátké chvíli mu ruce jemně odtáhla, políbila ho na oči, neslyšně vstala a vytratila se. Dveře zavrzaly, v krovu hučel a narážel vítr. Všechno bylo zakleté, plné tajemství, plné úzkosti, plné slibů, plné výstrah. Goldmund nevěděl, co se s ním děje. Když se po neklidné dřímotě opět probudil, měl polštář mokrý od slz.

Za několik dní přišla znovu, to sladké bílé zjevení, a ležela u něho čtvrt hodiny jako posledně. V objetí jeho paží mu šeptala do ucha, měla mu mnoho co povědět, nač si postěžovat. Něžně jí naslouchal, ležela mu na levé paži, pravou ji hladil po kolenou.

"Goldmunde můj," pravila zcela potichoučku těsně u jeho tváře, "je to tak smutné, že ti nikdy nebudu smět patřit. Dlouho už to nepo-trvá, to naše malé štěstí, naše malé tajemství. Julie má podezření, brzo mě přinutí, abych jí to řekla. Anebo si toho všimne otec. Kdyby mě tu našel u tebe na loži, ty můj zlatý, pak by se zle vedlo tvé Lydii; stála by s očima uplakanýma a hleděla vzhůru na strom a viděla by tam svého nejmilejšího viset a klátit se ve větru. Ach, raději uteč, raději teď hned, než tě otec dá spoutat a pověsit. Už jednou jsem viděla jednoho věšet, nějakého zloděje. Tebe věšet, to vidět nemohu, raději odtud uteč a zapomeň na mě; abys nemusel umřít, aby ti tvé modré oči nevyklovali ptáci! Ale ne, miláčku, ty nesmíš odejít- ach, co si jen počnu, když mě necháš samotnou."

"Nechceš jít se mnou, Lydie? Utečeme spolu, svět je veliký!"

"Bylo by to tak krásné," naříkala, "tak krásné, jít s tebou celým světem! Ale to já nemohu. Já nemohu spát v lese a nemít domova mít ve vlasech slámu, to ne. Také nemohu udělat hanbu otcí. - Ne, počkej, nic si nenamlouvám. Nemohu! Nemohla bych to udělat právě tak, jako bych nemohla jíst ze špinavého talíře nebo spát v posteli malomocného. Ach, nám je zakázáno všechno, co by bylo dobré a krásné, oba jsme zrozeni ke strádání. Zlato moje, chlapče můj ubohý,

nakonec tě přece jen budu muset vidět pověšeného. A mě, mě zavřou a pak pošlou do kláštera.

Nejmilejší, musíš mě opustit a zase spát s cikánkami a selkami. Ach, jdi, jdi, než tě lapí a svážou! Nikdy nebudeme šťastni, nikdy."

Jemně ji hladil po kolenou, a když se jí zcela zlehounka dotkl klína, zažadonil: "Kvítku, mohli bychom být tak šťastni! Smím?"

Ne s nevůlí, avšak rozhodně mu odstrčila ruku a trochu se od něho odtáhla.

"Ne," řekla, "to nesmíš. To je pro mne zakázáno. Ty malý cikáne, ty to možná nechápeš. Chovám se hanebně, jsem špatné děvče, celému domu dělám ostudu. Ale někde uvnitř v duši přece jen mám hrdost, tam nikdo nesmí. To mi musíš ponechat, jinak k tobě už do komůrky nepřijdu."

Nikdy by nebyl jejího zákazu, přání, náznaku neuposlechl. Sám se divil, jakou má nad ním moc. Trpěl však. Jeho smysly zůstávaly neukojeny a srdce se často prudce vzpouzelo té závislosti. Leckdy se pokoušel se toho zbavit. Leckdy se s vybranými způsoby dvořil malé Julii, vždyť bylo ostatně velmi žádoucí zůstat s touto důležitou osobou v dobrém vztahu a pokud možno ji mást. Bylo to podivné s touhle Julií, často se tvářila tak dětinsky a často jako by byla vševědoucí. Byla bezpochyby krásnější než Lydie, byla neobyčejně krásná, což spolu s její trochu přemoudřelou dětskou nevinností Gold-munda velmi vzrušovalo; občas byl do ní zamilován. Právě na tom silném vzrušení, jímž sestra působila na jeho smysly, poznával často s podivem rozdíl mezi žádostí a láskou. Zpočátku se na obě sestry díval stejnýma očima, obě shledával žádoucí, Julie že je však krásnější a spíš stojí za svedení, bez rozdílu se ucházel o obě a obě neustále nespouštěl z očí. A teď nad ním získala Lydie takovou moc! Miloval ji teď tak, že se z lásky dokonce zřekl toho, aby ji získal úplně. Poznal její duši a zamiloval si ji, svou dětskostí, něžností a svým sklonem k smutku se zdála podobná jeho duši; často býval hluboce udiven a nadšen tím, jak velmi ta duše odpovídá jejímu tělu; ať udělala cokoli, něco řekla, vyslovila nějaké přání či soud, její slovo i chování její duše bylo raženo přesně podle téhož tvaru, jaký měly její oči či obrysy jejích prstů! Tyto okamžiky, kdy se domníval, že nahlíží základní formy a zákony, podle nichž je stvořena její bytost, duše i tělo, vzbudily často v Goldmundovi chuť něco z té postavy uchovat a napodobit a na ně-

kolika listech, jež choval ve velké tajnosti, se pokusil črtem pera popaměti nakreslit obrys její hlavy, linku jejího obočí, její ruku, koleno.

S Julií se věc stávala poněkud obtížnou. Zjevně vytušila vlnu lásky, která unášela starší sestru, a její smysly se obrátily k tomu ráji plny zvědavosti a dychtivosti, aniž si to její svévolný rozum chtěl připustit. Projevovala vůči Goldmundovi přepjatý chlad a nechut', a přesto ve chvílích, kdy se zapomněla, byla s to ho pozorovat s obdivem a chtivou zvědavostí. K Lydii byla často velice něžná, občas jí vklouzla i do postele a vdechovala pak skrytě a lačně ovzduší lásky a pohlaví, rozpustile pátrala po tom zapovězeném a toužebném tajemství. Pak opět dávala skoro surovým způsobem najevo, že o Lydiině tajemném počínání ví a že jím opovrhuje. Dráždivě a rušivě poletovalo to krásné a vrtkavé dítě mezi oběma milenci, v žíznivých snech mlsalo z jejich tajností, hrálo brzy nevědomou, brzy dávalo najevo nebezpečnou

zasvěcenost; z dítěte se rychle vyvinula v moc. Lydie byla nucena tím trpět víc než Goldmund, který maličkou kromě stolování vídal zřídka. Lydii také nemohlo ujít, že Goldmund není necitlivý k Juliině půvabu, leckdy zpozorovala, jak jeho pohled spočívá na sestře s uznáním a libostí. Nic nesměla říci, všechno bylo tak těžké, všechno tak plné nebezpečí, především Julii nebylo možné pohněvat a urazit; ach, každý den a každá hodina mohla odhalit tajemství její lásky a udělat konec jejímu tíživému štěstí plnému obav, konec možná strašný.

Leckdy se Goldmund divil, že už dávno odtud nezmizel. Bylo těžké žít tak, jak teď žil: milován, ale bez naděje ani ve štěstí dovolené a trvalé, ani v snadná vyplnění, na což jeho dosavadní milostná přání byla zvyklá; s věčně vydrážděnými a hladovými a nikdy neukojenými pudy, přitom v neustálém nebezpečí. Proč tu zůstává a všechno to snáší, všechny ty spleťtosti a zmatení citů? Nejsou to zážitky, pocity a stavy svědomí jen pro tvory usedlé, legitimní, pro lidi ve vyhrátých jizbách? Nemá on, člověk bez domova a bez nároků, právo se z těch něžňůstek a složitostí vyvléknout a vysmát se jim? Ano, to právo má, a je blázen, že tu hledá cosi jako domov a platí za to tolikou bolestí, tolika nesnázemi. A přece to dělá a trpí, trpí to rád, je přitom vskrytu šťasten. Je to hloupé a nesnadné, je to složité a namáhavé milovat takovýmto způsobem, ale je to úchvatné. Úchvatný je ten temný, krásný smutek této lásky, její pošetilost a

beznaděj; krásné jsou ty noci bez spánku a plné uvažování; krásné a skvostné je to všechno jako ten bolestný rys kolem Lydiiných rtů, jako ten zastřený, oddaný zvuk jejího hlasu, když hovoří o své lásce a starostech. Onen bolestný rys se na Lydiině tváři objevil během několika málo týdnů a zdomácněl tam a Goldmundovi připadalo, jak je krásné a významné zachytit jeho linii perem, a cítil: za těch několik málo týdnů se změnili on sám a velmi zestárl, nezmoudřel, a přesto byl zkušenější, nebyl šťastnější, a přesto v duši mnohem zralejší a bohatší. Přestal být chlapcem.

Svým něžným, zastřeným hlasem mu Lydie řekla: "Nemusíš být smutný, kvůli mně ne, vždyť já bych tě ráda jen rozveselovala a viděla šťastného. Odpusť, rozesmutněla jsem tě, nakazila jsem tě svým strachem a tesknoutou. V noci mívám takové podivné sny: pořád putuji pouští a ta je velká a temná, až to ani vypovědět nemohu, a jdu a jdu a hledám tě, ale ty nikde nejsi a já vím, ztratila jsem tě a budu muset takhle jít pořád, a tak sama. A pak, když se probudím, pomyslí si: jak je to nádherné, že tu ještě je a že ho uvidím, možná celé týdny nebo už jen dny, to je jedno, jen když je tady!"

Jednoho dne ráno se Goldmund na svém loži probudil hned po rozbřesku a zůstal ještě chvíli ležet a přemítal, obrazy snu ho ještě obklopovaly, avšak bez souvislosti. Zdálo se mu o matce a o Narcisovi, obě postavy ještě zřetelně viděl. Když se vyprostil z posledních nitek snu, zaujalo ho zvláštní světlo, podivný druh jasu vpadající dovnitř otvůrkem v okenici. Vyskočil a běžel k oknu a spatřil, jak římsy oken, střecha stáje, vjezd do dvora a celá krajina naproti modravě a bělostně září, pokrýval je první sníh letošní zimy. Udeřil ho protiklad mezi neklidem jeho srdce a tichým, odevzdaným zimním světem: s jakým klidem, jak dojemně a zbožně pole i les, kopce i pláne přijímají slunce, vítr, déšť, sucho, sníh, s jakou krásou a lehkým strádáním nesou javor i jasan svou zimní zátěž! Copak člověk nemůže být jako ony, copak se od nich ničemu nemůže naučit? Zabrán do myšlenek vyšel na dvůr, brodil se ve sněhu, prohraboval se v něm rukama, zašel k zahradě a díval se přes vysoko zavátý plot na růžové keře ohnuté pod sněhem.

K snídani byla zapražená polévka, všichni hovořili o prvním sněhu, všichni - i dívky - už byli venku. Sníh přišel toho roku pozdě, blížily se už vánoce. Rytíř vyprávěl o jižních zemích, kde sníh vůbec neznají. Avšak to, proč se tento první zimní den stal pro Goldmunda

nezapomenutelným, se událo, až když dávno již byla noc.

Sestry se toho dne pohádaly, o čemž Goldmund nevěděl. V noci, když všechno v domě ztichlo a ztemnělo, přišla za ním Lydie jako obvykle, lehla si mlčky k němu, hlavu si mu položila na prsa, aby slyšela bít jeho srdce a utěšila se jeho blízkostí. Byla zasmušilá a vystrašená, bála se Juliiny zrady, přesto se však nedokázala rozhodnout, aby o tom se svým milencem promluvila a způsobila mu tím starost. Ležela tedy na jeho srdci, občas ho zaslechla zašeptat milostné slůvko a cítila jeho ruku ve svých vlasech. Náhle však - neleželi tak ještě dlouho - se strašně vyděsila a vztyčila s očima zešířena otevřenými.

Goldmund se nevyděsil o nic méně, když spatřil dveře komůrky otevřené a jimi vstupovat postavu, kterou v té hrůze hned nepoznal. Až když zjevení stanulo těsně u lůžka a sklonilo se, poznal se stísněným srdcem, že to je Julie. Vyklouzla z pláště, který si přehodila jen tak přes košili, a spustila jej na podlahu. Se zalkáním, jako kdyby ji bodli nožem, klesla Lydie zpět a přitiskla se ke Goldmundovi.

Tónem výsměšným a škodolibým, avšak s nejistotou v hlase, řekla Julie: "Nechce se mi ležet ve světnici jen tak samotné. Bud' mě vezmete k sobě a budeme ležet ve třech, nebo půjdu a vzbudím otce."

"Dobrá, pojď," řekl Goldmund a odhodil příkrývku. "Vždyť tě musí zábst nohy." Ulehla a Goldmundovi dalo námahu udělat na úzkém loži trochu místa, neboť Lydie se hlavou zaryla do polštáře a ležela bez hnutí. Konečně leželi všichni tři, Goldmund uprostřed mezi dívkami; chvíli se nemohl zbavit myšlenky, jak ještě předne-dávnm by taková situace byla vyhovovala všem jeho přáním. S podivnou úzkostí, avšak vskrytu nadšen cítil, jak se o něj Julie opírá bokem.

"Jednou jsem se musela podívat," začala znovu, "jak se leží v tvé posteli, kterou má sestra tak ráda vyhledává."

Aby ji uklidnil, třel jí Goldmund zlehka tváří o vlasy a jemně jí rukou hladil boky a kolena, jako člověk hladí kočku, a ona se mlčky a zvědavě jeho zkoumavé ruce poddávala, cítila zmámeně a vroucně to kouzlo, nekladla žádný odpor. Zatímco ji tak konejšil, ucházel se současně o Lydii, broukal jí do ucha důvěrné milostné zvuky a přiměl ji aspoň k tomu, aby zvedla obličej a obrátila ho k němu. Neslyšně jí líbal ústa a oči, zatímco na druhé straně držel rukou v zajetí

sestru a trapnost a překroucenost celé situace si uvědomoval až k nesnesení. Jeho levice ho poučila: jak se seznamoval s krásnými, tiše vyčkávajícími Juliinými údy, pocítil poprvé nejen krásu a hlubokou beznaděj své lásky k Lydii, nýbrž i její směšnost. Měl, jak se mu to teď jevilo, když jeho rty byly u Lydie a ruka u Julie, měl Lydii buď přinutit, aby se mu vzdala, anebo měl dál jít svou cestou. Milovat ji a přesto se jí odříkat byl nesmysl a příkoří.

"Srdce moje," šeptal Lydii do ucha, "zbytečně se trápíme. Jak šťastni bychom mohli teď být všichni tři! Udělejme přece, po čem nám prahne krev!"

Protože se mu s hrůzou vymkla, prchla jeho žádost k druhé a rukou jí působil takové blaho, až samou slastí odpověděla dlouhým, chvějivým vzdechem.

Když Lydie ten vzdech zaslechla, sevřela jí srdce žárlivost, jako kdyby jí do něho nalili jedu. Prudce se posadila, strhla z postele příkrývku, skočila nohama na zem a vykřikla: "Julie, pojďme!"

Julie sebou trhla, už ukvapená prudkost toho zvolání, které je mohlo všechny vyrazit, jí zjevila celé nebezpečí, a mlčky vstala.

Goldmund však, ve všech svých pudech uražen a podveden, spěšně objal vstávající Julii, políbil ji na řadry a zašeptal jí žhavě do ucha: "Zítra, Julie, zítra!"

Lydie stála v košili a bosa na kamenné podlaze, prsty u nohou se jí kroutily, jak ji záblo. Zdvihla Juliin plášť z podlahy a přehodila jí jej přes ramena s výrazem utrpení a pokory, což sestře ani přes tmou neušlo a což ji dojalo a smířilo. Tiše vyklouzly dívky z jizby a prchaly k sobě. Pln protikladných pocitů jim Goldmund naslouchala oddechl si, až když v domě znovu zavládlo mrtvolné ticho.

Tak ti tři mladí lidé byli z podivné a nepřírozené pospolitosti vykázáni do přemýšlivého osamění, neboť ani sestry, když doběhly do své ložnice, nezačaly hovořit, nýbrž každá sama mlčky a vzdorně ležela na svém loži a nespala. Jako by se domu zmocnil duch neštěstí a rozporu, démon nesmyslnosti, osamění a zmatení duší. Goldmund usnul až po půlnoci, Julie až k ránu. Lydie ležela zmučená a bděla, až na sněhu vyšel bledý den. Ihned vstala, oblékla se, dlouho klečela přes svým malým dřevěným Spasitelem a modlila se, a jakmile na schodech zaslechla otcovy kroky, vyšla a požádala ho o rozmluvu. Aniž se pokusila dělat rozdíl mezi svou starostí o Juliinu panenskou čest a svou žárlivostí, dospěla k rozhodnutí s celou věcí skoncovat.

Goldmund a Julie ještě spali, když rytíř už věděl vše, co mu Lydie považovala za vhodné sdělit. Juliinu účast na dobrodružství zamlčela.

Když se Goldmund objevil v obvyklou hodinu v pracovně, spatřil, že rytíř, který se jindy vždy věnoval svému spisování v domácích střevících a plstěném plášti, má na sobě vysoké boty a kabátec a je opásán

mečem, a ihned věděl, kolik uhodilo.

"Nasad' si čapku," řekl rytíř, "mám s tebou pochůzku."

Goldmund vzal čapku s hřebíku a šel za pánem po schodech dolů, přes dvůr a branou ven. Podrážky jim jasně křupaly v lehce přimrzlém sněhu, na nebi byly ještě ranní červánky. Rytíř mlčky kráčet napřed, mladík za ním, několikrát se ohlédl za dvorcem, za oknem své komůrky, na zasněženou šikmou střechu, až dvorec zmizel a nebylo už nic vidět. Už nikdy neuvidí tu střechu a okno, už nikdy pracovnu ani ložnici, už nikdy obě sestry. Dávno se již smířil s myšlenkou na náhlé rozloučení, a přesto se mu srdce bolestí svíralo. Hořce bolet ten rozchod.

Kráčeli tak hodinu, pán napřed, aniž padlo slovo. Goldmund začal pomýšlet na svůj osud. Rytíř byl ozbrojen, třeba ho zabije. Ale nevěřil tomu. Nebezpečí bylo malé; stačí vzít nohy na ramena a ten starý muž tu zůstane bezradný i se svým mečem. Ne, jeho život není v nebezpečí. Ale ta chůze a to mlčení, stále za tím uraženým, slavnostním člověkem, to němé odvádění bylo krok za krokem trýznivější.

Konečně se rytíř zastavil.

"Ty teď," pronesl puklým hlasem, "půjdeš dál sám, stále tímhle směrem, povedeš svůj tulácký život, jak jsi byl zvyklý. Kdyby ses náhodou ukázal v blízkosti mého domu, zastřelím tě. Nechci se na tobě mstít; měl jsem být moudřejší a nepustit takového mladého člověka tak blízko k svým dcerám. Jestli se však odvážíš se vrátit, jsi ztracen. A teď jdi, Bůh ti odpusť!"

Stál, v bledém světle sněžného jitra vypadala jeho tvář s šedými vousy jako vyhaslá. Stál jako přízrak a nehnul se z místa, dokud Goldmund nezmizel za nejbližším kopcem. Červenavá zář na oblačném nebi se ztratila, slunce se neobjevilo, pomalu začaly řídce a váhavě padat sněhové vločky.

KAPITOLA DEVÁTÁ

Goldmund tu končinu znal z mnoha svých vyjížděk; tamhle za zamrzlou bažinou stojí jedna rytířova stodola, kus dál je selský dvůr, kde ho znají; na jednom z obou míst si bude moci odpočinout a přenocovat. Další se uvidí zítra. Ponenáhlu se ho opět zmocňoval pocit svobody a ciziny, jemuž načas odvykl. Nechutnala v tom ledově nevlídném zimním dni nijak příjemně ta cizina, čpěla strádáním, hladem a svízelemi, a přece její dálka a velikost a tvrdá neúprosnost vnesla do jeho zhýčkaného a zmateného srdce tón konejšivý a skoro útěchu.

Chůzí se unavil. S ježděním na koni je teď konec, pomyslí si. Ó široký světe! Sněžilo jen málo, hřbety lesů splývaly v dálce s mraky, nade vším nekonečné ticho, až na konec světa. Jak asi teď je Lydii, tomu ubohému bojácnému srdci? Bylo mu jí hořce líto; myslel na ni s něžností, když si sedl uprostřed pusté mokřiny pod osamělý, holý jasan a odpočíval. Konečně ho chlad vyhnal, vstal, nohy ztuhlé, pomalu se rozhybal do ostrého kroku, skrovného světla kalného dne už jako by zase začalo ubývat. Při spěšné chůzi po prázdných pláních ho myšlenky opustily. Teď nebylo namístě přemýšlet nebo unášet se city, byť byly sebeněžnější, byť byly sebekrásnější; bylo třeba se udržovat v teple, bylo třeba zavčas dojít k místu přenocování, bylo třeba se jako kuna a liška probít tímhle studeným, nehostinným světem a pokud možno nezahynout už teď venku na poli; všechno ostatní není důležité.

S údivem se rozhlédl, když se mu zdálo, že slyší zdáli dusot kopyt. Je možné, že ho pronásledují? Sáhl do kapsy po malém loveckém noži a uvolnil dřevěnou pochvu. Konečně zahlédl jezdce a už z dálky poznal koně z rytířovy stáje, tvrdošíjně se hnal k němu. Utéci nevedlo k ničemu, zůstal stát a čekal, vlastně beze strachu, ale s velkým napětím a zvědavostí, srdce mu prudce tlouklo. Na okamžik mu blesklo hlavou:

"Kdyby se mi tak podařilo toho jezdce zabít, jak by se mi dobře vedlo; měl bych koně a celý svět by byl můj! ° Ale když poznal jezdce, mladého čeledína Hanse s jeho světlemodrými vodovými očima a dobráckou, rozpačitou chlapeckou tvář, musel se zasmát; zabít tohohle hodného chlapíka, k tomu by musel mít srdce z kamene. Vlídne Hanse pozdravila něžně se přivítal i s koněm Hani-balem, který ho ihned poznal, a Goldmund mu pohládl teplou, za-

vhlou šiji.

"Kampak, Hansi?" zeptal se.

"Za tebou," zasmál se hoch a zuby mu svítily. "Pěkný kousek jsi už ušel! Totiž zdržet se nesmím, jen ti mám vyřídit pozdrav a tady-hleto ti předat."

"Pozdrav od koho?"

"Od slečny Lydie. No, pěkně jsi nám nadrobil, magistře Gold-munde, jsem rád, že jsem se mohl na chvíli ztratit. Ale pán si nesmí všimnout, že jsem byl za tebou se vzkazem, to by mi pěkně mohlo jít o krk. Na, tady máš!"

Podal mu raneček, Goldmund si ho vzal.

"Hansi, nemáš náhodou v kapse kousek chleba? Dej mi ho."

"Chleba? Nějaká kůrka se už najde." Prohrabával kapsy a vyndal krajíček černého chleba. A že hned musí zpátky.

"Copak dělá slečna?" zeptal se Goldmund. "Nic ti nenakázala? Žádné psaníčko nemáš?"

"Nic. Viděl jsem ji jen chvilinku. V domě je boží dopuštění, víš, pán pobíhá jako pominutý. Tadyhle tu věc ti mám odevzdat, nic víc. Musím zpátky."

"Ano, jen ještě chvilku Hansi, nemohl bys mi nechat svůj lovecký nůž? Já mám jen malý. Až přijdou vlci a tak - bylo by lepší, kdybych měl v ruce něco pořádného."

Ale o tom nechtěl Hans ani slyšet. Že by mu bylo moc líto, řekl, kdyby se magistru Goldmundovi mělo něco stát. Ale svůj tesák, ne, ten nikdy nikomu nedá, ani za peníze ne, ani ho za nic nevymění, kdepak, i kdyby ho o něj prosila samotná svatá Jenováfa. Tak, a teď že si musí pospíšet, přeje všechno dobré, a že mu je líto.

Potřásl si rukama, chlapec odkvapil; s podivně bolavým srdcem se Goldmund díval za ním. Pak rozbalil ranec a zaradoval se nad dobrým řemenem z teletiny, kterým byl převázán. Uvnitř našel pletenou spodní kazajku ze silné šedé vlny, zřejmě ruční práce, kterou Lydie dělala pro něho, a ve vlně vězelo ještě něco tuhého, dobře zabalený kus šunky a v šunce drobný zářez a v něm lesklý zlatý dukát. Psaní žádné. S Lydiinými dary v rukou stál ve sněhu, váhal, pak si vysvlékl kabátec a vklouzl do vlněné kazajky, bylo mu v ní příjemně teplo. Rychle se opět oblékl, zlaták schoval do nejbezpečnější kapsy, opásal se řemenem a vydal se rychle šikmo dál přes pole; bylo načase dorazit k místu odpočinku, byl už velmi unaven. K sedlákovi

však nechtěl, i když by tam bylo tepleji a také trocha mléka; neměl chuť na klábosení a vyptávání. Přenocoval ve stodole, brzy ráno za mrazu a silného větru vyrazil dál, chlad ho poháněl k dalekým pochodům. Mnoho nocí se mu zdálo o rytíři a jeho meči a obou sestrách; mnoho dní mu srdce tísnila samota a zámčivost.

V jedné vesnici, kde u chudých sedláků nedostal chleba, ale polévku z prosa, našel pro jeden z dalších dnů nocleh. Čekaly tu na něho nové zážitky. Selce, u níž byl hostem, se v noci narodilo dítě, Goldmund byl při tom, zavolali ho ze slámy, aby pomáhal, ačkoli nakonec na něho zbylo jen držet světlo, zatímco porodní bába se činila. Viděl porod poprvé a udiveným, žhoucím pohledem visel na rodiččině tváři, náhle o nový prožitek bohatší. Aspoň se mu to, co z obličeje rodičky vnímal, zdálo velmi pozoruhodné. V září louče totiž, jak s velikou zvědavostí hleděl do tváře rodící ženy ležící v bolestech, ho napadlo něco neočekávaného: rysy ve zkřiveném obličejí křičící ženy se jen málo lišily od rysů, které na tvářích jiných žen spatřil ve chvíli opojení rozkoší! Výraz veliké bolesti byl sice prudší a tvář víc znetvořoval než výraz veliké rozkoše - ale v podstatě se od něho nelišil, bylo to stejné, poněkud šklebivé stahování, stejné rozpalování a vyhasínání. Podivně, aniž chápal proč, ho překvapilo poznání, že bolest a slast se navzájem mohou podobat jako sestry.

Ještě něco jiného zažil v té vesnici. Kvůli sousedce, kterou zahlédl ráno po oné noci s porodem a která ihned odpověděla na dotaz jeho zamilovaných očí, zůstal tam ještě jednu noc a učinil tu ženu velmi šťastnou, neboť to bylo po dlouhé době a po všech těch vy-dražďujících a zase zklamání přinášejících vzplanutích posledních týdnů poprvé, co se jeho pud mohl ukojit. A zdržení vedlo k dalšímu zážitku; způsobilo, že na druhý den potkal v oné vsi kamaráda, vytáhlého, troufalého chlapíka jménem Viktor, který vyhlízel zpola jako páter, zpola jako poberta, který Goldmunda pozdravil zbylými drobty své latiny a prohlásil se za potulného žáka, přestože žakovský věk už dávno měl za sebou.

Tenhle muž s bradkou uvítal Goldmunda s jistou srdečností a tu-láckým humorem a tím si mladého

kamaráda rychle získal. Na otázku, kde že byl žákem a jaký cíl má jeho cesta, zadeklamoval ten podivný bratr:

"Vysokých škol, namoutěduši, jsem navštěvoval moc, i v Kolíně i v Paříži jsem dlel, a o metafyzice jitrnic zřídka bylo řečeno co vý-

znamnějšího než v mé disertaci v Leydenu. A od těch časů, amice, pobíhám chudák co svinský pes řší německou, nesmírným hladem a žízni dušičku svou mučím; zovu se postrach sedláků a dílem svým je mladé žínky učit latině a do břicha si kouzlit uzienky z komína. Můj cíl, toť lože starostčino, a vrány-li mě dříve nesežerou, sotva budu ušetřen toho, abych se nemusil věnovat svízelnému povolání arcibiskupa. Lepší, kolegáčku, je žít z ruky do huby než obráceně, a koneckonců se nikde zaječí pečince nevede tak blaze jako v mém ubohém žaloudku. Král český je můj bratr a Pán náš všemohoucí živí jeho i mě, ale to nejlepší mě vždycky nechává udělat samotného, předečím mě chtěl, jak už otcové mívají srdce zatvrzelé, zneužít k tomu, abych zachránil život jednomu polovyhladovělému vlku. Kdybych tu bestii nezabil, pane kolego, nebylo by ti bývalo dopřáno cti učinit se mnou toto příjemné seznámení. In saecula saeculorum, amen."

Goldmund, ještě ne dost obeznámený se šibeničním humorem a vagantskou latinou tohoto ražení, měl sice trochu strach z toho dlouhána a ježatého neotesance i z jeho nepříliš příjemného pochechtávání, jímž doprovázel své vlastní žerty, ale cosi se mu na tom otrlém tulákovi přece jen zalíbilo a snadno se dal přemluvit, aby v cestě pokračovali spolu, vždyť at' už mu s tím ubitým vlkem věšel bulíky na nos nebo ne, v každém případě ve dvou je člověk silnější a nemusí se tolik bát. Ale než vyrazili, chtěl si Viktor ještě popovídat se sedláky po latinsky, jak tomu říkal, a u jednoho se ubytoval. Nepočínal si tak, jako zatím Goldmund všude, když byl na nějakém dvorci či ve vsi hostem, nýbrž přecházel od chýše k chýši, s každou ženou zapře-dl hovor, strčil nos do každého chlěva a do každé kuchyně a zjevně neměl v úmyslu opustit osadu dřív, dokud mu každý dům nezaplatí svou daň a clo. Vyprávěl sedlákům o válce ve Vlaších a zpíval u ohniště píseň o bitvě u Pavie, doporučoval stařenkám prostředky proti loupání v údech a vypadával zubů, zdálo se, že všechno ví a všude byl, košili nad opaskem si až k prasknutí nacpával kousky chleba, ořechy, hruškovými křížalami. Goldmund s úžasem přihlížel, jak neúnavně uskutečňuje své tažení, jak ty lidi hned děsí a hned zas lichocením získává, jak se naparuje a nechává obdivovat, jak tu láme latinu a hraje si na učeného, tu jak zas vzbuzuje respekt šťavnatým, drzým jazykem taškáře, jak uprostřed vyprávění či učených řečí ostrým, bdělým zrakem zaznamenává každíčký obličej, každou otevíranou zásuvku u stolu, každou misku a každý bochník. Viděl, že to je

prohnaný, všemi mastmi mazaný tulák, člověk, který mnoho viděl a zažil, mnoho hladověla mrzl, a jak ho trpký boj o nutný ohrožený život naučil vychytralosti a drzosti. Takoví jsou tedy ti, kdo se dlouho toulali světem. Bude jednou takový i on?

Druhého dne vyrazili dál, poprvé okoušel Goldmund putování ve dvou. Byli spolu na cestě tři dny a Goldmund už leccos od Viktora pochytil. Zvyk, který už přešel v instinkt, totiž všechno vztahovat na tři základní potřeby tuláka: zajistit se proti ohrožení života, najít nocleh a opatřit si potravu, naučily Viktora, který se už takhle potloukal spoustu let, mnohemu. Z nejnepatrnějších náznaků rozpoznat blízkost lidských obydlí, i v zimě a za noci, nebo navlas přesně prozkoumat každý koutek lesa co do vhodnosti k odpočinku nebo přespání, nebo při vstupu do světnice okamžitě vycítit stupeň blahobytu či nouze, ve kterém žije majitel, jakož i stupeň jeho dobrosrdečnosti či zvědavosti a strachu - to bylo umění, v němž to Viktor přivedl k mistrovství. Leccos poučného pověděl mladému kamarádovi. Když mu Goldmund jednou namítl, že on k lidem nechce přistupovat s tak úmyslnou převahou a že mu, jakkoli všechna ta Viktorova umění nezná, jen velmi málokdy na jeho zdvořilé prosby odepřeli právo pohostinství, dlouhán Viktor se rozesmál a řekl dobrácky: "No jistě, Goldmundku, tobě se to poštěstí, jsi mladý a hezký a vypadáš tak nevinně, to je nejlepší vizitka pro ubytování. Líbíš se ženským a mužští si myslí: ach Bože, to je jelimánek, ten nikomu neublíží. Jenže podívej, bratříčku, člověk stárne, na dětské tvářičce vyrazí vousy, přijdou vrásky, kalhoty se proděraví a bezděky je z člověka ošklivec a nevídaný hosta místo mládí a nevinnosti ti z očí kouká už jen hlad; pak se musíš zatvrdit a něčemu se od světa naučit, jinak se brzo octneš na hnoji a psina tebe budou zdvihat nožičku. Ale mně se stejně zdá, že ty beztak dlouho takhle

pobíhat nebudeš, máš moc jemné ručičky, moc hezké lokýnky, vždyť ty zas někam zalezeš, kde se dá žít líp, do nějaké teplé manželské postýlky nebo do pěknoučkého vypaseného kláštera či do nějaké hezky vyhráté pisárny. Chodíš si taky v takových pěkných šatech, člověk by tě měl za urozeného pána." Stále se smíchem přejížděl Goldmundovi po šatech, ten cítil, jak ruka sahá a hledá po všech kapsách a švech; vymkl se a pomyslel na svůj dukát. Vyprávěl o svém pobytu u rytíře a jak si latinským spisováním ten oděv vysloužil. Jenže Viktor chtěl vědět, proč teď upro-

střed kruté zimy takové teplé hnízdečko opustil, a Goldmund neu-vyklý lhát mu něco pověděl o rytířových dcerách. A tu došlo mezi oběma kamarády k hádce. Viktor shledal, že Goldmund je bezpříkladný osel, když si takhle prostě uteče a ponechá hrad a obě panny v něm jen tak nazdařbůh. To se musí napravit, však Goldmund uvidí. Zajdou k hradu, přirozeně, že Goldmunda tam spatřit nesmějí, on prý se už o všechno postará. Ať Goldmund napíše Lydii psaníčko, tak a tak, Viktor s tím zajde na hrad a nevrátí se, při ranách Spasitelových, dokud si odtamtud neodnese to či ono v peněžích nebo ve zboží. Atakdále. Goldmund odporoval, až se nakonec rozohnil, odmítal o tom slyšet byť jen slůvko, jakož i prozradit rytířovo jméno a cestu k němu.

Když ho Viktor viděl tak popuzeného, znovu se rozesmál a hrál dobráka. "No tak," řekl, "jen abys špatně nepochodil! Říkám ti jenom: necháváš nám utéct pěkný lov, chlapečku, a to od tebe vlastně není nijak hezké a kolegiální. Jenže ty nechceš, ty jsi urozený panáček, chceš se na hrad vrátit na koni a se slečnou se oženit! Hochu, jaké vznešené pitomosti ty máš v hlavě! Dobrá, pro mě za mě, potáhneme dál a necháme si pěkně omrzat prsty u nohou."

Goldmund byl rozmrzelý a mlčel až do večera, ale protože toho dne nenarazili na žádné obydlí ani na lidské stopy, přijal s povděkem, když Viktor vyhledal místo pro nocleh, mezi dvěma kmeny na kraji lesa zbudoval ochrannou hradbu a nastlal z bohatého jedlového chvojí lože. Pojedli chleba a sýr z Viktorových plných kapes, Goldmund se styděl za svůj hněv a projevoval způsobilost a ochotu, nabídl kamarádovi na noc svou vlněnou kazajku, dohodli se, že budou střídavě držet stráž kvůli zvěři a Goldmund převzal stráž jako první, kdežto Viktor uleh na jedlové chvojí. Dlouho stál Goldmund opřen o kmen smrku a byl zticha, aby druhého nerušil při usínání. Pak začal přecházet sem a tam, protože ho záblo. Zašel vždy o kus dál, díval se, jak vrcholky jedlí špičatě trčí k bledému nebi, slavnostně a s trochou bázně cítil hluboké ticho zimní noci, vnímal, jak mu v tom studeném mlčenlivém tichu bije teplé, živoucí srdce, a slyšel, když se potichu vrátil, oddechování spícího kamaráda. Silněji než kdy jindy jím projel pocit tuláka, který mezi sebe a ten velký strach nepostavil žádné domovní, zámecké či klášterní zdi, který jen sám putuje tím nepochopitelným, nepřátelským světem, sám pod chladnými, posměšnými hvězdami, mezi číhající zvěří, mezi trpělivými, nehybnými-

mi stromy.

Ne, uvažoval, nikdy nebude jako Viktor, i kdyby takhle putoval celý život. Způsobu, jak se Viktor brání hrůze, tomu se on nikdy nebude schopen naučit, tomu lstivému, zlodějskému číhání a protloukání a ani té hláholivé, troufalé odrůdě šaškovství, tomu mnohomluvnému šibeničnímu humoru chvastouna! Třeba má ten vychytralý, drzý člověk pravdu, třeba Goldmund nikdy nebude jako on, nikdy tak docela potulný žák, a jednoho dne zaleze zpátky do nějakých zdí. Bez domova a bez cíle však přesto zůstane, nikdy se nebude cítit opravdu chráněn a v bezpečí, vždy ho svět bude obklopovat tou záhadnou krásou a záhadným tajemstvím, vždy znovu bude muset naslouchat tomu tichu, uprostřed něhož srdce buší tak stísněně, tak marně. Jen málo hvězd se ukázalo, bylo bezvětrí, ve výšce však táhly mraky.

Po delší době se Viktor probral - Goldmund ho nechtěl budit - a zavolal kamaráda.

"Pojď," volal, "musíš teď spát, jinak nebudeš zítra k ničemu."

Goldmund poslechl, uleh na lože a zavřel oči. Unavený byl ažaž, přesto však nespál. Myšlenky ho udržovaly při vědomí a kromě myšlenek i pocit, který si sám nechtěl přiznat, pocit stísněnosti a nedůvěry ke kamarádovi. Bylo mu teď nepochopitelné, jak tomu drsnému, hlasitě se chechtajícímu člověku, tomu vtípalčkovi a drzému žebrákovi, mohl vyprávět o Lydii! Měl zlost na něho i na sebe a v starostech uvažoval o nejlepším způsobu a příležitosti, jak se ho zase zbavit.

Přece však jen zřejmě upadl do polospánku, neboť se náhle vyděsil, s úžasem na sobě ucítil Viktorovy

ruce, jak mu opatrně prohmatávají šaty. V jedné kapse měl nůž, v druhé dukát, obojí Viktor nepochybně ukradne, najde-li to. Dělal, že spí, obrátil se jakoby ve spánku z boku na bok, pohnul pažemi a Viktor se stáhl. Goldmund měl na něj velkou zlost a rozhodl se, že se s ním nazítkří rozejde. Když však asi po hodině Viktor znovu začal s prohledáváním, ztuhl Goldmund hněvem. Aniž se pohnul, otevřel oči a řekl s pohrdáním: "Pust', na mně se nedá nic ukrást."

Zloděj ho v hrůze popadl a sevřel mu ruce kolem krku. Když se Goldmund bránil a vzepjal, druhý stiskl pevněji a navíc mu klekl na prsa. Goldmund ztrácel dech, trhala házel zprudka celým tělem, a když se nedokázal uvolnit, projel jím náhle smrtelný strach a oka-

mžitě vystřízlivěl. Vsunul ruku do kapsy, a zatímco ho druhý stále rdousil, vytáhl lovecký nožík a náhle a nazdařbůh několikrát bodnul do klečícího útočníka. Po chvilce Viktorovy ruce povolily, Goldmund zalapal divoce po vzduchu a hlubokými doušky vychutnával svůj zachráněný život. Když se pokusil se vzpřímit, dlouhý kamarád se s ním ochabla a s příšerným zasténáním svezl a jeho krev stékala Goldmundovi na obličej. Teprve teď se mohl zvednout. V šedém nočním přisvitu viděl, že čahoun leží celý zkroucený; sáhl po něm, byl samá krev. Zdvihl mu hlavu, těžce a měkce klesla zpátky jako pytel. Z prsou a z krku mu stále crčela krev, z úst mu se zmateným a již slábnoucím sténáním unikala život. "Tak, zabil jsem člověka," pomyslel si Goldmund a myslel na to stále a stále, když klečel nad umírajícím a hleděl, jak se mu po tvářích rozlévá bledost. "Matko boží drahá, já jsem zabil," slyšel pronášet sám sebe. Najednou už nebyl schopen tu déle zůstat. Zdvihl nůž, otřel ho o vlněnou kazajku, kterou měl Viktor na sobě a kterou Lydiiny ruce upletly pro milence; zastrčil nůž do dřevěné pochvy a zpět do kapsy, vyskočil a utíkal pryč, co mu síly stačily.

Smrt veselého vaganta mu těžce dolehla na duši; když se rozbřesklo, s hrůzou se sebe sněhem smyl všechnu krev, kterou prolil, a celý den a celou noc bloudil vyděšen a bez cíle. Nakonec ho vyburcovala a konec jeho vystrašené lítosti učinila potřeba těla.

Zbloudilý v pusté, zasněžené krajině, bez přístřeší, bez cesty, bez potravy a skoro beze spánku, octl se ve veliké tísní, hlad mu v útrokách křičel jak divoké zvíře, mnohokrát si vyčerpán lehl doprostřed pole, zavřel oči a vzdal se, nepřál si nic než usnout a ve sněhu umřít. Avšak stále znovu ho to pudilo vstát, zoufale a dychtivě běžel, aby si zachránil život, uprostřed nejtrpčí nouze ho posilovala a napájela nesmyslná síla a divoká vůle nezemřít, nesmírná síla pudu po holém životě. Ze zasněžených jalovcových keřů trhal mrazem promodralý-ma rukama drobné uschlé bobulky a žvýkal ty křehké, hořké plody a jedlové jehličí, chutnalo to dráždivě ostře, plnými dlaněmi hltal sněh, aby utišil žízeň. Udýchán, zahřívaje si dechem ztuhlé ruce, usedl na jednom pahorku a dopřával si krátkého odpočinku, lačně pátral do všech stran, nikde nic než pláň a lesy, žádná stopa po člověku. Pár vran přelétlo nad ním, zle se za nimi podíval. Ne, ty ho nedostanou a nevyklovou, dokud má ještě zbytek sil v nohách a krev ještě trochu

teplou. Vstal a znovu se pustil do neúprosného závodu se smrtí. Šel a šel, v horečce vyčerpání a poslední námahy se ho zmocňovaly podivné myšlenky a jen tak k sobě vedl rozumu zbavené hovory, brzy šeptem, brzy nahlas. Mluvil s Viktorem, ubodaným kamarádem, mluvil s ním příkře a výsměšně: "Tak co, ty vychytralý ptáčku, jakpak se vede? Svítí ti měsíček do střívek, ty ničemo, lišky ti ohryzá-vají ouška? Ty žes složil vlka? Prokousls mu hrdlo anebo utrlh ocas, co? Můj dukátek jsi mi chtěl ukrást, ty hmatáku stará? Ale Gold-mundek tě překvapil, vid', brachu, a pošimral tě po žebírkách! A přitom měl kapsy ještě plné chleba a klobásy a sýra, ty prase, ty nenažranče!" Takové šprýmovánky vykašlával a poštěkával sám k sobě, spílal mrtvému, triumfoval nad ním, vysmíval se mu, že se nechal rozmlátit, ten ťulpas, ten pitomý tluchuba!

Pak však jeho myšlenky a řeči už s Viktorem neměly nic společného. Viděl teď před sebou Julii, krásnou malou Julii, jak od něho oné noci odcházela; volal na ni bezpočet lichotných slůvek, ztřeštěnými, bezostyšnými něžnostmi se ji pokoušel svést, aby k němu přišla, aby shodila košílku, aby se s ním vydala do nebe, ještě hodinku před smrtí, chvilinku ještě před zdechnutím. Žadonivě a vyzývavě hovořil s jejími malými vysokými řadry, s jejíma nohama, s plavým kučeravým podpažím.

A zase znova, jak klopýtavě na ztuhlých nohou pospíchal zasněženým uschlým vřesem, omámen bolestí, s triumfujícím plápoláním lačnosti po životě, zase znova začal šeptat; a tentokrát to byl Narcis, hovořil s

ním, svěřoval mu své nové nápady, moudrosti, žerty.

"Bojiš se, Narcisi," oslovil ho, "jímá tě hrůza, poznals něco? Ano, nejváženější, svět je plný smrti, plný smrti, sedí na každém plotě, postává za každým stromem, a nic vám nepomůže, že si stavíte zdi a ložnice a kaple a chrámy, nahlíží oknem, směje se, každého z nás přesně zná, uprostřed noci ji slyšíte za svými okny se smát a říkat vaše jména. Jen si zpívejte své žalmy a zapalujte hezky svíce na oltáři a modlete se nešpory a jitřní hodinku a sbírejte si bylinky do laboratoře a shromažďujte knihy v knihovně! Postíš se, příteli? Odpíráš si spánek? Však ona ti už pomůže, kmotřička smrt, až na kost ti všechno odepře. Utíkej, nejdražší, utíkej rychle, po poli tu obchází zubatá, utíkej a jen si pěkně drž kostičky pohromadě, rozpadnout se chtějí, zůstat se jim u nás nechce. Ach, ty naše bídné kosti, ach, ten náš bídný chřtán a břich, ach, ta naše trocha rozumku v lebce! Všecko

chce pryč, všechno chce k čertu, na stromech sedí vrány, černí kně-žouři."

Dávno už nevěděl, kudy bloudí, kam jde, kde že je, co říká, leží-li či stojí. Padal přes křoví, narážel do stromů, kácel se do sněhu a trní. Ale pud v něm byl silný, stále znovu ho strhával, stále znovu ho hnál slepým útekem dál. Když se nakonec zhroutil a zůstal ležet, bylo to v téže vesnici, kde před několika dny potkal toho potulného žáka, kde v noci držel nad rodící ženou louč. Zde zůstal ležet, lidé se sbíhali, postávali okolo, dohadovali se, on neslyšel už nic. Žena, od níž se mu tehdy dostalo lásky, ho poznala a zděsila se jeho pohledu, slitovala se, nedbala mužových nadávek a odvěkla polomrtvého do chléva. Netrvalo dlouho a Goldmund opět stál na nohou a byl schopen putovat dál. Vzpamatovalo ho teplo chléva, spánkem a kozím mlékem, které mu žena nosila pít, nabyl sil; jen všechny nejposlednější zážitky se zasunuly do pozadí, jako kdyby od té doby uplynuly celé věky. Putování s Viktorem, studená tísnivá zimní noc pod jedlemi, strašný zápas, strašné kamarádovo umírání, dny a noci mrazu, hladu a bloudění, to vše už byla minulost, málem na to zapomněl, ale přece jen to zapomenuto nebylo, pouze to přestál, pouze to minulo. Něco zůstalo, něco nevyslovitelného, něco strašného i cenného, co je hluboko uloženo a na co se nikdy nedá zapomenout, zkušenost, pachut' na jazyku, obruč kolem srdce. Za necelé dva roky poznal slasti i bolesti života bez domova až do dna: samotu, svobodu, naslouchání lesu a zvěři, těkavé, nevěrné milování, hořkou, smrtelnou nouzi. Celé dny byl hostem letních plání, dny a týdny v lesích, celé dny ve sněhu, v smrtelných hrůzách a blízku smrti, a nejsilnější, nejpodivnější z toho všeho bylo smrti se bránit, vědět, jak je malý a ubohý a ohrožený, a přesto v posledním, zoufalém boji se smrtí cítit v sobě tu krásnou, strašnou sílu a nepoddajnost života. To v něm zanechalo stopy, to mu zůstalo vepsáno do srdce jako gesta a tváře rozkoše, které se tak podobaly gestům a tvářím rodiček a umírajících. Jak je to nedávno, co ta rodička křičela a stahovala tvář, co kamarád Viktor se sesul a krev mu tak tiše a rychle vykanula! Ach, a on sám, jak v těch dnech hladovění kolem sebe cítil všude číhající smrt, jak ho ten hlad trýznil a jaká mu byla zima, strašná zima! A jak zápasil, jak tloukl smrti pěstí do obličejů, s jakým smrtelným strachem a jak lítě a zarputile se bránil! Víc než to, tak se mu alespoň zdálo, se vlastně ani prožít ne-

dá. S Narcisem by se o tom možná dalo promluvit, s nikým jiným.

Když Goldmund na svém slaměném loži ve chlévě poprvé opět řádně přišel k sobě, dukát v jeho kapse nebyl. Ztratil ho snad při tom hrůzném, zcela bezvědomém potáčení onoho posledního dne? Dlouho o tom uvažoval. Dukát měl rád, nerad by o něj byl přišel. Peníze sice pro něho znamenaly málo, znal sotva jejich cenu. Ale tenhle zlaták byl pro něho významný ze dvou důvodů. Byl to jediný dárek od Lydie, který mu zbyl, neboť vlněnou kazajku měl na sobě v lese Viktor a promáčela se jeho krví. A pak to přece především byla tahle zlatá mince, jejíž zcizení nechťel strpět, kvůli ní se Viktorovi bránil, kvůli ní ho v tísní zabil. Je-li teď dukát ztracen, pak je i celý zážitek té hrůzoplňné noci jaksi beze smyslu a bez ceny. Když se dost nauva-žoval, svěřil se selce.

"Kristino," zašeptal, "měl jsem v kapse zlaták, a už tam není."

"Tak, všiml sis toho?" zeptala se s podivně líbezným a současně vychytralým úsměvem, který ho tak okouzluje, že ji nehledě na svou slabost objal.

"Co jsi to jen za divného chlapce," řekla něžně, "tak chytrý a jemný, a přitom tak hloupý! Cožpak se po světě běhá s dukátem jen tak volně v otevřené kapse? Ach, ty klučino, ty sladký blázinku! Tvůj zlaták

jsem našla, hned jak jsem tě ukládala na slámu."

"Máš ho? Kde je?"

"Hledej," řekla a skutečně ho hodnou chvíli nechala hledat, než mu ukázala jedno místo v jeho kabátě, kam peníz pevně zašila. Připojila k tomu hromadu dobrých mateřských rad, které zas rychle zapomněl, ale na její milostnou službu a onen lišácký a dobrotivý úsměv nikdy. Snažil se jí dokázat svou vděčnost, a když zakrátko byl opět schopen chůze a chtěl vyrazit dál, zdržela ho, že prý se v těchto dnech mění měsíc a určitě nastane mírnější počasí. A také ano. Putoval dál, sníh zešedla propadl se a vzduch byl vlhký a těžký, ve výšce slyšel naříkat vlahý vítr.

KAPITOLA DESÁTÁ

Znovu se ledy hnaly dolů po řekách, znovu to pod zetlelým listím vonělo fialkami, znovu procházel Goldmund tou barvitou roční dobou, vpíjel do sebe nenasytnýma očima lesy, hory a oblaka, putoval od dvora ke dvoru, od vsi ke vsi, od ženy k ženě, mnohdy seděl za chladného večera stísněný a se srdcem bolavým pod některým oknem, kde plálo světlo a z jehož rudého svitu k němu zářilo líbezně a nedosažitelně všechno, co jen na světě znamená štěstí, domov a mír. Znovu a znovu se vracelo všechno, o čem si myslel, že už tak dobře zná, vše se vracelo, a přesto bylo pokaždé jiné: dlouhá cesta poli a pláněmi či po kamenité silnici, nocování v letním lese, loudání po vesnicích, za mladými děvčaty vracejícími se ruku v ruce z obracení sena či od česání chmele, prvá zamrazení podzimu, zlé první mrazy-vše se znovu vracelo, jednou, podruhé, bez konce se mu před očima odvíjela ta pestrá stuha. Mnohý déšť a mnohý sníh už na Goldmunda napadal, když jednoho dne stoupal světlým, avšak již jasnou zelení rašícím bukovým lesem, a shůry z hřebene hory uviděl před sebou novou krajinu, která mu rozžářila zrak a v srdci vzbudila příval předtuch, tužeb a nadějí. Už několik dní věděl, že je té končině nablízku, a očekával ji, ale teď ho v té polední hodině přece jen překvapila, a co z ní při tom prvním setkání zrakem vnímal, jeho očekávání jen potvrzovalo a posilovalo. Mezi šedými kmeny a jemně povívajícími haluzemi shlížel do hnědého a zeleného údolí, uprostřed něhož namodralé a skelně probleskoval široký tok řeky. Tak, řekl si, teď už je nadlouho konec s putováním bez silnic, končinami plnými vřesovišť, lesů a samoty, kde se jen zřídka dá narazit na dvorec či ubohou vesničku. Tam dole teče řeka a podél řeky vede jedna z nejkrásnějších a nejslavnějších silnic říše, tady leží bohatá, žírná zem, plují tu vory a čluny a silnice vede ke krásným vesnicím, hradům, klášterům a bohatým městům a kdo chce, ten po té silnici může cestovat celé dny a týdny a nemusí se strachovat, že ona se jako ty ubohé selské cestičky najednou někde ztratí v lese nebo v mokré bažině. Nadcházelo něco nového a on se na to velmi těšil.

Už téhož dne večer dorazil do pěkné vesnice, ležela mezi řekou a červenými viničnými svahy při velké silnici, hezké trámoví na domech se štíty bylo červeně natřené, byly tu klenuté průjezdní brány a

uličky s kamennými schody, z jedné kovárny padala do ulice rudá zář ohně a jasný zvuk kovadliny. Zvědavě procházel příchozí všechny uličky a zákoutí, u sklepních vrat věřil pach sudů a vína a na břehu řeky chladnou rybí vůni vody, prohlédl si stánek boží i hřbitov a neopomněl se poohlédnout po nějaké vhodné stodole, kde by se možná mohl uložit na noc. Dřív to však chtěl zkusit s prosbou o něco k snědku na faře. Vypasený farář s brunátnou hlavou se vyptával a Goldmund mu vyprávěl o své životní pouti, něco zatajil a něco si přidal; byl pak vlídně přijat a musel při dobrém jídle a víně strávit večer s pánem v dlouhých hovorech. Druhého dne putoval dál po silnici podle řeky. Viděl vory a nákladní čluny, předcházely povozy, některé ho kus cesty svezly, vítaly ho vsi a malá městečka, za zahradními ploty se usmívaly ženy, klečely v hnědé prsti a sázely květiny, po vesnických ulicích zvečera zpívaly dívky.

V jednom mlýně se mu jistá děvče zalíbila natolik, že zůstal v té končině dva dny a stále byl kolem ní; smála se a ráda si s ním povídala a jemu připadalo, že by nejraději byl mlýnským chasníkem a zůstal tam navždycky. Sedal s rybáři, pomáhal vozkům při krmení a hřebelcování, dostával za to chléb i maso a směl se svést. Blažil ho tenhle družný cestovní svět po dlouhé samotě, po dlouhém hloubání to veselí mezi hovornými a spokojenými lidmi, po dlouhém nuzování se každý den dosyta najíst, rád se

nechal nést tou radostnou vlnou. Unášela ho s sebou, a čím víc se blížil biskupskému městu, tím se silnice víc plnila a byla ještě veselejší.

V jedné vesnici, právě když už se snášela noc, se pod stromy už obalenými listím šel projít k vodě. Klidně a mohutně tekla řeka, proud šuměl a vzdychal zpod kořenů stromů, nad kopec vyšel měsíc a vrhal na řeku světlo a pod stromy stín. Tam našel sedět plačící děvče, pohádala se s milým, ten utekl a nechal ji samotnou. Goldmund se k ní posadil, vyslechl její nářek, hladil jí ruku, vyprávěl o lese a srnkách, trochu ji utěšil, trochu ji i rozesmál a ona si nechala líbit i hubičku. Ale vtom se vrátil její milý; uklidnil se a hádky litoval. Když u svého děvčete našel sedět Goldmunda, ihned se na něho vrhl a bušil do něho pěstmi, Goldmund se jen taktak ubránil, ale nakonec ho přece jen přemohl, s proklínáním utíkal chasník do vsi, děvče uprchlo už dávno. Goldmund však nastalému klidu nedůvěřoval, nechal nocleh noclehem a krácel polovinu noci v měsíčním svitu dál, stříbným mlčícím světem, velmi spokojen, rád, že má tak zdatné

nohy, až mu prach z bot smyla rosa a on se, náhle zmožen, uložil pod nejbližší strom a usnul. Už dávno byl den, když ho probudilo šimrání v obličeji, ospale se tápavou rukou ohnal, znovu usnul, a brzy ho opět probudilo to šimrání; to selská děvče se na něj dívala a lechtala ho špičkou vrbového proutku.

Vrávoravě vstal, s úsměvem na sebe kývl a děvče ho zavedlo do dřevníku, kde se to prý spí lépe. Chvilí se tam prospali, těsně u sebe, pak odběhla a vrátila se s vědér-kem mléka, ještě teplým. Daroval děvče modrou stuhu do vlasů, kterou předtím našel na silnici a schoval si ji, a než se vydal dál, ještě jednou se políbili. Jmenovala se Františka, bylo mu líto, že od ní odchází.

Večer toho dne našel přístřeší v jednom klášteře, ráno šel na mši; srdce se mu podivně vzdouvalo tisícovou vzpomínkou, dojemně jako domovem voněl chladný kamenný vzduch klenutí a zněl klapot sandálů v chodbách na dlaždicích. Když mše skončila a klášterní kostel ztichl, zůstal Goldmund klečet, se srdcem podivně jatým, v noci mnoho snil. Pociťl touhu nějak se zbavit minulosti, nějak změnit svůj život, nevěděl proč, třeba to je jen vzpomínka na Mariabronn a na zbožné mládí, která ho jímala. Zachtělo se mu vyzpovídat se a očistit, z tolika drobných hříchů, z tolika drobných neřestí se musí vyznat, tíž však než to všecko ležela na něm smrt Viktorova, který zemřel jeho rukou. Našel kněze, vyzpovídal se mu, z toho i onoho, zvláště však z těch ran nožem do krku a zad ubohého Viktora. Ach, jak dlouho už se nezpovídal! Počet a tíže jeho hříchů mu připadaly nezměrné, byl ochoten si je odpykat pořádným trestem. Avšak zpovědník zřejmě život tuláků znal, neděsil se, klidně naslouchal, káral a nabádal vážně a vlídně a na žádné zatracení nemyslí.

Goldmund s úlevou vstal, pomodlil se podle knězova příkazu u oltáře a chtěl už z kostela odejít, když vtom vníkl oknem dovnitř sluneční paprsek, Goldmund se za ním podíval a v jedné postranní kapli náhle spatřil sošku a ta k němu promlouvala a přitahovala ho tak, že k ní v zalíbení obrátil svůj zrak a hleděl na ni zbožně a v hlubokém pohnutí. Byla to Matka boží, ze dřeva, stála něžně a mírně skloněná, a to, jak jí z úzkých ramen spadal modrý plášť a jak napřahovala svou jemnou dívčí ruku a jak nad bolestnými ústy hleděly oči a klenulo se spanilé čelo, to všechno bylo tak živé, tak krásné a vroucí a plné duše, že snad ještě nikdy nic takového neviděl. Ta ústa, milý, vroucný pohyb šíje, nemohl se na to dosyta vynadávat. Zdálo se

mu, že tu vidí stát něco, co už hodně často vídával ve snech a tušeních, po čem často toužil. Několikrát se obrátil k odchodu, a přesto ho to znovu přitáhlo zpět.

Když opravdu konečně chtěl odejít, stál za ním kněz, jemuž se předtím zpovídal.

"Že je krásná?" zeptal se vlídně.

"Nevýslovně krásná," řekl Goldmund.

"Leckdo to říká," řekl duchovní. "A zase jiní tvrdí, že to není žádná pravá Matka boží, že je moc podle módy a světská a že je v ní všechno přehnané a neupřímné. Je o tom slyšet mnoho sporů. Tak tobě se líbí, to mě těší. Stojí v našem kostele teprve rok, věnoval nám ji jeden dobrodinec našeho kostela. Dělal ji mistr Mikuláš."

"Mistr Mikuláš? Kdo je to a kde je? Znáte ho? Prosím vás, povězte mi o něm něco! Musí to být skvělý a nadaný člověk, když dokáže vytvořit něco takového."

"Moc toho o něm nevím. Je řezbářem v našem biskupském městě, den cesty odtud, a má jako umělec velkou pověst. Umělci nebývají žádní světci a ani on jistě není, ale nadaný a velkodušný člověk je to určitě. Několikrát jsem ho viděl..."

"Ach, vy jste ho viděl? Jak vypadá?"

"Synu, vždyť se zdá, jako by tě docela očaroval. Tak ho jen vyhledej a vyříd' mu pozdrav od pátera Bonifáce."

Goldmund překypoval díky. Páter s úsměvem odešel, ale on ještě dlouho postával před tou tajuplnou postavou, jejíž ňadra jako by dýchala a v jejíž tváři se pojilo tolik bolesti s takovou sladkostí, až se mu srdce svíralo.

Proměněn vyšel z kostela, kroky ho nesly naprosto změněným světem. Od onoho okamžiku před tou sladkou svatou postavou ze dřeva měl Goldmund něco, co ještě nikdy nevlastnil, co druhým tak často záviděl anebo se tomu vysmíval: cíl! Měl cíl a třeba ho i dosáhne a třeba pak celý jeho rozháraný život dostane vysoký smysl a hodnotu. Nový pocit ho naplňoval radostí i obavami a propůjčoval jeho krokům křídla. Ta pěkná, veselá silnice, po níž krácel, nebyla už to, co včera, slavnostní rejdiště .a příjemný útulek, už to byla jen silnice, jen cesta k městu, cesta k mistrovi. Šel netrpělivě. Dorazil ještě před večerem, za hradbami se vzpínaly věže, nad branou viděl vytesané znaky a malované štíty, vešel s tlukoucím srdcem, hluku a veselé tlačence na ulicích, rytířů na koních, vozů a kočárů si sotva

všímal. Rytíři ani vozy, město ani biskup pro něho nic neznamenali. Hned prvního člověka v bráně se zeptal, kde bydlí mistr Mikuláš, a byl velmi zklamán, že ten člověk o něm nic neví.

Přišel na náměstí plné výstavných domů, mnohé měly na sobě malby nebo byly zdobeny plastickými sochařskými výtvary. Nad jedněmi domovními vraty se vypínala velká postava lancknechta výrazných veselých barev. Nebyl tak pěkný jako socha v onom klášterním kostele, ale podle toho, jak stál a napínal lýtku a vystrkoval vousatou bradu do světa, si Goldmund myslel, že i tuhle figuru mohl udělat týž mistr. Vstoupil do domu, klepal u dveří, stoupal po schodech, konečně narazil na pána v sametovém kabátě s kožešinkou a toho se zeptal, kde by našel mistra Mikuláše. Cože prý po něm chce, opáčil pán, a Goldmund se stěží ovládl a řekl, že má pro něho vzkaz. Pán mu tedy označil ulici, ve které mistr bydlí, a než se Goldmund dostal až tam, nastala noc. Stísněn a přece šťasten stál před mistrovým domem, vzhlížel do oken a málem by byl vběhl dovnitř. Napadlo ho však, že je už pozdě a že je po celodenním pochodu propocený a zaprášený, ovládl se a počkal. Stál však před domem ještě dlouho. V jednom okně se rozsvítilo, a právě když se obracel k odchodu, spatřil, jak k oknu přistoupila postava, velmi krásná plavovlasá dívka, zezadu jí vlasy prosvítala mírná záře lampy.

Nazítří ráno, když se město opět probudilo a rozhlučelo, Goldmund si v klášteře, kde byl přes noc hostem, umyl obličej a ruce, oklepal prach ze šatů i z bot, vyhledal opět onu uličku a zabouchal na vrata domu. Přišla děvečka, nechtěla ho přímo k mistrovi pustit, ale pak se mu starou ženu podařilo obměkčit, a přece jen ho zavedla dovnitř. V malém sále, který byl jeho dílnou, stál v pracovní zástěře mistr, velký muž s vousy, Goldmundovi se zdálo, že mu je tak čtyřicet až padesát let. Podíval se na cizince ostře světlemodrýma očima a stručně se zeptal, co si přeje. Goldmund vyřídil pozdrav od pátera Bonifáce.

"Dál nic?"

"Mistře," pravil Goldmund s dechem stísněným, "já jsem tam v klášteře viděl vaši Matku boží. Ach, nedívejte se na mě tak nevlídně, vždyť mě k vám přivádí jen a jen láska a úcta sama. Nejsem strašpytel, dlouho jsem žil na toulkách a poznal, jak chutná les a sníh a hlad, není člověka, z něhož bych dostal strach. Ale z vás strach mám. Ach, mám jedno jediné, veliké přání, plné srdce ho mám, až mě bo-

lí."

"Co je to za přání?"

"Rád bych se stal vaším učedníkem a učil se u vás."

"Nejsi jediný, mladíku, kdo má takové přání. Já ale učedníky nechci a pomocníky mám už dva. Odkud přicházíš a kdo jsou tvoji rodiče?"

"Nemám rodiče a nepřicházím odnikud. Byl jsem žákem v jednom klášteře, tam jsem se učil latinsky a řecky, potom jsem utekl a léta jsem se potuloval, až do dneška."

"A proč si myslíš, že se musíš stát řezbářem? Už ses o něco takového pokusil? Máš nějaké kresby?"
"Nakreslil jsem toho moc, ale už nic nemám. Ale proč bych se tomu umění rád naučil, to vám říci mohu. Mnoho jsem se napře-mýšlel a viděl mnoho tváří a postav a nauvažoval se o nich, a některé z těch myšlenek mě pořád trápily a nedaly mi klidu. Všiml jsem si, jak v některé postavě se všude znovu vrací určitý tvar, určitá linie, jak čelu odpovídá koleno a rameno boku a jak to docela uvnitř spadá všechno vjedno s podstatou a povahou člověka, který má právě takové koleno, takové rameno a čelo. A také toho jsem si všiml, viděl jsem to jednou v noci, když jsem musel pomáhat u jedné rodičky: že největší bolest a nejvyšší rozkoš mají docela podobný výraz."

Mistr pronikavě na cizince pohlédl. "Víš, co to tu říkáš?"

"Ano, mistře, je to tak. A to právě jsem k svému ohromení a nejvyššímu blahu našel vyjádřeno ve vašem díle, ve vaší Matce boží, proto jsem přišel. Ach, na té krásné, spanilé tváři je tolik žalu, a současně ze všeho toho žalu jako by se stalo samé štěstí a usmívání. Když jsem to spatřil, vjelo to do mě jako oheň, všechny mé dlouholeté úvahy a sny jako by se mi potvrdily a náhle nebyly už k ničemu, a hned jsem věděl, co mám udělat a kam jít. Milý mistře Mikuláši, ze srdce vás prosím, vezměte mě k sobě do učení!" Mikuláš se nezatvářil přívětivěji, ale pozorně naslouchal.

"Mladíku," řekl, "umiš překvapivě dobře hovořit o umění a při tvých letech mi připadá podivné, že dokážeš tolik říci o rozkoši a bolesti. Bylo by mi potěšením si s tebou jednou večer u poháru vína o těch věcech popovídat. Ale podívej se: příjemně a chytře spolu hovořit není totéž jako spolu pár let žít a pracovat. Tady je dílna a tady se pracuje a nemluví, a tady neplatí, co si třeba někdo vymyslela dokáže povědět, nýbrž pouze to, co člověk svýma rukama dokáže

vytvořit. Zdá se, že to myslíš vážně, proto tě nechci prostě hned poslat pryč. Podíváme se, jestli něco umíš. Už jsi někdy něco dělal z hlíny nebo vosku?"

Goldmund ihned pomyslel na sen, který se mu před dlouhou dobou zdál, hnětl v něm tehdy figurky z bláta a ty vstaly a stali se z nich obři. Pomlčel však o tom a přiznal se, že takovou práci ještě nikdy nezkusil.

"Dobrá. Tak tedy něco nakreslíš. Tamhle, vidíš, je stůl, papír a uhly. Posad' se tam a kreslí, času dost, můžeš zůstat do oběda nebo až do večera. Snad pak uvidím, k čemu se hodíš. Tak, a dost řečí, já jdu za svou prací a ty jdi také za svou."

Na židli, kterou mu Mikuláš ukázal, seděl tedy Goldmund u kreslicího stolu. S prací nespíchal, zprvu seděl vyčkávavě a tiše jako bojácný žáček a se zvědavostí a láskou upřeně hleděl na mistra, který se k němu zpola obrátil zády a pokračoval v práci na malé figurce z hlíny. Pozorně se díval na toho muže, v jehož přísné a trochu již prošedivělé hlavě a tvrdých, ale ušlechtilých a oduševnělých rukou sídlily tak líbezné čarovné síly. Vypadal jinak, než jak si ho Goldmund představoval: starší, skromnější, střídlivější, mnohem méně oslnivý a přitažlivý, a vůbec ne šťastný. Neúprosná přísnost jeho zkoumavého pohledu byla teď obrácena k práci, uvolněný Goldmund načerpával do sebe pečlivě celou mistrovu postavu. Tenhle muž, uvažoval, by mohl být třebas i učenec, tichý, přísný badatel, oddaný dílu, které před ním započalo mnoho předchůdců a které jednou bude muset přenechat následovníkům, houževnaté, dlouhověké, nikdy nekončící dílo, v němž se nahromadí práce a oddanost mnoha generací. Aspoň tak to pozorovatel četl z mistrovu hlavy; bylo v ní vepsáno mnoho trpělivosti, mnoho poučenosti a přemýšlení, mnoho skromnosti a vědomí, že cena lidské práce je sporná, ale i víra v daný úkol. Jiná opět byla řeč jeho rukou, mezi nimi a hlavou panoval rozpor. Ruce se hlíny, kterou formovaly, chápaly pevnými, avšak velmi citlivými prsty, zacházely s hlínou jako ruce milencovy s oddanou milenkou: zamilovaně, plny jemně vzletného citu, žádostivě, avšak nerozlišující mezi dáváním a bráním, ruce současně chtivé i zbožné, a jisté a mistrovské jak pradávna hluboká zkušenost. S nadšením a obdivem hleděl Goldmund na ty požeňnané ruce. Velmi rád by byl mistra nakreslil, nebýt tu ten rozpor mezi tváří a rukama, ten ho ochromoval.

Po hodné chvíli, když se vynadíval na umělce, pracujícího si jen tak pro sebe, a v myšlenkách pátral po tajemství toho muže, začal se mu v nitru utvářet a před duševním zrakem vyvstávat jiný obraz, obraz člověka, jehož znal ze všech nejlépe, kterého vroucně milovala velice obdivoval; ten obraz byl bez trhlin a rozporů, přestože i tato postava měla rozmanité rysy a prozrazovala lecjaký zápas. Byl to obraz přítele

Narcise. Stále těsněji splýval v jednotu a celek, stále jasněji vysvítal z obrazu vnitřní zákon toho milovaného člověka, duchem utvářená, ušlechtilá hlava, krásná, ovládaná ústa, napjatá a zušlechtěná službou duchu, a poněkud smutné oči, zápasem o zdu-chovění vyhublá ramena plná horoucnosti, dlouhý krk, jemné vznešené ruce. Nikdy od té doby, co odešel z kláštera, přítele nezřel tak jasně, jeho obraz v sobě nechoval v takové celistvosti.

Jako ve snách, bez vůle a přesto naplněn odhodláním a nutností, začal Goldmund opatrně kreslit, láskyplnými prsty s úctou črtal postavu dílí v jeho srdci a zapomněl na mistra, na sebe sama i na místo, kde právě je. Neviděl, jak světlo v místnosti pomalu putuje, neviděl, že se mistr na něho několikrát ke stolu zadíval. Jako obětování konal svůj úkol, který mu byl uložen, který mu uložilo jeho srdce: vyzdvihnout a uchovat přítelův obraz tak, jak dnes žil v jeho srdci. Aniž o tom uvažoval, pociťoval své konání jako smývání viny a díkyvzdání.

Mikuláš přistoupil ke stolu a řekl: "Je poledne; jdu se najíst a ty můžeš se mnou. Ukaž - nakreslils něco?" Stoupl si za Goldmunda a pohlédl na papír, pak mladíka odstrčil a list vzal opatrně do svých dovedných rukou. Goldmund se probudil ze svého snu a s úzkostným očekáváním hleděl na mistra. Ten stál, držel kresbu oběma rukama a velmi podrobně si ji prohlížel trochu ostrým pohledem svých přísných světlemodrých očí.

"Kohos to nakreslil?" zeptal se Mikuláš po chvíli.

"Je to můj přítel, mladý mnich a učenec."

"Dobrá. Umyj si ruce, tamhle ve dvoře je studna. Pak se půjdeme najíst. Moji pomocníci tu nejsou, pracují venku."

Goldmund poslušně šel, našel dvůr i studnu, umyl si ruce a byl by dal nevímco za to, kdyby znal mistrovy myšlenky. Když se vrátil, byl mistr pryč, slyšel ho něco kutit ve vedlejší místnosti; když se objevil, byl také umytý a místo zástěry měl na sobě hezký soukenný kabát, vypadal urostle a slavnostně. Šel napřed nahoru po schodišti, jehož

zábradlí z ořechového dřeva zdobily drobné vyřezávané hlavičky andělů, pak síní plnou starých i nových sošek do krásné jizby, jejíž podlaha, stěny i strop byly z habrového dřeva a kde v rohu u okna stál prostřený stůl. Spěšně sem vešla panna, Goldmund ji poznal, byla to ta krásná dívka z včerejšího večera. "Lisbet," řekl mistr, "musíš prostřít ještě pro jednoho, přivedl jsem hosta. Je to - ale vždyť já vlastně vůbec nevím, jak se jmenuje."

Goldmund řekl své jméno.

"Tedy Goldmund. Můžeme začít?"

"Okamžik, otče."

Přinesla talíř, vyběhla ven a brzy se vrátila s děvečkou, která nesla na stůl vepřové maso, čočku a bílý chléb. Při jídle hovořil otec s dívkou o tom a o onom, Goldmund seděl mlčky, jedl jen málo a byl velmi nejistý a stísněný. Dívka se mu velice líbila, měla krásně urostlou postavu, byla skoro tak velká jako otec, ale seděla způsobně a nanejvýš nepřístupně jako za sklem a k cizinci se neobrátila slovem ani pohledem. Když dojedli, řekl mistr: "Chci si ještě půlhodinku odpočinout. Ty jdi do dílny nebo se chvíli poohlédni venku, pak si o celé věci povíme."

S pozdravem Goldmund vyšel. Uplynula hodina či víc, co si mistr prohlédl jeho kresbu a neřekl o ní ani slova. A teď má čekat další půlhodinu! Nu, nedá se nic dělat, počká. Do dílny nešel, posadil se na koryto u studny a díval se na pramínek vody, který bez přestání vytékal z roury a padal do hluboké kamenné mísy, při pádu vytvářel drobné vlnky a strhával s sebou trošku vzduchu, který se neustále dral zpátky vzhůru jako bílé perly. V tmavém zrcadle studně spatřil Goldmund svůj vlastní obraz a pomyslí si, že tenhle Goldmund, který se na něho dívá z vody, už dávno není Goldmund z kláštera či Goldmund Lydiin a ani už není Goldmundem z lesů. Myslel na to, jako on i každý člověk odplyvá a stále se proměňuje, až nakonec zanikne, kdežto obraz vytvořený umělcem zůstává stále nezměnitelně tentýž. Třeba, uvažoval, je kořenem veškerého umění a možná i veškerého ducha strach ze smrti. Bojíme se jí, hrozíme se pomíjivosti, s žalem stále znova hledíme, jak květy vadnou a listí opadává, a ve vlastním srdci cítíme jistotu, že i my pomíneme a brzy uvadneme. A jestliže jako umělci tvoříme obrazy či jako myslitelé hledáme zákony

a formulujeme myšlenky, pak tak činíme, jen abychom z toho velikého tance smrti přece jen něco zachránili, zbudovali něco, co má delší trvání než my sami. Žena, podle níž mistr vytvořil svou krásnou madonu, už možná povadla či umřela, a brzy umře i on, jiní budou v jeho domě bydlet a jíst u jeho stolu - avšak jeho dílo zůstane, v tichém klášterním kostele bude zářit ještě za Sto let a mnohem déle a stále bude krásné a bude se usmívat týmiž tak kvetoucími i tak smutnými ústy.

Uslyšel mistra scházet se schodů a běžel do dílny. Mistr Mikuláš přecházel sem tam, stále znovu se díval na Goldmundovu kresbu, až se pak konečně u okna zastavil a pronesl svým trochu váhavým a suchým způsobem: "U nás je takový obyčej, že učedník se učí nejméně čtyři roky a jeho otec za to mistrovi platí výučné."

Protože se odmlčel, domníval se Goldmund, že se mistr obává, že mu Goldmund nebude moci zaplatit. Bleskurychle z kapsy vytáhl nůž, rozpáral šev u zašitého dukátu a vylovil jej. Mikuláš na něho hleděl s úžasem a dal se do smíchu, když mu Goldmund zlat'ák podával.

"Ach, takhle jsi to pochopil?" smál se. "Ne, mládenče, jen si svůj zlat'ák ponech. A teď poslouchej. Řekl jsem ti, jak to v našem cechu chodí s učedníky. Jenže ani já nejsem obyčejný mistr a ani ty nejsi obyčejný učedník. Ten totiž nastupuje do učení obvykle v třinácti, čtrnácti, nanejvýš v patnácti letech a polovinu doby musí dělat poslíčka a vršit chybu na chybu. Ale ty jsi už dospělý mládenec a podle věku bys dávno mohl být tovaryšem či dokonce mistrem. Učedníka s vousy jsme v našem cechu ještě nikdy neviděli. A také jsem ti už řekl, že v domě žádného učedníka mít nechci. Ty také vůbec nevypadáš na to, že by sis dal poroučet a nechal se posílat bůhví pro co."

V Goldmundovi stoupala netrpělivost až na samu mez, každé z uvážlivých slov mistrových ho natahovalo na skřípec a připadalo mu příšerně nudné a školometské. Prudce vykřikl: "Proč mi to všechno říkáte, když tedy vůbec nepomýšlíte na to mě vzít do učení?"

Mistr neochvějně pokračoval, jak začal: "O tvé žádosti jsem přemýšlel celou hodinu, a tak musíš i ty teď mít trpělivost mě vyslechnout. Prohlédl jsem si tvou kresbu. Má chyby, ale přesto je krásná. Kdyby nebyla, byl bych ti daroval půl zlatky, propustil tě a zapomněl na tebe. Víc o té kresbě nepovím. Chci ti pomoci, aby se z tebe stal umělec, třeba je to tvé určení. Ale učedníkem už být nemůžeš. A kdo

nebyl učedníkem a svůj čas si neodsloužil, z toho v našem cechu nemůže být ani tovaryš, ani mistr. To budiž řečeno předem. Ale pokus udělej. Můžeš-li tu ve městě nějakou dobu zůstat, můžeš ke mně chodit a něčemu se přiučit. Bez závazků a bez smlouvy, kdykoli opět můžeš odejít. Můžeš u mne zlámat pár dlát a zkazit pár špalků, a když se ukáže, že žádný řezbář z tebe nebude, musíš se zkrátka dát na něco jiného. Spokojen?"

Goldmund naslouchal zahanben a s dojetím.

"Ze srdce vám děkuji," zvolal. "Domov nemám a dokážu se tady ve městě protlouci tak jako venku v lesích. Chápu, že za mě nechcete přebírat odpovědnost jako za nějakého učedníka. Je to pro mne veliké štěstí, že se u vás budu smět učit. Ze srdce vám děkuji, že to pro mě chcete udělat."

KAPITOLA JEDENÁCTÁ

Ve městě obklopily Goldmunda nové obrazy a začal pro něho nový život. Jak ho tato země a město přijaly radostně, vábivě a s hojností, tak ho i nový život vítal veselím a mnoha přísliby. I když příčina smutku a vědoucnosti zůstala v jeho duši nedotčena, na povrchu hrál život všemi barvami. Začal čas v Goldmundově životě nejradostnější a nejbezstarostnější. Zvnějšku mu bohaté biskupské město vycházelo v ústřety s veškerým svým uměním, se ženami, se stovkami příjemných her a obrazů; zevnitř ho jeho probouzející se umě-lectví obdarovávalo novými pocity a zkušenostmi. S mistrovou pomocí našel příbytek v domě jednoho pozlacovače na Rybím trhu a u mistra i pozlacovače se učil umění zacházet s dřevem a sádrou, s barvami, fermeží a lístkovým zlatem.

Goldmund nepatřil k oněm neblahým umělcům, kteří sice mají velké nadání, ale nenalézají vhodné prostředky, jak je vyjádřit. Vždyť existuje mnoho takových lidí, jimž je dáno pociťovat krásu světa s

hloubkou a velikostí a nosit v duši vznešené a výsostné obrazy, ale kteří nenacházejí cestu, jak těm obrazům dát výraz a zpodobit a sdělit je pro radost druhým. Goldmund takovým nedostatkem netrpěl. Bylo pro něho snadné a bavilo ho užívat svých rukou a učit se hmatům a dovednostem řemesla, jako mu nebylo zatěžko se po práci od několika kamarádů učit hře na loutnu a o nedělích na vesnických tancovačkách se přiučovat tanci. Učil se snadno, šlo mu to samo. Sice se při vyřezávání dřeva musel doopravdy lopotit, narážel na obtíže a zklamání, leckterý pěkný kus dřeva zkazila mnohokrát se řádně pořežal. Avšak začátky rychle překonal a získal na zručnosti. Přesto s ním však byl mistr často velmi nespokojen a říkával: "Jak je dobře, Goldmunde, že nejsi můj učedník nebo tovaryš. Je dobře vědět, žeš přišel po silnici a z lesů a že se tam jednoho dne zase vrátíš. Kdo by nevěděl, že nejsi měšťan a řemeslník, nýbrž tulák bez domova, ten by snadno mohl podlehnout pokušení požadovat od tebe to či ono, co každý mistr žádá po svých lidech. Jsi docela dobrý dělník, když zrovna máš náladu. Ale minulý týden jsi dva dny prozaháležel. Včera jsi v nádvorní dílně, kdes měl vyleštit ty dva andělíčky, půl dne spasal."

Měl se svými výčitkami pravdu a Goldmund je také vyslechl a neobhajoval se. Sám věděl, že není nijak spolehlivý a pilný. Pokud

ho nějaká práce poutala, kladla mu obtížné úkoly anebo mu umožňovala uvědomovat si vlastní dovednost a těšit se z ní, pracoval horlivě. Těžkou ruční práci vykonával nerad a ty nikterak obtížné, ale čas i píli vyžadující práce, jichž k řemeslu patří tolik a které se musí konat věrně a trpělivě, nemohl často ani vystát. Sám se tomu leckdy divil. Copak stačilo těch pár tuláckých let z něho udělat takového lenocha a nespolehlivého člověka? Či je to dědictví po matce, které v něm narůstalo a nabývalo vrchu? Anebo kde je tedy chyba? Velmi dobře se rozpomínal na svá první léta v klášteře, kdy se tak horlivě a dobře učil. Proč tehdy vynakládal tolik trpělivosti, která mu teď chybí, proč se mu dařilo tak neúnavně se oddávat latinské skladbě a učit se všem těm řeckým aoristům, na kterých mu přece ve skutečnosti naprosto nezáleželo? Často o tom uvažoval. To láska ho tehdy utvrzovala a propůjčovala mu křídla; to jeho učení nebylo nic jiného, než že se neustále ucházel o Narcise, jehož láska se dala získat jen cestou úcty a uznání. Tehdy byl s to se lopotit pro jediný uznalý pohled milovaného učitele celé hodiny i dny. Pak bylo cíle dosaženo, Narcis se stal jeho přítelem, a kupodivu právě ten učený Narcis mu ukázal jeho neschopnost k učenectví a vyvolal v něm obraz ztracené matky. Místo učenosti, klášterního života a ctnosti se jeho bytosti zmocnily prapůvodní pudy: pohlaví, láska k ženám, touha po nezávislosti, tuláctví. Pak však spatřil mistrovu madonu, objevil v sobě umělce, vkročil na novou cestu a znovu se usadil. Jak tomu je teď? Kam povede dál jeho cesta? Odkud se berou ty překážky?

Zprvu to nedokázal rozpoznat. Jen si byl vědom: že mistra Mikuláše sice obdivuje, ale že ho rozhodně nemá rád tak, jako kdysi miloval Narcise, ba že ho dokonce občas těší působit mu zklamání a zlobit ho. Souviselo to zřejmě s rozporem v mistrově bytosti. Sochy z Mikulášovy ruky, aspoň ty nejlepší z nich, byly pro Goldmunda uctívanými vzory, mistr sám však nikoli.

Vedle umělce, který vyřezal onu Matku boží s nejbolestnějšími a nejkrásnějšími ústy, vedle vidoucího a vědoucího, jehož ruce dovedly hluboké zkušenosti a tušení přecharovat ve viditelné útvary, vězel v mistru Mikuláši ještě někdo jiný: poněkud přísný a úzkostlivý hospodář a cechovní mistr, vdovec, vedoucí se svou dcerou a jednou ošklivou děvečkou ve svém tichém domě klidný a jaksi zkrátlý život, muž, který se prudce bránil Goldmundovým nejsilnějším pudům, který se spokojoval s klidným, umírněným, velmi spořá-

daným a řádným životem.

Přestože Goldmund svého mistra ctil, přestože by si nikdy nebyl dovolil vyptávat se na něj jiných či pronášet před jinými o něm soudy, věděl o něm po roce až do nejmenší podrobnosti všechno, co se o Mikulášovi vědět dalo. Mistr byl pro něho člověk významný, měl ho rád a právě tak ho i nenáviděl, nepopřával mu pokoje, a tak žák s láskou i nedůvěrou, se stále bdělou zvědavostí vnikal do skrytých tajů mistrovsky povahy a jeho života. Viděl, že Mikuláš v domě, kde přece bylo tolik místa, nemá ani učedníka, ani tovaryše. Viděl, že vychází jen velmi zřídka a právě tak zřídka si zve hosty. Pozoroval, jak svou krásnou dceru dojemně a žárlivě miluje a jak se jí přede všemi snaží ukrývat. Věděl také, že za tou

prísnu a předčasnu zdrženlivostí vdovce ještě pohrává živý pud, že dostane-li se občas za nějakou vzdálenou objednávkou na cesty, dokáže se na těch několik dní podivuhodně proměnit a omládnout. A jednou zpozoroval i to, jak Mikuláš v cizím městečku, kde umíst'ovali vyřezávanou kazatelnu, večer tajně navštívil prodejnu děvku a jak byl pak celé dny neklidný a ve špatné náladě.

Časem kromě této zvědavosti vyvstalo i něco jiného, co Gold-munda k mistrovu domu upoutávalo a zaměstnávalo ho. Byla to mistrova krásná dcera Lisbet, velice se mu líbila. Vídal ji jen zřídka, do dílny nikdy nechodila a Goldmund nebyl s to se dopátrat, zda odmě-řenost a strach z mužů jí vštípl otec či odpovídají-li její vlastní povaze. Že ho mistr už nikdy nepozval k sobě ke stolu a snažil se mu ztížit jakékoli setkání s ní, se nedalo přehlédnout. Viděl, že Lisbet je panna velmi vzácná a strážena a v lásku bez sňatku že se u ní doufat nedá; a kdo by si ji chtěl vzít, ten že musí být z dobrých rodičů a patřit k jednomu z horních cechů a co možná ještě mít peníze a dům.

Lisbetina krása, tak jiná než krása tulaček a selek, přivábila Goldmundův zrak už onoho prvního dne. Bylo v ní něco, co ještě nepoznal, něco zvláštního, co ho prudce přitahovalo a současně zas vzbuzovalo nedůvěru, ba zlost: veliký klid a nevinnost, počestnost a čistota, a přesto v tom nic dětského, nýbrž za vši tou způsobností a mravopočestností skrytý chlad a pýcha, takže ho ta nevinnost nedojímala a neodbrojovala (nebyl by nikdy schopen svést dítě), ale dráždila a vyzývala. Sotva se s její podobou jako niterným obrazem trochu obeznámil, pocítil přání vyřezat podle ní jednu sochu, ne však takovou, jaká byla teď, nýbrž s rysy probuzenými, smyslnými i

trpícími, žádnou panenku, ale Magdalénu. Často toužil spatřit, jak se ta klidná, krásná a nehybná tvář, ať už v rozkoši či bolesti, křiví a rozevívá a vydává své tajemství.

Kromě toho mu v duši dlela i jiná tvář, jež mu také ještě zcela nenáležela a kterou toužebně prahl jednou uchopit a umělecky zpodobit, jež se mu však stále znovu vymykala a zahalovala. Byla to tvář matky. Už dávno nebyla tou, která se mu kdysi, po rozhovorech s Narcisem, znovu zjevila z hlubin vzpomínek. Ve dnech putování, za noci lásky, v dobách touhy, v době ohrožení života a blízkosti smrti se matčina tvář pomalu proměňovala a stávala bohatší, hlubší a mnohotvárnější; už to nebyl obraz jeho vlastní matky, nýbrž z jejích rysů a barev se postupně stal obraz matky už neosobní, obraz Evy, matky člověčenstva. Jako mistr Mikuláš v některých madonách zpodobil obraz bolestné Matky boží s takovou dokonalostí a silou výrazu, že se Goldmundovi zdály nepřekonatelné, tak sám doufal, že jednou, až vyzraje a bude si svým uměním víc jist, vytvoří obraz světské matky, Evy, tak, jak ho co nejstarší a nejmilovanější svátost nosil ve svém srdci. Avšak tento vnitřní obraz, kdysi jen vzpomínkový obraz vlastní matky a jeho lásky k ní, se neustále proměňoval a rostl. Do onoho původního obrazu vstoupily rysy cikánky Lízy, rysy rytířské dcerky Lydie a mnoho jiných ženských tváří, a všechny ty obličejové milovaných žen nejenže na něm dál pracovaly, nýbrž jej spoludotvářel i každý otřes, každá zkušenost a každý zážitek a propůjčovaly mu své znaky. Neboť tato postava, podaří-li se mu ji někdy později uskutečnit, nemá přece představovat určitou ženu, nýbrž život sám jakožto pramáti. Často měl dojem, že ji vidí, často se mu zjevovala ve snách. Ale nebyl by dokázal o té Evině tváři a o tom, co má vyjadřovat, říci nic, než že má ukázat rozkoš života v jejím nejvnitřnějším přibuzenství s bolestí a smrtí.

Za rok se Goldmund mnohému naučil. V kreslení rychle dosáhl velké jistoty a vedle řezbářské práce mu Mikuláš občas dával příležitost, aby se pokusil modelovat z hlíny. Jeho první zdařilé dílo bylo hliněná soška dobře dvě pídě vysoká, byla to sladká, svůdná postavička Julie, Lydiiny sestry. Mistr práci pochválil, ale Goldmundovo přání odlít ji v kovu nesplnil; soška byla pro něho příliš nestoudná a světská, než aby ji chtěl být kmotrem. Pak přišla práce na postavě Narcise, Goldmund ji vyřezával ze dřeva, a to jako Kristova učedníka Jana; neboť Mikuláš, podaří-li se, ji chtěl umístit do skupiny

Ukřižování, na kterou měl zakázku a na níž dlouho výlučně pracovali oba tovaryši, aby konečné provedení pak přenechali mistrovi.

Na postavě Narcise pracoval Goldmund s hlubokou láskou, nacházel v té práci znovu sám sebe, své umělectví i svou duši, kdykoli vybočil z kolejí, a to se nestávalo zřídka: milkování, tancování, pitky s kamarády, hra v kostky a častokrát i rvačky ho strhávaly tak, že se pak den i déle dílně vyhýbal anebo u práce stál rozrušený a nerudný. Na svém učedníku Janovi, jehož milovaná zadumaná tvář k němu ze

dřeva vystupovala stále zřetelněji, pracoval jen v hodinách usebrání, oddaně a s pokorou. V těch chvílích nebyl ani veselý, ani smutný, nevěděl nic o chuti k životu ani o pomíjivosti; do srdce se mu vrátil onen uctivý, jasný a čistotně laděný pocit, s nímž se kdysi radostně oddával příteli a jeho vedení. To tu nestál on sám a nevytvářel ten obraz z vlastní vůle, spíš to byl ten druhý, Narcis, kdo užíval jeho rukou, aby vystoupil z pomíjivosti a proměnlivosti života a ukázal svou bytost v čistém obraze.

Takhle, cítil Goldmund mnohdy s mrazením, vznikají pravá díla. Tak vznikla mistrova nezapomenutelná madona, za kterou se od té doby o nedělích byl leckdy v klášteře podívat. Ano, a tímhle tajemným a svatým způsobem vzniklo pár oněch nejlepších starých soch, které mistr měl stát nahoře v síni. A tak jednou vznikne i Goldmun-dův obraz, jiný, jediný, který pro něho byl ještě tajemnější a ctíhodnější, obraz matky lidstva. Ach, kéž vycházejí z lidských rukou jen takováto umělecká díla, ty svaté, nezbytné, žádným chtěním a žádnou ješitností neposkvřené obrazy! Jenže tak tomu není, to věděl už dávno. Dají se dělat i jiné obrazy, hezké a roztomilé věci, s velkým mistrovstvím, radost milovníků umění, ozdoba chrámů a radničních síní - věci krásné, ano, ale ne svaté, ryzí obrazy duše. Znal nejen od Mikuláše a jiných mistrů mnoho takových věcí, které při vši půvabné vynalézavosti a veškeré pečlivosti vypracování přece jen jsou právě jenom hračky. A ke svému zahanbení a smutku to také už ve svém vlastním srdci věděl a sám to ve vlastních rukou pocítil, jak umělec takové hezké věcičky dokáže vypustit do světa jen z potěšení z vlastního umu, z ctižádosti, z hravé malichernosti.

Když k tomu poznání poprvé dospěl, byl k smrti smutný. Ach, k tomu, aby člověk dělal andělíčky nebo jiné nicotnosti, ať si jsou se-behezčí, se nevyplatí být umělcem. Jiným snad, řemeslníkům, měšťanům, tichým, spokojeným dušičkám se to snad vyplatí, jemu ale

ne. Pro něho jsou umění a umělecké povolání bez ceny, jestliže neplanou jak slunce a nebouří mocně jako vichry, přinášejí-li jen pohodu, příjemnost, trochu štěstí. On hledá něco jiného. Zdobně pozlaco-vat jako z krajkoví vyřezanou korunku Panny Marie, to není žádná práce pro něho, třebas je dobře placená. Proč mistr Mikuláš přijímá všechny tyhle zakázky? Proč si drží dva pomocníky? Proč celé hodiny naslouchá všem těm radním pánům či proboštům, když si u něho objednávají portál či kazatelnu, s loketní mírou v ruce? Dělá to ze dvou důvodů: protože si zakládá na tom, že je slavný a zakázkami zasypávaný umělec, a protože chce nahromadit peníze, peníze ne pro velké podniky či požitky, ale peníze pro dceru, která je stejně už dávno tak bohatá nevěsta, peníze jí na výbavu, na krajkové límce a brokátové šaty a manželské lože z ořechového dřeva plné vzácných přikrývek a plátna! Jako kdyby ta krásná dívka nemohla zrovna tak dobře zakusit lásky na kdejaké kupce sena!

Ve chvílích takových úvah se v Goldmundovi zhloubi rozproudila matčina krev, hrdost a pohrdání člověka bez domova vůči usedlým a zazobancům. Občas se mu řemeslo i mistr zprotivili tak, že chybělo málo a byl by utekl.

I mistr už mnohokrát s hněvem litoval, že si něco začal s tímhle obtížným a nespolehlivým chlapíkem, který často velmi zkoušel jeho trpělivost. Co se dovídal o Goldmundově způsobu života, jeho lhostejnosti k penězům a majetku, jeho rozhazovačnosti, spoustě milostných pletek a častých rvačkách, ho nemohlo naladit k větší mírnosti; to si vybral pěkného cikána a nespolehlivce za tovaryše. Také mu neušlo, jakým zrakem ten vagabund pozoruje jeho dceru Lisbet. A když vůči němu přesto vynakládal víc trpělivosti, než se slušelo, pak tak nečinil z povinnosti či strachu, nýbrž kvůli apoštolu Janovi, jehož sochu viděl vznikat. S pocitem lásky a duchovního přibuzenství, jež si ne zcela přiznával, přihlížel mistr, jak ten z lesů k němu přivand-rovalý cikán z oné dojemné, krásné a přece tak neobratné kresby, kvůli níž si ho u sebe tehdy ponechal, sice pomalu a vrtkavě, avšak houževnatě a neomylně vytváří svou dřevěnou sochu učedníka Páně. Jednou, o tom mistr nepochyboval, ji přes všechny vrtochy a přestávky dohotoví a pak z ní bude dílo, jaké nedokáže udělat ani jeden jeho tovaryš, jaké se často nepoštěstí udělat ani velkým mistrům. Byť se tolik věcí na žáku mistrovi nelíbilo, byť mu uštědřil toliké pokárání, byť se nad ním tolikrát rozhněval - o Janovi mu neřekl nikdy

ani slova.

Zbytky jinošského půvabu a chlapecké dětskosti, díky jimž se Goldmund tolika lidem zalíbil, v těchto letech z něho ponenáhlu vyprchaly. Stal se z něho krásný a silný muž, lačně žádaný ženami, málo oblíbený

u mužů. I jeho povaha, jeho vnitřní tvář se velmi změnila od té doby, co ho Narcis probudil z líbezného snu jeho klášterních let, co ho formovaly svět a putování. Z hezkého, jemného, všemi oblíbeného, zbožného a úslužného klášterního žáka se dávno stal docela jiný člověk. Narcis ho probudil, ženy z něho učinily vědoucího, toulky z něho setřely pel. Přátele neměl, jeho srdce patřilo ženám. Dokázaly ho snadno získat, stačil žádostivý pohled. Nedokázal jen tak odolat ženě, odpovídali na sebeskrytější výzvu. A on, který měl tak velmi jemný cit pro krásu a vždy ponejvíc miloval zcela mladé dívky v pelu jejich jara, nechával se přesto jímat a svádět i méně hezkými a už nemladými ženami.

Při tancovačkách se leckdy držel některého postaršího a nesmělého děvčete, které nikdo nechtěl a které si ho získalo cestou soucitu, a nejen soucitu, nýbrž i věčně bdělé zvědavosti. Sotva se začal nějaké ženě věnovat - ať už na týdně či pouhou hodinu -, pak pro něj byla krásná, dával se celý. A zkušenost ho naučila, že každá žena je krásná a může poskytnout velké štěstí, že i nevhledná a muži opomíjená je schopna neslýchaného žáru a odevzdání a že žena odkvetlá dává zas víc než jen mateřské, bočně sladké něžnosti, že každá žena má své tajemství a kouzlo, jež odhalovat bylo tak blaživé. V tom si byly všechny ženy rovny. Veškerý nedostatek mládí či krásy byl vyvážen nějakým jiným rysem. Přirozeně ho každá nebyla s to upoutat stejně dlouho. K nejmladší a nejkrásnější se nechoval ani o stupínek laskavěji či vděčněji než k nehezké, nikdy nemiloval napolovic. Ale byly ženy, které ho řádně připoutaly až teprve po třech či deseti milostných nocích, a u jiných se vyčerpal a zapomněl na ně hned napoprvé.

Láska a rozkoš mu připadaly jako jediné, čím se život dá opravdu proteplit a naplnit. Ctižádost neznal, biskup a žebrák si před ním byli rovni; ani výdělek a majetek ho nebyly s to připoutat, pohrdal jimi, nebyl by jim přinesl ani tu nejnepatrnější oběť, a peníze, kterých si leckdy vydělal hojnost, bezstarostně rozhazoval. Láska žen, hra pohlaví, to u něho mělo vrch, a jádro jeho častého sklonu k smutku a znechucení vyrůstalo ze zkušenosti, jak je rozkoš pomíjivá a prchavá. To rychlé, prchavé, okouzující vzplanutí milostné rozkoše, její

krátký vroucí oheň, její prudké vyhasnutí - v tom, zdálo se mu, je obsaženo jádro všeho prožívání, v tom spatřoval obraz veškerého blaha a veškerého utrpení života. Onomu smutku a mrazení z pomíjivosti se zůstavoval s takovou odevzdaností jako lásce, a i ta zádumčivost byla láskou, i ona byla rozkoší. Jako je ve chvíli nejvyššího, nejblaženějšího napětí jisté, že blaho lásky už příštím vydechnutím musí zmizet a opět zemřít, tak i v nejnižší samotě a odevzdané zádumčivosti je jisté, že nás náhle pohltí žádost, nová oddanost světlé stránce života. Smrt a rozkoš jednou jsou. Matce života můžeme říkat láska či rozkoš, můžeme jí říkat i hrob a zkáza. Matka je Eva, je pramenem štěstí i pramenem smrti, věčně rodí, věčně usmr-cuje, láska i krutost v ní splývají a jemu se její postava tím více stávala podobenstvím a svatým symbolem, čím déle ji v sobě nosil.

Věděl, ne slovy a ve vědomí, ale hlubším věděním krve, že ho cesta vede k matce, k rozkoši, k smrti. Otcovská stránka života, duch, vůle, v té nebyl doma. Tam přebývá Narcis, a teď teprve zcela pronikl a pochopil přítelova slova a užírl v něm svůj protiklad, a to také zpodobil a vyjevil ve svém Janovi. Mohl se po Narcisovi natoužit až k pláči, mohl o něm podivuhodně snít - dosáhnout ho, být jako on, to nemohl.

Jakýmsi tajným smyslem tušil Goldmund i tajemství svého uměleckého povolání, své vroucí lásky k umění, své občasně divoké nenávisti k němu. Bez myšlenek, jen pocitem to tušil v mnoha podobenstvích: umění je spojení světa otcovského a mateřského; může začínat v naprosté smyslovosti a vést až k naprosté abstrakci, anebo může mít svůj počátek v čistém světě idejí a končit v nejkrvavějším mase. Všechna umělecká díla, která jsou opravdu vznešená, a ne pouhé dobré kejklířské kousky, která jsou naplněna věčným tajemstvím, například ona mistrova Matka boží, všechna ta pravá a nepochybná umělecká díla mají tu nebezpečnou, usmívající se dvojí tvář, mužsko-ženskou, to spojení pudů a čisté duchovnosti. Nejvíce však tu dvojí tvář ukáže matka Eva, až se mu jednou podaří ji vytvořit.

V umění a umělectví tkvěla pro Goldmunda možnost smíření jeho nehlubších rozporů či nádherného a stále nového podobenství pro rozpolcenost jeho povahy. Avšak umění nebyl jen pouhý dar, nebylo zadarmo, stálo mnoho, žádalo si obětí. Více než tři roky mu Gold-mund obětoval to nejvyšší a nejnepostradatelnější, co kromě rozkoše lásky znal: svobodu. Volnost, tékání bez hranic, svévole tuláckého

života, samota a nezávislost, toho všeho se vzdal. Ať si ho ostatní považovali za vrtkavce, vzpurného buřice a domýšlivce, když občas zlostně zanedbával dílnu i práci - pro něho takový život byl otročení, často mu hořkl až k nesnesení. Ne mistra, ani budoucnost, ani potřebu nemusel poslouchat - jen samo umění. Umění, to zdánlivě tak duchovní božstvo, si žádalo tolika nicotností! Potřebovalo střechu nad hlavou, potrebovalo nástroje, dřevo, hlinu, barvy, zlato, žádalo si práci a trpělivost. Jemu obětoval divokou svobodu lesů, šumění dalek, trpkou rozkoš nebezpečí, pýchu bídy, a tu oběť musel přinášet stále znovu, s napětím a sebezapřením.

S částí obětovaného se přece jen shledával, otrockému řádu a usedlosti svého nynějšího života se mstil drobnými milostnými dobrodružstvími a rvačkami se soky v lásce. Veškerá jeho spoutaná divokost, veškerá utiskovaná síla jeho bytosti se valila ven tímto nouzovým otvorem, stal se známým a obávaným rváčem. Cestou za děvčetem nebo při návratu z tancovačky být najednou v tmavé uličce přepaden, dostat pár ran holí, bleskurychle se otočit a přejít z obrany do útoku, se supěním se přitisknout na funičiho nepřitele, dát mu pěstí pod bradu, smýkat jím za vlasy či pořádně ho škrtit, to mu bylo náramně po chuti a na chvíli ho uzdravilo z jeho temných nálad. A ženám se to líbilo.

To vše bohatě naplňovalo jeho dny a všecko také mělo smysl, dokud trvala práce na učedníku Janovi. Vlekla se dlouho a poslední jemné modelování obličejů a rukou konal ve slavnostním a trpělivém usebrání. V malé dřevěné kůlně za dílnou tovaryšů práci dokončil. Jednou zítřka byla hotova. Goldmund přinesl koště, pečlivě kůlnu zametl, štětcem něžně vyčesal dřevný prach z vlasů svého Jana a pak před ním dlouho stál, přes hodinu, naplněn slavnostním pocitem vzácného, velkého zážitku, který se v jeho životě možná bude ještě někdy opakovat, ale možná také zůstane ojedinelý. Cosi podobného cítí snad v srdci muž v den své svatby či v den pasování na rytíře a žena po prvním porodu, jakési vysoké posvěcení, hlubokou vážnost a současně i skrytou obavu před okamžikem, kdy i tento vznešený a jedinečný pocit bude zažit a tentam a zařazen a pohlcen obvyklým během času.

Vstal a viděl tu stát svého přítele Narcise, vůdce svých jinošských let, s naslouchavě pozdvíženou tváří, oděného šatem a rolí krásného učedníka miláčka, s výrazem klidu, oddanosti a rozjímání, jako by

vykvétal úsměvem. Této krásné, zbožné a duchovní tváři, té štíhlé až plavné postavě, těm půvabně a zbožně zdviženým dlouhým rukám nebyly neznámy bolest a smrt, byť byly samo mládí a niterná hudba; neznámo jim však bylo zoufalství, nelad a vzdor. Ať si duše za těmi ušlechtilými rysy byla radostná či smutná, byla laděna čistě, nestrpěla žádný nesouzvuk.

Goldmund stál a pozoroval své dílo. Jeho pozorování začalo rozjímáním před pomníkem svého raného mládí a přátelství, avšak končilo bouří starostí a těžkých myšlenek. Tady stojí tedy jeho dílo, a ten krásný učedník Páně zůstane a jeho něžnému rozpuku nikdy nebude konce. On však, který to stvořil, se teď se svým dílem musí rozloučit, už zítra mu nebude patřit, už mu nebude útočištěm, útěchou a smyslem života. Zůstane s prázdnou. A zdálo se mu, že by bylo nejlépe se dnes rozloučit nejen s Janem, nýbrž také hned s mistrem, s městem, s uměním. Už tu nemá co pohledávat; v jeho duši už nejsou žádné obrazy, které by mohl vytvořit. A ten vytoužený obraz všech obrazů, postava matky lidstva, je ještě nedosažitelný, ještě nadlouho. Má teď znovu leštit andělíčky a vyřezávat ornamenty?

Sebral se a šel naproti do mistrový dílny. Vstoupil tiše a zůstal stát u dveří, až si ho Mikuláš sám povšiml a zavolal.

"Co je, Goldmunde?"

"Má socha je hotová. Třeba se, než půjdete k obědu, přijdete ke mně na ni podívat."

"Rád, hned teď."

Šli spolu a nechali dveře otevřené, aby bylo víc světla. Mikuláš už delší dobu sochu neviděl a Goldmunda při práci nerušil. Ted' se na dílo díval mlčky a pozorně, jeho uzavřená tvář se zjasnila a zkrásně-la, Goldmund viděl, jak mu z přísných modrých očí prosvítá radost.

"Je to dobré," řekl mistr. "Je to velmi dobré. Je to tvá tovaryšská práce, Goldmunde, vyučil ses. Ukážu tvou sochu lidem z cechu a budu žádat, aby ti za ni dali mistrovský list, zaslouhuješ si ho."

Goldmundovi na cechu pramálo záleželo, ale věděl, kolik uznání znamenají mistrova slova, a měl radost. Mikuláš ještě jednou sochu obešel a řekl s povzdechem: "Ta postava je plná zbožnosti a jasu, je vážná,

ale plná štěstí a míru. Člověk by myslel, že ji udělal někdo, kdo má srdce jasné a veselé."

Goldmund se usmál.

"Vždyť víte, že jsem v té postavě nevypodobnil sebe, ale svého

nejmilejšího přítele. To on vnesl do sochy jas a mír, ne já. Vlastně jsem to ani nebyl já, kdo ten obraz udělal, do duše mi ho vložil on."

"To může být," řekl Mikuláš. "Je to tajemství, jak taková věc vzniká. Nejsem zrovna z nejpokornějších, ale musím říci: vytvořil jsem spoustu děl, která stojí daleko za tvým, ne co do umění a pečlivosti, ale co do opravdovosti. Však to jistě víš sám, takové dílo se nedá opakovat. Je to tajemství."

"Ano," řekl Goldmund, "když byla socha hotová a já jsem se na ni díval, pomyslel jsem si: něco takového už nedokážeš. A proto si myslím, mistře, že se zas brzy vydám na svou pout'."

Mikuláš se na něho podíval s údivem a nevolí a zrak mu opět zpřísněl.

"O tom si ještě promluvíme. Pro tebe by práce teď teprve měla začít, opravdu není teď chvíle od ní utíkat. Ale pro dnešek máš volno a k obědu jsi mým hostem."

K obědu se Goldmund dostavil učen a vymyt a ve svátečním. Tentokrát věděl, co to znamená a jak vzácná je to přízeň být pozván mistrem ke stolu. Když však stoupal po schodech k síni přeplněné sochami, jeho srdce zdaleka nebylo tak plné úcty a kradmé radosti jako tehdy, kdy do těch tichých, krásných komnat vstupoval se srdcem bušícím.

I Lisbet se vyšňořila, kolem krku měla řetěz s kameny, ke stolu kromě kapra a vína přibýlo navíc jedno překvapení: mistr Goldmundovi daroval kožený váček na peníze, byly v něm dva zlatáky, mzda za dohotovenou sochu.

Tentokrát neseděl mlčky, zatímco otec a dcera rozprávěli. Oba s ním hovořili a připili si s ním.

Goldmundův zrak nezahálel, využíval příležitosti a podrobně si prohlížel krásnou dívku s ušlechtilou a poněkud pyšnou tvář, jeho oči nezatajovaly, jak velice se mu zamlouvá. Chovala se k němu způsobně, ale zklamalo ho, že se nečervenala, že se nerozehřála. Znovu si vroucně přál, aby donutil ten krásný obličej promluvit a vydat své tajemství.

Po obědě poděkoval, postál chvilku u řezb v síni a odpoledne se nerozhodně, jako bezradný lenoch, potuloval po městě. Mistr ho velmi poctil, nade všechno očekávání. Proč jen z toho nemá radost? Proč při všech těch poctách má tak pramálo sváteční pocit?

Náhle dostal nápad, najal si koně a rozjel se do kláštera, kde tenkrát poprvé uviděl mistrovo dílo a uslyšel i jeho jméno. Bylo to jen

pár let a přesto tak nepředstavitelně dávno. V klášterním kostele ihned vyhledal a prohlížel si Mikulášovu Matku boží, a i dnes ho to dílo okouzlovalo a podmaňovalo si ho; bylo krásnější než jeho Jan, rovnalo se mu vroucností a tajuplností a předčilo ho uměním, volnou vznosností bez tíže. Viděl teď na té práci podrobnosti, které spatří jen umělec, tichounce jemné pohyby v oděvu, smělost v utváření dlouhých rukou a prstů, jemnocitné využití náhodnosti ve struktuře dřeva - všechna ta krása sice nebyla ničím ve srovnání s celkem, s prostotou a vřelostí pohledu, ale byla tady, a jak to bylo krásné, a možné zas jen u člověka obdařeného, rozumí-li řemeslu od základu. Aby něco takového dokázal, musí člověk nejen chovat v duši obrazy, musí mít také nepopsatelný um a cvik v očích a rukou. Snad to přece jen tedy stojí za to dát celý svůj život do služeb umění, na úkor svobody, na úkor velkých zážitků, aby člověk jednou vytvořil něco tak krásného, co nejen prožil a zřel a v lásce přijal, nýbrž co je až do nejmenší podrobnosti dokonalé i bezpečným mistrovstvím? Je to velká otázka.

Goldmund se vrátil do města na znaveném koni pozdě v noci. Jedna krčma byla ještě otevřená, pojedl tam chleba a napil se vína, pak vylezl do své komůrky na Rybím trhu, v rozporu sám se sebou, pln otázek, pln pochyb.

KAPITOLA DVANÁCTÁ

Nazítří se Goldmund nemohl odhodlat jít do dílny. Jako už tak často za dní neveselých se toulal po

městě. Díval se, jak ženy a dívky jdou na trh, zdržoval se zvlášť u kašny na Rybím trhu a pozoroval obchodníky rybami a jejich drsné ženy, jak nabízejí ke koupi a vychvalují své zboží, jak vytahují chladné stříbrné ryby z kádí a předvádějí je, jak se ryby s bolestně otevřenými tlamami a bojácně strnulýma očima tiše odevzdávají smrti nebo jak se jí vztekla a zoufale brání. Jako už tolikrát se ho zmocnila lítost s těmi tvory a zasmušilá nevole vůči lidem; proč jsou tak tupí a suroví a nepředstavitelně zlí a pitomí, jak to, že nic nevidí, ani rybáři, ani jejich ženy, ani smlouvající kupci, jak to, že nevidí ty tlamy, ty k smrti vyděšené oči a divoce kolem sebe mlátící ocasy, ten hrůzný, bezúčelný, zoufalý zápas, nesnesitelnou proměnu těch tajuplných, podivuhodně krásných tvorů, jak jim po umírající kůži přechází poslední tichý mrazivý záchvěv a jak pak nataženy leží, mrtvé a vyhaslé, žalostné kusy masa pro stůl spokojených břichopasů? Nic nevidí a nevědí, tihle lidi, ničeho si nepovšimnou, nic k nim nepromlouvá! Je jim jedno, zda jim tu před očima cepení ubohé spanilé zvíře či zda někde některý mistr v tváři nějakého světce vyjevuje všechnu naději, všechnu šlechtetnost, všechno utrpení a všechn temný svíravý strach lidského života tak, až člověka mráz přechází - nic nevidí, nic se jich netkne! Všichni byli spokojeni nebo měli napilno, byli důležití, pospíchali, pokřikovali, smáli se na sebe a poškytávali, hlomozili, vtipkovali, hašteřili se kvůli dvěma halířům, všem se blaze vedlo, všichni byli v pořádku a se sebou i světem navýsost spokojeni. Prasata to jsou, ba mnohem horší a odpornější než prasata! Ach ano, i on sám až dost často pobýval mezi nimi, veselil se s takovými jako oni, běhal za děvčaty, se smíchem a vůbec ne s hrůzou si nabíral z talíře pečených ryb. Ale vždy znovu, často docela náhle jako kouzlem ho radost a klid opustily, vždy znovu z něho to tučné, vypasené poblouznění spadlo, ta spokojenost se sebou samým, důležitost a líný klid duše, a vytrhlo ho to pryč, do samoty a přemítání, na toulky, k pohledu na utrpení, na smrt, na pochybnost všeho konání, k zření do propasti. Občas mu pak z beznadějně odevzdaného zírání na tu bezúčelnost a hrůzu náhle vykvetla nějaká radost, prudké vzplanutí, touha zazpívat krásnou píseň či kreslit, anebo se mu, když voněl ke květině či si hrál s koč-

kou, zase vrátilo ono dětské srozumění se životem. I teď se zas vrátí, zítra či pozítřku, a svět bude zas dobrý a znamenitý. Dokud se opět nedostaví to druhé, smutek, hloubání, beznadějně stísnující láska k umírajícím rybám, vadnoucím květinám, hrůza z tupého, svinského živoření, zevlování a slepoty lidí. V takových chvílích musel vždy s mučivou zvědavostí a hlubokou stísněností myslet na žáka Viktora, tuláka, jemuž tenkrát vrazil nůž mezi žebra a kterého nechal zbroce-ného krví ležet na jedlových haluzích, a musel přemýšlet a hloubat, co se s Viktorem vlastně stalo, jestli ho zvěř úplně sežrala či zda z něho něco zbylo. Ano, nejspíš zbyly kosti a pár chomáček vlasů. A kosti - co z nich? Jak asi dlouho trvá, desítky let či jen pár, než i ony ztratí svůj tvar a stanou se zemí?

Ach, i dnes, když hleděl se soucitem na ryby a s odporem na trhovce, srdce plné úzkostné sklíčenosti a hořké zášti vůči světu i sobě samému, musel myslet na Viktora. Třeba ho našli a pohřbili? A jestli se tak stalo - už mu teď všechno maso od kostí odpadalo a všechno uhnulo a všecko už sežrali červi? Má ještě na lebce vlasy a nad očními důlky obočí? A z Viktorova života, který byl přece plný dobrodružství a příběhů a fantastické hry rozmarných žertíků a šprýmů -co zbylo z toho? Žije krom těch pár nesouvislých vzpomínek, které si naň jeho vrah uchovával, ještě dál něco z té lidské existence, která přece nebyla z nejobyčejnějších? Žije ještě Viktor ve snech žen, které kdysi miloval? Ach, jistě je všecko totam a rozplynulo se. A tak tomu je se vším a s každým, prudký rozkvět a prudké uvadnutí, a pak všecko přikryje sním. Co všechno kvetlo v něm, když před pár lety přišel sem do města, pln žádostivé touhy po umění, pln plaché, hluboké úcty k mistru Mikuláši! Zůstalo z toho něco při životě? Nic, nic víc než z té dlouhé zlodějské figury chudáka Viktora. Kdyby mu byl tehdy někdo řekl, že nadejde den, kdy ho Mikuláš uzná za sobě rovna a bude pro něho od cechu žádat mistrovský list, byl by uvěřil, že drží v rukou všechno štěstí světa. A teď to není nic než odkvetlá květina, cosi uschlého, neradostného. Jak tak přemítal, dostal náhle vidění. Byl to jen okamžik, trhavé zablesknutí: viděl tvář pramáti, skloněnou nad propastí života, jak se v ztraceném úsměvu dívá krásně i hrozivě, jak se usmívá k zrození, k smrti, ke květinám, k šustícímu podzemnímu listí, jak se usmívá k umění, jak se usmívá k zániku.

Vše jí, pramáti, bylo jednostejné, nade vším jak měsíc plul její

hrozivý úsměv, Goldmund v zádumčivém zahloubání jí byl právě tak milý jako kapr umírající na dlažbě

Rybího trhu, pyšná, chladná panna Lisbet právě tak milá jako po lese roztroušené kosti toho Viktora, jenž by mu tehdy byl tak rád ukradl jeho dukátek.

Blesk pohasl, tajuplná matčina tvář zmizela. Ale její matný odlesk se Goldmundovi v hloubi duše zachvíval dál, vlna života, bolesti, dusivé touhy mu drásavě protřela srdce. Ne, on nechce být šťasten a syt jako ti druzí, co kupují ryby, měšťáci, příčinlivci. Čert je vem. Ach, ta bleďá chvějivá tvář, sklonkem léta zralá ústa, přes jejichž těžké rty přeběhl ten bezejmenný úsměv smrti jako vánek a záblesk měsíce! Goldmund šel k mistrovi domu, bylo k polednímu, počkal, až uslyší, že Mikuláš uvnitř odchází od práce a myje si ruce. Pak k němu vešel.

"Chtěl bych vám říci pár slov, mistře, třeba teď, než si umyjete ruce a obléknete kabát. Žízním po soustu pravdy, rád bych vám něco pověděl, co možná dokážu jen právě teď a pak už nikdy. Prostě si teď s někým o tom musím promluvit, a vy jste jediný, kdo to snad pochopí. Nehovořím k člověku, který má slavnou dílnu a od měst a klášterů dostává všechny ty čestné zakázky a má dva pomocníky a krásný a bohatý dům. Hovořím k mistrovi, který vytvořil Matku boží tam venku v klášteře, nejkrásnější obraz, co znám. Tohoto muže jsem miloval a ctil, stát se mu rovným mi připadalo jako nejvyšší cíl na zemi. Teď jsem dohotovil sochu, svého Jana, a nedokázal jsem ho udělat tak dokonalého jako vy svou madonu; je prostě takový, jaký je. Jinou sochu dělat nemusím, není tu nic, co by si mě žádalo a nutilo, abych to vytvořil. Vlastně je tu něco takového, vzdálený svatý obraz, který jednou budu muset vytvořit, který však nemohu dělat teď. Abych mohl, musím zakusit a zažít ještě mnohem víc. Snad za tři čtyři roky nebo za deset let či později anebo vůbec nikdy. Ale do té doby, mistře, nechci provozovat řemeslo a natírat sochy a vyřezávat kazatelny a vést život řemeslníka v dílně a vydělávat peníze, abych byl takový jako všichni řemeslníci, ne, to nechci, chci žít a toulat se, létem i zimou, prohlédnout si svět a okusit jeho krásu i hrůzu. Chci zakoušet hlad i žízeň a chci zas zapomenout a zbavit se všeho, co jsem tu u vás prožil a naučil se. Rád bych sice jednou stvořil něco tak krásného, co tak hluboce jímá srdce, jako vaše Matka boží - ale být a žít jako vy, to nechci."

Mistr si umyl a osušil ruce, pak se otočil a podíval na Goldmund. Jeho tvář byla přísná, ale bez hněvu. "Mluvil," řekl, "a já jsem poslouchal. Dobrá. Nečekám tě do práce, přestože je mnoho co dělat.

Nepokládám tě za pomocníka, potřebuješ svobodu. Milý Goldmunde, rád bych si s tebou o leccems pohovořil; ne teď, za několik dní, zatím užívej času, jak ti libo. Podívej, jsem mnohem starší než ty a leccos jsem zakusil. Myslím jinak než ty, ale rozumím ti i tomu, co máš na mysli. Za pár dní tě zavolám. Promluvíme si o tvé budoucnosti, mám všelijaké plány. Do té doby měj trpělivost! Až moc dobře vím, jaké to je, když člověk dokončí dílo, které mu leželo na srdci, znám tu prázdnotu. To přejde, věř mi to." Neuspokojen Goldmund odešel. Mistr to s ním myslí dobře, ale co mu to pomůže?

Znal u řeky jedno místo, voda tam nebyla hluboká, proudila přes jámu plnou harampádí a odpadků, z domu Rybářského předměstí tam vyhazovali všelijaké smetí. Tam šel, sedl si na zídku na břehu a díval se dolů do vody. Velmi vodu miloval, každá voda ho přitahovala. A když odtud skrze vodu proudící křišťálovými pramínky hleděl k tmavému nezřetelnému dnu, tu a tam se něco tlumeně, zlatistvě zablýsklo a vábivě zatřpytilo, věci, které se nedaly rozeznat, možná nějaký střep ze starého talíře či vyhozený zkřivený srp anebo světlý hladký kámen či leštěná cihla, někdy to třeba byla nějaká ryba v bahně, tlustý mník nebo podoustev, co se tam dole obracela a na okamžik na světlých břiších ploutvích a šupinách zachytila paprsek světla - nikdy se nedalo přesně rozpoznat, co to vlastně je, vždy to však bylo kouzelně krásné a lákavé, to krátké tlumené zablesknutí potopených zlatých pokladů v mokré černé tůni.

Připadalo mu, že jako tohle malé vodní tajemství jsou i všechna pravá tajemství, všechny skutečné, ryzí obrazy duše; nemají žádné obrysy, žádný tvar, dávají je jen tušit jako vzdálenou krásnou možnost, jsou zastřená a mnohoznačná. Jak se tu v šerosvitu zelené říční hlubiny v záchvěvu okamžiku zablesklo cosi nevýslovně zlatého či stříbrného, naprosté nic a přesto plné nejblaženějších příslibů, mohl to být zahloubaný lidský profil viděný zpola zezadu, nebo jako by to ohlašovalo něco nekonečně krásného či neslýchaně smutného, anebo také: když pod povozem v noci visela lucerna a malovala po zdech obrovské otáčející se stíny paprsků kola, taková stínohra dokázala na mi-

nutku být plná obrazů, událostí a příběhů jako celý Vergilius. Z téže neskutečné, magické látky byly za

nocí utkány sny, ono nic, které v sobě obsahuje všechny obrazy světa, a také voda, v jejímž křišťálu dlely tvary všech lidí, zvířat, andělů a démonů jako věčně bdící možnosti.

Znovu se ponořil do hry, zíral v zahloubání do proudící vody, na dně viděl chvít se beztvaré zákmity, tušil královské koruny a bělostná ramena žen. Kdysi, jak si vzpomněl, viděl v Mariabronnu v latinských a řeckých písmenech podobné snové tvary a kouzla proměn. Nemluvil o tom tehdy jednou s Narcisem? Ach, kdy to bylo, před kolika sty léty? Ach, Narcis! Spatřit ho, hodinku sis ním porozprávět, držet ho za ruku, poslouchat jeho klidný chytrý hlas, za to by byl rád dal oba své zlaté dukáty.

Pročpak jen tyhle věci jsou tak krásné, ty zlatavé záblesky pod vodou, stíny a tušení, všechna ta neskutečná a pohádková zjevení, proč jen jsou tak nevýslovně krásná a blaživá, vždyť jsou přesně pravým protikladem toho, co krásného může stvořit umělec? Neboť je-li krása oněch nepojmenovatelných věcí naprosto bez tvaru a zcela se skládá pouze z tajemství, pak je tomu v uměleckých dílech právě naopak, ta jsou zcela a naprosto tvarem a hovoří jasnou řečí. Nic není neúprosněji jasnější a určitější než linie nakreslené či ze dřeva vyřezané hlavy nebo úst. Přesně, navlas přesně by byl s to nakreslit spodní ret či oční víčka Mikulášovy madony; v té není nic neurčitého, klamavého, rozplývavého.

Goldmund se pohroužil do myšlenek. Nebylo mu jasné, jak jen je možné, že věci nanejvýš určité a dotvořené působí na duši podobně jako věci nejneuchopitelnější a nejvíc beztvaré. Jedno si však při tom myšlenkovém cvičení přece jen uvědomil, totiž proč se mu tolik bezvadných a dobře udělaných uměleckých děl vůbec nelíbí, ba že ho vzdor své určité kráse nudí a že se mu skoro protiví. Dílny, kostely a paláce byly plné takových fatálních výtvorů, on sám na některých spolupracoval. Působily mu těžké zklamání, protože budily touhu po nejvyšším, a přece ji nenaplnovaly, protože jim chybělo to hlavní: tajemství. To je to, co mají sen i svrchovaně umělecké dílo společné: tajemství.

Goldmund uvažoval dál: je to tajemství, co miluji, jemuž jsem na stopě, které jsem už mnohokrát spatřil se zablesknout a které bych jako umělec, bude-li mi to kdy možné, rád zpodobil a dal mu pro-

mluvit. Je to postava velké rodičky, pramáti, a její tajemství nespočívá jako u jiných postav v té či oné podrobnosti, ve zvláštní plnosti či hubenosti, drsnosti či zdobnosti, síle či půvabu, nýbrž spočívá v tom, že největší protiklady světa, jinak neslučitelné, uzavřely v této postavě mír a dlí v ní pospolu: zrození i smrt, dobrota i krutost, život i zkáza. Kdybych si tu postavu jen sám vymyslel, kdyby byla jen hrou mých myšlenek nebo umělcovo ctižádostivé přání, pak by jí nebylo škoda, poznal bych její vady a zapomněl na ni. Ale pramáti není žádná myšlenka, já jsem ji nevymyslel, nýbrž uviděl! Žije ve mně, vždy znova ji potkávám. Ponejprv jsem ji vytušil, když jsem v jedné vsi za zimní noci musel držet světlo nad ložem rodící selky: tehdy začal ten obraz ve mně žít. Často je vzdálen a ztracen, na dlouhý čas; ale najednou se opět prudce vynoří, i dnes zase. Obraz mé vlastní matky, kdysi můj nejmilovanější, se zcela proměnil v ten nový obraz, je v něm uvnitř jako jádro v plodu.

A zřetelně pocítil a uvědomil si nastalou situaci, strach z rozhodnutí. Neméně než tehdy při loučení s Narcisem a klášterem je na významné cestě: na cestě k matce. Třeba se jednou z matky stane všem viditelný, stvořený obraz, dílo jeho rukou. Třeba v tom je cíl, třeba v tom je skryt smysl jeho života. Třeba; to nevěděl. Jedno však věděl: jít za matkou, být na cestě k ní, za jejím vábením a voláním, to je správné, to je život. Třeba nikdy její obraz nedokáže vytvořit, třeba zůstane navždycky snem, tušením, vábením, zlatavým zásvitem svatého tajemství. Dobrá, v každém případě však musí za ní, musí jí zasvětit svůj osud, je jeho hvězdou.

Ted' už byl blízek rozhodnutí, všechno se vyjasnilo. Umění je pěkná věc, ale není to žádná bohyně ani cíl, pro něho ne; není mu jít za uměním, nýbrž za voláním matky. K čemu si ještě dál cvičit prsty? Na mistru Mikuláši se dá vidět, kam to vede. Vede to k slávě a proslulosti, k penězům a životu usedlému a k vysychání a chřadnutí oněch smyslů, jimž jediným je ono tajemství přístupné. Vede to k vyrábění hezkých cenných hraček, ke všelijakým bohatým oltářům a kazatelnám, svatým Šebestiánům a kadeřavým hlavičkám andílků, kus za čtyři tolary. Ach, zlato v kapřím oku a sladké, jemné stříbřité chmýří na okraji motýlího křídla je nekonečně krásnější, živější, vzácnější než celý sál takových uměleckých výtvorů! Uličkou ke břehu scházel chlapec a prozpěvoval si, chvílemi jeho zpěv umlkal, to když si ukousl z velkého krajíce bílého chleba, který

si nesl s sebou. Goldmund ho uviděla poprosil také o kousek, dvěma prsty pak odtrhával střídku a dělal z ní drobné kuličky. Nachýlen přes zídku házel kuličky pomalu jednu za druhou do vody, hleděl, jak klesají temnou vodou a jak se k nim rychle tlačí hejno rybích hlav a jak pak mizejí v jedné z tlam. Kuličku za kuličkou viděl klesat a mizet, cítil hluboké uspokojení. Pak pocítil hlad a zašel za jednou svou milou, která sloužila u řezníka a které přezdíval "vládkyně šunek a jitrnic". Smluveným hvízdnutím ji přivolal ke kuchyňskému oknu a hodlal si od ní nechat přinést leccos k snědku, co si uschová a venku nad řekou pak spořádá na jednom z viničných vršků, jejichž červená mastná půda tak mocně prosvítala zpod sytého révoví a kde zjara kvetly drobné modré hyacinty a něžně voněly po peckovitém ovoci. Zřejmě však dnešek byl dnem rozhodnutí a poznání. Když se Ka-trin objevila u okna a usmála se na něho svou pevnou a trochu drsnou tváří, když už vztahoval ruku, aby jí dal smluvené znamení, najednou si připomněl, jak tu zrovna tak stál a čekal už tolikrát. A současně už jasně a s nudou předem viděl, co se stane v nejbližších minutách: jak pozná jeho znamení a vytratí se, jak se vbrzku objeví u zadních dveří domu, něco uzeleného v ruce, jak on si to vezme a přitom ji trochu pohladí a přitiskne k sobě, tak jak to ona od něho čeká, a najednou mu připadalo nekonečně hloupé a ohavné znova vyvolávat celý ten mechanický průběh často prožitých věcí a hrát v něm svou úlohu, vzít si to uzelené, cítit, jak se k němu mačkají mohutná řadra a jak je on na oplátku trošku stiskne. Najednou jako by v jejím dobráckém obličejí spatřil rys bezduchého zvyku, v jejím přívětivém úsměvu cosi už příliš často viděného, mechanického, bez tajemství, co ho není hodno. Obvyklé znamení rukou nedokončil, úsměv mu strnul na tváři. Má ji ještě rád, touží ještě vážně po ní? Ne, byl tu už příliš často, až příliš často viděl vždy tentýž úsměv a opakoval ho bez pohnutí srdce. Čeho ještě včera byl schopen bez zaváhání, dnes už najednou možné nebylo. Služka ještě stála a dívala se, ale on už se otočil a zmizel z uličky, rozhodnut se tam už nikdy neukázat. Ať jí jen prsa hladí někdo jiný! Ať jen si někdo jiný jí ty dobré jitrnice! A vůbec, co se toho v tomhle vypaseném spokojeném městě den ze dne nesežere a neprohýří! Jak líní, zhýčkaní, jak vybíraví jsou tihle pup-kať měšťáci, kvůli nimž se každodenně poráží tolik prasat a telat a z řeky vytahuje tolik krásných ubohých ryb! A on sám - jak i on je

zhýčkaný a zkažený, jak hnusně se podobá těm měšťáckým vypasen-cům! Na toulkách v zasněžených polích chutná sušená švestka či stará chlebová kůrka vzácněji než tady v blahobytu celá cechovní hostina. Ó putování, svoboda, planiny v měsíčním svitu a obezřetný pohled na zvířecí stopu v šedavě vlhké jitrní trávě! Tady ve městě, u lidí usedlých, jde všecko tak hladce a stojí tak málo, i láska. Mám už toho najednou dost, kašlu na to. Život tady ztratil smysl, je jako kost bez morku. Bylo to pěkné a mělo to svůj význam, dokud byl mistr vzorem a Lisbet princeznou; dalo se to snést, dokud pracoval na svém Janovi. Ted' je tomu konec, vůně vyprchala, květinka zvadla. Zmocnila se ho prudká vlna pocitu pomíjivosti, který ho dokázal tak často hluboce trýznit i hluboce omamovat. Všechno rychle uvadá, každá slast se rychle vyčerpá a nezůstane nic než kosti a prach. Avšak přece, něco přece jen zůstane: věčná matka, prastará i věčně mladá, se smutným a krutým, láskyplným úsměvem. Znovu ji na okamžik spatřil: obryni, hvězdy ve vlasech, jak sedí zasněná na pokraji světa a marnivou rukou hravě trhá květ za květem, život za životem, a zvolna je pouští do bezedna.

Tou dobou, kdy Goldmund viděl, jak za ním vybledá uvadlý kus života, a potloukal se důvěrně známou končinou ve smutném opojení z loučení, vynakládal mistr Mikuláš veliké úsilí, aby se postaral o jeho budoucnost a neklidného hosta navždy usadil. Přiměl cech, aby Goldmundovi vystavili mistrovský list, a zvažoval záměr natrvalo ho k sobě připoutat ne jako podřízeného, nýbrž spolupracovníka, že se s ním bude radit o všech velkých zakázkách a s ním je i provádět a že z něho učiní podílníka na výtežku. Třeba je to přílišná troufalost, i vzhledem k Lisbet, neboť přirozeně se ten mládenec pak brzy stane jeho zetěm. Ale sochu, jako byl Jan, nebyl s to udělat ani ten nejlepší z pomocníků, které kdy Mikuláš platil, a i on sám stárne a nedostává se mu nápadů a tvůrčí síly, a svou proslulou dílnu vidět klesat na úroveň obyčejné řemeslnické živnosti, to ne. Bude to s Goldmundem potíž, ale je třeba se toho odvážit.

Tak v starostech uvažoval mistr. Dá pro Goldmunda vybudovat a rozšířit zadní dílnu a vyhradí mu světnici v podstřeší a k přijetí do cechu mu také daruje nové, pěkné šaty. Opatrně si zjistil i Lisbetin názor, od onoho oběda něco takového očekávala. A hle, Lisbet nebyla proti. Když se mladík usadí a

bude mistrem, hned jí byl vhod. Ani tady tedy nebylo překážek. A jestliže se mistru Mikulášovi ani

řemeslu stále ještě docela nepodařilo toho cikána zkrotit, Lisbet už to určitě dokáže.

Tak všechno nastrojili a ptáčkovi pěkně do osidel nastražili návnadu. Jednoho dne poslali pro Goldmunda, který se od té doby neukázal, znovu ho pozvali ke stolu, opět se dostavil učený a vykartáčovaný, opět seděl v krásném, poněkud příliš slavnostním pokoji, opět si připsal s mistrem i mistrovou dcerou, až ta se vzdálila a mistr vyrukoval se svým velkým plánem a nabídkou.

"Rozumíš mi," dodal ke svým překvapivým vývodům, "a nemusím ti říkat, že patrně nikdy žádný mladý člověk, aniž by si odsloužil předepsanou učební dobu, se tak rychle nevyšvihl na mistra a neposadil do teplého hnízdečka. Udělals štěstí, Goldmunde."

Užasle a v tísní se Goldmund podíval na mistra a odsunul od sebe pohár, který byl ještě zpola plný. Vlastně čekal, že Mikuláš mu trochu vyhubuje za prolajdané dny a pak že mu navrhne, aby u něho zůstal jako pomocník. A teď tohle. Přepadl ho smutek a rozpaky, že musí naproti tomu muži takhle sedět. Nenašel hned odpověď.

Mistr, s tváří trochu napjatou a zklamanou, když jeho čestná nabídka nebyla ihned přijata s radostí a pokorou, vstal a řekl: "Nu, můj návrh přichází nečekaně, třeba ho chceš nejprv uvážit. Trochu mě to mrzí, myslel jsem, že ti udělám velkou radost. Ale pro mě za mě si vezmi čas na rozmyšlenou."

"Mistře," pravil Goldmund a zápasil se slovy, "nehněvejte se na mě! Z celého srdce vám děkuji za vaši laskavost a ještě víc vám děkuji za trpělivost, kterou jste se mnou měl jako s žákem. Nikdy nezapomenu, za co všechno vám dlužuji. Ale čas na rozmyšlenou nepotřebuji, už jsem se dávno rozhodl."

"K čemu?"

"Rozhodnut jsem už byl, ještě než jsem dostal vaše pozvání a než jsem měl zdání o vašich velkorysých nabídkách. Déle už tu nezůstanu a poputuji zas dál."

Mikuláš zbledl a pohlédl na něho temným zrakem.

"Mistře," žadonil Goldmund, "věřte mi, že vás nechci urazit! Řekl jsem vám, k čemu jsem se rozhodl. Na tom se nedá nic změnit. Musím pryč, na cesty, musím na svobodu. Dovolte, abych vám ještě jednou srdečně poděkoval, a přátelsky se rozlučme."

Natáhl k němu ruku, blízek slzám. Mikuláš ruku nepřijal, v tváři dočista zesinal a začal rychle a stále rychleji přecházet po pokoji sem

a tam, jeho kroky duněly hněvem. Takhle ho Goldmund nikdy neviděl.

Pak se mistr náhle zastavil, s nesmírnou námahou se opanoval a procedil skrze zuby, aniž se na Goldmunda podíval: "Dobrá, jdi si tedy! Ale hned! Ať už tě nevidím! Ať neudělám a neřeknu něco, čeho bych někdy mohl litovat. Jdi!"

Ještě jednou mu Goldmund podával ruku. Mistr se zatvářil, jako by na ni chtěl plivnout. Nato se Goldmund, nyní také bledý, otočil, vyšel tiše z pokoje, venku si nasadil čapku, odplížil se dolů, dlaní přejížděl po vyřezávaných hlavách schodiště, dole zašel do malé dílny ve dvoře, postál chvíli na rozloučenou před svým Janem a vyšel z domu s bolestí v srdci větší, než když opouštěl rytířův hrad a ubohou Lydii.

Aspoň že to šlo tak rychle! Aspoň že se neřeklo nic zbytečného! To byla jediná útěšná myšlenka, když vyšel před práh a ulice a město mu náhle hleděly do očí oním změněným, cizím pohledem, jaký dostávají věci, když se naše srdce s nimi rozloučilo. Pohlédl zpět na domovní vrata - byla to vrata cizího domu a ten mu byl uzavřen.

Když přišel do své komůrky, Goldmund postál a začal se vypravovat k odchodu. Samozřejmě tu nebylo mnoho co chystat; stačilo se jen rozloučit. Na stěně visel obraz, který sám namaloval, něžná madona, a ležely i visely tu kolem dokola věci, které byly jeho majetkem: nedělní klobouk, pár tanečních střevíců, svitek kreseb, malá loutna, několik figurek z hlíny, které uhnětl, pár dárek od milenek: umělá kytice, sklenice z rubínového skla, staré, ztvrdlé perníkové srdce a podobné harampádí, kde každý kus měl svůj význam a svou historii a které měl rád a z kterých se teď staly tretky na obtíž, protože nic z toho si nemohl vzít s sebou. Aspoň že s domácím vyměnil rubínovou sklenici za dobrý, silný lovecký nůž, který si ve dvoře nabrousil o kámen, perník rozdobil a nasypal ho slepicím, madonin obraz daroval hospodyně a

dostal za něj také užitečný dárek: starý kožený cestovní vak a hojnou zásobu jídla na cestu. Do rance si zabalil pár svých košil a několik menších kreseb omotaných kolem kousku násady koštiny a něco jídla. Ostatní věci tu musel nechat.

Ve městě bylo několik žen, s nimiž by se bývalo slušelo se rozloučit; u jedné z nich ještě včera spal, aniž jí co o svých záměrech pověděl. Nu, člověku se leccos navěsí na paty, když se dá na toulky. Nesmí se to brát vážně. Nikomu nedal sbohem, jen domácím. Udělal

to večer, aby mohl vyrazit časně ráno.

Přesto ráno někdo vstal a pozval ho, právě když se chtěl v tichosti vytrazit z domu, do kuchyně na mléčnou polévku. Byla to dcera domu, dítě asi patnáctileté, tiché churavé stvoření s krásnými očima, ale s vadou v kyčli, takže kulhala. Jmenovala se Marie. S tváří nevyspalou, docela bledá, ale pečlivě ustrojená a učená, mu v kuchyni posloužila horkým mlékem a chlebem a zjevně ji jeho odchod velice rmoutil. Poděkoval jí a na rozloučenou ji soucitně políbil na drobná ústa. Přijala polibek zbožně, s očima zavřenými.

KAPITOLA TRINÁCTÁ

V prvních dobách svého nového putování, v prvním lačném opojení znovuzískanou svobodou se Goldmund musel teprve znovu učit žít životem tuláka bez domova a bez času. Nevázání poslušností žádnému člověku, závislí jen na počasí a roční době, před sebou žádný cíl, žádnou střechu nad sebou, bez majetku a vydání veškeré náhody, vedou bezdomovci svůj dětský a statečný život, život nuzný i silný. Jsou to synové Adamovi, vyhnanec z ráje, a jsou bratřími zvířat, nevinných. Z rukou nebes co chvíli berou, co se jim podává: slunce, déšť, mlhu, sníh, teplo i chlad, dostatek i nouzi, není pro ně času, není dějin, není snažení, není onoho podivného bůžka vývoje a pokroku, v nějž tak zoufale věří vlastníci domů. Tulák může být něžný nebo surovec, obratný či nemehlo, srdnatý nebo bázlivec, vždy je však v srdci dítětem, vždy žije jako v první den, před počátkem vši historie světa, vždy je jeho život řízen několika málo prostými pudry a potřebami. Ať je chytrý či hloupý, ať v hloubi ví, jak křehký a pomíjivý je všechno život a jak bledně a v strachu si všechno živoucí nese tu svou trošku teplé krve ledem vesmíru, či ať jen dětinsky a lačně jde za příkazy svého ubohého žaludku - vždy je protivníkem a úhlavním nepřítelem majetných a usedlých, kteří ho nenávidí, pohrdají jím a bojí se ho, protože nechtějí, aby se jim to všechno připomínalo: prchavost všeho bytí, neustálé uvádání všeho života, neúprosná ledová smrt, která vyplňuje vesmír.

Dětskost tuláckého života, jeho mateřský původ, jeho odklon od zákona a ducha, vydání napospas a skrytá neustálá blízkost smrti už dávno hluboce zajaly Goldmundovu duši a vtiskly se v ni. Že v něm však přebýval duch a vůle, že byl umělcem, proto byl jeho život bohatý a těžký. Vždyť každý život se stane bohatým a rozkveté teprve rozpolcením a rozporem. Co by byl rozum a střízlivost bez znalosti opojení, co by byla slast smyslů, kdyby za ní nestála smrt, a co by byla láska bez věčného smrtelného nepřátelství pohlaví?

Léto a podzim se přechýlily, s námahou se Goldmund protloukl krušnými měsíci, opojen putoval sladkým voňavým jarem, roční doby měly tolik naspěch, tak rychle se vždy znovu sklonilo vysoké letní slunce. Rok šel za rokem a Goldmund jako by zapomněl, že na zemi je i něco jiného než hlad a láska a ten povážlivý spěch ročních dob; jako by se dočista ponořil do mateřského prasu pudů. Avšak

při každém snu i za každého přemýšlivého odpočinku s pohledem na kvetoucí a uvádající doliny se díval naplno, byl umělcem, trpěl mučivou touhou tu líbeznou pádící nesmyslnost života zažehnat duchem a proměnit ji v smysl.

Jednom, když po celou dobu od onoho krvavého příběhu s Viktorem už neputoval nikdy jinak než sám, narazil na kamaráda, který se k němu nenápadně připojil a jehož se dlouhou dobu nemohl zbavit. Nebyl toho druhu jako Viktor, byl to římský poutník, ještě mladý muž v kutně a s poutnickým kloboukem, jmenoval se Robert a byl domovem u Bodamského jezera. Tento člověk, řemeslnický synek a nějakou

dobu žák u svatohavelských mnichů, si už jako chlapec vzal do hlavy pout' do Říma, ustavičně se tou zamilovanou myšlenkou obíral a chopil se první příležitosti ji uskutečnit. Tou byla smrt jeho otce, v jehož dílně pracoval jako truhlář. Sotva starého pochovali, prohlásil Robert matce a sestře, že ho nic nemůže zadržet, aby se okamžitě nevydal na pout' do Říma, aby ukojil svou touhu a kál se za své i otcovy hříchy. Ženy marně nařikaly, marně mu spílaly, trval na svém, a místo aby se o obě ženy postaral, vydal se bez matčina požehnání a za sestřiných hněvivých nadávek na cestu. Co ho pohánělo, byla především chuť se toulát, k ní se pojila určitá povrchní zbožnost, to jest sklon pobývat poblíž církevních míst a duchovních zařízení, radost z bohoslužeb, křtů, pohřbů, mší, kadidla a planoucích svíc. Uměl trochu latinsky, avšak jeho dětská duše neprahla po učenosti, nýbrž po rozjímání a tichém blouznění ve stínu chrámových kleneb. Jako chlapec se vášnivě oddával bohoslužbě jako ministrant. Goldmund ho nebral příliš vážně, a přece ho měl docela rád, trochu se s ním cítil spřízněn v pudové oddanosti toulkám a cizině. Robert tehdy tedy spokojeně vyrazil dostal se až do Říma, využil pohostinství nesčetných klášterů a far, prohlédl si hory a jižní kraje a v Římě se mezi všemi těmi chrámy a zbožnými slavnostmi cítil velmi šťasten, vyposlechl stovky mší a konal pobožnosti na nejslavnějších a nejsvětějších místech a napřijímal se svátostí a nadýchal se kadidla víc, než pro jeho mladistvé hříchy i hříchy otcovy bylo zapotřebí. Byl pryč přes rok, a když se konečně vrátil a znovu vešel do otcovského domu, nepřijali ho jako ztraceného syna, nýbrž sestra se mezitím zmocnila domácích povinností i práv, najala zdatného truhlářského tovaryše a vdala se za něho a vládla domu i dílně tak dokonale, že navrátilce po krátkém pobytu seznal, že je tam zbytečný, a když

zkrátka opět začal mluvit o odchodu a putování, nikdo ho nevybídł, aby zůstal. Nebral to nijak těžce, od matky dostal pár našetřených grošů, oblékl znovu poutnický šat a vydal se na novou pout', bez cíle, křížem krážem říší, tulák a poloviční kněz. Chřestily na něm měděné památeční mince z různých poutních míst a svěcené růžence.

Tak potkal Goldmunda, den s ním putoval, vyměňoval si s ním tulácké vzpomínky, v nejbližším městečku se ztratil, tu a tam na něho zas narazila konečně u něho zůstal docela, spolehlivý a úslužný souputník. Goldmund se mu velmi líbil, předcházet si ho drobnými úsluhami, obdivoval jeho vědomosti, jeho smělost, jeho ducha a miloval na něm zdraví, sílu a upřímnost. Zvykli si na sebe, neboť Goldmund byl snášenlivý. Jen jedno nesnesl: když ho přepadl smutek či se zahloubal, pak tvrdošíjně mlčela hleděl zcela mimo ducha, jako kdyby ten tu ani nebyl, a pak se nesmělo ani tlachat, ani se vyptávat, ani utěšovat, muselo se to tak nechat a mlčet. Brzy se tomu Robert naučil. Co si povšiml, že Goldmund zná nazpaměť spoustu latinských veršů a popěveků, co ho před portálem jednoho dómu slyšel, jak dává poučná vysvětlení ke kamenným sochám, co ho uviděl na jednu holou zeď, u níž odpočívali, rychlými rozmáchlými tahy nakreslit postavy v životní velikosti, pokládal kamaráda za miláčka božího a téměř za kouzelníka. Že je také miláčkem žen a leckterou si dokáže přivlastnit pouhým pohledem a úsměvem, to viděl Robert rovněž; líbilo se mu to méně, ale stejně se tomu musel obdivovat.

Jednoho dne byla jejich pout' velmi neobvykle přerušena. Dorazili k jedné vesnici a tam je přivítala hrstka sedláků, ozbrojených klacky, tyčemi a cepy, a jejich vůdce už zdaleka křičel, ať se okamžitě obrátí a klidí hezky pryč a táhnou k čertu, jinak že je zabije. Jen se Goldmund zastavil a chtěl zvědět, co že se děje, už ho zasáhl kámen do prsou. Robert, po kterém se ohlédl, pádl pryč jako pominutý. Sedláci výhrůžně postupovali a Goldmundovi nezbylo než se pomaleji dát za uprchlíkem. Roztřesený Robert na něho čekal pod křížem se Spasitelem uprostřed pole.

"Utíkal jako hrdina," smál se Goldmund. "Ale co to jen těm špinavcům vlezlo do kebulí? Copak je válka? Postaví si před to svoje hnízdo ozbrojené hlídky a nikoho nechťjí vpustit! To bych rád věděl, co za tím vězí."

Nevěděli to. Až příštího jitra učinili v jednom osamělém dvorci určité zkušenosti a začali tajemství přicházet na kloub. Dvorec, chý-

še, chlív a stodola, obklopené zeleným sadem s vysokou travou a mnoha ovocnými stromy, byly prazvláště tiché a ospalé: nebylo slyšet ani lidský hlas, ani kroky a křik dětí, naklepávání kosy, nic; v sadě stála v trávě kráva a bučela, bylo vidět, že je načase ji podojit. Došli před dům, zaklepali na dveře,

nedostali odpověď, šli k chlěvu, ten byl otevřený a prázdný, šli ke stodole, na jejíž slaměné střeše se v slunci leskl světlezelený mech, ani tady nenašli živou duši. Vrátili se k domu, udiveni a zmateni zpusťlostí toho místa, znovu pěstmi zabušili na dveře, opět žádná odpověď. Goldmund se pokusil otevřít a k svému úžasu shledal, že dveře nejsou zamčené, zatlačil na ně a vešel do temné světnice. "Pozdrav Bůh," zavolal nahlas a "nikdo doma?", ale všude jen ticho. Robert zůstal přede dveřmi. Goldmund zvědavě postoupil dál. V chýši byl zápach, páchlo to v ní zvláště a odporně. Ohniště bylo plné popela, zafoukal do něho, vespod ještě žhnuly jiskérky v zuhelnatělých polenech. Vtom v přítmi za ohništěm uviděl někoho sedět; někdo tam seděl v židli a spal, zřejmě nějaká stařena. Volat nepomáhalo, dům jako by byl zakletý. Přátelsky poklepal sedící ženě na rameno, nepohnula se, a tu si teprve všiml, že sedí uprostřed pavučiny, jejíž vlákna byla zčásti přichycena na jejích vlasech a kolenou. "Je mrtvá," pomyslnil si s lehkým zamrazením, a aby se přesvědčil, sedl k ohni, rozhrabal ho a foukal, až chytil plamen a on mohl zapálit dlouhou třísku. Tou posvítíl stařeně do obličeje. Pod šedými vlasy spatřil modročernou mrtvolnou tvář, jedno oko bylo otevřené a prázdné a olověně se lesklo. Žena umřela tady, v té židli. Nu což, není jí pomoci.

S hořící třískou v ruce pátral Goldmund dál a našel v téže světnici, na prahu k zadní komoře, ještě jednu mrtvolu, chlapce asi osmiletého nebo devítiletého s opuchlým, znetvořeným obličejem, jen tak v košilce. Ležel na trámovém prahu na břiše, obě ruce pevně a zlostně svíral v pěstičky. To je další, pomyslnil si Goldmund; jako v hrozném snu šel dál, do zadní světnice, okenice tam byly otevřené a světlo jasně proudilo dovnitř. Opatrně uhasil svou louč a zašlápl jiskry do podlahy.

V zadní světnici stály tři postele. Jedna byla prázdná, zpod hrubého šedivého prostěradla vyčuhovala sláma. V druhé opět ležela jedna postava, muž s vousem, ležel strnule naznak s hlavou zvrácenou, brada a vousy mu trčely vzhůru; zřejmě sedlák. Jeho propadlá tvář se mdle leskla nezvyklými barvami smrti, jedna paže visela až k zemi,

kde ležel převržený a vylitý hliněný džbán na vodu, vyteklá voda do podlahy ještě docela nevsákla, našla si malou stružku a tvořila v ní ještě drobnou kaluž. V další posteli však, zcela pohřbená a zamotaná do prostěradla a ve zvracích, ležela velká silná žena, obličej vtěsnaný do peřiny, hrubé vlasy světlé jako sláma zářily v jasném světle. U ní a v těsném objetí s ní, jako by polapeno a uškrceno ve zmuchlaném prostěradle, leželo nedospělé děvče, i ono s vlasy jako sláma, ve tváři šedomodré skvrny.

Goldmund přecházel pohledem od jedné mrtvolky ke druhé. V dívčím obličejí, přestože už byl velmi znetvořen, bylo ještě něco z bezmocné hrůzy ze smrti. Z šíje a z vlasů matky, která se tak hluboko a divoce zavrtala do lože, se dal vyčíst hněv, strach a vášnivá touha utéci. Zvláště nespoutané vlasy se nechtěly smrti vzdát. Ve tváři sedlákově byl vzdor a potlačovaná bolest; zdálo se, že zemřel těžce, ale mužně, jeho vousatý obličej trčel příkře a strnule vzhůru jako tvář válečníka nataženého na bojišti. Jeho postoj, klidně a vzdorně napjatý a s trochou zarytosti, byl krásný; nebyl to jistě žádný nepatrný a zbabělý člověk, když takhle přijal smrt. Dojemná byla mrtvolka chlapce ležícího na břiše přes práh; obličej nic neřikal, zato poloha přes práh se zaťatými pěstičkami mnoho prozrazovala: bezradné utrpení, bezmocnou obranu proti neslýchaným bolestem. Těsně vedle jeho hlavy byl do dveří vyřezán otvor pro kočku.

Goldmund si všechno pozorně prohlížel. Bezpochyby to v chýši vypadalo příšerně a zápach mrtvol byl odporný; a přesto Goldmunda všechno hluboce přitahovalo, všechno bylo plné velikosti a osudu, tak pravdivé a tak nevyzpytané, cosi v tom všem vzbouzelo jeho lásku a pronikalo mu do duše.

Zatím se venku Robert dal do křiku, z netrpělivosti a ze strachu. Goldmund měl Roberta rád, přesto si v té chvíli pomyslnil, jak ve srovnání s mrtvými je živoucí člověk se svým strachem, svou zvědavostí a celým svým dětinstvím malicherný a nepatrný. Robertovi se nezval; cele se oddával pohledu na mrtvé s onou podivnou směsí srdečného soucitu a chladného pozorování, jakou mívají umělci. Podrobně si prohlížel ležící i sedící postavy, hlavy, ruce, pohyb, ve kterém ustrnuli. Jak bylo v té zakleté chýši ticho! Jak zvláště a hrůzně to v ní páchlo! Jak tenhle malý lidský domov, v němž ještě doutnal zbytek ohně v ohništi, byl strašidelný a smutný, obýván mrtvolami, naplněn smrtí a zcela jí prosycen! Brzy těm tichým postavám

odpadne maso z tváří a krysy jim ohlodají prsty. Co jiní lidé zakoušejí v rakvi a v hrobě, v dobrém

úkrytu a nepozorovaně, to poslední a nejubožejší, rozpad a zkázu, to zakoušela ta pětice zde doma ve svých světnicích, za denního světla, při nezamčených dveřích, bezstarostně, bez ostychu, bez ochrany. Goldmund už viděl mnoho mrtvých, ale s takovým obrazem neúprosného díla smrti se nesetkal ještě nikdy. Uložil ho hluboko do svého nitra.

Konečně ho vytrhl Robertův křik před domovními dveřmi a Goldmund vyšel ven. Kamarád na něho bojácně pohlédl.

"Co je?" zeptal se tiše hlasem plným strachu. "Copak nikdo není doma? Ach, jak se to díváš! Tak přece mluv!"

Goldmund si ho chladně změřil.

"Jdi dovnitř a podívej se sám, je to podivná chalupa. A potom podojíme tamhletu pěknou krávu. Hybaj!" Robert váhavě vešel do chýše, zamířil k ohništi, objevil sedící stařenu, a když zpozoroval, že je mrtvá, hlasitě vykřikl. Spěšně se vrátil, oči navrch hlavy.

"Pro živého Boha! Vždyť tam sedí u ohně mrtvá ženská. Co je to? Proč u ní nikdo není? Proč ji nepochovají? Bože, vždyť už zapáchá."

Goldmund se usmál.

"Ty jsi mi pěkný hrdina, Roberte; jenže ses vrátil moc brzo. Mrtvá stará žena, když si tak sedí v židli, je divný pohled; ale když po-pojdeš pár kroků, uvidíš ještě leccos divnějšího. Je jich pět, Roberte. V postelích leží tři a uprostřed na prahu jeden chlapec. Všichni jsou mrtví. Celá rodina leží a je mrtvá, dům vymřel. Proto taky nikdo nepodojil krávu."

Kamarád na něho vyděšeně zíral, pak náhle přidušeným hlasem vykřikl: "Ach, teď chápu ty sedláky, co nás včera nechtěli pustit do vesnice. Bože, všechno mi je teď jasné. Je to mor! Při mé ubohé duši, je to mor, Goldmunde! A tys byl tak dlouho vevnitř a třeba ses těch mrtvých dotýkal! Jdi pryč, nechod' ke mně, určitě ses nakazil. Je mi líto, Goldmunde, ale musím pryč, nemohu s tebou zůstat."

Už se dával do běhu, ale Goldmund ho chytil za poutnický kabát. Podíval se na něho přísně a s něhou výčitkou a držel ho, přestože se vzpírala vzpouzel, neúprosně a pevně.

"Chlapečku," pravil přívětivě výsměšným tónem, "jsi chytřejší, než by se člověk nadál, nejspíš budeš mít pravdu. No, to se dovíme v nejbližším dvorci či vesnici. Patrně je v téhle končině mor. Uvidíme,

jestli z toho zdraví vyvážneme. Ale utéci tě, Robertku, nechat nemohu. Podívej, já jsem člověk slitovný, mám příliš měkké srdce, a po-myslí-li, že ses třeba tam uvnitř nakazil a já že bych tě nechal utéci a ty pak někde na poli budeš umírat, dočista sám, a žádný člověk ti nezatlačí oči a nikdo nevykope hrob a nenahází na tebe trochu hlíny -ne, příteličku, to bych se žalem zalkl. Tak dej pozor a dobře si pamatuj, co ti řeknu, dvakrát to říkat nebudu: my dva jsme ve stejném nebezpečí, může to stihnout tebe i mě. A tak zůstaneme pěkně pospolu a buď spolu zahynem, anebo tomu prokletému moru utečeme. Jestli onemocníš a umřeš, já tě pochovám, ujednáno. A jestli budu muset umřít já, pak si dělej co chceš, pochovej mě anebo zmiz, to mi je jedno. Do té doby ale, drahý pane, se do zaječích brát nebude, to si pamatuj. Budeme jeden druhého potřebovat. A teď drž hubu, nechci nic slyšet a půjdu se do chléva poohlédnout po nějakém vědru, ať konečně můžeme tu krávu podojit."

Tak se stalo a od té doby Goldmund poroučel a Robert poslouchal a oběma to tak vyhovovalo. Robert se už nepokoušel utéci. Jen chlá-cholivě řekl: "Měl jsem z tebe chvíli strach. Nelíbila se mi tvoje tvář, když jsi vyšel z té márnice. Myslel jsem si, že sis odtamtud odnesl mor. Ale i když to mor není, tvůj obličej se změnil. Bylo to tak hrozné, cos tam vevnitř viděl?"

"Nebylo," řekl Goldmund váhavě. "Nic jsem tam uvnitř neviděl než to, co čeká mě a tebe a všechny, i když mor nedostaneme."

Jak putovali dál, všude brzy narazili na černou smrt vládnoucí v celé zemi. Leckteré vesnice nevpuštěly žádného cizince, v jiných mohli nerušeně procházet všemi uličkami. Mnoho dvorců zelo opuštěných, spousty nepochovaných mrtvých hnily na poli či ve světnici. Ve chlévech bučely nedojené či hladové krávy anebo dobytek zdivočele pobíhal po polích. Podojili a nakrmili leckterou krávu a kozu, porazili a u lesa si upekli leckteré kůzle či selátko a popili vína a moštu z mnohého sklepa bez pána. Život měli dobrý, panoval nadbytek. Ale chutnalo jim jen zpola. Robert žil v neustálém strachu z náказы a při pohledu na mrtvé se mu dělalo špatně, často býval strachem celý bez sebe; stále znovu se domníval, že

se nakazil, hlavu i ruce dlouho nechával v dýmu táborového ohně (to platilo za lék), dokonce i ve spánku po sobě sahal, zda mu snad na nohou, na pažích či v podpaží nenaskočily boule. Goldmund ho často káral a vysmíval se mu. Sám nesdílel ani jeho

strach, ani jeho hnus; kráčet napjatě a zachmuřeně krajem smrti, strašně přitahován pohledem na veliké umírání, duši plnou té veliké jeseně, srdce plné písňů žnoucí kosa. Leckdy se mu opět zjevil obraz věčné matky, bledý obrovský obličej s medúzovitými očima, s těžkým úsměvem plným utrpení a smrti. Jednou dorazili k malému městu; bylo silně opevněné, od brány vedla obranná chodba ve výši domů dokola po celých městských hradbách, ale nahoře ani dole v otevřené bráně nestál žádný strážce. Robert se zdráhal do města vejít a zapřísahal kamaráda, aby to také nedělal. Vtom zaslechli cinkání zvonku, branou vyšel kněz, v ruce kříž, a za ním jely tři povozy, dva s koňmi, do třetího byli zapřaženi voly, všechny tři vozy byly navršeny mrtvolami. Pár pacholků v podivných pláštích, tváře skryté hluboko v kapucích, pobíhalo kolem a pohánělo zvířata.

Robert se s pobledlým obličejem vytratil, Goldmund šel v malé vzdálenosti za vozy s mrtvými; bylo to jen pár set kroků, žádný hřbitov, nýbrž uprostřed pusté pláně vykopaná jáma, hluboká na trojí zabrání rýčem, ale velká jako sál. Goldmund stál a díval se, jak pacholci tyčemi a lodními háky tahají mrtvé z vozů a shazují je do té velké jámy, jak kněz mumlá a mává nad nimi křížem a odchází, jak pacholci po všech stranách toho mělkého hrobu zapalují velké hranice a mlčky se vracejí do města, aniž kdo pomyslel na to jámu zasypat. Podíval se do ní, leželo jich tam kolem padesáti či víc, naházeni přes sebe, mnoho nahých. Strnule a žalostně tu a tam trčela do vzduchu paže či noha, ve větru slabě povívala košile. Když se vrátil, Robert téměř na kolenou žadonil, aby šli co nejrychleji dál. Jistě měl důvod k svým snažným prosbám, v Goldmundově nepřítomném pohledu spatřil ono už příliš dobře mu známé pohroužení a strnulost, to obrácení k hrůznému, tu strašnou zvědavost. Zadržet přítele se mu nepodařilo. Goldmund vešel do města sám.

Prošel nestřeženou branou, a jak slyšel svůj krok znít ozvěnou od dlažby, vyvstala mu v paměti mnohá městečka a mnohé brány, kterými takto putoval, a vzpomínal, jak ho vítával křik dětí, hry chlapců, ženské hádky, kovářenské bušení na krásně znějící kovářinu, rachocení vozů a spousta jiných zvuků, hlasy jemné i drsné, jejichž změt' jakoby v síť spletená zvěstovala mnohostrannost lidské práce, radostí, povinností a družnosti. Ale tady, v té duté bráně a té prázdné ulič-

ce neznělo nic, nic se nesmálo, nic nekřičelo, všechno strnulo ve smrtelném mlčení, v němž žvatlavá melodie tekoucí kašny zněla příliš hlasitě, ba skoro hlučně. Za jedním otevřeným oknem bylo vidět pekaře uprostřed bochníků a housek; Goldmund ukázal na jednu housku a pekař mu ji opatrně podal na dlouhé pekařské lopatě, čekal, že mu Goldmund na lopatu položí peníze, a zavřel okénko rozzlobeně, ale bez reptání, když se cizinec zakousl do housky a šel dál bez zaplacení. Před okny jednoho pěkného domu stála řada hliněných hrnců, kvetly v nich kdysi květiny, ale teď z prázdných květináčů visely jen uschlé listy. Z jiného domu pronikal vzlykot a nářek dětských hlasů. Avšak v další uličce spatřil Goldmund za jedním oknem hezkou dívku, jak si češe vlasy; díval se na ni, až ucítila jeho pohled a shlédla dolů, zrudla v tváři, ale když se na ni vlídně usmál, přeběhl pomalu a slabě i po její zčervenalé tváři úsměv.

"Už učesaná?" zavolal nahoru. S úsměvem vyklonila jasnou tvář z hloubi okna.

"Dosud zdráva?" zeptal se a ona pokývla hlavou. "Pak pojď se mnou pryč z tohoto města, vyrazíme do lesů a budeme se mít dobře."

Podívala se tázavě.

"Dlouho se nerozmýšlej, myslím to vážně," zvolal Goldmund. "Jsi u rodičů nebo ve službě u cizích? - U cizích tedy. Jen pojď, dítě moje; staré nech umřít, my jsme mladí a zdraví a chceme se ještě chvíli dobře pomět. Jen pojď, ty moje hnědovlásko, myslím to vážně."

Pohlížela na něho zkoumavě, udivena váhala. Pomalu šel dál, loudal se tou liduprázdnou uličkou a ještě jednou další, pak se pomalu vracel. Děvče pořád ještě stálo u okna, vyklonilo se, mělo radost, že se vrací. Pokývla, pomalu kráčet dál, brzy ho dohonila, ještě před branou, v ruce malý raneček, červený šátek na hlavě.

"Jakpak se jmenuješ?" zeptal se jí.

"Lena. Půjdu s tebou. Ach, tady ve městě je to strašné, všichni umírají. Jenom pryč, pryč!"

U brány dřepěl na zemi Robert ve špatné náladě. Když uviděl Goldmunda přicházet, vyskočil a vyvalil oči, jakmile spatřil děvče. Tentokrát se tak rychle nevzdal, lamentoval a dělal scény. Že si tady někdo z té prokleté morové díry přivede holku a chce ho donutit, aby snášel její společnost, to že je víc než šílenství, to že je pokušení

samého Pánaboha, on že tedy odmítá, už s ním nepůjde, jeho trpělivost je teď u konce.

Goldmund ho nechal klít a bédovat, dokud se neutišil. "Tak," řekl, "už jsi nám zpíval dost dlouho. Ty půjdeš teď hezky s námi a budeš se radovat, že máme tak pěknou společnost. Jmenuje se Lena a zůstane se mnou. Ale chci také jednou tobě, Roberte, udělat radost, poslouvej: budeme teď chvíli žít v klidu a ve zdraví a té morové ráně budeme uhýbat z cesty. Najdeme si hezké místo s prázdnou chalupou nebo si ji sami postavíme, tam chceme s Lenou dělat hospodáře a hospodyně a ty budeš náš přítel a budeš žít s námi. Zařídíme si teď trochu pěkný a vlidný život. Srozuměn?"

Ó ano, Robert byl náramně srozuměn. Jen když po něm nebudou chtít, aby Leně podal ruku či se dotkl jejích šatů-"Ne," řekl Goldmund, "to po tobě nikdo nechce. Dokonce se ti co nejprísněji zapovídá, aby ses Leny jen prstem dotkl. Ať tě nic takového nenapadne!"

Ve třech pochodovali dál, zprvu mlčky, potom se dívka pomalu rozhovořila, jak je ráda, že zas vidí nebe a stromy a louky, jak to v tom morovém městě bylo příšerné, že se to nedá vypovědět. Začala vyprávět a svou mysl zbavovat těch smutných a ohyzdných obrazů, na které se musela dívat. Vyprávěla mnoho příběhů, byly zlé, městečko muselo být hotové peklo. Z obou lékařů jeden zemřel, druhý že chodí jen k bohatým a v mnoha domech že leží mrtví a hnijí, protože je nikdo neodnese, v jiných domech že prý pacholci kradli, hýřili a smilnili a často že s mrtvolami z postelí vytáhli i ještě živé nemocné a naházeli je na své rasovské káry a dohromady s mrtvými shodili do jam. Leccos z těch hrůz vyprávěla, nikdo ji nepřerušoval, Robert naslouchal zděšeně a chtivě a Goldmund zůstával klidný a lhostejný, nechal ji, ať se povídáním zbaví té hrůzy, a nic k tomu neříkal. Co tu také povídat? Konečně se Lena znavila a proud vyschl, slova ji opustila. A tu Goldmund nasadil pomalejší krok a docela tiše se dal do zpěvu písně o mnoha slokách a s každou slokou byl jeho hlas plnější; Lena se začala usmívat a Robert blaženě a v hlubokém úžasu poslouchal - doposud nikdy Goldmunda zpívat neslyšel. Tenhle Goldmund umí všechno. Kráčí si tu a prozpěvuje, ten zvláštní člověk! Zpíval hezky a čistě, avšak hlasem tlumeným. A Lena při druhé písničce už tiše přizvukovala a brzy vpadla plným hlasem. Nadcházel večer, daleko za planinou stály černé lesy a za nimi modravé nízké

hory a ty byly zevnitř stále modřejší. Brzy vesele, brzy slavnostně zněl jejich zpěv v taktu kroků.

"Ty jsi dnes tak veselý," řekl Robert.

"Ano, samozřejmě jsem dnes veselý, vždyť jsem našel tak hezkou milou. Ach, Leno, jak je dobře, že mi tě ti pacholci smrtonoši přenechali. Zítra si najdeme malý pěkný domov, tam se dobře pomějeme a budeme rádi, že nám maso a kosti ještě hezky drží pohromadě. Leno, vidělas už někdy na podzim v lese ty silné hříby, co mají tak rádi hlemýždi a které se dají jíst?"

"Ó ano," smála se, "kolikrát už jsem je viděla."

"Právě tak hnědé jsou tvoje vlasy, Leno. A taky tak pěkně voní. Zazpíváme si ještě nějakou? Nebo máš hlad? Mám ještě něco dobrého v ranci."

Druhého dne našli, co hledali. V březovém lesíku stála chýše z neotesaných kmenů, kterou si kdysi snad postavili dřevorubci nebo lovci. Byla prázdná, dveře se daly vypáčit, a i Robert uznal, že je to dobrá chýše a že končina je zdravá. Cestou potkali kozy, které se potulovaly bez pasáka; a jednu pěknou vzali s sebou.

"Tak, Roberte," řekl Goldmund, "i když nejsi tesař, přece jen jsi byl kdysi truhlářem. Tady budeme bydlet, musíš ten náš zámek pře-pažit stěnou, ať máme dvě světnice, jednu pro Lenu a mě, druhou pro tebe a kozu. K jídlu toho už moc nemáme, dnes se musíme spokojit s kozím mlékem, ať je ho dost či málo. Ty tedy musíš postavit stěnu a my oba zřídíme lože pro nás pro všechny. Zítra se vypravím za potravou."

Všichni se ihned dali do práce. Goldmund a Lena šli pro stelivo, pro kapradí a mech na spaní a Robert obtáhl svůj nůž na jednom křemenu na poli, aby mohl nařezat drobné kmeny pro stěnu. Ale nedokázal ji za jediný den dokončit a šel večer spát pod širé nebe. Goldmund našel v Leně sladkou družku, plachou a nezkušenou, avšak plnou lásky. Něžně si ji přitiskl na prsa a dlouho bděla naslouchal, jak jí bije srdce, když znavená a nasycená už dávno spala. Voněl jí k hnědým vlasům, přivinul se k ní a současně myslel na tu velikou mělkou jámu, do které ti zakuklení ďáblové házeli plné vozy mrtvol. Krásný je život, krásné a prchavé je štěstí, krásné a rychle uvadá mládí.

Příčná stěna v chýši dopadla velmi hezky, nakonec na ní pracovali všichni tři. Robert chtěl ukázat, co umí, a horlivě vykládal, co

všechno že by postavil, kdyby jen měl hoblici a nářadí a úhlové železo a hřebíky. Protože neměl nic než nůž a své ruce, spokojil se s tím, že nařezal tučtí břízek a z nich v podlaze chýše postavil pevný hrubý plot. Do mezer však nařídil dát výplň ze splétané kručinky. Vyžádalo si to hodně času, ale vypadalo to vesele a pěkně a všichni pomáhali. Mezitím Lena musela jít sbírat lesní plody a dohlížet na kozu a Goldmund na krátkých výpravách prohledával okolí, pátral po potravě, vyzvídal, jsou-li kde sousedi, s leccíms se vracíval. Široko daleko nebyli nablízku žádní lidé, což obzvlášť vyhovovalo Robertovi, byli si jisti před nákazou i před nepřáteli; mělo to však také nevýhodu, že měli jen velmi poskrovnu jídla. Poblíž byla selská chýše, tentokrát bez mrtvol uvnitř, takže Goldmund navrhl zvolit ji pro ubytování místo jejich srubu, ale Robert s hrůzou odmítl a velmi nerad viděl, že Goldmund do toho prázdného domu chodí, a každá věc, kterou odtamtud přinesl, se nejdříve musela nakouřit a umýt, než se jí Robert dotkl. Mnoho toho nebylo, co tam Goldmund našel, ale přece aspoň dvě stoličky, jedno vědro na mléko, pár kousků hlíněného nádobí, sekýru, a jednoho dne chytil na poli dvě zaběhlé slepice. Lena byla zamilovaná a šťastná a všechny tři bavilo budovat si svůj malý domov a každý den ho trochu zkrášlit. Chleba byl nedostatek, zato si opatřili ještě jednu kozu a našli i řepné políčko. Míjel den za dnem, spletená stěna byla hotová, upravili si lépe i lože a postavili ohniště. Potok tekl nedaleko, voda byla čistá a sladká. Často si k práci zpívali.

Jednoho dne, když společně popíjeli mléko a pochvalovali si svůj domácký život, náhle Lena zadumaně pronesla: "Ale co až přijde zima?"

Nikdo neodpověděl. Robert se zasmál, Goldmund se zvláštním pohledem díval před sebe. Ponenáhlu si Lena uvědomila, že na zimu nikdo nemyslí, že nikdo nepomýšlí se vší vážností na to, aby zůstali na jednom místě tak dlouho, že domov není domovem, že je mezi tuláky. Svěsila hlavu.

Tu řekl Goldmund hravě a povzbudivě jako k dítěti: "Ty jsi selské děvče, Leno, ty se staráš nadlouho dopředu. Jen neměj strach, vždyť se zas vrátíš domů, jen co ten mor přejde, ten přece nebude trvat věčně. Pak půjdeš k rodičům či koho máš anebo zas do města do služby a budeš mít svou obživu. Jenže teď je ještě léto a všude okolo samé umírání, ale tady je hezky a vede se nám dobře. Proto tu zůsta-

neme tak dlouho či tak krátce, jak se nám zlíbí."

"A potom?" zvolala Lena zprudka. "Potom už bude všemu konec? A ty odejdeš? A co já?"

Goldmund ji chytil za cop a jemně za něj zatahal.

"Ty děťátko hloupé," řekl, "to jsi už zapomněla na ty pacholky a vymřelé domy a na tu velkou jámu před branou, kde planou ohně? Máš být ráda, že neležíš v té jámě a déšť ti nesmáčí košilku. Máš myslet na to, žeš tomu unikla, že máš ještě v údech milý život a můžeš se smát a zpívat."

Stále nebyla spokojena.

"Ale já nechci zas pryč," naříkala, "a nechci tě nechat odejít, ne. Člověk přece nemůže být veselý, když ví, že brzy má všechno skončit a bude totam!"

Ještě jednou jí Goldmund odpověděl, laskavě, ale se skrytým tónem pohružky v hlase:

"Tím si, Leničko, všichni mudrci a svatí až dost nalámali hlavu. Není štěstí, které by dlouho přetrvalo.

Není-li ti ale to, co teď máme, dost dobré a už tě to netěší, pak v tu chvíli naši chýši zapálím a každý z nás půjde svou cestou. Nechme toho, Leno, dost bylo řečí."

Při tom zůstalo, podvolila se, ale na její radost padl stín.

KAPITOLA ČTRNÁCTÁ

Ještě než léto docela odkvetlo, život v chýši skončil, jinak, než si mysleli. Nadešel den, kdy se Goldmund dlouho potuloval po okolí s prakem na ptáky v naději, že třeba polapí koroptev či jinou lesní zvěř, potravu měli už značně poskrovnu. Lena byla opodál a sbírala borůvky, občas prošel kolem jejího revíru a viděl, jak jí nad křoví vyčnívá z plátěné košile hlava na snědém krku, nebo zaslechl, jak si prozpěvuje; někdy si od ní vzal hrst plodů, pak zabrousil dál a na chvíli ji ztratil z očí. Myslel na ni, zpola něžně, zpola rozmrzele, zas jednou mluvila o podzimu a o tom, co bude, a že si myslí, že je těhotná, a že ho nepustí. Brzy to skončí, pomyslel, brzy už toho bude dost, pak si půjdu sám, a i Roberta tu nechám, pokusím se dostat se na zimu do velkého města k mistru Mikuláši, přes zimu zůstanu u něho a napřesrok zjara si koupím nové dobré boty a vyrazím a budu se protloukat, až se dostanu do našeho kláštera v Mariabronnu, ať pozdravím Narcise, vždyť to už jistě bude deset let, co jsem ho neviděl. Musím se s ním shledat, byť na jediný den či na dva.

Z myšlenek ho vytrhl jakýsi nezvyklý zvuk a náhle si uvědomil, jak celou myslí i touhou už byl daleko pryč, a nikoli zde. Ostře naslouchal, úzkostný zvuk se opakoval, zdálo se mu, že poznává Lenin hlas, a vydal se za ním, přestože mu nebylo vhod, že ho volá. Brzy byl dostatečně blízko - ano, byl to Lenin hlas, jakoby ve velké tísní křičela jeho jméno. Běžel rychleji, stále ještě trochu rozmrzelý, ty opakované výkřiky v něm však vzbouzely soucit a starost. Když ji konečně spatřil, seděla či klečela na vřesové planině, košili zcela roztrhanou, a křičíc zápasila s jakýmsi mužem, který ji chtěl znásilnit. Goldmund přiběhl dlouhými skoky a všechn hněv, neklid a smutek v něm se vybily ve zběsilém vzteku vůči cizímu násilníkovi. Překvapil ho, když chtěl Lenu docela přitisknout k zemi, obnažená prsa jí krvácela, cizinec je lačně svíral. Goldmund se na něho vrhl a ve vzteku mu oběma rukama stiskl hrdlo, hubené, šlachovité, porostlé huňatým vousem. S rozkoší ho Goldmund škrtil, až cizí muž děvče pustila zůstal mu ochable viset v ruce; stále ho svíraje, odvrátil Goldmund bezvládného a polomrtvého násilníka po zemi k několika šedým skalním útesům, hole tu čnějícím ze země. Zde poraženého přesto, jak byl těžký, dvakrát třikrát zdvihl do výšky a hlavu mu otloukl o hrany skály. Pak tělo se zlomeným vazem odhodil, jeho

hněv se však ještě nenasytil, byl by ho nejraději ještě týral dál.

Lena přihlížela zářícím zrakem. Ľadra jí krvácela, trásla se ještě po celém těle a lapala po vzduchu, ale brzy se vzchopila a vytrženým pohledem plným rozkoše a obdivu se dívala, jak její silný milenec odvléká vetřelce, jak ho škrtí, jak mu láme vaz a odhazuje od sebe jeho mrtvolu. Jako ubitý had tu ležel ten mrtvý, mdle, údy vykloube-né, šedivý obličej s rozčuchaným vousem a řídkými skrovnými vlasy mu žalostně padal dozadu. S jásotem se Lena vztyčila a padla Goldmundovi na srdce, avšak náhle zbledla, hrůza jí ještě vězela v údech, udělalo se jí nevolno a klesla vyčerpáním do borůvčí. Brzy však byla schopna odejít s Goldmundem do chýše. Omyl jí Ľadra, byla rozdrá-paná, na jednom prsu měla ránu, jak ji ten nestvůrník pokousal.

Roberta ta událost velmi vzrušila, horečnatě se vyptával na podrobnosti zápasu.

"Zlomils mu vaz, říkáš? Úžasné! Goldmunde, člověk aby se tě bál!"

Avšak Goldmund už o tom dál nechtěl mluvit, jeho hněv už ochladl, a když odcházel od mrtvého, musel myslet na chudáka zloděje Viktora a na to, že to teď je už druhý člověk, který zemřel jeho rukou. Aby se Roberta zbavil, řekl: "Teď bys ale i ty mohl něco udělat. Běž tam a koukej, ať mrtvolu odklidiš. Jestli půjde moc těžko vykopat pro ni jámu, musí se odtáhnout do tůně s rákosím nebo dobře zakrýt kamením a hlínou." Robert však takový požadavek odmítl, s mrtvolami nechtěl mít nic společného, člověk nikdy neví, jestli v sobě nemá ten morový jed.

Lena si v chýši lehla. Kousnutí v prsu bolelo, brzy se však cítila lépe, opět vstala, rozdělala oheň a uvařila k večeři mléko; byla ve velmi dobrém rozmaru, poslali ji však časně spát. Poslechla jako beránek, takový obdiv v ní Goldmund vzbudil. Ten byl zamlklý a zamračený; Robert už to znala nechal ho na pokoji. Když Goldmund pozdě šel ulehnout na slámu, sklonil se k Leně a naslouchal. Spala. Cítil neklid, myslel na Viktora, cítil úzkost a touhu putovat dál; cítil, že s hrou na domov je konec. O něčem však obzvlášť rozjímal. Zachytil pohled, jímž se na něho dívala Lena, když trásl tím mrtvým chlapíkem a

odhodil ho od sebe. Byl to podivný pohled, věděl, že ho nikdy nezapomene; z vytřeštěných, zděšených a unešených očí zářila taková pýcha, takový triumf, hluboká, vášnivá, souznivá slast z pomsty a zabíjení, jakou nikdy v obličeji ženy nespatriil a nikdy netušil.

Nebýt toho pohledu, uvažoval, třeba by jednou, po létech, na Lenin obličej i zapomněl. Ten pohled však její tvář selského děvčete učinil velikou, krásnou a strašnou. Celé měsíce jeho zrak nezažil nic, co by v něm vzbudilo tak pronikavou touhu: "To se musí nakreslit!" Při tom pohledu však s jistou hrůzou pocítil, jak jím ta touha opět prudce projela.

Protože nemohl spát, nakonec vstal a vyšel z chýše. Bylo chladno, břízami povíval jemný váněk. Přecházel tmou sem a tam, pak se posadil na kámen, seděla upadl do myšlenek a hlubokého smutku. Bylo mu líto Viktora, bylo mu líto i toho, kterého zabil dnes, bylo mu líto ztracené nevinnosti a dětskosti své duše. Odešel snad proto z kláštera, opustil proto Narcise, urazil mistra Mikuláše a vzdal se krásné Lisbet - jen aby tady vězel ve vřesu na planině a číhal na zaběhlé zvíře a tamhle v tom kamení ubil toho ubožáka? Máto všecko nějaký smysl, stojí za to takhle žít? Bylo mu u srdce z té nesmyslnosti a sebeopovržení úzko. Zvrátil se naznak, ležel natažen a upřeně hleděl na bledá noční oblaka, dlouhým zíráním zaplašil myšlenky; nevěděl, dívá-li se na mraky na nebi či do kalného světa svého vlastního nitra. Náhle, ve chvíli, kdy na kamení usínal, se mu trhavě, jako by se v táhnoucích mracích zablesklo, zjevil veliký bledý obličej, tvář Evina, hleděla těžce a zastřeně, náhle však zešíroka otevřela oči, veliké oči plné rozkoše a plné krvelačnosti. Goldmund spal, dokud ho nezmácela rosa.

Druhého dne Lena onemocněla. Nechali ji ležet, bylo mnoho co dělat: Robert ráno v lesíku narazil na dvě ovce, které před ním ihned utekly. Došel pro Goldmunda, přes půl dne je honili a jednu polapili; byli velmi unaveni, když se kvečeru se zvířetem vrátili. Leně bylo velmi špatně. Goldmund ji prohlédla ohledal a zjistil morové hlízy. Zatajil to, avšak Robert pojal podezření, jakmile slyšel, že je Lena ještě nemocná, a v chýši nezůstal. Že si venku najde nějaké místo ke spaní, prohlásil, a kozu že vezme s sebou, ta že by se také mohla nakazit.

"Tak si táhni k čertu," křičel na něho Goldmund vztekle, "už tě nechci ani vidět." Popadl kozu a vzal ji k sobě za kručinkovou stěnu. Robert se vytratil bez hlesu, bez kozy, bylo mu zle strachy, strachy z moru, z Goldmunda, ze samoty a noci. Uložil se blízko chýše.

Goldmund řekl Leně: "Zůstanu u tebe, nedělej si starosti. Brzy se zas uzdravíš."

Zavrtěla hlavou.

"Dej pozor, můj milý, ať jen tu nemoc nedostaneš, už nesmíš tak blízko ke mně. A nesnaž se mě utěšovat. Musím umřít, a umřít je mi milejší, než abych jednou musela vidět, že tvoje lože je prázdné a žeš mě opustil. Každé ráno jsem na to myslela a bála se toho. Ne, raději umřu."

K ránu už to s ní bylo zlé. Goldmund jí občas podal doušek vody, mezitím si na hodinku zdříml. A teď za svítání jív obličeji zřetelně rozpoznal blízkou smrt, tak už byl povadlý a hnilobný. Na okamžik vyšel z chýše nalokat se vzduchu a podívat po obloze. Pár křivých červených borovic na okraji lesa už zářilo v slunci, vzduch chutnal čerstvě a sladce, vzdálené kopce ještě zahalovala ranní oblaka. Šel kousek cesty, protahoval si unavené údy a zhluboka nabíral dech. Krásný byl svět toho smutného jitra. A brzy znovu začne putování. Je třeba se rozloučit.

Od lesa ho zavolal Robert. Jestlipak je jí lépe? Není-li to mor, že zůstane, ať se Goldmund na něho nezlobí, zatím že se stará o ovečku.

"Táhni do pekel i se svou ovečkou!" zakřičel na něho Goldmund, "Lena umírá a já jsem taky nakažen." To poslední byla lež; řekl ji, aby se Roberta zbavil. Ať si je to chlapík dobrosrdečný, už ho má dost, pro něho je příliš zbabělý a malicherný, nadmíru špatně se k němu hodí v této osudné době plné otřesů. Robert se ztratila už nikdy se nevrátil. Vyšlo jasné slunce.

Když se vrátil k Leně, ležela a spala. I on ještě jednou usnul, ve snu viděl svého někdejšího koně Lysáka a ten krásný kaštan v klášteře; bylo mu, jako když z nekonečné dálky a pustiny hledí na ztracený líbezný domov, a když se probudil, po tvářích zarostlých světlými vousy mu kanuly slzy. Slyšel, jak Lena cosi říká slabým hlasem; domníval se, že ho volá, a posadil se na lůžko, ale ona nemluvila k nikomu, jen si tak žvatlala slůvka sama pro sebe, lichotky, nadávky, trošku se i smála, pak ihned začala těžce vzdychat a

polykat a pone-náhlu se opět zklidnila. Goldmund vstal, sklonil se nad její už znetvořenou tvář, s trpkou zvědavostí sledoval očima, jak se jí rysy pod žhavým dechem smrti žalostně kroutí a matou. Milá Lenko, volalo jeho srdce, ty milé, dobré dítě, i ty mě už chceš opustit? Už mě máš dost?

Byl by rád utekl. Jít, putovat, pochodovat, dýchat vzduch, unavit se, vidět nové obrazy, to by mu udělalo dobře, to by snad zmírnilo

jeho hlubokou stísněnost. Jenže nemohl, nebylo možné nechat to dítě tady samotné ležet a umřít. Sotva se odvažoval vždy za několik hodin na chvilku vyjít nadýchat se čerstvého vzduchu. Protože Lena už nepřijímala mléko, pil ho sám dosyta, jinak tu nebylo co k jídlu. Také kozu několikrát vyvedl, aby se napásla, napila vody a trochu rozhýbala. Pak opět stál u Lenina lože, cosi jí něžně šeptal, nehnute se jí díval do tváře a zoufale, avšak pozorně přihlížel, jak umírá. Byla při vědomí, chvílemi spala, a když se probudila, oči jen pootevřela, víčka byla unavená a zemdlelá. Kolem očí a nosu to mladé děvče hodinu od hodiny stále víc stárlo, na svěžím mladém krku rychle vadnoucí hlava stařeny. Jen zřídka pronesla slůvko, "Goldmunde" či "milovaný", a pokoušela se jazykem si navlhčit opuchlé zmodralé rty. Goldmund jí pak dal pár kapek vody.

Příští noci zemřela. Zemřela bez nářku, bylo to jen krátké za-škubnutí, pak se dech zastavil a po kůži přeběhl záchvěv, srdce se mu při tom pohledu vzedmul a vzpomněl si na umírající ryby, jak je často vídal a litoval na trhu: zhasínaly právě tak, jediným škubnutím a jemným bolestným zachvěním, které jim přeběhlo po kůži a vzalo s sebou trpyt i život. Ještě chvíli klečel u Leny, pak vyšel ven a posadil se do vřesových keřů. Vzpomněl si na kozu, ještě jednou vešel dovnitř a zvíře vyvedl, po krátkém hledání si lehlo na zem. Lehl si k ní, hlavu jí položil na slabinu a spal, dokud se nerozednilo. Pak vešel naposled do chýše a za spletenou stěnu, naposledy se podíval na tvář mrtvé. Přičilo se mu nechat ji tu ležet. Šel, nasbíral plnou náruč suchého dřeva a zvadlého chrástí, naházel je do chýše, vykřesal oheň a zapálil. Z chýše si vzal pouze křesadlo, nic víc. Stěna z uschlé kru-činky v mžiku jasně vzplála. Zůstal venku stát a díval se s tváří ožehlou ohněm, dokud nestála v plamenech i celá střecha a nezhrou-tily se první střešní trámy. Koza bojácně a naříkavě poskakovala. Bylo by bývalo rozumné to zvíře zabít, kousek si ho upéci a sníst a získat tak sílu k pochodu. Ale to nemohl; zahnal zvíře na planinu a odešel. Až do lesa ho provázel dým ze spáleniště. Nikdy ještě neza-hajoval svou pouť tak bezútěšně.

A přece to, co na něho čekalo nyní, bylo ještě horší, než by si byl pomyslel. Začalo to u prvních dvorců a neustávalo a bylo stále horší, čím dál se dostával. Celá končina, celá širá země ležela pod oblakem smrti, pod závojem hrůzy, strachu a zatemnění duše, a nejhorší nebyly vymřelé domy, vyhladovělí a cepenící psi na řetězech, nepo-

hřbení mrtvů, žebrající: děti, masové hroby před městy. Nejhorší byli živí, kteří pod tíhou hrůz a smrtelného strachu jako by ztratili zrak i duši. Všude slyšel i viděl poutník věci podivné a příšerné. Rodiče opouštěli své děti a manželé své ženy, jakmile onemocněly. Moroví pacholci a špitální pochopové vládli jako kati, loupili v prázdných domech, kde všichni pomřeli, svévolně ponechávali mrtvolu nepohřbené, brzy zas strhávali umírající, aniž stačili vydechnout, z postelí na káry s mrtvolami. Vyděšení uprchlíci bloudili osaměle krajem, zdívočeli, vyhýbajíce se jakémukoli setkání s lidmi, hnáni strachem ze smrti. Jiní se opět s vybičovanou, vyděšenou chutí do života sdružovali, strojili pitky a slavnosti tance a lásky, při kterých jim vyhrávala smrt. Zpustlí, v zármutku anebo s rouháním, oči pomatené, dřepěli jiní před hřbitovy či svými vylištěnými domy. A horší než to všechno: každý za tu nesnesitelnou stráž hledal obětího berana, každý tvrdil, že zná ty zlořečence, co jsou nákazou vinni a zlovolně ji způsobili. Dáblůvi spřeženci prý se škodolibě starají o šíření smrti tím, že z mrtvol odebírají morový jed a natírají jím zdi a kliky u dveří a otravují jím studny a dobytek. Na koho padlo podezření z těch hrůz, byl ztracen, nebyl-li varován a nepodařilo-li se mu uprchnout; justice či chátra ho potrestaly smrtí. Bohatí nadto dávali vinu chudým a naopak, anebo prý to mají na svědomí židé nebo Vlaši nebo lékaři. V jednom městě přihlížel Goldmund se srdcem plným hněvu, jak hoří celá židovská ulička, dům po domu, kolem stál pokyvující dav, kdo s křikem prechal, byl ozbrojenou mocí zahnán do ohně. V šílenství strachu a zběsilosti všude vraždili, upalovali a mučili nevinné. Goldmund se na to díval se vztekem a hnusem, svět jako by byl zničen a otráven, jako by už na zemi nebylo ani radosti, ani nevinnosti, ani lásky. Často se utíkal k bezuzdným

radovánkám lidí chtivých života, všude zaznívaly skřípky smrti, brzy se naučil rozpoznat jejich zvuk, často se účastnil zoufalých pitek, často při nich hrál na loutnu či při svitu pochodní horečnatě protancoval celé noci.

Strach nepociťoval. Kdysi strach ze smrti měl, oné noci v zimě, kdy mu Viktor prsty svíral hrdlo, a také ve sněhu a v hladovění leckterého krušného dne svého putování. To byla smrt, se kterou se dalo bojovat, již se dalo postavit na odpor, a také se jí bránil, rozřesenýma rukama i nohama, se zejícím žaludkem a vyčerpanými údy, ubránil se, zvítězil a unikl jí. S touhle morovou smrtí se však bojovat nedalo, bylo nutno ji nechat řádit a vzdát se, a Goldmund se vzdal už

dávno. Neměl strach, na životě jako by mu už nezáleželo, co Lenu zanechal v hořící chýši, co den za dnem táhl zemí, kterou pustošila smrt. Hnal ho však a v bdělosti udržoval nesmírný zájem; neúnavně tomu ženci přihlížel, naslouchal zpěvu pomíjivosti, ničemu se nevyhнул, všude ho zachvacovala tatáž tichá vášeň být při tom a s bdělými zraky procházet peklem. Ve vymřelých domech jedl zplsnivělý chléb, zpíval a nemírně si zavdával vína při zběsilých pitkách, trhal rychle vadnoucí květy rozkoše, díval se do strnulých zpitých očí žen, díval se do strnulých zpitomělých očí opilců, díval se do hasnoucích očí umírajících, miloval ženy rozpálené zoufalstvím, pomáhal vynášet mrtvé za talíř polévky, za dva groše pomáhal zasypávat nahé mrtvoly hlínou. Svět potemněl a zdivočel, smrt vyla a zpívala svou píseň, Goldmund jí naslouchal s ušima nastraženými, s planoucí vášní.

Jeho cílem bylo město mistra Mikuláše, tam ho táhl hlas jeho srdce. Cesta byla dlouhá a plná smrti, plná uvádání a umírání. Putoval smuten, zmámen písní smrti, odevzdán hlasitě křičící bolesti světa, smuten a přesto rozdychtěn, se smysly zeširoka otevřenými.

V jednom klášteře uviděl čerstvou nástěnnou malbu, dlouho si ji musel prohlížet. Byl tu na stěně namalován tanec smrti, bledá smrt kostlivec tancem vyváděla lidi ze života, krále, biskupa, opata, hraběte, rytíře, lékaře, sedláka, lancknehta, všechny si vedla s sebou a kostlivci k tomu vyhrávali na duté kostičky. Goldmund ten obraz do sebe hluboce vpíjel zvědavým zrakem. Neznámý kolega si tu vzal naučení z toho, co mu ukázala černá smrt, a pronikavě vykřikoval lidem do uší trpké kázání o nutnosti zemřít. Dobrý byl ten obraz, bylo to dobré kázání, ten cizí kolega neviděl a nenamaloval tu věc nikterak špatně, chřestění kostí zaznívalo z jeho divokého obrazu a budilo hrůzu. A přece to nebylo to, co viděl a zažil Goldmund. Co tu bylo namalováno, byla nutnost zemřít, přísná a neúprosná. Goldmund si však přál jiný obraz, divoká píseň smrti v něm zněla docela jinak, ne chřestěním kostmi a přísně, naopak sladce a svůdně, lákala domů, jako matka. Tam, kde smrt vztahovala svou ruku po životě, neznělo to jen břeškně a válečnický, znělo to i hluboce a laskavě, podzimem, sytě, a v blízkosti smrti plál kahánek života jasněji a vroucněji. Ať je smrt pro jiné válečníkem, soudcem či katem, přísným otcem - pro něho je smrt i matkou a milenkou, její volání milostným vábením, její dotek mrazením lásky. Když si Goldmund

namalovaný tanec smrti prohlédl a šel dál, táhlo ho to ještě silnější mocí k mistrovi a k tvorbě. Avšak všude další zdržení, nové obrazy a zážitky, s chvějícím se chrípím dýchal smrtelný vzduch, všude si soucit či zvědavost žádaly hodiny i dne. Po tři dny měl u sebe malého uříkaného vesnického kluka, celé hodiny ho nesl na zádech, napůl vyhladovělého spratka pětiletého či šestiletého, který mu působil mnoho námahy a jehož byl s to se zbavit jen s obtížemi. Nakonec si ho vzala jedna uhlířka, muž jí zemřel a chtěla mít kolem sebe zase nějakou živou bytost. Celé dny ho doprovázel pes, který ztratil pána, žral mu z ruky, zahříval ho při spaní, jednoho rána zase zmizel. Bylo mu to líto, přivykl si se psem hovořit; vedl ke zvířeti půlhodinové přemítavé proslovy, o špatnosti lidí, o existenci Boží, o umění, o řadrech a bocích jedné mladé rytířské dcerky Julie, kterou kdysi v mládí znal. Neboť Goldmund se na své pouti smrtí přirozeně trochu pomátl, všichni lidé v oblasti moru byli trochu pomatení a mnoho se jich pomátlo dočista. Trošku pomatená byla i mladá židovka Rebeka, krásná černá dívka s planoucíma očima, se kterou se zdržel dva dny. Narazil na ni před jedním městečkem na poli, seděla na bobku u dočerna zuhelnatělé hromady pozůstatků a úpěnlivě naříkala, tloukla se do obličeje a trhala si černé vlasy. Vlasů se mu zželelo, byly tak krásné, uchopil ji za rozlícené ruce a pevně je držel a děvčeti domlouval a přitom si povšiml, jak velmi je krásná i v tváři a postavou. Naříkala pro svého otce, kterého na příkaz vrchnosti na popel spálili se čtrnácti dalšími židy, jí se podařilo utéci, ale v zoufalství se vrátila a obviňovala se, že se nedala také

spálit. Trpělivě ji držel za třesoucí se ruce a jemně jí domlouval, soucitně mružel a nabídl jí pomoc jako ochránce. Žádala, aby jí pomohl otce pohřbít, a z popela ještě horkého vysbírali všechny kosti, odnesli je směrem k poli na skryté místo a zasypali hlínou. Mezitím nastal večera Goldmund vyhledal místo ke spaní, v dubovém lesíku upravil dívce lože, slíbil jí, že bude bdít, slyšel, jak i vleže dál pláče a škytá, až konečně usnula. Pak se prospal trochu i on a ráno se o ni začal ucházet. Řekl jí, že takhle nemůže sama zůstat, že by ji jako židovku poznali a zabili anebo že by ji zpusťli tuláci zneužili a v lese že jsou vlci a cikáni. On však že by si ji vzal s sebou a že ji ochrání před vlky a lidmi, neboť mu jí je líto a myslí to s ní dobře, vždyť má oči a ví, co je krása, a nikdy že nestrpí, aby ta sladká chytrá oční víčka a ta spanilá ramínka sežralo nějaké zvíře či aby přišla na hranici. Chmurně ho vyslechla, vyskočila a

utekla. Musel ji honit a chytit, než mohl pokračovat:

"Rebeko," řekl, "vidíš, že to s tebou nemyslím zle. Jsi zarmoucená, myslíš na otce, o lásce teď nechceš nic vědět. Ale zítra či pozítří nebo později se tě zase zeptám a do té doby tě budu ochraňovat a dám ti jíst, a ani se tě nedotknu. Bud si smutná, dokud potřebuješ. U mě si můžeš být smutná nebo veselá, dělej vždycky jen to, co ti působí radost."

To všechno však byla řeč do větru. Že nebude dělat nic, řekla zarputile a hněvivě, co působí radost, že chce dělat to, co přináší bolest, už nikdy nepomyslí na něco takového jako radost, a čím dřív ji sežere vlk, tím lépe pro ni. Ať už jen jde, že to k ničemu není, dost že už bylo řečí.

"Ty," řekl, "copak nevidíš, že všude je smrt, že ve všech domech a městech se umírá a všechno je plné nářku? I ten hněv hlupáků, co ti spálili otce, je jen bída, zoufalství z příliš velikého utrpení. Podívej, i pro nás si brzy přijde smrt, shnijeme na poli a s našimi kostmi si budou hrát krtci. Předtím si ale ještě spolu popřejme života a lásky. Ach, jaká by byla škoda tvého bílého krku a tvých malých nohou! Ty milé děvče krásné, pojď se mnou, nedotknu se tě, jen se budu na tebe dívat a starat se o tebe."

Ještě dlouho žadonil a náhle sám pocítil, jak jsou slova i důvody zbytečné. Umlkl a smutně se na ni díval. Její hrdý královský obličej strnul odmítáním.

"To jste celí vy," pravila konečně hlasem plným nenávisti a pohrdání, "vy křesťani! Nejdřív pomůžte dceři pohřbít otce, kterého tvoji lidé zavraždili a jehož poslední nehet má větší cenu než ty sám, a sotva je to odbyto, tak ti děvče má patřit a jít se s tebou pomilovat. Celí vy! Nejdřív jsem si myslela, třeba jsi dobrý člověk. Ale jak bys mohl! Svině jste."

Jak hovořila, spatřil Goldmund, že v očích, za nenávistí, jí něco plane, co ho dojalo a zahanbilo a hluboce se tklo jeho srdce. Spatřil jí v očích smrt, ale ne nutnost zemřít, nýbrž vůli zemřít, dovolení zemřít, tichou poslušností a oddaností volání matky země.

"Rebeko," pronesl tiše, "máš asi pravdu. Já nejsem dobrý člověk, i když jsem to s tebou myslel dobře. Odpusť mi. Teprve teď jsem tě pochopil."

Smekl čapku a uklonil se jí hluboce na pozdrav jako nějaké kněžně a odešel, s tíhou v srdci; musel ji nechat zahynout. Dlouho byl

sklíčen a nechtěl s nikým mluvit. Ať se sobě podobaly sebemeně, přesto mu to hrdé, ubohé židovské dítě nějak připomínalo Lydii, rytířskou dcerku. Bylo to trápení milovat takové ženy. Ale chvíli mu připadalo, že nikdy nemiloval nikoho, jen ty dvě, ubohou, bázlivou Lydii a plachou, zatrpklou židovku.

Mnoho dní ještě myslel na tu černou planoucí dívku a leckterou noc snil o štíhlé žhoucí kráse jejího těla, které se zdálo být určeno k štěstí a rozkvětu, a přece už bylo odevzdáno smrti. Ach, že se ty rty a ta ňadra mají stát kořistí "svini" a zetlít na poli! Copak není moci, kouzla, jak ty vzácné květy zachránit? Ano, je takové kouzlo: že budou žít dál v jeho duši a on že jim dá tvar a uchová je. S hrůzou i unesen cítil, jak má duši plnou obrazů, jak ta dlouhá pouť krajem smrti do něho vepsala plno postav. Jak se to množství pne v jeho nitru, jak si toužebně žádají, aby se v klidu rozpomínala nechal je vyplouvat a proměnil je v trvalé obrazy! Žhavěji a žádostivěji ho to hnalo dál, stále ještě s očima otevřenými a zvědavými smysly, avšak v prudké touze po papíru a tužce, po hlíně a dřevě, po dílně a práci.

Léto minulo. Mnozí se dušovali, že s podzimem či aspoň na počátku zimy mor prý ustane. Byl to podzim neveselý. Goldmund procházel končinami, kde už nebylo nikoho, kdo by očesal ovoce, které padalo ze stromů a hnilo v trávě; jinde je na drsných loupežných výpravách obíraly zdivočelé hordy z měst a mrhaly

jím.

Pomalu se Goldmund blížil svému cíli a často ho v té době přepadal strach, že ho ještě předtím dopadne mor a že zemře někde v chlévě. Teď už nechtěl zemřít, ne, dokud neokusí štěstí ještě jednou stát někde v dílně a oddávat se dílu. Poprvé v životě byl pro něj svět příliš široký a německá říše příliš velká. Žádné hezké městečko nebylo s to ho zlákat k odpočinku, žádné hezké selské děvče ho nezadrželo déle než jednu noc.

Jednou procházel kolem kostela, v jehož portálu v hlubokých výklencích stála řada kamenných soch z velmi dávné doby, postavy andělů, apoštolů a mučedníků; často mnoho podobných viděl, i v jeho klášteře, v Mariabronnu, bylo mnoho takových soch. Dřív, jako jinoch, si je rád prohlížel, ale ne s vášní; připadaly mu krásné a důstojné, i když trochu slavnostní a trochu strnulé a staromódní. Později, co ho tak velice zaujala a nadechla na konci jeho první velké pouti ona sladká smutná Matka boží mistra Mikuláše, shledával, že tyto starofrancké slavnostní figury z kamene jsou příliš těžké a ztuhlé

a cizí, díval se na ně s určitou nadřazeností a v novém způsobu svého mistra spatřoval umění mnohem víc živoucí, vroucnější, oduševně-lejší. A dnes, když se ze světa vracel pln obrazů, duši poznamenanou jizvami a stopami prudkých dobrodružství a zážitků, pln bolestné touhy po rozjímání a nových dílech, tyto prastaré přísné figury jímaly náhle jeho srdce nezměrnou silou. Zbožně postával před těmi ctihodnými obrazy, v nichž dál žilo srdce dávno minulých časů a jež v kámen ztuhlou bázeň i vytržení dávno zmizelých rodů nastavovaly jako vzdor pomíjivosti ještě i po staletích. Ve zdivočelém srdci mu vyvstal s mrazením a v pokoře pocit úcty i hrůza ze zmarného a spáleného života. A učinil, co už nekonečně dlouho neudělal, vyhledal zpovědnici, aby se vyzpovídala dal se potrestat.

V kostele bylo sice zpovědnic dost, v žádné však kněz; pomřeli, leželi ve špitále, uprchli, báli se náказы. Kostel byl prázdný, dutě zněla ozvěna Goldmundových kroků v kamenném klenutí. Poklekl před jednou z prázdných zpovědnic, zavřel oči a šeptal do mřížky: "Milý Pane Bože, pohled', co se ze mne stalo.

Přicházím ze světa, je ze mne člověk špatný a k ničemu, svá mladá léta jsem promarnil jako marnotratník, málo toho zbývá. Zabil jsem, kradl jsem, smilnil jsem, vedl zahálčivý život a ujídal chléb druhých. Pane Bože, proč jsi nás takové stvořil, proč nás vodiš takovými cestami? Copak nejsme tvé děti? Nezemřel tvůj syn za nás? Copak nejsou svatí a andělé, aby nás vedli? Či to jsou všechno jen hezké vymyšlené příběhy, které se vykládají dětem a kterým se sami páteři vysmívají? Ztratil jsem víru v tebe, Bože, náš otče, špatný svět jsi stvořil, špatný v něm udržuješ pořádek. Viděl jsem domy i ulice plné mrtvol, viděl jsem, jak se bohatí opevnili ve svých domech či jak uprchli a jak chudí své ubohé bratry ponechali nepohřbené, jak jeden druhého podezíral a jak židy pobíjeli jako dobytek. Viděl jsem trpět a hynout tolik nevinných a tolik zlých tonout v blahobytu. Copak jsi na nás dočista zapomněl a opustil nás, copak se ti tvá stvoření docela zprotivila, chceš nás všechny zahubit?"

S povzdechem vyšel vysokým portálem a hleděl, jak mlčenlivé kamenné sochy, andělé a světci, stojí štihle a vznosně každý ve svém rouše s tuhými záhyby, bez hnutí, nedosažitelní, nadlidští, a přece stvoření lidskou rukou a z lidského ducha. Přísně a hluše stáli tam nahoře ve svém skrovném prostoru, nepřístupní žádné prosbě ani otázce, a přece byli nekonečnou útěchou, byli triumfujícím vítěz-

stvím nad smrtí a zoufalstvím, stáli důstojně a krásně a přetrvávali jednu umírající lidskou generaci za druhou. Ach, kéž by tu stáli i ubohá krásná židovka Rebeka a chudák Lena spálená s chýší a spanilá Lydie a mistr Mikuláš! Vždyť oni budou jednou tak stát a přetrvávat, on je postaví, a jejich figury, dnes pro něho znamenající lásku a muka, strach a vášeň, budou zas stát před těmi, kdo budou žít později, beze jména a bez historie, tiché, mlčící symboly lidského života.

KAPITOLA PATNÁCTÁ

Konečně byl Goldmund u cíle, vstoupil do vytouženého města touž branou, kterou kdysi, před tolika lety, krácel poprvé, aby vyhledal svého mistra. Už jak se blížil, přicházely z biskupského města leccaké zprávy; věděl, že i tam byl mor a že tam možná ještě vládne, vyprávěli mu o nepokojích a povstáních lidu

a o tom, že přijel císařský místodržící, aby zavedl pořádek, vydal nouzové zákony a chránil majetek a životy měšťanů. Neboť biskup ihned po vypuknutí nákazy město opustil a sídlil daleko venku na jednom ze svých zámků. Všechny ty zprávy vzbouzely u poutníka jen malou účast. Jen když město ještě stojí a dílna, kde chce pracovat! Všechno ostatní bylo bezvýznamné. Když dorazil, mor už byl tentam, očekával se biskupův návrat, všichni se těšili, že místodržící odtáhne a že se vrátí navyklý pokojný život.

Když Goldmund město opět spatřil, srdce se mu zavlnilo pocitem domova a shledání tak, jak to dosud ještě nikdy nepocítil, a zatvářil se nezvykle přísně, aby se opanoval. Ach, všechno je stále tady: brány, krásné kašny, stará těžkopádná věž katedrály a nová štíhlá mariánského kostela, jasné vyzvánění od svatého Vavřince, veliké, oslnivé náměstí! Jak dobře, že to všechno na něj počkalo! Copak se mu jednou na cestě nezdálo, že sem přijde a najde všechno cizí a změněné, dílem rozbité a v troskách, dílem k nepoznání pro nové stavby a podivná neradostná znamení? Byl blízek slzám, jak tak šel a znovu poznával dům za domem. Nejsou snad přece jen nakonec hodni závisti usedlí lidé se svými hezkými bezpečnými domy, urovnaným měšťáckým životem, uklidňujícím a posilujícím pocitem, že mají domov, že jsou doma v jizbě i dílně, se ženou a dětmi, čeledí a sousedy?

Bylo pozdní odpoledne, domy, hostinské a cechovní štíty, vyřezávaná vrata a květináče stály na sluneční straně ulice, zality teplým svitem, nic nepřipomínalo, že i v tomto městě vládla běsnící smrt a pomatené bludy ze strachu. Pod zvučícím klenutím mostu proudila čirá řeka, chladná, světlezelená a světlemodrá; Goldmund se na chvíli posadil na pažení zidky na břehu, stále ještě dole v zeleném křišťálu klouzaly tmavé stíny ryb anebo nehnutě postávaly, čenichy obrácené proti proudu, stále ještě z příšeří hloubky tu a tam probleskovala zlatá záře, jež tolik slibuje a tak velice vybízí ke snění. Tak

tomu je i u jiných vod, i jiné mosty a jiná města je hezké si prohlížet, a přesto mu připadalo, že něco takového už dávno neviděl a nic podobného necítil.

Dva řezničtí pomocníci hnali se smíchem kolem tele, vyměňovali si pohledy a žerty s děvečkou, která v loubí nad nimi sbírala prádlo. Jak všechno rychle prchá! Je to nedávno, co tu ještě planuly morové ohně a vládli odporní špitální pacholci, a teď si život běží dál, lidé se smějí a žertují; a jemu samotnému se nevede jinak, sedí si tu a je unešen shledáním a cítí vděčnost, a dokonce má i smysl pro usedlé měšťáky, jako by nikdy nebylo žádného trápení a smrti, jako by nebylo Leny ani židovské princezny. S úsměvem vstal a šel dál, a teprve když se blížil k ulici mistra Mikuláše a znovu procházel cestou, kudy před dlouhým časem po léta denně chodíval za prací, pocítil u srdce tíseň a neklid. Přidal do kroku, ještě dnes chtěl mistra navštívit a dovědět se, co a jak, už nestrpěl odkladu, připadalo mu naprosto nemožné čekat do rána. Jestlipak se mistr ještě na něho zlobí? Už je to tak dávno, že to nemůže už mít žádný význam; a je-li tomu přece jen tak, pak to překoná. Jen je-li tu ještě mistr, on a dílna, pak bude všechno dobré. Spěšně, jako by na poslední chvíli ještě mohl něco propást, zamířil k známému domu, vzal za kliku u dveří a prudce se vyděsil, když zjistil, že je zavřeno. Nikdy předtím se dveře za bílého dne nezamykaly. Se zaduněním spustil klepadlo a vyčkával. Najednou mu bylo velmi úzko u srdce.

Přišla otevřít tatáž stará děvečka, která ho tehdy přijala, když vstupoval do domu poprvé. Nebyla ošklivější, ale zestárla a byla ještě nevlídnější a Goldmunda nepoznala. Sevřeným hlasem se ptal po mistrovi. Podívala se na něho přihloupě a nedůvěřivě.

"Mistr? Tady není žádný mistr. Jen jděte svou cestou, člověče, do domu nikdo nesmí."

Chtěla ho vytlačit ze vrat, chytil ji za paži a zakřičel: "Tak přece mluv, Margrit, pro živého boha! Já jsem Goldmund, copak mě neznáš? Musím k mistru Mikulášovi."

Ani záblesk uvítání z jejích dalekozrakých, napůl vyhaslých očí.

"Tady už žádný mistr Mikuláš není," pravila stroze, "ten je mrtev. Koukejte, ať jste pryč, nemohu tady vystávat a klábosit."

V Goldmundovi se všechno zhroutilo, odstrčil stařenu, která s křikem běžela za ním, a spěchal tmavou chodbou k dílně. Byla zamčena. S naříkající a klnoucí stařenou v patách vyběhl po schodech,

v přítomní na známém místě viděl stát sochy, které Mikuláš nashromáždil. Hlasitě volal pannu Lisbet. Dveře jizby se otevřely a vyšla Lisbet, a když ji na druhý pohled poznal, srdce se mu při té podívané sevřelo. Bylo-li v tomto domě od okamžiku, kdy k svému zděšení našel dveře uzamčeny, všechno

strašidelné a zakleté a jako úzkostný sen, pak mu nyní při pohledu na Lisbet přeběhl opravdu mráz po zádech. Z krásné, hrdé Lisbet se stala plachá, shrbená dívka, tvář měla žlutou a churavou, šaty černé a bez ozdob, hleděla nejistě a chovala se bázlivě.

"Odpusťte," řekl, "Margrit mě nechtěla vpustit. Nepoznáváte mě? Já jsem přece Goldmund. Ach, povězte: je to pravda, že váš otec zemřel?"

Z jejího pohledu vyčetl, že ho teď poznává, a současně viděl, že tu není v dobré paměti.

"Tak, vy jste Goldmund?" řekla a v hlase jí rozpoznal něco z dřívější hrdosti. "Namáhal jste se zbytečně. Otec zemřel."

"A dílna?" vyhrkl.

"Dílna? Je zavřená. Hledáte-li práci, musíte jít jinde."

Pokusil se vzchopit se.

"Panno Lisbet," řekl přívětivě, "žádnou práci nehledám, chtěl jsem jen říci pozdrav Bůh, mistrovi a vám. Tak mě to rmoutí, že musím tohle slyšet! Vidím, že jste to měla moc těžké. Jestli vám vděčný žák vašeho otce může prokázat nějakou službu, jen mi řekněte, byl bych moc rád. Ach, panno Lisbet, srdce mi puká, že vás vidím v takovém - v takovém žalu."

Ustoupila do dveří jizby.

"Děkuji," pravila váhavě. "Jemu už žádnou službu prokázat nemůžete a mně také ne. Margrit vás doprovází."

Její hlas nezněl dobře, zpola zlobně, zpola bázlivě. Cítil: mít odvahu, byla by ho potupně vykázkala. A byl zas dole, stará za ním zabouchla dveře a zastrčila závory. Slyšel ještě, jak obě závory tvrdě zapadly, znělo to, jako když zaklapne víko u rakve.

Pomaloučku se vracel k nábrežní zídce a posadil se na staré místo nad řekou. Slunce zapadlo, od řeky studeně táhlo, studený byl i kámen, na kterém seděl. Nábrežní ulička ztichla, u mostních pilířů šuměl proud, hlubina ležela v temnotě, žádný záblesk vzhůru už se neobjevil. Ach, pomyslel si, kéž bych teď přepadl přes zeď a zmizel v řece!

Svět byl znovu plný smrti. Minula hodina, ze soumraku se stala noc. Konečně mohl plakat. Seděl a plakal, vlahé krůpěje mu padaly na ruce a na kolena. Plakal pro mrtvého mistra, plakal pro ztracenou Lisbetinu krásu, plakal pro Lenu, pro Roberta, pro to židovské děvče, pro svou uvadlou, zmarněnou mladost.

Až pozdě vešel do krčmy, kde kdysi popíjel s kamarády víno. Hospodská ho poznala, poprosil o kousek chleba, dala mu ho a přidala vlídně i pohár vína. Ale ani chléb, ani víno nemohl pozřít. Prospal noc v krčmě na tvrdé lavici. Hospodská ho ráno zlehka probudila, poděkoval jí a šel, cestou jedl ten krajíc chleba.

Šel k Rybímu trhu, stál tu dům, v němž tehdy měl svou komůrku. U kašny nabízelo pár rybářek ke koupi své živé zboží, hleděl do kádí na ty krásné třpytivé tvory. Často to dřív vídával, napadlo ho opět, jak často mívával s rybami soucit a jak se na ty ženské a kupce zlobil. Jednou, rozpomněl se, se tudy ráno také takhle potloukal, pozoroval ryby s obdivem i soucitem a byl velmi smutný, od té doby uplynulo mnoho času i mnoho vody v řece. Byl velice smutný, to ještě dobře věděl, co to ale bylo, co ho tak rozesmutnilo, to už nevěděl. A tak to je: i smutek mine, pomine i bolest a zoufalství, právě tak jako každá radost, odplynou, vyblednou, ztratí svou hloubku a cenu, a nakonec přijde čas a člověk už si nevzpomene, cože jen ho kdysi tak bolelo. I každá bolest odkvete a uvadne. Uvadne i pozbude ceny jednou i ta dnešní bolest, zoufalství, že mistr je mrtev a že umřel v hněvu na něho a že tu není dílny, aby mohl okusit štěstí tvoření a svalit tu tíhu obrazů ze své duše? Ano, bezpochyby zestárne a zemdlejí i tahle bolest, i tahle trpká trýzeň, i na ně zapomene. Nic nemá trvání, ani žal ne.

Jak se tak upřeně díval na ryby a oddával se myšlenkám, uslyšel, jak nějaký hlas vlídně pronáší jeho jméno.

"Goldmunde," zaznělo plaše, a když se ohlédl, stála tu trochu křehká a churavá dívenka, ale s krásnými tmavými očima, to ona ho volala. Nepoznal ji.

"Goldmunde! Jsi to přece ty?" pravil ten plachý hlas. "Odkdypak jsi zas ve městě? Ty už mě neznáš? Já jsem přece Marie."

Nepoznal ji. Musela mu vyprávět, že je dcerou jeho bývalých domácích a že mu tehdy časně ráno před jeho odchodem uvařila v kuchyni mléko. Začervenala se, když to říkala. Ano, byla to Marie, to neduživé dítě s nemocnou kyčlí, které se o

něho tehdy tak mile a plaše postaralo. Už věděl zase všechno: za chladného jitra na něho čekala a byla tolik smutná, že odchází, uvařila mu mléko a on jí dal polibek, který přijala tak tiše a slavnostně jako svátost. Nikdy na ni už pak nepomyslel. Teď povyroستla a měla velice krásné oči, avšak stále kulhala a byla trochu zakrnělá. Podal jí ruku. Potěšilo ho, že ho ve městě přece jen ještě někdo zná a má rád. Marie ho vzala s sebou, bránil se jen slabě. U jejích rodičů ve světnici, kde stále visel jeho obraz a jeho rubínová sklenice stála na polici nad krbem, musel poobědvat a dostal pozvání, aby několik dní pobyl, že mají radost, že ho zase vidí. Zde se také dověděl, co se zběhlo v domě jeho mistra. Mikuláš nezemřel na mor, to jen Lisbet mor dostala, ležela na smrt nemocná a otec o ni pečoval tak, až si sám uhnal smrt, umřel, ještě než se docela uzdravila. Zachránila se, ale její krása je tatam.

"Dílna je prázdná," řekl hospodář, "a pro zdatného řezbáře by to bylo pěkné hnízdečko a peněz ažaž. Rozmysli si to, Goldmunde! Neřekne ne. Už nemá žádnou volbu."

Dověděl se také leccos o moru, že lůza nejprve zapálila špitál a pak zaútočila na několik domů boháčů a vyplenila je, načas že ve městě nebyl už žádný pořádek a bezpečí, protože biskup utekl. Pak že císař, který byl zrovna nablízku, sem poslal místodržícího, hraběte Jindřicha. To že tedy je rázný muž, se svými pár jezdcí a vojáky udělal ve městě pořádek. Ale teď že je už načase, aby jeho vláda skončila, biskup že se má vrátit. Hrabě že leccos měšťanům pobral a že už mají dost i té jeho kuběny, Agnes, to že je opravdu kvítka z čertovy zahrádky. Nu, brzy potáhnou, obecní radu už dávno omrzelo mít místo dobrotivého biskupa na krku toho dvořenína a válečníka, je to císařův oblíbenec a ustavičně přijímá poselstva a vyslance jako nějaký kníže.

Konečně se poptali i hosta po jeho zážitcích. "Ach," řekl smutně, "o tom se nemluví. Putoval jsem a putoval a všude jen mor a kolem dokola mrtví a všude byli lidé šílení a zlí strachy. Já jsem zůstal naživu, snad to člověk zas jednou všechno zapomene. A teď jsem tu a můj mistr je mrtev! Dovolte mi pár dní zůstat a odpočinout si, pak půjdu dál."

Nezůstal kvůli odpočinku. Zůstal, protože byl zklamán a nemohl se rozhodnout, protože mu město zpřijemňovaly vzpomínky na šťastnější doby a láska ubohé Marie ho blažila. Nebyl s to ji opěto-

vat, nemohl jí dát nic než vlídnost a soucit, ale její tiché, pokorné zbožňování ho přece jen hřálo. Víc však než to všechno ho k tomu místu připoutávala potřeba být zas jednou umělcem, byť bez dílny, byť jen s nouzovými prostředky.

Několik dní nedělal Goldmund nic jiného, než že kreslil. Marie mu opatřila papír a pero a on seděl ve své komůrce a kreslil hodinu za hodinou, velké archy se plnily brzy spěšně načrtnutými, brzy láskyplně něžnými postavami, přeplněnou obrazovou knihu svého nitra přenášel na papír. Mnohokrát nakreslil Leninu tvář, jak se po smrti tamtoho tuláka usmívala plna uspokojení, lásky a krvelačnosti, i tu její tvář už změněnou v poslední noci, jak se právě přetavovala do beztvarosti, k návratu do země. Nakreslil malého selského chlapce, kterého tehdy viděl ležet mrtvého u rodičů na prahu se zaťatými pěstičkami. Nakreslil káru plnou mrtvol, jak ji těžce vlečou tři zapřažené herky, a vedle rasovy pacholky s dlouhými tyčemi, jak jim oči temně šilhají ze štěrbin v morových maskách. Stále znovu kreslil Rebeku, to štíhlé, černoooké židovské dítě, její úzké, hrdé rty, tvář plnou bolesti a rozhořčení, její líbeznou mladou postavu zdánlivě tak stvořenou pro lásku, její pyšná, trpká ústa. Kreslil sama sebe, jako tuláka, jako milence, jako prchajícího před smrtí s kosou, jako tanečníka při morových orgiích lidí hladovějících po životě. V odevzdání se skláněl nad bílý papír, črtal na něj hrdou, pevnou tvář panny Lisbet, jak ji znal z dřívějšíka, škaredou starou děvečku Margrit, milovanou a obávanou tvář mistra Mikuláše. Někdy také jemnými, tušivými tahy naznačil velikou ženskou postavu, matku zemi, vsedě s rukama složenýma v klín, v tváři pod zádumčivými očima nádech úsměvu. Nekonečně blaživý byl ten proud, ten pocit v kreslící ruce, to zmocňování se tváří. Za několik dní pokreslil všechny archy, které mu Marie obstarala. Z posledního kousek odřízl a nakreslil na něj úspornými tahy Mariin obličej s krásnými očima a odříkavými ústy. Ten jí věnoval.

Kreslením se uvolnil pocit tíhy, přeplněnosti a nakupení v duši a ulevilo se mu. Dokud kreslil, nevnímal, kde je, jeho svět pozůstával jen ze stolu, bílého papíru a večer ze svíčky. Teď se probral, rozpomněl se na poslední zážitky, neúprosně před sebou užířel novou pout' a začal se toulat po městě s podivně rozpolceným pocitem, napůl shledáním, napůl loučením.

Na jedné z takových pochůzek potkal paní; pohled na ni dal všem

jeho řádu zbaveným citům nový střed. Paní byla na koni, velká, světlavá žena se zvědavými, poněkud chladnými světlemodrými očima, s pevnými, napjatými údy a kvetoucí tváří plnou touhy po požitku a moci, plnou sebevědomí a pátravé zvědavosti smyslů. Seděla na svém hnědáku trochu pánovitě a pyšně, zvyklá rozkazovat, ne však uzavřená a odmítavá; pod chladným zrakem se věřící chřípí otevírala veškerým vůním světa a velká, kyprá ústa byla zjevně s to brát i rozdávat mírou nejvyšší. V okamžiku, kdy ji spatřil, se Goldmund zcela probudil a pojala ho žádost se s tou pyšnou ženou změřit. Dobýt té paní se mu jevilo jako ušlechtilý cíl a zlomit si na cestě k ní vaz by mu bylo nepřipadalo jako špatná smrt. Ihned pocítil, že ta plavovlasá lvice je z jeho druhu, bohatá smysly i na duši, přístupná všem citům i všem bouřím, divoká i něžná, prastarou zděděnou zkušeností krve znalá vášně.

Projela kolem, díval se za ní, mezi kadeřavými plavými vlasy a límcem z modrého sametu viděl vyčnívat pevnou šíji, obepínanou mocnou a pyšnou, a přece tou nejnežnější dětskou kůží. Byla to, jak se mu zdálo, nejkrásnější žena, kterou kdy viděl. Zachtělo se mu dostat tu šíji do rukou a těm očím vyrvat chladné modré tajemství. Kdo to je, nebylo těžko vyzvědět. Ihned zjistil, že bydlí na zámku a že to je Agnes, místodržícího milénka; neuvedlo ho to v úžas, byla by mohla být samotnou císařovnou. Zastavil se u kašny a v nádrži hledal svůj obraz. Hodil se k obrazu té plavé ženy jako bratr, byl jen příliš zanedbaný. Ještě v té chvíli vyhledal lazebníka, kterého znala přiměl laskavými slovy, aby mu nakrátko ostříhal vlasy i vousy a pěkně ho učesal.

Dva dny trvalo pronásledování. Agnes vyšla ze zámku a vtom již plavý cizinec stál u brány a hleděl jí obdivně do očí. Agnes se projížděla po valech a cizinec vystoupil z olší. Agnes byla u zlatníka, a když vycházela z dílny, před ní cizinec. Pohlédla na něho krátkým zábleskem svých pánovitých očí a přitom jí to kolem chřípí chvějivě hrálo. Příštího jitra, když opět při první vyjížďce spatřila, jak tu pohotově stojí, vyzývavě se na něj usmála.

Uviděl i hraběte místodržícího; byl to statný, udatný muž, bylo třeba brát ho vážně; ale vlasy už mu prokvétaly a v tváři se zračila starost, Goldmund nad ním pocítil převahu.

Oba ty dny ho rozradovaly, zářil znovuzískaným mládím. Bylo krásné se té paní ukazovat a vyzývat ji k zápasu. Bylo krásné ztratit

svou svobodu u té krasavice. Krásný a hluboce vzrušující byl pocit vsadit svůj život na tento jediný bod. Zrána třetího dne vyjela Agnes koňmo ze zámecké brány v doprovodu pacholka, který jel také na koni. Její zrak ihned vyhlížel pronásledovatele, bojechtivě i s trochou neklidu. Dobrá, je už tady. Poslala pacholka pryč s nějakým příkazem, sama jela pomalu napřed, projela zvolna dolní mostní branou a přes most. Jen jednou se ohlédla. Viděla, že cizinec jde za ní. Na cestě k poutnímu kostelu svatého Víta, kde tou dobou bývalo velmi pusto, na něho počkala. Musela čekat půl hodiny, cizinec šel pomalu, nechtěl přijít bez dechu. Přicházel svěží a s úsměvem, v ústech větévku se světle červeným šípem. Seskočila a uvázala koně, opřela se o břechť an strmé opěrné zdi a hleděla pronásledovateli vstříc. Zastavil se jí tváří v tvář a smekl čapku.

"Proč za mnou chodíš?" zeptala se, "co po mně chceš?"

"Ó," řekl, "raději bych ti něco daroval, než od tebe vzal. Rád bych se ti nabídl jako dar, krásná paní, pak si se mnou dělej, co ti libo."

"Dobrá, uvidím, co se s tebou dá udělat. Ale jestli sis myslel, že si tady venku v bezpečí jen tak utrheš květinku, pak ses zmýlil. Mohu milovat jen muže, který v případě potřeby nasadí i svůj život."

"Stačí jen poručit."

Zvolna sňala s krku tenký zlatý řetízek a podala mu ho.

"Jak že se jmenuješ?"

"Goldmund."

"To je hezké, Goldmund, zlatoústý; však ochutnám, jak zlatá máš ústa. Dobře poslouchej: tenhle zlatý řetízek ukážeš kvečer v zámku a řekneš, žeš ho našel. Nedávej ho z rukou, já sama ho od tebe chci přijmout zpátky. Přijdeš, jak jsi, byť by tě považovali za žebráka. Jestli si někdo z čeledi na tebe vyjede, zůstaň klidný. Musíš vědět, že mám v zámku jen dva spolehlivé lidi: čeledína Maxe a svou komornou Bertu. Jednoho z nich musíš sehnat a dát se ke mně zavést. Ke všem ostatním v zámku, včetně hraběte, se chovej obezřele, jsou to nepřátelé. Varovala jsem tě. Může tě to stát život."

Vztáhla k němu ruku, uchopil ji s úsměvem, jemně ji políbil a zlehka se o ni otřel tváří. Pak řetízek schoval a odešel s kopce dolů k řece a k městu. Vinice už byly holé, ze stromů se snášel jeden žlutý list za druhým. Goldmund s úsměvem potřásl hlavou, když pohlédl dolů na město, tak mu připadalo líbezná a přívětivá. Před několika

dny byl ještě tolik smutný, dokonce smutný i z toho, že i trápení a žal pominou. A teď už vskutku dočista minuly, opadaly jako to zlaté listí z větví. Připadalo mu, že mu láska ještě nikdy tak nezazářila vstříc jako z této ženy, jejíž vznosná postava a plavá smavá plnost života mu připomínala obraz jeho matky, jaký tehdy jako chlapec v Mari-abronnu nosil v srdci. Ještě předevčírem by byl nepokládal za možné, že se mu svět ještě jednou tak zasměje do očí, že ještě jednou bude moci cítit, jak mu proud života, radosti, mládí tak zplna a naléhavě koluje v žilách. Jaké štěstí, že je ještě naživu, že ho po všechny ty hrůzné měsíce smrt ušetřila!

Večer se dostavil do zámku. V zámeckém nádvoří bylo živo, od-sedlávali koně, poslové pobíhali, malé procesí kněží a duchovních hodnostářů procházelo v doprovodu sloužících vnitřní branou a po schodišti vzhůru. Goldmund chtěl za nimi, dveřník ho však zadržel. Vyňal zlatý řetěz a řekl, že má příkaz vydat ho pouze samotné milostivé paní nebo její komorné. Dali mu s sebou sloužícího, dlouho musel čekat v chodbách. Konečně se objevila hezká svižná paní, prošla mimo a tiše se zeptala: "Jste Goldmund?" a pokynula mu, aby šel za ní. Tiše zmizela v jedné dveřích, po chvíli se znovu objevila a kývla, aby šel dovnitř.

Vstoupil do pokojíku, kde to silně vonělo kožešinami a sladkým parfémem a kde viselo plno šatů a plášťů, dámské klobouky nasazené na dřevěných klínech, v otevřené truhle rozmanité obutí. Stál tu a čekal dobře půl hodiny, číchal k voňavým šatům, rukama hladil kožešiny a zvědavě se usmíval všem těm pěkným věcem, co visely kolem.

Konečně se otevřela vnitřní dvířka a vstoupila ne komorná, ale sama Agnes, ve světle modrých šatech, kolem krku bílou kožešinku. Zvolna přistoupila k čekajícímu, krok za krokem, vážně se na něho dívala chladnými modrými očima.

"Musels čekat," pravila tiše. "Myslím, že jsme teď bezpečni. U hraběte je poselstvo duchovních, večerí s nimi a jistě s nimi bude ještě dlouho jednat, schůzky s kněžími trvají vždycky dlouho. Chvilu patří tobě a mně. Vítej, Goldmunde."

Sklonila se k němu, její žádostivé rty se blížily k jeho, mlčky se pozdravili prvním polibkem. Zvolna ji rukou objal šíji. Vedla ho dveřmi do své ložnice, vysoké a jasně osvětlené svícemi. Na jednom stolku byla uchystána večere, posadili se, pečlivě mu předkládala

chléb a máslo a něco masa a nalévala bílé víno do krásné namodralé sklenice. Pojedli, oba pili z téhož modravého kalicha, pohrávali si jako na zkoušku vzájemně rukama.

"Odkudpaks přiletěl," zeptala se ho, "ty můj ptáčku spanilý? Jsi voják nebo šumař či jenom ubohý tulák?"

"Jsem všecko, co budeš chtít," smál se zlehka, "jsem docela tvůj. Jsem potulný pěvec, chceš-li, a tys má sladká loutna, a když ti prsty obejmu krk a zahraji na něj, uslyšíme anděly zpívat. Pojd', srdce moje, nepřišel jsem jíst tvé dobré koláče a pít tvé bílé víno, jen kvůli tobě jsem přišel."

Zlehka jí sňal kožešinku s krku a s lichocením stáhl šaty s těla. Venku ať si dvořané a kněží měli své porady, sloužící ať se plížili a tenký srpek měsíce se vnořil docela za stromy, milenci o ničem z toho nevěděli. Pro ně rozkvetl ráj, přitahování k sobě a těsně navzájem spojení se ztráceli v jeho voňavé noci, viděli zásvity tajemství jeho bělostných květů, něžnými a vděčnými rukama trhali jeho vytoužené plody. Ještě nikdy hudec nehrál na takovou loutnu, ještě nikdy se loutna nerozezněla pod tak silnými a dovednými prsty.

"Goldmunde," šeptala mu žhavě do ucha, "ach, jaký jsi ty kouzelník! Od tebe, moje rybko zlatá, bych chtěla mít dítě. A ještě raději bych u tebe zemřela. Vypij mě, milovaný, roztav mě, zab mě!" Hluboko v hrdle mu zaznívalo štěstí, když viděl, jak tvrdost v jejích chladných očích roztává a slábne. Jako jemný záchvěv a zkomí-rání přeběhla jí někde hluboko v očích hrůza a vyhasla jako stříbřité zamrazení na kůži umírající ryby, jako matně zlatavý zásvit oné kouzelné záře v hlubinách řeky. Bylo mu, jako by se veškeré člověku dosažitelné štěstí slilo v tento okamžik. Hned nato, zatímco ona ještě ležela rozechvělá a se zavřenýma očima, se zlehka zvedl a vklouzl do svých šatů. S povzdechem jí řekl do ucha: "Můj krásný poklade, odcházím. Nechci umřít, nechci, aby mě ten tvůj hrabě zabil. Nejdřív chci tebe i sebe ještě jednou tak ob-lažít jako dnes. Ještě jednou, ještě mnohokrát!" Ležela mlčky, dokud se neoblékl. Jemně přes ni přehodil přikrývku a políbil ji na oči. "Goldmunde," pravila, "ach, že musíš pryč! Přijď zítra zas! Bude-li hrozit nebezpečí, dám tě varovat. Přijď zas, přijď zas zítra!" Zatáhla za zvonek. Ve dveřích k šatně se ho ujala komorná a vyvedla ze zámku. Byl by jí rád dal zlaták; na chvíli se zastýděl za

svou chudobu.

K půlnoci stál na Rybím trhu a hleděl nahoru na dům. Bylo pozdě, nikdo už nebude vzhůru, nejspíš bude muset zůstat přes noc venku. Ke svému údivu zjistil, že dveře domu jsou otevřené. Potichu se vplížil dovnitř a vrata za sebou zamkl. Cesta do jeho komůrky vedla přes kuchyň. Svítilo se tam. U kuchyňského stolu seděla při malé olejové lampičce Marie. Právě začala klímat, dvě tři hodiny už čekala. Vyděsila se a vyskočila, když vešel.

"Ach, Marie," řekl, "ty jsi ještě vzhůru?"

"Ano," řekla. "Jinak bys dům našel zamčený."

"To je mi líto, Marie, žeš čekala. Už je tak pozdě. Nehněvej se na mě."

"Nikdy se na tebe nehněvám, Goldmunde. Jen jsem trochu smutná."

"Nesmíš být smutná. Pročpak?"

"Ach, Goldmunde, tak ráda bych byla zdravá a hezká a silná. Pak bys nemusel po nocích chodit do cizích domů a milovat jiné ženy. Pak bys taky jednou snad zůstal u mne a měl mě trochu rád."

V hlase jí nezněla ani naděje, ani trpkost, jen smutek. Rozpačitě u ní stál, tolik mu jí bylo líto, nedokázal nic říci. Opatrně jí položil ruku na hlavu a hladil ji a ona tiše stála, cítila rozechvěle jeho dlaň na svých vlasech, trochu zaplakala, pak se napřímila a řekla plaše: "Jdi jen spát, Goldmunde. Mluvím hloupě řeči, byla jsem moc ospalá. Dobrou noc."

KAPITOLA ŠESTNÁCTÁ

Goldmund strávil na kopcích den plný šťastné netrpělivosti. Mít koně, byl by dnes zajel do kláštera ke krásné madoně svého mistra; cítil touhu ji ještě jednou spatřit a měl dojem, že se mu v noci o mistru Mikuláši zdálo. Nu, vždyť na to ještě dojde. I kdyby milostné štěstí s Agnes mělo mít jen krátké trvání a snad i nedobře skončit -dnes je v plném květu, nic z něho nesmí promarnit. Nechtěl dnes vidět ani člověka a rozptylovat se, chtěl strávit ten mírný podzimní den venku, pod stromy a oblaky. Řekl Marii, že má v úmyslu projít se po kraji a že se zřejmě vrátí až pozdě, aby mu s sebou dala pořádný kus chleba a večer ať jen kvůli němu nečeká. Neřekla na to nic, nacpala mu torbu chlebem a jablky, kartáčem přejela jeho starý kabátec, jehož poškozená místa hned prvního dne vyspravila, a nechala ho jít.

Přešel řeku a stoupal do kopce holými vinicemi po příkrých cestách se schůdky, nahoře se vnořil do lesa a neustále stoupal, dokud se nedostal až na nejvyšší hřeben. Slunce tam vlažně svítilo větrovým holých stromů, kosi ulétali před jeho kroky do křoví, plaše schýlení seděli a vykukovali z houští černýma lesklýma očkami, a v dálce dole modrým obloukem tekla řeka a město bylo maličké jako nějaká hračka, nebylo odtamtud slyšet nic než vyzvánění k době modliteb. Zde nahoře byly nevelké, travou zarostlé valy a navršeniny ze starých pohanských dob, možná opevnění, možná pohřebiště. Na jednom z

pahrbků se posadil, šelestící podzimní tráva byla suchá a bylo odtud dodaleka vidět celé údolí a na druhé straně řeky kopce a hory, hřeben za hřebenem, až se pohoří a nebe v namodralém pohrávání setkaly a už se od sebe nedaly rozeznat. Celou tu širou zemi a ještě mnohem dál, než jeho oko dohlédlo, prochodil na svých nohou; všechny ty končiny, které teď jsou jen dálkou a vzpomínkou, byly jednou blízkostí a přítomností. Stokrát nocoval v těch lesích, jedl borůvky, hladověla mrzl, veselý i smutný, svěží i znavený putoval přes ty horské hřbety a vřesové planiny. Někde v dálce, kam se nedalo dohlédnout, leží spálené kosti dobráka Leny, někde se tam třeba stále ještě toulá jeho kamarád Robert, nezkosil-li ho mor; někde tam venku leží mrtvý Viktor a kdesi také, daleko a zaklet, leží klášter jeho mladých let a stojí hrad rytíře s krásnými dcerami a v bídě a uštvaná chodí Rebeka anebo zahynula. Celá ta spousta daleko roz-

setých míst, planiny i lesy, města a vesnice, hrady a kláštery, všichni ti lidé, ať už živí či mrtví, to všechno je uloženo a navzájem svázáno v jeho nitru, v jeho vzpomínce, v lásce, lítosti, touze. A kdyby si ho zítra vzala smrt, pak se to všechno zas rozpadne a vyhasne, celá ta kniha obrazů, tak plná žen a lásky, letních jiter a zimních nocí. Ach, je na čase ještě něco vykonat, něco vytvořit a po sobě zanechat, co ho přečká. Z tohoto života, z toulek, ze všech těch let, kdy se pustil do světa, zbylo až po dnešek málo ovoce. Zbývalo těch pár soch, které kdysi vytvořil v dílně, zejména Jan, a pak ještě ta kniha obrazů, ten neskutečný svět v jeho hlavě, krásný a bolestný obrazový svět vzpomínek. Podaří se mu něco z toho vnitřního světa zachránit a vystavit navenek? Anebo to pořád půjde tak dál: stále nová města, nové krajiny, nové ženy, nové zážitky, nové obrazy, nakupené jeden na druhý, z nichž si neodnáší nic než neklid, tu právě tak mučivou jako krásnou přeplněnost srdce?

Je to potupa, jak si život z člověka tropí bláznů, k smíchu to je i k pláči! Bud' člověk žije, nechá hrát své smysly a dosyta se nasaje z ňader staré máti Evy - pak sice zažije lecjakou vrcholnou slast, ale nemá žádnou ochranu proti pomíjivosti; člověk je potom jako hřib v lese, dnes kypí barvami a zítra zetlí. Anebo člověk sáhne k obraně, zavře se do dílny a pokouší se prchavému životu postavit pomník -pak se musí života vzdát, pak je jen pouhý nástroj, sice pak slouží tomu, co nepomine, ale přitom usychá a ztrácí svobodu, plnost a slast života. Tak tomu bylo s mistrem Mikulášem.

Ach, a celý život má přece smysl jen tehdy, dá-li se získat obojí, není-li život rozpolcen tím suchopárným bud'-anebo! Tvořit a neplatit za to životem! Žít a nevzdávat se přitom ušlechtilého tvůrčství! Copak to není možné?

Třeba jsou lidé, kterým to možné je. Třeba existují manželé a otcové rodin, kterým se ve věrnosti smyslná slast nevytrácí? Třeba existují lidé usedlí, jimž vzdor nedostatku svobody a nebezpečí srdce nevyschla? Třeba. Nikoho takového ještě neviděl.

Jako by všechno bytí spočívalo na dvojdomosti, na protikladech; člověk je buď žena, či muž, buď tulák, či šosák, buď rozumový, anebo citový- nikde se nadechnutí a vydechnutí, mužství a ženství, svoboda a řád, pud a duch nedá zažít současně, vždycky se za jedno musí platit ztrátou druhého a vždycky je jedno tak důležité a žádoucí

jako to druhé! Ženy to v tomhle snad mají snazší. U nich to příroda zařídila tak, že rozkoš sama od sebe nese plod a z milostného štěstí vzejde dítě. U muže je místo té prosté plodnosti věčná touha. Copak Bůh, který to všechno takhle stvořil, je zlý a nenávislný a škodolibě se vysmívá svému vlastnímu stvoření? Ne, nemůže být zlý, když stvořil srny a jeleny, ryby a ptáky, les, květiny, roční doby. Ale jeho stvořením prochází trhlina, buď že se nezdařilo a je nedokonalé, či že Bůh s tou trhlinou a touhou v lidském bytí má zvláštní úmysly, anebo to je sémě protivníkovy, dědičný hřích? Ale proč jen ta touha a nespokojenost by měla být hříchem? Copak z ní nepochází všechno krásné a posvátné, co člověk vytvořila vrátil Bohu jako děkovnou oběť?

Tísněn myšlenkami zamířil pohledem na město, vypátral, kde je náměstí, Rybí trh, mosty, kostely, radnice. A tu je i zámek, pyšný biskupský palác, kde teď vládne hrabě Jindřich. Pod těmi věžemi a dlouhými střechami bydlí Agnes, jeho královská milenka, která vypadá tak hrdopysně, a v lásce se přece dokáže tak zapomenout a odevzdat. Pomyslel na ni s radostí, s radostí a vděkem se rozpomněl na minulou noc. Aby mohl prožít štěstí té noci, aby mohl tu úžasnou ženu učinit tak šťastnou, k tomu bylo potřeba celého jeho dosavadního života, školy, kterou mu poskytly všechny předešlé ženy, toulek a

nouze, všech těch proputovaných zimních nocí a veškerého přátelství a důvěrné znalosti zvířat, květin, stromů, vod, ryb, motýlů. Bylo k tomu potřebí smyslů zostřených rozkošemi a nebezpečím, opuštěností, celého světa obrazů v nitru nashromážděných za všechna ta léta. Dokud je jeho život zahradou, v níž vykvétají tak kouzelné květiny jako Agnes, pak si nemůže stěžovat.

Strávil na podzimních kopcích celý den, toulal se, odpočíval, pojídal chléb, myslel na Agnes a na večer. Po setmění byl zpátky ve městě a šel směrem k zámku. Ochladilo se a domy hleděly klidnými červenými očima oken, narazil na drobné procesí zpívajících chlapců, nesli na tyčích nad sebou vydlabané tuříny, do kterých vyřezali obličejy a zastrčili svíce. Ta malá maškaráda přinesla s sebou závan zimy, Goldmund se za nimi s úsměvem díval. Před zámkem dlouho okouněl. Stále tu ještě bylo to kněžské poselstvo, tu a tam se dalo spatřit, jak u okna postává někdo z duchovenstva. Konečně se mu podařilo proklouznout dovnitř a najít komornou Bertu. Znovu ho ukryli v šatně, až se objevila Agnes a něžně ho zavedla do komnaty. Něžně ho vítala její tvář, tak něžně, avšak vůbec ne radostně; byla

smutná, v starostech, v obavách. Musel vynaložit veliké úsilí, aby ji trochu rozveselil. Pomalu pod jeho polibky a milostnými slůvky nabyla trochu důvěry.

"Ty umíš být tak milý," pravila vděčně. "Máš takové hluboké tóny v hrdle, ty můj ptáčku, když jsi něžný a vrkáš a štěbetáš. Mám tě ráda, Goldmunde. Kéž bychom ale byli daleko odtud! Už se mi tu nelíbí, beztak už tomu tady bude brzy konec, hraběte odvolali, brzo se vrátí ten hlupák biskup. Hrabě je dnes ve špatné náladě, kněžouři ho potrápili. Ach, kdyby tě tu tak měl najít! V tu chvíli je po tvém životě veta. Tolik se o tebe bojím."

Do jeho vzpomínek se vnesly zpola vytracené tóny - neslyšel takovou píseň už před časem? Tak k němu hovořila Lydie, s láskou a v obavách, něžně a smutně. Taková k němu v noci přišla do komůrky, plna lásky a plna úzkosti, plna starostí, ze strachu plna hrozných představ. Slyšel rád tu něžně úzkostnou píseň. Co je láska bez tajností! Co je láska bez nebezpečí!

Jemně si Agnes přitáhl k sobě, hladil ji, držel za ruku, tichounce jí do ucha šeptal vábivá slůvka, líbal ji na oči. Dojímal i uchvacovalo ho, že má o něho takový strach a starost. Přijímala jeho laskání vděčně, téměř pokorně, tiskla se k němu plna lásky, ale nerozveselila se.

Náhle sebou prudce škubla, bylo slyšet, jak poblíž třeskly dveře a ke komnatě se blíží kvapné kroky.

"Proboha, to je on!" vykřikla zoufale, "hrabě! Rychle, můžeš utéci šatnou. Rychle! Neprozrad' mě!"

Vtlačila ho do šatny, stál sám ve tmě a váhavě tápal kolem sebe. Vedle slyšel hraběte hlasitě mluvit s Agnes. Mezi šatstvem se po hmatu prošátral až ke dveřím, našlapoval neslyšně. Snažil se polehounku otevřít dveře, které vedly na chodbu. Až v té chvíli, kdy shledal, že dveře jsou zvenčí zamčeny, se vyděsil i on a srdce se mu divoce a bolestně rozbušilo. Třeba to je nešťastná náhoda, že někdo po jeho příchodu ty dveře zamkl. Avšak nevěřil tomu. Upadl do léčky, je ztracen; někdo ho musel spatřit, když se sem vkrádal. To ho bude stát krk. Stál ve tmě a všecek se třásla vtom ho napadla Agnesi-na slova na rozloučenou: "Neprozrad' mě!" Ne, neprozradí ji. Srdce mu bušilo jako zvon, ale to rozhodnutí ho zatvrdilo, vzdorně zaťal zuby.

Všechno trvalo jen pár okamžiků. Dveře na druhé straně se otevřely a z Agnesiny komnaty sem vstoupil hrabě se svícem v levé a

taseným mečem v pravé ruce. V tu chvíli Goldmund spěšně popadl několik šatů a plášťů visících kolem a přehodil si je přes ruku. Ať si ho mají za zloděje, třeba to bude východisko.

Hrabě ho ihned zpozoroval. Pomalu se přiblížil.

"Kdo je? Co tu děláš? Odpověz, nebo bodnu!"

"Odpusťte," zašeptal Goldmund, "jsem chudý člověk a vy jste bohatý. Všecko vrátím, co jsem vzal, pane, pohleďte!"

A položil plášť na podlahu.

"Tak, tys kradl? To nebylo od tebe chytré nasazovat život kvůli nějakému starému plášti. Jsi z města?"

"Ne, pane, nemám domov. Jsem chudý člověk, slitujte se -"

"Přestaň! Rád bych věděl, jestli jsi nakonec neměl tu drzost a neobtěžoval milostivou paní. Ale protože tě beztak pověsíme, není nutné po tom pátrat. Krádež stačí."

Zabušil zprudka na zamčené dveře a zavolal: "Jste tam? Otevřte!"

Dveře odemkli z druhé strany, tři pacholci tam stáli s tasenými bodáky.

"Pořádne ho spoutejte," křičel hrabě skřípavým hlasem plným posměchu a nadutosti. "Je to nějaký tulák, kradl tady. Uklid'te ho do bezpečí a zítra ráno ho, darebáka, pověste na šibenici. "

Goldmundovi spoutali ruce, ani se nebránil. Tak ho odvedli dlouhou chodbou, po schodech dolů přes vnitřní nádvoří, jeden sloužící nesl vpředu svíci. Před vraty do sklepa pobitými železem se zastavili, chvíli se dohadovali a nadávali, neměli klíč od sklepa, jeden pacholek vzal svíci, sloužící běžel zpět, pro klíč. Tři ozbrojenci a spoutaný stáli a čekali u vrat. Ten, který držel světlo, posvítíl zvědavě polapenému do obličeje. V tom okamžiku procházeli kolem dva kněží, jichž zámek hostil takové množství, přicházeli od kaple a u skupinky mužů se zastavili, oba si pozorně prohlíželi ten noční výjev: tři pacholky a spoutaného muže, jak tu postávají a čekají.

Goldmund si kněží nevšiml, ani se nedíval na své strážce. Neviděl nic než zlehka plápolající světlo, které mu přidržovali u obličeje a které mu oslepovalo zrak. A za světlem v příšeří plném hrůzy viděl ještě cosi, cosi beztvarého, velikého, přízračného: propast, konec, smrt. Stál s očima strnulýma, nic neviděl ani neslyšel. Jeden z kněží šeptem naléhavě hovořil s pacholky. Když uslyšel, že ten člověk musí zemřít, že je to zloděj, zeptal se, zda u něho byl zpovědník. Ne, to ne, lapili ho právě při činu.

"Pak tedy," pravil kněz, "k němu přijdu ráno před jitřní mší se svátostmi zaopatření a vyzpovídám ho. Ručíte mi za to, že ho dřív neodvedete. S panem hrabětem ještě dnes promluvím. Byť si ten člověk byl zloděj, má přece jako křesťan právo na zpověď a zaopatření."

Pacholci se neodvážili odporovat. Kněze znali, patřil k pánům z poselstva, mnohokrát ho viděli s hrabětem stolovat. A proč by se taky tomu ubožáku vagabundovi nemělo dopřát zpovědi?

Pánové odešli. Goldmund stál a strnule hleděl. Konečně přišel sluha s klíčem a odemkl. Zajatce uvedli do klenutého sklepa, klopý-taje vrávorál po několika schodech dolů. Povalovalo se tu pár třínožek bez opěradel a stůl, byla to předsín vinného sklepa. Jednu stoličku mu přisunuli ke stolu a nařídili, aby si sedl. "Zítra časně ráno přijde jeden kněz, můžeš se ještě vyzpovídat," řekl mu jeden z pacholků. Pak se měli k odchodu a pečlivě uzamykali těžká vrata.

"Nech mi tu světlo, kamaráde," prosil Goldmund.

"Ne, brachu, tím bys mohl natropit neplechu. Vždyť to půjde i tak. Bud' rozumný a smiř se s tím. A jakpak dlouho takové světlo vydrží? Za hodinku by stejně zhaslo. Dobrou noc."

A tak zůstal sám ve tmě, seděl na židličce, hlavu si položil na stůl. Špatně se mu takhle sedělo, provazy utažené kolem zápěstí mu působily bolest, avšak tyto pocity mu pronikly do vědomí až později. Zprvu jen seděl s hlavou na stole jak na popravním špaluku, pudilo ho silně učinit tělem i smysly to, co nyní bylo uloženo jeho srdci: odevzdat se nevyhnutelnému, oddat se tomu, že musí zemřít.

Zůstal tak sedět celou věčnost, žalostně zkroucen, a pokoušel se vzít na sebe svůj osud, nasát jej do sebe, smířit se s ním a naplnit se jím. Teď je večer, začíná noc a konec této noci přinese konec i jemu. To se musí pokusit pochopit. Zítra už nebude žít. Bude viset, stane se věcí, na kterou se usadí ptáci a budou do ní klovat, bude z něho to, co je mistr Mikuláš, co Lena ve spálené chýši, co jsou všichni ti, které viděl ležet ve vymřelých domech a na přeplněných kárách s mrtvolami. Nebylo snadné se s tím smířit a nechat se tím naplnit. Bylo přímo nemožné to pochopit. Tolik je toho, s čím se ještě nerozloučil, s čím se ještě nerozžehnal. Hodiny této noci jsou mu dány, aby tak učinil.

Musí se rozloučit s krásnou Agnes, už nikdy nespátí její vznos-

nou postavu, její jak slunce světlé vlasy, její chladné modré oči, nikdy už to slábnutí a odchvívání pýchy v těch očích, už nikdy to sladké chmýří na její voňavé kůži. Sbohem, vy modré oči, sbohem, vy vlhká, chvějivá ústa! Tolik doufal, že je ještě mnohokrát bude líbat. Ach, ještě dnes tam na kopcích, v tom pozdně podzimním slunci, jak na ni myslel, jak jí náležel, jak po ní toužil! Ale rozloučit se musí i s kopci, se sluncem, s modrým nebem a bělostnými oblaky, rozloučit se se stromy a lesy, se svým putováním, s bílým dnem i ročními dobami. A Marie, chudák Marie s těma dobráckýma a milujícímá očima a kulhavou chůzí, ta teď třeba ještě bdí, ještě sedí a čeká, usíná ve své kuchyňce a zase se probouzí, a žádný Goldmund už se nikdy domů nevrátí.

Ach, a papír a tužka, a naděje, že ještě vytvoří všechny ty postavy, jak si předsevzal! Pryč, všechno to tam! A naděje, že se ještě shledá s Narcisem, s milovaným učeňníkem Janem, i té se musí vzdát. A rozloučit se musí i se svými vlastními rukama, vlastními očima, s hladem a žízní, jídlem i pitím, s láskou, hrou na loutnu, se spánkem a probouzením, se vším. Zítra poletí ve vzduchu pták a Goldmund už ho neuvidí, v okně zazpívá dívka a on už ji neuslyší, řeka bude proudit a tmavé ryby v ní budou mlčky plavat, zavěje vítr a smete ze země žluté listy, bude svítit slunce a hvězdy na obloze, mládež poběží k tanci, na horách v dálce se objeví první sníh - a všechno půjde dál, všechny stromy budou vrhat stín, všichni lidé se budou vesele či smutně dívat svými živoucíma očima, psi budou štěkat a krávy ve vsi bučet v chlévě, a to všechno bez něho, nic už mu nebude patřit, všeho je zbaven.

Cítil vůni vřesoviště zrána, chuť sladkého mladého vína a mladých vlašských ořechů, sklíčeným srdcem mu prolétla vzpomínka, záblesk odrazu celého toho pestrého světa, ještě jednou, jak se propadal a loučil, pronikl zářivě celý ten krásný zmatený život všemi Goldmundovými smysly, až se v něm v propuknutí bolesti všechno sevřelo a cítil, jak se mu z očí řine slza za slzou. Vzlykaje se ponořil do té vlny, slzy mu hustě kanuly, zhroucen vydal se na milost a ne-milost nekonečnému žalu. Ach, vy doliny a lesnaté hory, potoky v zeleném olšovi, dívky, vy měsíčné večery na mostě, ach, ty krásný zářivý světe obrazů, jak tě mám opustit! Ležel v pláči na stole, dítě zbavené útěchy. Ze ztrápeného srdce se mu vydral povzdech a prosebné, žalobné zvolání: "Ó matko, ó matko!"

A jak to kouzelné slovo vyslovil, odpověděl mu obraz z hlubin vzpomínky, obraz matky. Nebyla to postava matky jeho myšlenek a uměleckých snů, byl to obraz jeho vlastní matky, krásný a živoucí, jak jej od doby v klášteře už nikdy nespapřil. K ní mířil jeho nárek, jí vsťříc se v slzách řinula ta nesnesitelná bolest, že musí zemřít, jí se odevzdával, jí zpět navracel les, slunce, zrak, ruce, celou svou bytost i celý svůj život, jí, do jejích mateřských dlaní.

Uprostřed pláče usnul; vyčerpání a spánek ho vzaly mateřsky do náruče. Spal hodinku či dvě, zbaven té strážně.

Když se znovu probudil, pocítil prudkou bolest. Spoutaná zápěstí ho trýznivě páčila, v zádech a šíji vězela drásavá bolest. S námahou se vzpřimil, probral se a znovu si uvědomil svou situaci. Kolem dokola byla naprostá tma, nevěděl, jak dlouho spal, nevěděl, kolik hodin života mu ještě zbývá. Možná že přijdou už v příštím okamžiku a odvedou ho na smrt. Vtom si vzpomněl, že mu slíbili kněze. Nevěřil, že by mu svátosti mohly nějak zvlášť pomoci. Nevěděl, zda i neúplnější rozhřešení a odpuštění hříchů ho může přivést do nebe. Nevěděl, zda je nějaké nebe a Bůh otec a soud a věčnost. V těch věcech už dávno ztratil veškerou jistotu.

Ale ať už nějaká věčnost je či není: on po ní netouží, chce jen ten nejistý, pomíjivý život, dýchat, vžít ve své kůži, nechce nic než žít. Zuřivě vstal, potácivě se dotápal tmou až ke zdi, opřel se zpřímou o stěnu a počal přemýšlet. Vždyť někde musí ještě být záchrana! Třeba je záchranou ten kněz, třeba se dá přesvědčit o jeho nevině, přimluví se za něho a pomůže mu k odkladu nebo útěku? Úporně se do takových myšlenek nořil, stále znova. A jestli to nepůjde, pak se přece jen nevzdá, přece hra nemůže ještě být ztracena. Nej dřív se tedy pokusí si kněze získat, vynaloží krajní úsilí, aby ho okouznil, rozehrál, přesvědčil, zalichotil mu. Kněz je v jeho hře jedinou dobrou kartou, všechny ostatní možnosti jsou zdání. Nicméně existují náhody a řízení osudu; kat může dostat koliku, šibenice se může zlomit, může se naskytnout předem nepředstavitelná možnost útěku. V každém případě se Goldmund vzpíral zemřít; marně se pokoušel otevřít se osudu a přijmout ho, neuspěl. Postaví se na odpor a bude bojovat až do krajnosti, nastaví strážci nohu, kata povalí v běhu, bude až do poslední chvíle kašpárkou kapkou krve bránit svůj život. - Ach, kdyby jen přiměl toho kněžoura, aby mu rozvázal pouta! Nekonečně mnoho by tím získal.

Mezitím, nedbaje bolestí, se pokoušel zuby pracovat na provazech. Zběsilou námahou po hrozně dlouhé době dokázal, že se trochu uvolnily. Stál a funěl v noční tmě vězení, napučené ruce a paže velmi bolely. Když znovu nabral dechu, plížil se podle zdi a pátravě hmatl, stále dál, krok za krokem prozkoumával vlhkou sklepní zeď, nenajde-li někde vyčnívající hranu. Vtom si vzpomněl na schody, po kterých sklopýtal do tohoto podzemního sklepení. Hledal je a našel. Poklekl a pokoušel se třít provazem o jednu

z kamenných hran schodu. Šlo to ztěžka, stále znovu místo provazu narážely o kámen jeho klouby, pálilo to jak oheň, cítil, jak mu teče krev. Avšak neustal. Když se mezi vraty a prahem objevil žalostně úzký proužek ranního úsvitu, dosáhl cíle. Provaz byl prodřen, mohl ho uvolnit, ruce měl volné! Pak však stěží mohl pohnout prsty, ruce byly zpuchlé a zmrtvělé a paže až k ramenům ztuhly křečí. Musel cvičit, nutit je k pohybu, aby se v nich znovu rozproudila krev. Neboť měl nyní dobrý plán.

Kdyby se náhodou nepodařilo, aby mu ten knězour pomohl, pak ho musí zabít, nechají-li ho s tím člověkem aspoň na nepatrnou chvilku o samotě. Jednou z židlí to půjde. Uškrtit ho nedokáže, k tomu nemá v rukou a pažích dost sil. Tedy zabít ho, rychle přes sebe hodit jeho kněžský šat a v něm uprchnout! Než ostatní zabitěho najdou, musí být ze zámku pryč a pak utíkat a utíkat! Marie ho vpustí a schová. Musí se o to pokusit. Možné to je.

Ještě nikdy ve svém životě Goldmund svítání tak nepozoroval, nepřivolával, neprahnul po něm a neobával se ho jako v té chvíli. Třesa se napětím a rozhodností ostražitě číhal loveckým zrakem, jak ten proužek světla u prahu je stále jasnější. Vrátil se ke stolu a učil se sedět na stoličce s rukama mezi koleny tak, aby se nedalo hned zjistit, že nemá pouta. Co měl ruce volné, už na smrt nemyslel. Byl rozhodnut vyváznout, i kdyby se přitom celý svět měl rozbít na padrť. Byl rozhodnut žít, za každou cenu. Chřipí se mu chvělo touhou po svobodě a životě. A kdoví, třeba mu tam venku přijdou na pomoc? Agnes je jen žena a její moc nesahá daleko, možná ani odvaha ne; je možné, že ho vydá napospas. Ale má ho ráda, přece jen třeba bude moci něco udělat. Třeba se tam venku kradmo plíží komorná Berta -a copak tu ještě není ten čeledín, na kterého prý je spolehnouti? A když se nikdo neukáže a nedá mu znamení, pak tedy provede svůj plán. Jestli se zhatí, tak židlí zabije strážce, dva či tři nebo kolik jich

právě přijde. Byl si vědom jedné výhody: jeho oči si zvykly na tmu v místnosti, v přítomnosti nyní rozezná a vytuší jakýkoli tvar i rozměr, kdežto ostatní budou zpočátku dočista osleplí.

Horečnatě posedával u stolu a přesně rozmýšlel, co říci knězi, aby ho získal za pomocníka, neboť tím se musí začít. Přitom žádostivě pozoroval skrovné přibývání světla ve šterbině. Po okamžiku, který mu před pár hodinami naháněl takový strach, teď horoucně toužil, sotva se ho mohl dočkat; strašné napětí se už dlouho nedalo snášet. Vždyť také jeho síly, jeho pozornost, odhodlání a bdělost poněmáhle jistě opět poleví. Stráž s knězem musí přijít, dokud to odhodlání, ta rozhodná vůle po záchraně je v plném rozpuku. Konečně se svět tam venku probudil, konečně se nepřítel blíží. Na nádvorní dlažbě zaduněly kroky, klíč se octl v zámku a otočil se v něm, každý z těch zvuků zněl po dlouhém hrobovém tichu jako zahřmění. Těžká vrata se zvolna pootevřela a zaskřípala v stězejích. Vstoupil duchovní, bez doprovodu, bez stráže. Vstoupil sám, v ruce svícen se dvěma svíčkami. Zase to bylo jinak, než si zajatec myslel.

A jak zvláštní a pohnutlivé: vstoupivší kněz, za nímž neviditelné ruce opět přirazily dveře, měl na sobě řeholní roucho kláštera Mari-abronnu, ono tak dobře známé, domov připomínající roucho, jak ho kdysi nosívali opat Daniel, páter Anselm, páter Martin!

Ten pohled mu do srdce zasadil zvláštní ránu, musel odvrátit oči. To, že se tu objevilo to klášterní roucho, slibuje třeba věci příznivé, třeba je to dobré znamení. Ale možná stejně nebude jiného východiska než zabití. Zat' al zuby. Bylo by mu zatěžko tohoto řádového bratra zabít.

KAPITOLA SEDMNÁCTÁ

"Pochválen buď Ježíš Kristus," řekl kněz a zlehka postavil svícen na stůl. Goldmund zamručel odpověď a upřeně zíral dolů před sebe.

Duchovní mlčel. Vyčkávala mlčel, až Goldmund zneklidněl a zkoumavě upřel zrak na muže, který stál před ním.

Ten muž, jak k svému zmatení upozoroval, nejenže byl oděn do roucha otců z Mariabronnu, měl na sobě i odznak hodnosti opata.

Pohlédl opatovi do obličeje. Byl to hubený obličej, pevný a jasně řezaný, s velmi úzkými rty. Znal ten obličej. Jako očarován hleděl Goldmund do tváře, kterou jako by zcela zformovaly duch a vůle. Nejistotou rukou uchopil svícen, zvedl ho a přiblížil k té cizí tváři, aby se podíval na oči. Uviděl je a svícen se mu

třásl v rukou, když ho opět odkládal.

"Narcisi!" zašeptal sotva slyšitelně. Všechno se s ním začalo točit.

"Ano, Goldmunde, kdysi jsem byl Narcis, ale to jméno jsem už dávno odložil, zřejmě jsi na to zapomněl. Od svého přijetí do řádu se jmenuji Jan."

Goldmund byl v hloubi srdce otřesen. Celý svět se najednou změnil, a jak náhle povolilo to nadlidské vypětí, jako by se měl udusit, roztrásl se, v závratí cítil, jako by místo hlavy měl prázdnou bublinu, vnitřnosti se mu svíraly. V očích ho pálil deroucí se vzlykot. Roz-vzlykat se a zhroutit se, v slzách, v mdlobě - všechno v něm po tom prahlo.

Avšak z hlubin vzpomínky z mládí vyvolané Narcisovým pohledem vyplulo napomenutí: kdysi, jako chlapec, se před tímto krásným přísným obličejem, před těmto tmavými vševědoucíma očima rozplakala nedokázal se ovládnout. To se nesmí znovu stát. V nejpodivnějších okamžiku jeho života se tu jako přízrak opět objevuje Narcis, nejspíš aby mu zachránil život - a teď by se před ním znovu měl rozvzlykat a padnout do mdlob? Ne, ne, ne. Opanoval se. Spoutal své srdce, poručil tělu, závrat' vyhnal z hlavy. Nesmí teď projevít žádnou slabost.

Uměle ovládaným hlasem se mu podařilo pronést: "Musíš mi dovolit říkat ti stále Narcis."

"Jen mi tak říkej, můj milý. A ruku mi nepodáš?"

Opět se Goldmund ovládl. Chlapecky vzdorným a lehce posměšným tónem, docela jako kdysi v žákovských letech, vypravil ze sebe

odpověď:

"Promiň, Narcisi," řekl chladně a trochu upjatě. "Vidím, že ses stal opatem. Já jsem ale pořád ještě tulák. A kromě toho náš rozhovor, jakkoli je mi vítán, bohužel nebude smět dlouho trvat. Podívej, Narcisi, jsem odsouzen na šibenici a za hodinu či dřív už budu asi viset. Říkám to jen, abych ti objasnil situaci. " Narcis nepohnul ani brvou. Ta troška klukovství a chvástavosti v přítelově chování ho bavila a současně dojímala. Hrdost však, která tkvěla za tím a Goldmundovi zakazovala, aby se mu s pláčem vrhl do náruče, tu chápal a schvaloval co nejvroucněji. Opravdu, i on si představoval shledání jinak, byl však s touto drobnou komedií hluboce srozuměn. Ničím se Goldmund do jeho srdce nemohl opět vloučit rychleji.

"Dobrá," řekl a hrál rovněž lhostejného. "Ostatně co do té šibenice tě mohu upokojit. Dostal jsi milost. Mám za úkol ti to oznámit a odvést tě s sebou. Neboť tady ve městě zůstat nesmíš. Budeme tedy mít dost času si o všeličems popovídat. Ale co: už mi teď dáš ruku?"

Podali si ruce a dlouho je drželi a tiskli a cítili hluboké pohnutí, v řeči však ještě chvíli převládala zdráhavost a strojenost.

"Dobře, Narcisi, opustíme tedy toto tak málo počestné přístřeší a já se připojím k tvému průvodu. Jedeš zpátky do Mariabronnu? Ano? Výborně. A jak? Koňmo? Výtečně. Půjde tedy o to, abych i já dostal koně."

"Dostaneš ho, amice, vyrazíme už za dvě hodiny. Ach, ale jak to vypadají tvé ruce! Propánaboha, všechno rozedřené a napuchlé a samá krev! Jak jen to s tebou zacházeli, Goldmunde! "

"Jen nech být, Narcisi. Sám jsem si ruce tak zřídil. Spoutali mě a já jsem se musel vysvobodit. Řeknu ti, nebylo to nic snadného. Ostatně to od tebe byla odvaha přijít ke mně jen tak bez doprovodu."

"Proč odvaha? Vždyť nehrozilo nebezpečí."

"Jenom drobné nebezpečí, že tě zabiju. Totiž tak jsem si tu věc promyslel. Řekli mi, že přijde kněz. Toho bych pak byl zabil a v jeho šatech uprchl. Dobrý plán."

"Ty jsi tedy nechtěl zemřít? Chtěl ses tomu bránit?"

"Jistěže jsem chtěl. Že tím knězem zrovna budeš ty, to jsem ovšem tušit nemohl."

"Přesto," pravil Narcis váhavě, "to byl vlastně pěkně ohavný plán. Byl bys kněze, který k tobě přijde jako zpovědník, opravdu mohl

zabít?"

"Tebe ne, Narcisi, samozřejmě že ne a snad ani žádného z tvých kněží, kdyby na sobě měl mariabronnskou kutnu. Ale kteréhokoli jiného, ó ano, na to se spolehni."

Hlas mu náhle zesmutněla potměšl.

"Nebyl by to první člověk, kterého bych zabil."

mlčeli. Na oba padla tíseň.

"Tedy o těchto věcech," pravil Narcis chladným hlasem, "si promluvíme později. Můžeš se mi někdy vyzpovídat, budeš-li chtít. Anebo mi vůbec vyprávět o svém životě. I já ti mám leccos co povědět. Těším se na to. - Půjdem?"

"Ještě okamžik, Narcisi! Něco mě napadlo, totiž že už jsem tě jednou pokřtil na Jana."

"Nerozumím ti."

"Ovšemže nerozumíš. Vždyť ještě nic nevíš. Je už tomu řada let, co jsem ti dal jméno Jan, a to ti zůstane navždy. Byl jsem totiž dřív sochařem a řezbářem a chci se jím zase stát. A nejlepší socha, kterou jsem tehdy udělal, byl jinoch, ze dřeva, v přirozené velikosti, je to tvůj obraz, ale nejmenuje se Narcis, nýbrž Jan. Je to učedník Jan pod křížem."

Vstal a šel ke dveřím.

"Tys tedy na mě ještě myslel?" zeptal se Narcis tiše.

Stejně tichá byla Goldmundova odpověď: "Ano, Narcisi, myslel jsem na tebe. Neustále."

Prudce rozrazil těžká vrata, dovnitř nahlédlo bledé jitro. Už nemluvili. Narcis ho vzal k sobě do hostinské jizby. Mladý mnich, jeho průvodce, právě balil cestovní zavazadla. Goldmund dostal najíst, ruce mu umyli a trochu obvázáli. Brzy na to předvedli koně.

Když nasedli, řekl Goldmund: "Mám ještě jednu prosbu. Pojďme přes Rybí trh, musím tam ještě něco zařídit."

Odjeli, Goldmund vzhlížel do všech zámeckých oken, zda snad v některém neuvidí Agnes. Ale už ji nespatriil. Jeli přes Rybí trh, Marie o něho měla velikou starost. Rozloučil se s ní i s jejími rodiči, vzdal jim tisíce díků, slíbil, že jednou zas přijede, a odklusal. Marie zůstala v domovních vratech, dokud nezmizeli. Pak zvolna odkulhala do domu.

Jeli čtyři: Narcis, Goldmund, onen mladý mnich a jeden ozbrojený jízdní sluha.

"Vzpomínáš si ještě na mého koníka Lysáka," zeptal se Goldmund, "co byl ve vaší klášterní stáji?"

"Jistě. Toho už nenajdeš a taky jsi to určitě ani nečekal. Už to bude sedm či osm let, co jsme ho museli utratit."

"Že se na to pamatuješ!"

"Ó ano, pamatuji se."

Lysákova smrt Goldmunda nerozesmutněla. Naopak měl radost, že se Narcis na Lysáka tak pamatoval, on, který se o zvířata nikdy nestaral a nikdy jistě žádného jiného koně v klášteře neznal jménem. Měl z toho velikou radost.

"Ty se mi vysměješ," začal znovu, "že první, po kom se z kláštera vyptávám, je ten chudák koníček. Není to ode mne hezké. Vlastně jsem se chtěl zeptat na někoho docela jiného, především na našeho opata Daniela. Ale mohl jsem si myslet, že umřel, vždyť ty jsi jeho nástupce. A hovořit pořád o smrti, tomu jsem se chtěl prozatím vyhnout. Teď se se mnou o smrti zrovna moc mluvit nedá, kvůli včerejší noci, a také kvůli moru, na ten jsem se nadíval ažaž. Ale jednou jsme už u toho a přijít to stejně muselo. Řekni mi, kdy a jak umřel opat Daniel, k tomu jsem cítil velikou úctu. A taky mi pověz, žije-li ještě páter Anselm a páter Martin. Jsem připraven na nejhorší. Ale protože aspoň tebe mor ušetřil, jsem spokojen. Sice jsem si nikdy nemyslel, že bys mohl zemřít, pevně jsem věřil, že se shledáme. Ale víra může klamat, to jsem bohužel poznal. I svého mistra Mikuláše, řezbáře, jsem si nedovedl představit mrtvého, s určitostí jsem počítal, že se s ním zase setkám a že u něho budu znovu pracovat. A přesto byl mrtev, když jsem se vrátil."

"Dá se to říci několika slovy," pravil Narcis. "Opat Daniel zemřel už před osmi lety, na žádnou nemoc a bez bolestí. Já nejsem jeho nástupce, jsem opatem teprve rok. Jeho nástupcem se stal páter Martin, náš někdejší představený školy, zemřel loni, ještě mu nebylo sedmdesát. A páter Anselm už taky nežije. Měl tě rád, často ještě o tobě hovořoval. V poslední době už vůbec nemohl chodit a ležení mu působilo hotová muka; zemřel na vodnatelnost. A mor jsme u nás také měli, hodně jich zemřelo. Nemluvme o tom! Chceš se ještě na něco zeptat?"

"Ovšem, na spoustu věcí! Především: jak ses dostal sem do města a k místodržícímu?"

"To je dlouhá historie a nudila by tě, jde o politiku. Hrabě je císa-

řův oblíbenec a v mnohých otázkách jeho zplnomocněnec a v současné době je třeba mezi císařem a naším řádem leccos urovnat. Řád mě určil do poselstva, které mělo s hrabětem vyjednávat. Úspěch byl pramalý."

Odmlčel se a Goldmund se dál nevyptával. Nebylo také třeba, aby se dověděl, že včerejšího dne večer, když Narcis u hraběte prosil za Goldmundův život, muselo se tvrdému hraběti za ten život zaplatit řadou ústupků.

Jeli; Goldmund brzy pocítil únavu a jen stěží se držel v sedle.

Po chvíli se Narcis zeptal: "Je to pravda, že tě chytily při krádeži? Hrabě tvrdil, že ses vplížil do zámku a dovnitř do komnat a žeš tam kradl."

Goldmund se smál. "No, opravdu to tak vypadalo, že jsem zloděj. Jenže jsem měl schůzku s hraběcí milenkou; on to bezpochyby také věděl. Moc mě udivuje, že mě přece jen pustil."

"Dalo se s ním mluvit."

Nebyli s to ujet plánovanou denní vzdálenost, Goldmund byl příliš vyčerpan, neudržel už v rukou otěže. Ubytovali se v jedné vesnici; odnesli ho na lože, dostal trochu horečku a zůstal ležet ještě i příští den. Pak však byl schopen jet dál. A když se mu vbrzku zahojily ruce, začal mít z jízdy na koni velký požitek. Jak dlouho už nejel na koni! Ožil, omládl, mnohdy kus cesty jeli s jízdním sluhou o závod a ve chvílích sdílnosti zasypával svého přítele Narcise stovkami netrpělivých dotazů. Narcis se odevzdaně, a přece s radostí podroboval; Goldmund ho opět okouzľil, miloval jeho náhlé a dětské otázky, tak plné bezmezné důvěry k přítelově duchu a chytrosti.

"Jednu otázku, Narcisi: taky jste někdy upalovali židy?"

"Židy? Proč? U nás přece žádní židé nejsou."

"Správně. Ale pověz mi: byl bys schopen je upalovat? Můžeš si představit, že by se takový případ stal?"

"Ne, a také proč? Máš mě za fanatika?"

"Rozuměj mi, Narcisi! Mám na mysli: dovedeš si představit, že bys v nějakém případě dal příkaz k zabíjení židů nebo svolení k tomu? Vždyť takový příkaz dalo tolik vévodů, starostů, biskupů a jiných vrchností."

"Příkaz takového druhu bych nevydal. Naproti tomu si lze představit případ, že bych se na takovou krutost musel dívat a strpět ji."

"Tedy bys ji strpěl?"

"Jistě, kdyby mi nebyla dána moc tomu zabránit. -Tys zřejmě někdy viděl upalování židů, že, Goldmunde?"

"Ach ano."

"A zabránils tomu? - Ne? - Tak vidíš."

Goldmund vyprávěl podrobně příběh Rebecky, přitom se rozpálil a rozvášnil.

"A tedy," ukončil zprudka, "co je to za svět, ve kterém musíme žít? Není to peklo? Není to pobuřující a odporné?"

"Jistě. Svět není jiný."

"Tak!" zvolal Goldmund rozzlobeně. "A jak často jsi mi dřív tvrdil, že svět je božský, že je velkou harmonií sfér, v jejichž středu trůní Stvořitel, a že to, co je, je dobré, atakdále. Řekls, že tak to stojí u Aristotela nebo u svatého Tomáše. Jsem zvědav, jak mi ten rozpor vysvětlíš."

Narcis se smál.

"Tvá paměť je úžasná, a přece tě trochu oklamala. Vždycky jsem ctil Stvořitele jako dokonalého, ale nikdy ne stvoření. Nikdy jsem nepopíral, že je ve světě zlo. Že život na zemi je harmonický a spravedlivý a že člověk je dobrý, to, můj milý, ještě nikdy žádný opravdový myslitel netvrdil. Že lidské srdce spíš baží po zlém, to stojí výslovně v Písmu svatém a každý den se nám to potvrzuje před očima."

"Velmi dobře. Konečně vidím, jak to myslíte vy učenci. Člověk je tedy zlý a život na zemi je plný podlosti a svinstva, to přiznáváte. Ale někde za tím, ve vašich myšlenkách a učebnicích, existuje

spravedlnost a dokonalost. Existují, dají se dokázat, ale prostě se jich jenom neužívá."

"V tobě se proti nám teologům nakupila pěkná zášť, příteli! Ale přesto se z tebe stále ještě nestal myslitel, máš to všechno pozpěvrá-cené. Budeš se muset lecčemus přiučit. Ale pročpak jen říkáš, že myšlenky spravedlnosti nijak neužíváme? Činíme tak každý den a každou hodinu. Já například jsem opat a musím řídit klášter, kde to chodí právě tak nedokonale a hříšně jako ve světě venku. A přesto ustavičně a stále znova stavíme proti dědičnému hříchu myšlenku spravedlnosti a snažíme se dle ní měřit své nedokonalé životy a snažíme se napravovat zlé a svůj život stále uvádět ve vztah k Bohu."

"Ach ano, Narcisi. Já nemyslím přece tebe a snad to, že bys nebyl dobrým opatem. Ale myslím na Rebeku, upálené židy, na masové

hroby, na to veliké umírání, na ulice a jizby s ležícími a zapáchajícími mrtvolami, na tu celou příšernou poušť, na zanedbané, opuštěné děti, na vyhladovělé psy na řetězu ve dvorech -, a když na to všechno myslím a ty obrazy vidím před sebou, srdce mi usedá a zdá se mi, že nás naše matky porodily do beznadějně krutého a ďábelského světa a že by bývalo lépe, kdyby to nebyly udělaly a Bůh ten strašný svět nestvořil a Spasitel se kvůli němu nedal přibít na kříž."

Narcis vlídně příteli přikyvoval.

"Máš plnou pravdu," pravil vřele, "jen to pověz, řekni mi všechno. Ale v jednom se velice mýlíš: to, co říkáš, považuješ za myšlenky. Vždyť to jsou ale pocity! Jsou to pocity člověka, který se potýká s hrůzou bytí. Jen nesmíš zapomínat, že proti těmto smutným a zoufalým pocitům stojí pocity docela jiné! Když sedíš na koni a je ti dobře a projíždíš krásnou krajinou nebo když se s takovou lehkomyšlností večer vplížíš do zámku, aby ses dvořil hraběci milence, pak má svět pro tebe docela jinou tvář a všechny morové domy a všichni upálení židé ti vůbec nemohou zabránit, abys nešel za rozkoší. Není tomu tak? "Jistě. Protože svět je tak plný smrti a hrůzy, proto se stále znova snažím utěšit své srdce a trhat krásné květiny, které uprostřed toho pekla vykvétají. Naleznu rozkoš a na hodinku na ty hrůzy zapomenu. Ony tím však nikterak nezmizí."

"To jsi vyjádřil velice dobře. Ty se tedy na světě cítíš obklopen smrtí a hrůzami a utíkáš se z něho k rozkoši. Ale rozkoš nemá trvání, znovu tě vyše do pustiny."

"Ano, je tomu tak."

"Většinu lidí se tak vede, jenomže málokdo to pociťuje s takovou silou a tak prudce jako ty a málokdo má potřebu si ty pocity uvědomovat. Pověz mi: kromě toho zoufalého zmítání mezi rozkoší a hrůzou, kromě toho komihání mezi rozkoší života a pocitem smrti -nezkusils to krom toho i s nějakou jinou cestou?"

"Ó ano, přirozeně. Zkusil jsem to s uměním. Vždyť už jsem ti řekl, že jsem se mimo jiné stal také umělcem. Jednou, to už jsem byl ve světě asi tak tři roky a skoro celý ten čas na toulkách, jsem v jednom klášterním kostele uviděl Matku boží ze dřeva, byla ti tak krásná a její pohled mě natolik uchvátil, že jsem se vyptal a šel hledat mistra, který ji vyřezal. Našel jsem ho, byl to věhlasný člověk; stal jsem se jeho žákem a několik let jsem u něho pracoval."

"Později mi o tom ještě budeš vyprávět. A co ti to umění přineslo a co pro tebe znamenalo?"

"Překonání pomíjivosti. Zjistil jsem, že z bláznivé hry a tance smrti lidského života něco zůstává a přežívá: umělecká díla. I ona jistě jednou pominou, shoří či se rozpadnou anebo je zase někdo zničí. Nicméně však přechkají mnoho lidských životů a tvoří tichou říši obrazů a svátostí mimo čas. Spolupracovat na ní mi připadá dobré a útěšné, neboť to téměř znamená zvěčňovat pomíjivé."

"To se mi velmi líbí, Goldmunde. Doufám, že vytvoříš ještě mnoho krásných děl, má důvěra v tvé síly je veliká a také doufám, že budeš v Mariabronnu dlouho mým hostem a dovolíš mi, abych ti zařídil dílnu; náš klášter už dlouho žádného umělce nehostil. Myslím si však, že podivuhodnost umění jsi svou definicí ještě nevyčerpal. Domnívám se, že umění nespočívá v tom, že se pomocí kamene, dřeva a barev něco existujícího, avšak smrtelného vyrve smrti a že se tomu propůjčí delší trvání. Viděl jsem lecjaké umělecké dílo, svátce i madony, u kterých si nemyslím, že jsou to jen pouhá věrná zpodobení nějakého jednotlivého člověka, který kdysi žil a jehož tvary a barvy umělec uchoval."

"Máš pravdu," zvolal Goldmund horlivě, "nebyl bych věřil, že se v umění tak dobře vyznáš! Praobraz

dobrého uměleckého díla není nějaká skutečná, živoucí postava, přestože k němu může dát popud. Praobraz není z masa a krve, je duchovní. Je to obraz, který je domovem v umělcově duši. I ve mně, Narcisi, žijí takové obrazy a já doufám, že je jednou vytvořím a předvedu ti je."

"To bude krásné! A teď ses, můj milý, aniž to víš, octl uprostřed filozofie a vyslovils jedno z jejích tajemství."

"Ty si mě dobíráš."

"Ó ne. Hovořils o ‚praobrazech‘, o obrazech tedy, které existují pouze a výlučně v tvůrčím duchu, které však lze uskutečnit a vyjavit ve hmotě. Dříve než se nějaká umělecká podoba vyjeví a získá na skutečnosti, existuje už jako obraz v umělcově duši! A tento obraz, tento ‚praobraz‘, je navlas totéž, čemu staří filozofové říkají ‚idea‘."

"Ano, to zní docela hodnověrně."

"A tím, že vyznáváš ideje a praobrazy, ocitáš se v duchovním světě, v světě nás filozofů a teologů, a uznáváš, že uprostřed zmateného a bolestného bojiště života, uprostřed toho nekonečného a nesmyslného tance smrti tělesného života existuje tvůrčí duch. Podívej

se, k tomuto duchu jsem se stále obracel už tehdy, co jsi ke mně přišel jako chlapec. Tento duch není u tebe duch myslitele, je to duch umělce. Je to však duch a ukáže ti cestu z kalného zmatení života smyslů, z věčného zmitání mezi rozkoší a zoufalstvím. Ach, můj milý, jsem štásten, že jsem od tebe to vyznání slyšel. Čekal jsem na ně - od té doby, cos opustil svého učitele Narcise a našel odvahu být sám sebou. Teď můžeme být přáteli nanovo."

V té chvíli se Goldmundovi zdálo, jako by jeho život získal smysl, jako kdyby na něj pohlížel shůry a viděl jeho tři velké stupně: závislost na Narcisovi a její uvolnění - čas svobody a putování - a návrat, účtování, počátek zralosti a sklizně.

Vidění opět zmizelo. Avšak k Narcisovi nyní získal vztah, jaký se patřil, už nikoli vztah závislosti, nýbrž svobody a obapolnosti. Nyní už bez pokoření mohl být hostem jeho nadřazeného ducha, protože druhý v něm rozpoznal sobě rodem rovného, tvůrce. Předvést se mu, vyjavit mu ve svých dílech svůj vnitřní svět, na to se cestou stále toužebněji těšil. Mnohdy ho však přepadaly i pochyby.

"Narcisi," říkal varovně, "bojím se, že nevíš, koho si to vlastně do kláštera vezeš. Já nejsem mnich a ani se jím stát nechci. Znam sice tři veliké sliby a s chudobou jsem rád srozuměn, ale nemám rád ani cudnost ani poslušnost; ani mi ty ctnosti nepřipadají zvlášť mužné. A ze zbožnosti ve mně nezbylo už zhora nic, už léta jsem se nezpovídal, ani nemodlil, ani nepřijímal."

Narcise to nevyvedlo z míry. "Zdá se, že je z tebe pohan. Z toho strach nemáme. Už nemusíš být hrdý na tu svou hromadu hříchů. Vedls běžný světský život, pásls vepře jako marnotratný syn, nevíš už, co je zákon a řád. Jistě by z tebe byl velice špatný mnich. Vždyť já tě vůbec nezvu proto, abys vstoupil do řádu; já tě jen zvu, abys byl naším hostem a abych ti u nás zařídil dílnu. A ještě něco: nezapomeň, že jsem to tehdy za našich mladých let byl já, kdo tě probudil a nechal odejít do světa. Ať už se z tebe stal člověk dobrý či zlý, hned po tobě za to nesu odpovědnost já sám. Podíváme se, co se z tebe stalo; ukážeš mi to, slovy, životem, svými díly. Až mi to ukážeš a já snad shledám, že v našem domě není pro tebe místa, budu první, kdo tě požádá, abys opět odešel."

Goldmund byl pokaždé naplněn obdivem, když přítel takto hovořil, když vystupoval jako opat s onou tichou jistotou a oním nádechem ironie vůči světským lidem a světskému životu, neboť pak zřel,

co se z Narcise stalo: muž. Sice muž ducha a církve, jemných rukou a s tváří učence, avšak muž plný jistoty a odvahy, vůdce, člověk nesoucí odpovědnost. Tento muž Narcis už nebyl někdejší mladík a něžný vroucí učeník Jan, a právě toho nového Narcise, mužného a rytířského, prahnul vytvořit svými rukama. Mnoho postav na něj čekalo: Narcis, opat Daniel, pater Anselm, mistr Mikuláš, krásná Rebeka, krásná Agnes a ještě tolik jiných, přátelé i nepřátelé, živí i mrtví. Ne, on žádným řádovým bratrem byt nehodlá, ani zbožný, ani učený, bude tvořit svá díla; a že někdejší domov jeho mládí bude domovem těchto děl, zaplavovalo ho velkým štěstím.

Jeli chladným pozdním podzimem a jednoho dne, kdy zrána na holých stromech viselo tlustě jinovatky, přejížděli na koních zvlněný širý kraj s pustými červenavými bažinatými místy, linie dlouhých hřbetů kopců

podivně připomínaly něco dávno známého, a pak přišel jasanový les a potok a stará stodola a při pohledu na ni Goldmunda v radostné úzkosti zabořilo u srdce; poznal kopce, po kterých kdysi cválal s rytířskou dcerou Lydií, a vřesoviště, přes které kdysi, zkormoucený vyhnanec, za mírného sněžení odcházel pryč. Vynořily se skupiny olší a mlýn a hrad, s podivnou bolestí rozpoznal okno pracovny, kde tehdy, v bájně době mládí, poslouchal rytíře vyprávět o jeho pouti a musel mu opravovat jeho latinu. Vjeli do dvora, patřil k předem určeným zastávkám jejich cesty. Goldmund poprosil opata, aby ho tu nejmenoval a nechal ho s jízdním sluhou jít s čeledí. Tak se stalo. Už tu nebylo starého rytíře ani Lydie, zato však několik známých mezi myslivci a čeledíny, a v domě žila a vládla po boku manželově velmi krásná, hrdá a pánovitá šlechtice, Julie. Nadmíru krásná byla ještě stále, velice krásná a poněkud zlá, ani ona, ani čeleď Goldmunda nepoznaly. Po jídle se ve večerním soumraku vyplížil k zahradě, přes plot se díval na záhony, už zimní, odkradl se k vratům stáje a pokukoval po koních. Spal na slámě jako jízdní sluha a na prsou ho tížily vzpomínky, mnohokrát se probudil. Ach, jaký to má za sebou rozdrobený a neplodný život, bohatý nádhernými obrazy, ale roztržitý na tolik střepů, tak ubohý hodnotami, tak ubohý láskou! Ráno při odjezdu stísněn vzhlížel k oknům, nespát-li snad ještě jednou Julii. Ještě před nedávem se tak v nádvoří biskupské rezidence rozhlížel, neukáže-li se ještě jednou Agnes. Nepřišla, a ani Julie se neobjevila. Připadalo mu, že takový byl celý jeho život: loučení, útěk, zapomnění, postávání s prázdnými rukama a mrznoucím

srdcem. Celý den se z toho nemohl vymanit, neproněs ani slovo, potměněle seděl v sedle. Narcis ho nechal být.

Konečně se blížili k cíli a po několika dnech ho dosáhli. Krátce před tím, než se objevily věž a střechy kláštera, přejížděli přes kamenité úhory, kde, jak dávno už tomu, sbíral kdysi pro pátera Anselma třezalku a kde z něho cikánka Líza udělala muže. A pak projeli mari-abronnskou branou a pod vlašským kaštanem sesedli s koně. Goldmund něžně pohladil kmen a shýbl se pro jeden z hnědých ostnatých plodů, které povadlé a puklé ležely po zemi.

KAPITOLA OSMNÁCTÁ

První dny bydlel Goldmund přímo v klášteře, v jedné z cel pro hosty. Pak ho na jeho prosbu ubytovali v jedné z hospodářských budov vytvářejících z velkého nádvoří jakoby tržiště, naproti kovárně.

Shledání na něj zapůsobilo tak prudkým kouzlem, až nad tím mnohdy žasl. Kromě opata ho tu nikdo neznal, nikdo nevěděl, kdo je; lidé, bratři i laici, žili zde v pevném řádu a každý měl své zaměstnání, nechávali ho na pokoji. Znal ho však stromy na nádvoří, znaly ho portály a okna, mlýn a vodní kolo, dlaždice v chodbách, povadlé keříky růží v křížové chodbě, čapí hnízda na sýpce a refektář. Z každého kouta mu vstříc vanula vůně minulosti, času jeho raného mládí, sladce a dojmavě, láska ho poháněla si všechno znovu prohlédnout, znovu si vypoaslechnout všechny známé zvuky, vyzvánění na požeňování a nedělní zvony, šumění tmavého mlýnského potoka mezi úzkými, mechem porostlými zdmi, klapot sandálů po kamenných dlaždicích, večerní chřestění svazku klíčů, když šel bratr vrátný zamykat. U kamenných odtokových žlabů, do nichž padala dešťová voda ze střechy laického refektáře, stále ještě bujelo stejné drobné kvítí, ka-kost a jitrocel, a stará jabloň v kovárenské zahradě měla své větve stále stejně pokroucené. Silněji však než všechno ostatní jím vždy pohnulo, když zazněl školní zvonek a klášterní žáci se o přestávce s rámusem řítily po schodech dolů a na dvůr. Jak mladé, hloupoučké a hezké byly ty chlapecké tváře - byl opravdu i on sám kdysi tak mladý, nemotorný, hezký a dětský?

Avšak nejen s klášteřem tak dobře známým se znovu shledal, i s téměř neznámým, už v prvních dnech ho to udeřilo do očí a stále nabývalo na významu a do známého obrazu se začleňovalo jen zvolna. Neboť přestože tu nepřibýlo nic nového a všechno tu stálo právě tak, jako když tu byl žákem a jako sto a víc let předtím, už to očima žáka neviděl. Viděl a cítil teď rozměry staveb, klenby kostela, staré malby, kamenné a dřevěné figury na oltářích a v portálech, a i když nespát-li nic, co by na svém místě nebylo stálo už tehdy, přesto až teď viděl krásu všeho toho i ducha, který je vytvořil. Hleděl na starou Matku boží z kamene v hořejší kapli, už jako chlapec ji měl rád a nakreslil si ji, ale teprve nyní ji viděl bdělým zrakem a

shledal, že je to mistrovské dílo a že ji nikdy ani svou nejlepší a nejzdařilejší práci

nepřekoná. A takových úžasných věcí bylo mnoho a žádná tu nebyla jen tak pro sebe a náhodou, nýbrž každá pocházela z téhož ducha a stála v těch starých zdech, mezi sloupy a klenbami jako v přirozené domovině. Co se tu za těch pár set let postavilo, vytesalo, namalovalo, zažilo, vymyslelo a naučilo, bylo jednoho kmene, jednoho ducha, a náleželo k sobě jako větve ke stromu.

V tomto světě, uprostřed té tiché, mocné jednotky, se Goldmund nyní cítil velmi malý, a nikdy se necítil nepatrnější, než když viděl, jak opat Jan, jeho přítel Narcis, spravuje tento mohutný a přesto tichý a vlídný řád a vládne mu. Ať si mezi učeným opatem Janem s úzkými rty a prostým, dobrotivým a přirozeným opatem Danielelem byl sebevětší rozdíl v samotných osobách, oba sloužili téže jednotce, téže myšlence, témuž řádu, dodávala jim důstojnosti, přinášeli jí svou osobu v obět'. To je navzájem tak připodobňovalo jako klášterní roucho.

Narcis uprostřed kláštera nadmíru v Goldmundových očích vyrostl, ačkoli se k němu nechoval nikdy jinak než jako kamarád a hostitel. Brzy se mu už Goldmund neodvažoval tykat a říkat "Narcis".

"Poslyš, opate Jene," řekl mu jednou, "pomalu si přece jen zřejmě budu muset zvyknout na tvé nové jméno. Musím ti říci, že se mi u vás moc líbí. Skoro bych měl chuť vykonat u tebe generální zpověď a po odpykání tě požádat o přijetí za bratra laika. Jenže potom by s naším přátelstvím byl konec; ty bys byl opat a já laický bratr. Ale žít vedle tebe jen tak a dívat se na tvou práci a sám nebýt ničím a nedělat nic, to už déle nesnesu. I já bych rád pracovala ukázal ti, co jsem a co dovedu, abys viděl, jestli se vyplatilo vyprosit mi milost od šibenice."

"To jsem rád," řekl Narcis a svou řeč formuloval ještě přesněji než jindy. "Můžeš kdykoli začít zařizovat si dílnu, dám ihned kováři a tesaři pokyn, aby ti byli k ruce. Co tu na místě seženeš za materiál, s tím nakládej podle libosti. Co se musí objednat zvenku a nechat dovézt, o tom sepiš seznam. A teď poslouchej, co si myslím o tobě a tvých záměrech. Musíš mi k vyjádření dopřát trochu času: jsem učenec a chci se ti pokusit tu věc vyložit ze svého myšlenkového světa, jiný jazyk nemám. Ještě jednou mě tedy sleduj, jak jsi to tak trpělivě dělával v dřívějších letech."

"Pokusím se. Jen mluv."

"Vzpomeň si, jak jsem ti už za našich žákovských let leckdy říkával, že tě považuji za umělce. Tenkrát se mi zdálo, že by z tebe mohl být básník; při čtení a při psaní jsi měl jistou nechuť k pojmům a abstrakci a u jazyků jsi měl zvlášť rád ta slova a hlásky, které měly smyslově básnické vlastnosti, tedy slova, u nichž si lze něco představit."

Goldmund ho přerušil: "Promiň, ale nejsou pojmy a abstrakce, kterým ty dáváš přednost, také představy, obrazy? Či opravdu k myšlení potřebuješ a máš rád slova, u kterých se nedá představit nic? Copak se dá myslet, aniž si člověk přitom něco představuje?"

"Dobře že se ptáš! Jistěže se dá myslet bez představ! Myšlení nemá s představami zhola nic společného. Uskutečňuje se nikoli v obrazech, nýbrž v pojmech a formulích. Přesně tam, kde končí obrazy, začíná filozofie. Vždyť to je to, o co jsme se jako mladíci kdysi tak často přeli: pro tebe se svět skládal z obrazů, pro mě z pojmů. Vždycky jsem ti říkal, že nemáš vlohy stát se myslitelem a také že to není žádný nedostatek, protože jsi zato vládcem ve sféře obrazů. Dávej pozor, objasním ti to. Kdyby ses, neutéci tehdy do světa, stal filozofem, byl bys napáchal zlo. Byl by se totiž z tebe stal mystik. Mystikové, řečeno poněkud stručně a zhruba, jsou ti myslitelé, kteří se nedokáží odpoutat od představ a tedy vůbec žádnými mysliteli nejsou. Jsou to utajení umělci: básníci bez veršů, malíři bez štětce, hudebníci bez tónů. Jsou mezi nimi nanejvýš nadaní a ušlechtilí duchové, jsou to však všichni bez výjimky lidé nešťastní. Takovým ses mohl stát i ty. Místo toho ses bohudík stal umělcem a zmocnil ses světa obrazů, kde můžeš být tvůrcem a pánem, místo abys jako myslitel ulpěl v nedokonalosti."

"Bojím se," řekl Goldmund, "že se mi nikdy nepodaří pochopit tvůj myšlenkový svět, kde se myslí bez představ."

"Ale ano, hned se ti to podaří. Poslouchej: myslitel se pokouší poznat a znázornit podstatu světa pomocí logiky. Ví, že náš rozum a jeho nástroj, logika, jsou instrumenty nedokonalé - právě tak jako chytrý umělec velice dobře ví, že jeho štětec nebo dláto nikdy nebude moci dokonale vyjádřit zářivou podstatu

nějakého anděla či svatého. Přesto se oba, filozof i umělec, o to pokoušejí, každý svým způsobem. Nemohou a nesmějí jinak. Neboť tím, že se člověk pokouší pomocí vloh daných mu přírodou uskutečnit sám sebe, činí to nejvyšší a jediné účelné, co může učinit. Proto jsem ti dřív často

říkával: nepokoušej se napodobovat myslitele či asketu, nýbrž buď sebou samým, hled' uskutečnit sám sebe!"

"Rozumím ti tak napolovic. Ale co to vlastně znamená: uskutečnit sám sebe?"

"Je to filozofický pojem, neumím to vyjádřit jinak. Pro nás žáky Aristotelovy a svatého Tomáše je to nejvyšší ze všech pojmů: dokonalé bytí. Dokonalé bytí je Bůh. Všechno ostatní, co je, je jen polovičaté, dílčí, vzniká, je směsí, skládá se z možností. Bůh však není směs, je jedinečný, nemá možnosti, nýbrž je naprosto a zcela skutečností. My však jsme pomíjiví, jsme ve vzniku, jsme možnosti, pro nás není dokonalosti, úplného bytí. Ale tam, kde kráčíme od schopnosti k činu, od možnosti k uskutečnění, máme podíl na pravém bytí, o stupínek se připodobňujeme dokonalému a božskému. A to znamená uskutečňovat sebe sama. Vždyť ten proces jistě znáš z vlastní zkušenosti. Jsi přece umělec a vytvořil jsi mnoho soch. Když se ti taková socha opravdu podařila, když jsi takový obraz člověka zbavil všech náhodností a převedl do čisté formy - pak jsi takový obraz člověka uskutečnil."

"Rozumím."

"Mě, příteli, vidíš na místě a v úřadě, kde se mé povaze do jisté míry usnadňuje se uskutečňovat. Vidíš mě žít ve společenství a v tradici, která mi odpovídá a pomáhá mi. Takový klášter není žádný ráj, je plný nedokonalostí, ale přesto žít slušným klášterním životem je pro lidi mého druhu mnohem podnětnější než světský život. Nemluvím o morálce, ale už čistě prakticky si čisté myšlení, v němž se cvičit a jemuž vyučovat je mým úkolem, vyžaduje určitou ochranu před světem. Pro mě to vtom našem domě zde bylo mnohem snazší se uskutečňovat než pro tebe. Že jsi přesto našel cestu a stal se z tebe umělec, to velice obdivuji. Neboť jsi to měl o tolik těžší."

Goldmund zčervenal rozpaky z té chvály a také radostí. Aby to zamluvil, přítele přerušil: "Většinu z toho, cos mi chtěl povědět, jsem dokázal pochopit. Jedno mi však pořád nejde do hlavy: to, čemu říkáš 'čisté myšlení', tedy takzvané myšlení bez obrazů a zacházení se slovy, pod nimiž se nedá nic představit."

"To si můžeš osvětlit na příkladě. Vzpomeň jen na matematiku! Jaké představy obsahují čísla? Nebo znaménka plus a mínus? Jaké obrazy obsahuje rovnice? Naprosto žádné! Řešíš-li aritmetickou či algebraickou rovnici, pak ti při tom nepomůže žádná představa, ný-

brž provádíš v rámci naučených myšlenkových forem formální úlohu."

"Je to tak, Narcisi. Napišeš-li mi řadu čísel a znaků, pak se jimi protluču beze všech představ, povedou mě všechna ta plus a mínus, mocniny, závorky atakdále a dokážu úlohu vyřešit. To jest- kdysi jsem to uměl, dnes už bych to dávno nedokázal. Ale nemohu připustit, že provádět takové formální úlohy má ještě jiný smysl než pouhé myšlenkové cvičení pro žáky. Učit se počítat je dobrá věc. Ale zdálo by se mi nesmyslné a dětinské, kdyby nějaký člověk seděl nad takovými početními úkoly celý život a pořád jen pokrýval papír řadami čísel."

"Mýlíš se, Goldmunde. Předpokládáš totiž, že ten pilný počtář řeší stále nové úkoly, které mu zadává učitel. On si však může klást otázky sám, mohou v něm vznikat mocně a neodbytně samy. Mnohý skutečný i fiktivní prostor se musel nejprve matematicky propočítat a změřit, než se člověk mohl odvážit přistoupit k problému prostoru jako filozof."

"Dobrá. Ale ani problém prostoru, jako čistě myšlenkový problém, mi opravdu ve skutečnosti nepřipadá jako předmět, na nějž by člověk měl vynakládat svou práci a svůj čas. Slovo 'prostor' není pro mě nic a není hodno myšlenky, dokud si přitom nepředstavím nějaký skutečný prostor, například hvězdný; ten pozorovat a změřit mi ovšem nepřipadá jako úkol snad nějak nehodný."

Narcis vpadl s úsměvem: "Chceš vlastně říci, že nemáš o myšlení valného mínění, zato však o použití myšlení na praktický a viditelný svět. Mohu ti dát odpověď: příležitosti k použití našeho myšlení ani vůle k tomu nám nikterak nechybějí. Myslitel Narcis například výsledky svého myšlení stokrát použil u svého přítele Goldmunda a u každého ze svých mnichů a činí tak v každém okamžiku. Jenže jak by měl něco 'použít', kdyby se tomu byl nejdřív nenaučil a nevy cvičil se v tom. Vždyť i umělec neustále cvičí svůj

zrak a svou fantazii a my jeho cvik oceňujeme, byť se třeba projeví jen malým počtem skutečných děl. Nemůžeš myšlení jako takové zatracovat a jeho „použití“ oceňovat. Rozpor je jasný. Nech mě tedy klidně myslet a mé myšlení posuzuj podle jeho výsledků a já právě tak budu posuzovat tvé umělectví podle tvých děl. Jsi teď neklidný a podrážděný, protože mezi tebou a tvými díly ještě leží překážky. Odstraň je, najdi si či postav dílnu a začni s prací! Mnoho otázek se přitom vyřeší

samo sebou."

Goldmund si nic lepšího nepřál.

Vedle nádvorní brány našel místnost, která byla toho času prázdná a na dílnu se hodila. Pověřil tesaře, aby mu zhotovil kreslicí stůl a různá nářadí, předem mu všechno přesně nakreslil. Sepsal seznam předmětů, které potřeboval postupně dovézt klášterními povozy z okolních měst, byl to dlouhý seznam. U tesaře a v lese si prohlédl všechny zásoby poraženého dřeva, vybral si z nich leccos pro sebe, jeden kus po druhém dal odnést na trávník za dílnu, vlastníma rukama nad ně postavil ochranný přístřešek a v suchu je tam uskladnil. Měl mnoho práce i u kováře, kde dočista okouzlena pro sebe získal jeho syna, mladého snílka. S ním nyní celé půldny stál u výhně, u kovářiny, chladicího žlabu a brusu, kde vyráběli všechny ty zakřivené i rovné pořízy, dláta, vrtáky a škrabky, které potřeboval k práci s dřevem. Kovářův syn Erich, mládenec asi dvacetiletý, ses Goldmundem spřátelil, všude pomáhal a byl pln účastného nadšení a zvědavosti. Goldmund mu slíbil, že ho naučí hrát na loutnu, což si mladík toužebně přál, a že se bude u něho také smět pokusit vyřezávat. Když se Goldmund občas v klášteře a u Narcise cítil značně bez užitku a stísněný, s Erichem se osvěžil, hoch ho plaše miloval a bez-mezně uctíval. Často prosíval, ať mu vypráví o mistru Mikuláši a biskupském městě; Goldmund mu leckdy rád vyhověl a pak se náhle podivil, jak tu teď sedí a jako starý člověk vykládá o cestách a skutcích minulosti, když přece měl jeho život teprve vlastně pořádně začít.

Že se za poslední dobu velmi změnil a vypadal na svůj věk mnohem starší, nepozoroval nikdo, vždyť ho předtím neznali. Strasti putování a nestálého života na něm hlodaly jistě už dřív; potom však čas moru s tolika hrůzami a naposledy zajetí u hraběte a ona děsná noc v zámeckém sklepe jím otřásl tak hluboce, že leccos zanechalo stopy: šedivé nitky ve světlých vousech, tenké vrásky v obličejí, období špatného spánku a občas jakousi únavu v srdci, ochabování chuti a zvědavosti, šedý, mdlý pocit přesycení, že už toho všeho bylo dost. Když si připravoval práci, hovořil s Erichem či vyjednával s kovářem a tesařem, pak roztál, ožil a omládl, všichni ho obdivovali a měli rádi, v mezidobí však nezřídka vysedával půlhodiny i celé hodiny znaven, se zasněným úsměvem se oddával apatii a lhostejnosti.

Velmi důležitá byla pro něho otázka, kdy začít s prací. První dílo,

kteří tu zamýšlel vytvořit a jímž chtěl klášteru splatit pohostinství, nemělo být nic náhodného, co by se dalo postavit na odiv kdekoli, nýbrž mělo jako stará díla v domě ihned zcela náležet k budově i životu kláštera a stát se jeho součástí. Nejraději by byl udělal oltář či kazatelnu, ale ani jednoho ani druhého nebylo zapotřebí a nebylo pro ně místa. Našel však zato něco jiného. V kněžském refektáři stál zvýšený výklenek, kde při jídle vždy jeden z bratří předčítal zbožnou legendu. Tento výklenek byl bez ozdob. Goldmund se rozhodl, že přístup ke čtecímu pultu i pult samotný obloží dřevěnými ozdobami podobně jako nějakou kazatelnu, s napůl reliefními a několika téměř volně stojícími postavami. Oznámil plán opatovi a ten jej pochválil a uvítal.

Když tedy konečně mohl začít s prací - ležel sníh a bylo už po vánocích -, vzal na sebe Goldmundův život novou podobu. Pro klášter jako by zmizel, nikdo ho už nevidal, už nečekal na konci vyučování na hejno žáků, už se nepotuloval po lese, neprocházel po křížové chodbě. Jídal teď u mlynáře nebyl to už ten, kterého kdysi jako žák tak často navštěvoval. A do dílny nedovolil vstup nikomu než svému pomocníkovi Erichovi; a i ten od něho mnohdy celé dny neuslyšel ani slova.

Pro své prání dílo, emporu pro předčítače, stanovil po dlouhých úvahách tento plán: z obou částí, z nichž se dílo skládalo, měla jedna znázorňovat svět, druhá Boží slovo. Spodní část, schody, vyrůstající ze silného dubového kmene a vinoucí se kolem něho, měla představovat stvoření, obrazy přírody a prostého života patriarchů. Horní část, pažení, měla nést podoby čtyř evangelistů. Jednomu z evangelistů chtěl dát podobu nebožtíka opata Daniela, druhému nebožtíka pátera Martina, jeho nástupce, a v postavě

Lukášově chtěl zvěčnit svého mistra Mikuláše.

Narazil na velké potíže, větší, než si myslel. Působily mu starosti, avšak byly to starosti sladké, dobýval to dílo ve vytržení a zoufale jako nějakou odmítavou ženu, bojoval s ním rozhořčeně i jemně, jako třeba rybář bojuje s velkou štikou, každý odpor ho poučil a propůjčoval mu větší jemnocit. Zapomněl na všecko ostatní, zapomněl na klášter, zapomněl téměř i na Narcise. Ten se několikrát přišel podívat, Goldmund mu však ukázal pouze kresby.

Zato ho jednoho dne překvapil prosbou, aby se mu mohl vyzpovídat.

"Nedokázal jsem se k tomu doposud přimět," přiznal se, "připadal jsem si příliš nepatrný, cítil jsem se před tebou už tak dost pokořen. Teď je mi lépe, mám svou práci a nejsem už nikdo. A protože jednou žiju s vámi v klášteře, rád bych se přizpůsobil zdejšímu pořádku."

Cítil, že nastala vhodná chvíle, a nechtěl s tím déle otálet. A v rozjímání prvních týdnů života zde, jak se oddával shledání a vzpomínkám na mládí, a také vyprávěními, o která žádonil Erich, mnohé si ujasnil a zpětný pohled na jeho život získal určitý řád a jasnost.

Narcis ho ke zpovědi přijal beze vší okázalosti. Trvala asi dvě hodiny. S tváří nepohnutou si opat vyslechl dobrodružství, útrapy a hříchy přítelevy, položil řadu otázek, nikdy mu nevpadal do řeči a vypočetl si lhotejně i tu část zpovědi, v níž se Goldmund vyznal, že z něho vyprchala víra v Boží spravedlnost a dobrotu. Opat byl mnoha vyznáními zpovídajícího se přítele pohnut, uzřel, kolik otřesů a jaké hrůzy prožil a jak byl mnohdy blízek záhubě. Pak se opět musel usmívat, jak ho dojímala přítelova nevinná dětskost, která mu zůstala, jak měl obavy a byl zkroušen kvůli bezbožným myšlenkám, které ve srovnání s vlastními Narcisovými pochybami a propastnými úvahami byly naprosto nevinné.

Ke Goldmundovu překvapení, ba zklamání, nebral zpovědník jeho hříchy nikterak příliš vážně, napomenul a potrestal ho však bez slitování pro zanedbávání modliteb, zpovědi a přijímání. Uložil mu pokání, aby před svatým přijímáním žil střídme a ctnostně, každé ráno aby se účastnil jitřní mše a každý večer se pomodlil třikrát otčenáš a jednou zdrávas.

Potom mu řekl: "Vyzývám a prosím tě, abys to pokání nebral na lehkou váhu. Nevím, znáš-li ještě přesně bohoslužebný text. Sleduj ho slovo od slova a oddávej se jeho smyslu. Otčenáš a pár chvalozpěvů se s tebou ještě dnes pomodlím sám a dám ti pokyn, na která slova a významy musíš zvlášť zaměřit pozornost. Ta svatá slova neříkej a neposlouchej jen tak, jak se říkají a poslouchají slova lidská. Kdykoli se přistihneš, že slova jen tak odříkáváš, a to se stává častěji, než si myslíš, pak si vzpomeň na tuhle chvíli a na moje napomenutí, začni od začátku a říkej slova a vpouštěj je do srdce tak, jak ti ukážu."

Ať už to byla náhoda, či ať opatova znalost duší sahala tak daleko, vyplynul z této zpovědi a z pokání pro Goldmunda čas naplnění a míru a vyvolal v něm hluboké štěstí. Uprostřed své práce plně napětí,

starostí i uspokojení se každé ráno a večer snadnými, avšak svědomitě vykonávanými duchovními cvičeními cítil oproštěn od všech rozporů a celou bytostí znovu přitahován k vyššímu řádu, který ho vytrhoval z nebezpečné osamělosti tvůrce a přivtěloval jako dítě do říše Boží. Jakmile musel v zápase o své dílo obstát naprosto jako osamocenec a věnovat mu veškerou vášeň svých smyslů i duši, hodinka pobožnosti ho vždy vracela zpět do nevinnosti. Zatímco při práci často pukal vztekem a netrpělivostí anebo upadal rozkoší do vytržení, při zbožných cvičeních jako by se nořil do hluboké chladné vody, jež z něho smývala jak pýchu nadšení, tak i pýchu zoufalství.

Nedařilo se to vždycky. Leckdy po hodinách žhavé práce nenacházel večer klid a usebrání, několikrát na cvičení zapomněl a mnohdy, když se snažil se zahloubat, bránila mu v tom a trýznila ho myšlenka, že říkat modlitby je koneckonců dětinské snažení o Boha, který vůbec neexistuje či který mu stejně vůbec nemůže pomoci. Postěžoval si příteli.

"Pokračuj," řekl Narcis, "slíbils to a musíš to dodržet. Nepřísluší ti myslet na to, zda Bůh tvou modlitbu slyší či zda Bůh, kterého si představuješ, vůbec existuje. Také nesmíš uvažovat o tom, není-li tvé snažení dětinské. Ve srovnání s tím, k němuž se naše modlitby obracejí, je všechno naše konání dětinské. Tyhle myšlenky malých dětí si musíš při cvičení zcela a naprosto zakázat. Modli se otčenáš a mariánskou modlitbu a oddávej se jejich slovům a naplňuj se jimi tak, jako třeba při zpěvu či hře na loutnu se nepachtíš po nějakých chytrých myšlenkách či spekulacích, nýbrž hledáš tón a kladeš prsty jeden po

druhém tak čistě a dokonale, jak nejlépe dovedeš. Když člověk zpívá, neuvažuje o tom, zda je zpěv užitečný nebo ne, nýbrž zpívá. Zrovna tak se modlí."

A znovu se to dařilo. Znovu jeho napjaté a žádostivé já pohaslo v dodaleka se pnoucím řádu, znovu ta důstojná slova procházela nad ním i skrze něj jako hvězdy.

S velkým uspokojením pozoroval opat, že Goldmund po uplynutí doby pokání a po přijetí svátosti dále denně koná svá cvičení po celé týdny a měsíce.

Jeho dílo zatím postupovalo. Ze silného středního sloupu schodiště vyrůstal drobný prýštivý svět tvarů, rostliny, zvířata a lidé, uprostřed praotec Noe mezi révovím a hrozny, obrazová kniha a chvála stvoření a jeho krásy, hra volná, avšak řízená tajným řádem a

kázní. Během všech těch měsíců nikdo dílo neviděl kromě Ericha, který směl pomáhat a neměl už žádné jiné myšlenky než smět se stát umělcem. V některé dny však ani on do dílny neměl přístup. Jindy se ho Goldmund ujímal, poučoval ho a nechával leccos si zkusit, v radosti, že má spřízněnce a žáka. Až bude dílo hotové a podaří-li se, pomýšlel na to, že si Ericha od otce vyžádá a že z něho vychová stálého pomocníka.

Na postavách evangelistů pracoval ve svých nejlepších dnech, kdy všechno v něm bylo v souladu a nezastiňovaly ho žádné pochyby. Nejlépe, jak se mu zdálo, se mu zdařila figura nesoucí rysy opata Daniela, měl ji velmi rád, z tváře jí zářila nevinnost a dobrota. S figurou mistra Mikuláše byl spokojen méně, přestože právě tu Erich obdivoval nejvíce. Tato postava vyjadřovala rozpor a smutek, jako by byla plná výsostných uměleckých záměrů a současně i plná zoufalého vědomí nicotnosti veškerého tvůrčství, plná smutku pro ztracenou jednotu a nevinnost.

Když dohotovil opata Daniela, nařídil Erichovi, aby dílnu uklidil. Zbývající části přikryl rouškami a pouze tuto jedinou postavu nechal odhalenou. Pak šel za Narcisem, a protože ten měl mnoho práce, počkal trpělivě do příštího dne. O polednách pak zavedl přítele do dílny, před sochu Danielovu.

Narcis stála díval se. Stála dopřával si času, hleděl na tu postavu s pozorností a pečlivostí učence.

Goldmund stál za ním, mlčky, a snažil se ovládnout bouři ve svém srdci. "Ach," myslel si, "jestli teď jeden z nás neobstojí, to bude zlé. Jestli mé dílo není dost dobré nebo jestli mu on neporozumí, pak všechna má práce tady ztratila smysl. Měl jsem přece jen ještě počkat."

Minuty se zdály hodinami, vzpomínal na chvíli, kdy jeho první kresbu držel v rukou mistr Mikuláš, samým napětím svíral dlaně, měl je horké a vlhké.

Narcis se obrátil a Goldmund okamžitě pocítil vysvobození. V přítelově úzkém obličejí viděl cosi vzkvétat, co v něm nekvetlo od chlapeckých let: úsměv, téměř plachý úsměv v obličejí plném ducha a vůle, úsměv lásky a oddanosti, zazáření, jako by se osamělost a hrdost tohoto obličejí na okamžik prolomily a nevyzařovalo z něho už nic než srdce plné lásky.

"Goldmunde," pravil Narcis úplně tiše a i nyní zvažoval slova, "neočekávej ode mne, že ze mne najednou bude znalec umění. Ne-

jsem jím a ty to víš. Nemohu ti o tvém umění říci nic, co by neznělo směšně. Ale dovol mi říci toto jediné: na první pohled jsem v tom evangelistovi poznal našeho opata Daniela, a nejen jeho, nýbrž i všechno, co pro nás tehdy znamenal: důstojnost, dobrotu, prostotu. Jak nebožtík otec Daniel tehdy stával před námi a naší mladistvou úctou, tak tu znovu zas stojí přede mnou a s ním i všechno, co nám tehdy bylo svaté a co pro nás tu dobu činí nezapomenutelnou. Bohatě jsi mě tím pohledem obdařil, příteli, nevrátils mi jen opata Daniela, poprvé ses mi docela otevřel i ty sám. Teď vím, kdo jsi. Už o tom nemluvm, nesmím.

Goldmunde, že jsme se té chvíle dočkali!"

Ve velké místnosti bylo ticho. Goldmund viděl, že je přítel z hloubi srdce pohnut. Hrdlo měl stažené rozrušením.

"Ano," řekl stručně, "mám z toho radost. Ale teď je patrně načase, aby ses šel najíst."

Dva roky pracoval Goldmund na svém díle a od počátku druhého roku mu Ericha zcela přidělili jako žáka. V řezbě schodů vybásnil malý ráj, s rozkoší vytvořil půvabnou zmršť stromů, listoví a bylin, s ptáky ve větvích, a všude se z toho vynořovala těla a hlavy zvířat. Uprostřed této mírumilovné pučící prvotní zahrady znázornil několik scén ze života patriarchů. Jen zřídka došlo k přerušení tohoto pilného života. Zřídka se vyskytl den, kdy nedokázal pracovat, kdy mu dílo znechutily neklid či rozmrzelost. Pak dal nějakou práci žákovi, vyšel či vyjel si do kraje, v lese dýchal nabádavou vůni svobody a tulácké-ho života, tu a tam si našel nějaké selské děvče, vydal se i na lov a pak hodiny proležel v přírodě pod širým nebem a zíral do zeleně, do lesních prostor sklenutých z vrcholků stromů a do divočiny z kapradí a kručinky. Nikdy nezůstal pryč déle než den nebo dva. Pak se znovu s vášní vrhal do práce, s rozkoší vyřezával jako plevel bující rostliny, jemně a něžně vykrajoval ze dřeva lidské hlavy, mohutným záběrem vyřezal ústa, oko, řasnatý vous. Kromě Ericha znal dílo pouze Narcis, často sem zacházel, dílna se mu časem stala v klášteře místem nejmilejším. Přihlížel s radostí a obdivem. Rozkvétalo tu, co jeho přítel nosil ve svém neklidném, vzdorovitém a dětském srdci, vyrůstalo a vykvétalo stvoření, malý prýstivý svět: možná že hra, ale určitě o nic horší než hra s logikou, gramatikou a teologií.

V zamyšlení jednou řekl. "Mnohému se od tebe učím, Goldmun-de. Začínám rozumět, co to je umění. Dřív mi připadalo, že se ve srovnání s myšlením a vědou nedá brát tak docela vážně. Uvažoval jsem asi tak: protože je člověk už jednou pochybnou směsí z ducha a hmoty, protože mu duch otvírá poznání věčného, hmota však ho sráží a připoutává k pomíjivému, měl by se snažit jít od smyslů k věcem duchovním, aby svůj život povznesl a dal mu smysl. Sice jsem dával najevo, že si umění velmi cením, ze zvyku, ale vlastně jsem byl do-mýšlivý a shlížel jsem na ně spatra. Teprve teď vidím, jak mnoho cest vede k poznání a že cesta ducha není jediná a možná ani ne nejlepší. Je to má cesta, jistě; a zůstanu na ní. Tebe ale vidím na opačné cestě, na cestě skrze smysly, jak tajemství bytí pojmáš právě tak hluboce a vyjadřuješ je mnohem živěji než většina myslitelů."

"Ted' už rozumíš," pravil Goldmund, "že nedovedu pochopit, co má být myšlení bez představ?"

"To jsem pochopil už dávno. Naše myšlení je neustálé abstrahování, odhlížení od smyslového, pokus budovat čistě duchovní svět. Tebe se však dotýká právě to nejnestálější a nejsmrtelnější a zvěstuješ smysl života právě v pomíjivosti. Neodvracíš od něho zrak, oddáváš se mu a on se tvou odevzdaností stává tím nejvyšším, podobenstvím věčného. My myslitelé se snažíme přiblížit se Bohu tím, že od něho svět odnímáme. Ty se mu přibližuješ tím, že miluješ jeho stvoření a tvoříš je znovu. Obojí je dílo lidské a nedokonalé, ale umění je nevinnější."

"Nevím, Narcisi. Ale vyrovnat se se životem, ubránit se zoufalství, to se patrně daří vám myslitelům a teologům přece jen lépe. Nezávídím ti už dávno tvoje vědění, příteli, ale závidím ti tvůj klid, tvou vyrovnanost, tvůj mír."

"Nemusíš mi závidět, Goldmunde. Neexistuje mír, jak si ho ty představuješ. Mír existuje, to ano, ale ne takový, který by v nás byl trvale usídlen a nikdy nás neopouštěl. Existuje jen mír, který se ustavičně a stále znova musí vybojovávat v neochabujícím zápase, den ze dne, opět a opět. Ty mě nevidíš zápasit, neznáš ani mé zápasy při studiu, ani mé zápasy v modlitební cele. Je dobře, že je neznáš. Vidíš jen, že jsem méně vystaven náladám a to považuješ za mír. Je to však boj, boj a oběť jako každý pravý život, jako i ten tvůj."

"O tom se nebudeme přít. Ani ty nevidíš všechny mé zápasy. A nevím, jestli dokážeš pochopit, jak mi je u srdce, když pomyslím, že tohle dílo bude brzy hotové. Pak je odnesou a postaví na místo, dostane se mi pár pochval a pak se vrátím do holé, prázdné dílny, sklíčen tím vším, co se mi v mém díle nepodařilo a co vy ostatní vůbec nedokážete postřehnout, a v nitru budu právě tak prázdný a oloupaný jako dílna."

"Možná," řekl Narcis, "v tom nikdo z nás druhému nemůže docela porozumět. Všem lidem však, kteří mají dobrou vůli, je společné toto: že nás naše díla nakonec zahanbují, že musíme opět a opět začínat od začátku, že se oběť musí přinášet stále znova."

Několik týdnů nato byla Goldmundova velká práce hotova a umístěna. Opakovalo se to, co už dávno zažil: jeho dílo přešlo do vlastnictví druhých, prohlíželi si je, posuzovali a chválili, vynášeli tvůrce a prokazovali mu pocty; jeho srdce i dílna však zely prázdnotou a on sám nevěděl, zda dílo bylo té oběti hodno. V den odhalení byl pozván k tabuli otců, byla to slavnostní hostina s nejstarším ví-

nem v celém domě; Goldmund hlta dobrou rybu a zvěřinu a víc než staré víno ho hrála účast a radost, s nimiž mu k dílu a počtě blahopřál Narcis.

Byl už vypracován návrh další práce, kterou si opat přál a objednal, oltář pro mariánskou kapli v Neuzellu, která patřila ke klášteru a kde úřad kněze zastával jeden mariabronnský páter. Pro tento oltář chtěl Goldmund vytvořit sochu Panny Marie a zamýšlel v ní zvěčnit jednu z nezapomenutelných postav svého mládí, krásnou, bojácnou rytířskou dcerku Lydie. Jinak pro něj tato zakázka nebyla významná, zdála se mu však vhodnou k tomu, aby v ní Erich odvedl svou tovaryšskou práci. Osvědčí-li se Erich, bude v něm napořád mít dobrého spolupracovníka, který ho může nahradit a uvolnit pro práce, jež ležely na srdci pouze jemu. Vybral s Erichem dřevo pro oltář a uložil mu, ať je upraví. Často ho Goldmund nechával samotného, znovu začal se svými toulkami a dlouhými procházkami po lesích; když se jednou nevracel několik dní, ohlásil to Erich opatovi, a i opat se trochu obával, že Goldmund zmizel navždycky. Mezitím se ale vrátil, týden pracoval na soše Lydie, pak se znovu začal toulat.

Trápily ho starosti; od dokončení té velké práce byl jeho život neurovnaný, zameškával jitřní mše, byl hluboce neklidný a nespokojený. Mnoho teď vzpomínal na mistra Mikuláše a zda sám nebude brzy takový jako on, pilný a počestný a dovedný, ale nesvobodný a stárnoucí. Nedávno ho jeden zážitek donutil k zamyšlení. Na svých toulkách se potkal s mladým selským děvčetem jménem Františka, velmi se mu líbila, takže se ji snažil okouzlit a ucházel se o ni s vynaložením veškerého svého někdejšího dobytelského umění. Děvče rádo poslouchalo jeho průpovídky, blaženě se smála jeho žertům, ale námluvy odmítla a on poprvé cítil, že mladé dívce připadá starý. Už se tam nevrátil, ale nezapomněl na to. Františka měla pravdu, změnil se, sám to cítil, a nebylo to těch pár předčasně šedivých vlasů a trocha vrásek kolem očí, bylo to spíš cosi v jeho bytosti, v mysli: připadal si starý, připadalo mu, že je povážlivě podobný mistru Mikuláši. S nevolí se pozoroval a krčil nad sebou rameny; stal se nesvobodným a usadil se, už nebyl orel ani zajíc, bylo z něho domácí zvíře. Když se potuloval venku, pak spíš hledal vůni minulosti, vzpomínky na své někdejší putování, než novou pouť a novou svobodu, pátral po nich toužebně a ostražitě jako pes po ztracené stopě. A zůstal-li venku den či dva a trochu si zahýřil a zalenošil, pak ho to

nezadržitelně táhlo zpátky, měl špatné svědomí, cítil, že dílna čeká, cítil odpovědnost za započatý oltář, za připravené dřevo, za pomocníka Ericha. Už nebyl svobodný a nebyl už mladý. Pevně si předsevzal: až dokončí postavu Lydie-Marie, podnikne cestu a zkusí to ještě jednou s potulným životem. Není dobré žít tak dlouho v klášteře a mezi samými muži. Pro mnichy to třeba dobré je, pro něho však ne. S muži se dá pěkně a chytře rozprávět, mají porozumění pro umělcovu práci, ale všechno ostatní, tlachání, něžnosti, hry, milování, mít se dobře a na nic nemyslet- tomu se mezi muži nedaří, k tomu je zapotřebí žen a toulat se a putovat a vidět stále nové obrazy. Všecko kolem něho tady je jaksi šedivé a vážné, jaksi tíživé a mužské, nakazil se tím, vplížilo se mu to do krve.

Pomyšlení na cestu ho utěšovalo; měl se pilně k práci, aby se o to rychleji osvobodil. A jak mu Lydiina postava poněkud ze dřeva vystupovala vstříc, jak dával z jejích ušlechtilých kolenou splývat přísným záhybům šatů, uchvacovala ho vroucí a bolestná radost, žaluplná zamilovanost do toho obrazu, do té krásné, plaché dívčí postavy, do vzpomínky na tehdejší čas, na svou první lásku, na svou první cestu, na své mládí. Zbožně pracoval na tom něžném obraze, cítil, jak dílo splývá vjedno s tím nejlepším v něm samém, s jeho mládím, s jeho nejněžnějšími vzpomínkami. Jaké štěstí bylo vytvářet její skloněnou šíji, přívětivě smutná ústa, ušlechtilé ruce, dlouhé prsty, krásně klenuté vypouklé nehty. I Erich si s obdivem a uctívou zamilovaností dílo prohlížel, kdykoli mohl.

Když bylo téměř hotovo, ukázal je Goldmund Narcisovi. Opat řekl: "Můj milý, to je tvé nejkrásnější dílo, v celém klášteře nemáme nic, co by se mu rovnalo. Musím se ti přiznat, že jsem v posledních měsících měl o tebe několikrát velkou starost. Pozoroval jsem, jak jsi neklidný a trápíš se, a když jsi zmizel a byl pryč déle než den, často jsem si v obavách pomyslel: třeba se už nikdy nevrátí. A teď jsi vytvořil tuhle kouzelnou postavu! Mám z tebe radost a jsem na tebe hrdý."

"Ano," pravil Goldmund, "figura se docela povedla. Ale teď poslouchej, Narcisi! Aby se ta figura zdařila, k tomu bylo zapotřebí celého mého mládí, putování, zamilovanosti, dobývání mnoha žen. To je ta studna,

odkud jsem čerpal. A ta studna bude brzy prázdná, v srdci mi vysychá. Tuhle Marii dokončím, ale pak si na hodnou chvíli udělám volno, nevím, na jak dlouho, a znovu se vydám za svým

mládím a za vším tím, co jsem kdysi měl tak rád. Chápeš mě? - Tak dobrá. Víš, byl jsem tvým hostem a za svou práci tady jsem nikdy nevzal odměnu..."

"Často jsem ti ji nabízel," namítl Narcis.

"Ano, a teď ji přijmu. Dám si udělat nové šaty, a až budou hotové, požádám tě o koně a pár tolarů a pak vyjedu do světa. Narcisi, nic neříkej a nebuď smutný. Nedělám to proto, že už se mi tu nelíbí, nikde se nemohu mít líp. Jde o něco jiného. Splníš mi moje přání?"

Mluvilo se o tom už jen málo. Goldmund si dal ušít prostý jezdecký oděv a vysoké boty, a když se přiblížilo léto, dohotovil svou Marii, a jako by to bylo jeho dílo poslední, láskyplně a obezřele dokončoval poslední úpravu rukou, obličej, vlasů. Dokonce to vypadalo tak, jako by svůj odjezd odsouval, jako by se rád stále znovu nechával trochu zdržovat posledními jemnými pracemi na té postavě. Uplýval den za dnem a on pořád ještě upravoval to a ono. Narcis, ačkoli nadcházející rozloučení těžce nesl, se Goldmundově zamilovanosti trochu usmíval, i tomu, jak není s to se od té mariánské sošky odpoutat.

Pak ho však jednoho dne Goldmund překvapil, když se náhle přišel rozloučit. Rozhodl se přes noc. V nových šatech, s novým baretem se dostavil k Narcisovi, aby se rozloučili. Před chvílí se vyzpovídal a byl u přijímání. Teď tu byl dát sbohem a odnést si na cestu požehnání. Pro oba bylo loučení těžké a Goldmund se choval roz-hodněji a lhostejněji, než jak mu bylo u srdce.

"Uvidím tě ještě někdy?" zeptal se Narcis.

"Ó ano, jestli mi tvůj pěkný hřebec nezláme vaz, rozhodně mě zas uvidíš. Vždyť by tu jinak už nebylo nikoho, kdo ti říká Narcis a dělá si starosti. Spolehni se. Nezapomeň dohlédnout na Ericha. A mé figury ať se nikdo netkne! Zůstane v mé komůrce, jak jsem řekl, a nikomu nedávej klíč z ruky."

"Těšíš se na cestu?"

Goldmund zamrkal.

"No, těšil jsem se na ni, to ano. Ale teď, když mám vyrazit, připadá mi to přece jen méně veselé, než jsem si myslel. Ty se mi budeš smát, ale neloučím se nijak snadno, a ta přichylnost se mi nijak nelíbí. Je to jako nemoc, mladí a zdraví lidé ji nemají. Mistr Mikuláš byl také takový. Ach, neklábosme tu zbytečně! Dej mi požehnání, můj milý, vyjedu."

A odklusal.

Narcis se v myšlenkách přítelem mnoho zabýval, měl o něj starost a stýskalo se mu po něm. Jestlipak se k němu vrátí, ten ulétlý ptáček, ten milý lehkovážník? Teď ten podivný a milovaný člověk znovu putuje po své klikaté dráze bez vůle, znovu táhne chtivě a zvědavě světem, za svými silnými temnými pudy, bouřlivák a nenasytník, to veliké dítě. Bůh nechť ho provází, ať se ve zdraví vrátí. Teď znovu poletuje sem tam, ten motýlek, znovu hřeší, svádí ženy, jde za svými choutkami, možná znovu někoho zabije, upadne do nebezpečí a do zajetí a zahyne. Co starosti člověku nadělá ten plavý chlapec, stěžuje si, že stárne, a přitom se dívá tak dětskýma očima! Jaký o něj člověk musí mít strach! A přesto měl z něho Narcis srdečnou radost. V podstatě se mu velmi líbilo, že to vzdorovité dítě se tak těžko dalo spoutat, že bylo tak náladové a znovu vyrazilo se otkat.

Denně se opatovy myšlenky v některou chvíli vracely k příteli, s láskou, s touhou, s vděčností, v starostech, občas také v pochybách a s výčitkami. Neměl snad přece jen příteli dát víc najevo, jak velice ho má rád, jak nechce, aby byl jiný, jak se jím a jeho uměním obohatil? Málo mu o tom řekl, patrně příliš málo - kdoví, zda by ho byl nedokázal zadržet?

Nestal se však skrze Goldmunda jen bohatším. Stal se i chudším, chudším a slabším, a jistě bylo dobře, že to příteli neukázal. Svět, ve kterém žil a měl svůj domov, jeho svět, jeho klášterní život, úřad, učnost, jeho krásně rozčleněná myšlenková stavba se přítelovou zásluhou často silně otrásl a zpochybněly. Bezpochyby z hlediska kláštera, rozumu a morálky byl jeho vlastní život lepší, správnější, stálejší, uspořádanější a příkladnější, byl to život řádu a přísné služby, trvalá oběť, stále nové úsilí o jasnost a spravedlnost, byl mnohem čistší a lepší než život umělce, tuláka a svůdce žen. Ale viděno shůry, z

hlediska Božího - byly tu skutečně řád a kázeň příkladného života, zřeknutí se světa a štěstí smyslů, odvrát od špíny a krve, ponoření do filozofie a rozjímání lepší než život Goldmundův? Byl opravdu člověk stvořen k tomu, aby vedl život uspořádaný, jehož čas a úkony ohlašuje klekání? Byl člověk opravdu stvořen k tomu, aby studoval Aristotela a Tomáše Akvinského, uměl řecky, zabíjel své smysly a unikal světu? Nebyl Bohem stvořen se smysly a pudy, s temnými krvavými stránkami, schopen hříchu, rozkoše, zoufalství? kolem takových otázek kroužily opatovy myšlenky, když prodlévaly

u přítele.

Ano, a možná, že vést život jako Goldmund nebylo jen dětinštější a lidštější, nakonec bylo třeba i statečnější a větší odevzdat se tomu krutému proudu a zmatku, dopouštět se hříchu a brát na sebe jejich trpké následky, místo vést v ústraní od světa s rukama umytými život čistý, založit si pěknou zahradu myšlenek plnou harmonie a bez hříchu se procházet mezi pěstěnými záhonky. Třeba bylo těžší, statečnější a ušlechtilější putovat s botama roztrhanými po lesích a silnicích, snášet slunce a déšť, hlad a nouzi, pohrávat si s radostmi smyslů a platit za ně strádáním.

V každém případě mu však Goldmund ukázal, že člověk určený k věcem vysokým se může velice hluboko ponořit do krvavé, opojné změti života a pospínat se spoustou prachu a krve, aniž by se stal malým a sprostým, aniž by v sobě usmrtil božské jádro, že může bloudit hluboko v temnotách, aniž by ve svatostánku jeho duše boží světlo a tvůrčí síla vyhasly. Narcis nahlédl hluboko do přítelova zmateného života a neubránilo to nic ani na jeho lase, ani na účtě k němu. Ó ne, a od té doby, co viděl, jak z Goldmundových poskvřených rukou vycházejí ty úžasné tiché a živoucí, vnitřním řádem a formou zjasněné útvary, ty vroucí, duši vyzařující obličej, nevinné rostliny a květy, žadonící nebo požehnané ruce, všechny ty smělé i mírné, hrdé či svaté rysy, od té doby dobře věděl, že v tom nestálém srdci umělce a svůdníka přebývá mnoho světla a milosti Boží.

Bylo pro něho snadné jevit se příteli v rozhovorech jako osoba nadřazená a proti přítelově vášnivosti stavět svou kázeň a myšlenkový řád. Ale nebylo každé sebemenší gesto Goldmundovy sochy, každé oko, ústa, každý úponek a každý záhyb na šatech víc a nebyly opravdovější, živější a nenahraditelnější než všechno, co může dokázat myslitel? Nevytvořil tento umělec, jehož srdce bylo tak plné rozporů a strádání, pro bezpočet lidí, dnešních i budoucích, symboly jejich strázní i jejich úsilí, postavy, k nimž se může obracet zbožné rozjímání, úcta, bázeň srdce a touha nesčetných lidí, aby v nich našli útěchu, jistotu a posilu?

S úsměvem i zármutkem vzpomínal Narcis na všechny výjevy od raného mládí, kdy svého přítele vedl a poučoval. Přítel to přijímal vděčně, vždy uznával jeho převahu a vůdcovství. A pak zcela v tichosti vytvořil díla, zrozená z bouří a strastí jeho bičovaného života: žádná slova, žádné poučky, žádné výklady, žádná napomenutí, nýbrž

pravý, povýšený život. Jak je on sám proti tomu ubohý se svou vzdělaností, klášterní kázní, svou dialektikou! o

Okolo těchto otázek kroužily Narcisovy myšlenky. Tak jako před mnoha lety kdysi otřesem a výzvou zasáhl do Goldmundova mládí a zasadil jeho život do nového prostoru, tak přítel po svém návratu zase jemu způsoboval mnohou zkoušku, otřásl jím a nutil ho k pochybnostem a zkoumání sama sebe. Byl mu rovnocenný; Narcis mu nedal nic, co by mnohonásobně nebyl dostal zpět.

Přítel mu tím, že odcestoval, ponechával čas k takovým úvahám. Míjely týdny, kaštan už dávno odkvetl, dávno už mléčně bleďezelené bukové listí ztmavlo, bylo pevné a tuhé, dávno už čápi na věži nad branou vyseděli vejce, vyvedli mladé a učili je létat. Čím déle byl Goldmund pryč, tím víc pozoroval Narcis, co všechno pro něho přítel znamenal. Měl v domě několik učených otců, jednoho znalce Platóna, jednoho výtečného gramatika, jednoho či dva bystré teology. Mezi mnichy bylo pár věrných, poctivých duší, kteří brali věc vážně. Ale neměl nikoho, kdo by mu byl roven, nikoho, s kým by se mohl vážně měřit. To nenahraditelné mu nyní skýtal Goldmund. Bylo mu zatěžko, že to opět musí postrádat. Toužebně vzpomínal na přítele v dáli.

Často zašel do dílny, povzbuzoval Ericha, který pokračoval v práci na oltáři a velmi toužil po mistrově návratu. Mnohdy odemkl opat Goldmundovu světničku, kde stála Maria, opatrně nadzdvíhl ze sochy

roušku a prodlel u ní. O jejím původu nic nevěděl, Goldmund mu nikdy příběh o Lydii nevyprávěl. Avšak cítil všechno, viděl, že tato dívčí postava žila dlouho v přítelově srdci. Třeba ji svedl, možná i podvedl a opustil. Pojal ji však do svého srdce a uchoval ji tam, věrněji než nejlepší manžel, a nakonec, patrně po mnoha letech, když už ji nikdy nespátřil, vytvořil tu krásnou, dojemnou dívčí postavu a vložil ji do tváře, postoje, rukou veškerou něžnost, obdiv a touhu milujícího. I v postavách předčítací kazatelny v refektáři vyčetl leccos z historie svého přítele. Byla to historie tuláka a člověka pudů, bezdomovce a nevěrníka, ale co z toho zbývalo, bylo všechno dobré a věrné, plné živoucí lásky. Jak tajemný to byl život, jak kalně a bouřlivě se valil jeho proud a jak ušlechtilá a jasná tu stojí jeho žeň!

Narcis bojoval. Přemohl se, své dráze se nezpronevěřil, nic ze své přísné služby nezanedbal. Avšak trpěl tou ztrátou a trpěl poznáním, jak jeho srdce, které mělo přece patřit výlučně Bohu a svěcenému

úřadu, lpí na příteli.

KAPITOLA DVACÁTÁ

Léto se sklánělo, máky a chrpy, koukoly i astry uvadaly a hynuly, žáby umlkaly v rybníce a čápi se vznášeli vysoko a chystali se k odletu. A vtom se vrátil Goldmund.

Přišel jednoho odpoledne za tichého deště, nešel do kláštera, nýbrž od brány rovnou do dílny. Přišel pěšky, bez koně.

Erich se vyděsil, když ho spatřil. Sice ho na první pohled poznal a srdce se mu rozbušilo radostí, ale přesto jako by se vrátil docela jiný člověk: nebyl to ten pravý Goldmund, byl o mnoho let starší, s tváří napůl vyhaslou, zaprášenou a šedivou, s vpadlými rysy prozrazujícími nemoc a utrpení, v nichž však nestála psána bolest, nýbrž spíš úsměv, dobromyslný, trpělivý, stařecký úsměv. Šel namáhavě, ba vlekl se, vypadal nemocně a velmi znaveně.

Podivně se tento změněný, cizí Goldmund zadíval svému mladému pomocníkovi do očí. Nedělal se svým návratem žádný rozruch, spíš jako by tu býval byl pořád a jen přišel z vedlejší místnosti. Podal Erichovi ruku a neřekl nic, ani pozdrav, na nic se nezeptal, nic nevyprávěl. Řekl jen: "Musím spát," zdál se být nesmírně unaven. Poslal Ericha pryč a šel do své světničky vedle dílny. Sňal si čapku, upustil ji, vyzul si boty a kráčel k posteli. Vzadu v místnosti viděl svou madonu pod rouškou; kývl na ni, ale nešel roušku sejmout a se svým dílem se pozdravit. Místo toho se přibelhal k okénku, venku spatřil čekat zaraženého Ericha a zavolal: "Erichu, nikomu neříkej, že jsem se vrátil. Jsem moc unavený. Počká to do zítřka."

Pak si v šatech lehl na lože. Po chvíli, když spánek nepřicházel, vstal, těžkopádně přešel ke stěně, kde viselo malé zrcadlo, a podíval se do něho. Pozorně si prohlížel Goldmunda, který se na něho ze zrcadla díval: unaveného Goldmunda, zemdleného, zestárlého a povadlého muže se silně prošedivělými vousy. Z drobné a kalné plochy zrcadla se na něho díval starý, trochu zanedbaný muž, tvář sice známá, ale jaksi cizí, poněkud jakoby nepřítomná, zdálo se, že se jí to pramálo týká. Připomínala mu leckterý obličej, který znával, trochu mistra Mikuláše, trochu starého rytíře, který mu kdysi dal ušít ten pážecí oděv, trochu i svatého Jakuba z kostela, starého vousatého světce, který pod svým poutnickým kloboukem vypadal tak prastaře a šedivě a přitom vlastně vesele a dobrácky.

Pečlivě četl v té tváři v zrcadle, jako by mu záleželo na tom dově-

dět se o tom člověku víc. Kývl na něj a znovu ho poznal: ano, byl to on sám, odpovídal pocitu, který sám o sobě měl. Velice unavený a trochu otupělý starý muž se tu vrátil z cest, všední člověk, který se ničím nemůže honosit, a přesto proti němu nic nenamítal, ba líbil se mu: měl ve tváři něco, co někdejší hezký Goldmund neměl, při vši té únavě a rozkladu měl ve tváři vepsán rys spokojenosti či spíš lhotejnosti.

Tiše se jen tak pro sebe smál a viděl, jak obraz v zrcadle se směje s sebou; pěkného chlapíka sis to přivedl z cesty domů! Pěkně sešlý a pohořelý se vrátil z té své vyjížďky a nepozbyl jen koně a cestovní brašny a svých tolárků, poztrácel a opustily ho i jiné věci: mládí, zdraví, sebedůvěra, červen ve tvářích i síla pohledu. Přesto se mu obraz zamlouval: ten starý slabý chlapík v zrcadle mu byl milejší než Goldmund, kterým byl tak dlouho. Je starší, slabší, ubožejší, ale klidnější, je spokojenější, dá se s ním

lépe vyjít. Zasmál se a mrkl jedním vrásčitým očním víčkem. Pak se znovu natáhl na postel a konečně usnul.

Druhého dne seděl ve své komůrce skloněn nad stolem a pokoušel se trochu kreslit, když ho přišel navštívit Narcis. Zůstal stát ve dveřích a pravil: "Řekli mi, že ses vrátil. Díky Bohu, mám velikou radost. Protože jsi za mnou nepřišel, jdu já za tebou. Neručím tě v práci?"

Přistoupil blíž; Goldmund vstal od papíru a napřáhl k němu ruku. Přestože ho Erich na to připravil, Narcis se až do hloubi srdce vyděsil, když na přítele pohlédl. Goldmund se na něj přívětivě usmíval.

"Ano, jsem zas tu. Bud' zdrav, Narcisi, nějakou dobu jsme se neviděli. Odpuť, že jsem tě ještě nenavštívil."

Narcis se mu díval do očí. I on neviděl jen vyhaslost a žalostnou povadlost obličejů, viděl i to druhé, ten zvláštní příjemný rys rovnováhy, ba lhostejnosti, odevzdanosti a dobrého stařeckého rozmaru. Zkušený ve čtení v lidských tvářích viděl rovněž, že tento tak cizí a změněný Goldmund není docela nohama na zemi, že se buď jeho duše už odebrala daleko od skutečnosti, anebo že už stojí u brány vedoucí na onen svět.

"Jsi nemocný?" otázal se opatrně.

"Ano, nemocný jsem taky. Už hned z kraje své cesty jsem onemocněl, hned v prvních dnech. Ale pochopíš, že jsem se nechtěl vrátit. Byli byste se mi pěkně vysmáli, kdybych tak rychle byl zas přitáhl a zul si svoje jezdecké boty! Ne, to jsem opravdu nechtěl. Táhl

jsem dál a trochu jsem se ještě potuloval, styděl jsem se, že se mi cesta zhatila. Nabral jsem si příliš velké sousto. Dobrá, styděl jsem se. Vždyť ty to pochopíš, jsi přece tak chytrý. Promiň, ptal ses na něco? Je to jako začarované, pořád zapomínám, oč vlastně jde. Ale to s mou matkou, to se ti podařilo. Sice to pěkně bolelo, ale..."

Jeho mumlání zaniklo v úsměvu.

"Zase tě uzdravíme, Goldmunde, nic ti nebude scházet. Ale žes hned neobrátil, když se ti cesta začala hatit! Přece se opravdu nemusíš před námi stydět. Měl ses hned vrátit."

Goldmund se smál.

"Ano, už to vím. Prostě jsem se neodvážil se vrátit. Byla by to bývala ostuda. Ale teď jsem zase tu. Teď je mi zas dobře."

"Měls velké bolesti?"

"Bolesti? Ano, bolestí mám dost. Ale podívej, bolesti nejsou nijak špatné, přivedly mě k rozumu. Už se teď nestydím, ani před tebou ne. Tenkrát, když jsi za mnou přišel do vězení zachránit mi život, musel jsem pořádně zatnout zuby, jak jsem se před tebou styděl. To mě teď už docela přešlo."

Narcis ho vzal za paži, Goldmund okamžitě umkl a zavřel s úsměvem oči. Klidně usnul. Opat rozrušen odkvapil pro klášterního lékaře, pátera Antona, aby se na nemocného podíval. Když se vrátili, seděl Goldmund u kreslicího stolu a spal. Uložili ho do postele, lékař zůstal u něho.

Zjistil, že Goldmund je beznadějně nemocen. Odnesli ho do jednoho z pokojů pro nemocné, Ericha mu přidělili jako stálou stráž. Celá historie jeho poslední cesty nevyšla nikdy najevo. Něco pověděl, něco se dalo domyslet. Často ležel neúčastně, leckdy v horečce mluvil zmateně, jindy jasně, a to pak vždy zavolali pro Narcise, jemuž na posledních rozhovorech s Goldmundem velmi záleželo.

Několik zlomků z Goldmundových vyprávění a vyznání dochoval Narcis, jiné pomocník.

"Kdy ty bolesti začaly? Bylo to ještě na počátku cesty. Jel jsem na koni lesem, a i s koněm jsme se zřítili, já do potoka, kde jsem celou noc zůstal ležet ve studené vodě. Tam uvnitř, kde jsem si polámal žebra, tam mám od té doby bolesti. To jsem nebyl ještě moc daleko odtud, ale nechtěl jsem se vrátit, bylo to dětinské, ale myslel jsem si, že by to vypadalo divně. Jel jsem tedy dál, a když to už pro bolesti dál nešlo, koníka jsem prodal a pak jsem dlouho ležel v jednom špi-

tále.

Teď už zůstanu tady, Narcisi, s ježděním nebude nic. Ani s tancem a se ženskými. Ach, jinak bych byl ještě dlouho zastal pryč, ještě léta. Ale jak jsem viděl, že tam venku už pro mě není žádná radost, pomyslel jsem si: než budu muset pod drn, ještě něco nakreslím a udělám pár figur, nějakou radost

člověk přece musí mít."

Narcis řekl: "Mám takovou radost, že ses vrátil. Velmi jsi mi chyběl, každý den jsem na tebe myslel a často jsem měl strach, že se už nikdy nebudeš chtít vrátit."

Goldmund potřásl hlavou: "To by nebyla nijak velká ztráta." Narcis, jemuž srdce planulo bolestí a láskou, se k němu pomalu shýbl a učinil něco, co za tolik let jejich přátelství neučinil nikdy; dotkl se rty Goldmundových vlasů a čela. Nejprve udiven, pak dojat, si Goldmund uvědomil, co se stalo.

"Goldmunde," šeptal mu přítel do ucha, „odpusť, že jsem ti to nedokázal povědět dřív. Měl jsem ti to říci, když jsem tenkrát za tebou přišel do vězení, v biskupské rezidenci, nebo když jsem poprvé uviděl tvé sochy nebo někdy jindy. Dovol, ať ti povím dnes, jak velice tě mám rád, co jsi pro mě vždycky znamenal, jak bohatým jsi učinil můj život. Pro tebe to nebude mít velký význam. Ty jsi na lásku zvyklý, není pro tebe nic vzácného, milovalo a hýčkalo tě tolik žen. Se mnou je to jinak. Můj život byl na lásku chudý, to mi chybělo nejvíce. Náš opat Daniel mi jednou řekl, že mám v sobě pýchu, zřejmě měl pravdu. Nejsem vůči lidem nespravedlivý, snažím se, abych k nim byl spravedlivý a trpělivý, ale nikdy jsem je nemiloval. Ze dvou učenců v klášteře ten učenější je mi milejší; nikdy jsem třeba slabého učence neměl rád vzdor jeho slabinám. A vím-li přesto, co to je láska, je to tvoje zásluha. Tebe jsem mohl milovat, tebe jediného z lidí. Nedokážeš změřit, co to znamená. Je to pramen v poušti, kvetoucí strom v pustině. Jedině tobě vděčím za to, že mé srdce neuschlo, že ve mně zbývá místo, kterému se může dostat milosti." Goldmund se radostně a trochu rozpačitě usmíval. Tichým, klidným hlasem, jaký mívával v jasných chvílích řekl: "Když jsi mě tenkrát vysvobodil od šibenice a jeli jsme sem, zeptal jsem se tě na svého koníka Lysáka a ty jsi mi o něm pověděl. Tehdy jsem poznal, že ty, který jinak koně sotva od sebe rozeznáš, ses o Lysáka staral. Pochopil jsem, žeš to udělal kvůli mně, a měl jsem z toho velkou radost. A teď vidím, že tomu opravdu tak bylo a že mě máš rád. I já jsem tě

měl vždycky rád, Narcisi, polovinu svého života se o tebe ucházím. Věděl jsem, že mě máš rád i ty, ale nikdy bych nebyl doufal, že mi to jednou řekneš, ty hrdý člověče. Ted' jsi mi to řekl, ve chvíli, kdy už nic jiného nemám, kdy toulky a svoboda, svět a ženy mě nechaly na holičkách. Přijímám to, děkuji ti za to." Madona-Lydie stála v jizbě a přihlížela.

"Pořád myslíš na smrt?" zeptal se Narcis.

"Ano, myslím i na to, co se stalo z mého života. Jako mladíček, když jsem byl ještě tvůj žák, jsem si přál stát se takovým člověkem ducha jako ty. Tys mi ukázal, že k tomu nejsem povolán. Pak jsem se vrhl na druhou stránku života, na smysly, a ženy mi usnadnily, abych tam nacházel svou vlast, jsou tak povolné a lačné. Přesto bych o nich ani o rozkoši smyslů nerad hovořil s pohrdáním, byl jsem často velice štásten. A měl jsem také to štěstí dožít se toho, že se smyslnost dá oduševnit. Z toho vzniká umění. Ted' ale oba plameny uhasly. Už nemám to zvířecí štěstí z rozkoše - a neměl bych je, ani kdyby za mnou ještě dnes ženy běhaly. A vytvářet umělecká díla, to přání už taky nemám, už jsem nadělal figur dost a na počtu nesejde. Proto je načase, abych umřel. Jsem s tím svolný a jsem na to zvědav."

"Proč zvědav?" zeptal se Narcis.

"Je to ode mne možná trochu hloupé. Ale jsem na to u zvědav. Ne na onen svět, Narcisi, s tím si skoro žádné myšlenky nedělám, a smím-li něco říci otevřeně, už v něj ani nevěřím. Žádný onen svět není. Ushlý strom je mrtvý navždycky, zmrzlý pták se k životu neprobudí a právě tak ani člověk, když umře. Snad se na něj ještě chvilku vzpomíná, když odejde, ale ani to netrvá dlouho. Ne, zvědav jsem na umírání jen proto, že pořád ještě věřím nebo sním, že jsem na cestě k matce. Doufám, že smrt bude veliké štěstí, štěstí tak velké, jako když člověk poprvé miluje. Nemohu se zbavit myšlenky, že místo smrti s kosou přijde moje matka a vezme mě k sobě a zavede zpátky do nebytí a nevinnosti."

Při jedné z posledních Narcisových návštěv, poté co řadu dní ne-pronesl ani slova, byl Goldmund opět bdělý a hovorný.

"Páter Anton soudí, že často musíš mít velké bolesti. Jak to, Goldmunde, že je tak klidně snášíš? Jako bys ted' našel mír."

"Myslíš mír s Bohem? Ne, ten jsem nenašel. Nechci s ním žádný mír. Udělal špatný svět, nemusíme ho chválit, a jemu taky jistě pramálo záleží na tom, jestli ho chválím nebo ne. Špatně udělal svět.

Ale s bolestmi v prsou jsem mír uzavřel, to je v pořádku. Dřív jsem bolesti snášel špatně, a přestože jsem si leckdy myslíval, že umírat mi nebude nijak zatěžko, byl to přece jen omyl. Když šlo do tuhého, tu noc ve vězení hraběte Jindřicha se to ukázalo: prostě jsem umřít nedokázal, byl jsem ještě příliš silný a divoký, všechno ve mně by byli museli zabít dvakrát. Ted' je to ale jinak."

Hovorem se unavil, hlas mu slábl. Narcis prosil, aby se šetřil.

"Ne," odpověděl, "chci ti to vypovědět. Dřív jsem se styděl ti to říci. Budeš se muset smát. Totiž když jsem tenkrát vsedl na koně a odjel odtud, nebylo to tak docela nazdařbůh. Slyšel jsem zvěsti, že hrabě Jindřich je znovu tady v kraji a jeho milenka, Agnes, že je zase s ním. Dobrá, nepřipadá ti to důležité a mně už dnes taky ne. Ale tenkrát jsem po té zprávě celý zahořela už na nic nemyslel, jen na Agnes; byla to nejkrásnější žena, kterou jsem kdy poznal miloval, chtěl jsem ji znovu vidět, ještě jednou s ní být šťastný. A tak jsem tedy Agnes našel, nebyla o nic méně krásná, našel jsem ji i příležitost se jí ukázat a hovořit s ní. A pomysli jen, Narcisi: už o mně nechtěla nic vědět! Byl jsem už pro ni starý, už jsem jí nebyl dost hezký a dost veselý, už si ode mne nic neslibovala. Tím má cesta vlastně skončila. Jel jsem ale dál, nechtěl jsem se k vám vrátit tak zklamaný a zesměšněný, a jak jsem tak jel, síla a mládí a chytrost mě už dočista opustily, i s koněm jsem spadl do rokle a do potoka a zlámal si žebra a zůstal ležet ve vodě. Tehdy jsem poznal, co to je skutečná bolest. Hned při pádu jsem cítil, že se mi uvnitř v prsou něco láme, a to lámání mi působilo radost, slyšel jsem to rád, byl jsem spokojen. Ležel jsem ve vodě a viděl, že musím umřít, ale bylo to docela jinačí než tenkrát ve vězení. Nic jsem proti tomu neměl, umřít mi nepřipadalo nijak zlé. Cítil jsem prudké bolesti, které mě od té doby přepadají tak často, a k tomu jsem měl sen nebo vidění, jak chceš. Ležel jsem a v prsou mě páliло a bolelo a já jsem se bránila křičel, ale vtom jsem uslyšel nějaký hlas, jak se směje - hlas, který jsem neslyšel od dětství. Byl to hlas mé matky, hluboký ženský hlas plný rozkoše a lásky. A pak jsem viděl, že je to ona, že je u mne a že mě drží na klíně a otevřela mi hrud' a má své prsty hluboko mezi mými žebry a chce mi vyjmout srdce. Když jsem to spatřil a pochopil, už to nebolelo. I ted', když přijdou bolesti, už to bolesti nejsou, nejsou to nepřátelé; jsou to matčiny prsty, které mi vyjímají srdce. Pilně si počíná. Leckdy přitiskne a nařiká jak v rozkoši. Jindy se směje a šeptá něžné zvuky.

Někdy není u mne, nýbrž nahoře na nebi, vidím mezi mraky její obličej veliký jak oblak, vznáší se tam a smutně se usmívá, její smutný úsměv mě vysává, táhne mi srdce z hrudi."

Stále znovu mluvil o ní, o matce.

"Pamatuješ se ještě?" zeptal se jednou v posledních dnech. "Jednou jsem na matku zapomněl, ale tys ji znovu přivolal. I tenkrát to velice bolelo, jako kdyby mi v útrobach hlodala nějaká zvířata. To jsme ještě byli mladíci, hezčí mladí hoši jsme byli. Ale už tehdy mě matka zavolala a já musel za ní. Je všude. Byla cikánkou Lízou, byla krásnou madonou mistra Mikuláše, ona byla život, láska, rozkoš, byla i strach, hlad, pud. Ted' je z ní smrt, má své prsty v mých prsou."

"Nemluv tolik, můj milý," prosil Narcis, "počkej do zítřka."

Goldmund se mu s úsměvem podíval do očí, oním novým úsměvem, který si přinesl ze své cesty, který vypadal tak staře a tak křehce a někdy se zdál i trochu slabomyslný a jindy byl pln dobroty a moudrosti.

"Můj milovaný," šeptal, "nemohu čekat do zítřka. Musím se s tebou rozloučit a na rozloučenou ti musím všechno povědět. Chvilku mě ještě poslouvej. Chtěl jsem ti vyprávět o matce a že mi svými prsty svírá srdce. Už mnoho let to byl můj nejmilejší a nejtajemnější sen, vytvořit postavu matky, byla nejsvětějším ze všech obrazů, stále jsem ji nosil s sebou, postavu plnou lásky a plnou tajemství. Předne-dávnm by mi bylo ještě docela nesnesitelné si pomyslet, že bych mohl umřít, aniž bych její postavu vytvořil; můj život by mi byl připadal bezúčelný. A podívej, jak se to mezi ní a mnou má podivně: místo aby na ní pracovaly a formovaly ji moje ruce, formuje a utváří ona mne. Drží mi ruce kolem srdce a uvolňuje je a vyprazdňuje mě, svedla mě až k smrti a se mnou zemře i můj sen, ta krásná figura, obraz velké matky-Evy. Ještě ho vidím, a kdybych měl v rukou dost síly, mohl bych ho vytvořit. Ale ona nechce, nechce, abych vyjevil její tajemství. Raději chce, abych zemřel. Umírám rád, usnadňuje mi to."

Ohromen naslouchal Narcis těm slovům, musel se hluboko sklonit nad přítelův obličej, aby jim ještě porozuměl. Mnohá zaslechl jen nezřetelně, jiná jasně, avšak smysl mu zůstával utajen.

A pak nemocný ještě jednou otevřel oči a dlouho se díval příteli do tváře. Loučil se s ním očima. A s

pohybem, jako by se pokoušel

potřást hlavou, zašeptal: "Ale jak jednou chceš zemřít, Narcisi, když nemáš matku? Bez matky se nedá milovat. Bez matky se nedá zemřít."

Co později ještě šeptal, tomu už se nedalo rozumět. Oba poslední dny seděl Narcisu jeho lože, dnem i nocí, a díval se, jak dohasíná. Goldmundova poslední slova mu planula v srdci jako oheň.